

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ПАДАЛКА ОЛЬГА ІВАНІВНА

УДК [37:316.752]:373.211.24 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація

на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
Поніманська Тамара Іллівна,
кандидат педагогічних наук, професор

Рівне – 2014

ЗМІСТ

	3
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади проблеми формування пріоритетних педагогічних цінностей у процесі професійно-педагогічної підготовки вихователя	16
1.1. Цінності як основна категорія педагогічної аксіології	16
1.2. Педагогічні цінності як змістовий аспект професійно-педагогічної підготовки вихователя дошкільного навчального закладу	36
1.3. Сутність процесу формування пріоритетних педагогічних цінностей під час професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	56
Висновки до першого розділу	64
РОЗДІЛ 2. Пріоритетні педагогічні цінності в контексті структурно-компонентного підходу до їх формування	66
2.1. Пріоритетні педагогічні цінності в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу	66
2.2. Критеріально-рівневий аналіз сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	73
2.3. Рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу	81
Висновки до другого розділу	106
РОЗДІЛ 3. Дослідно-експериментальна робота з визначення ефективності педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	108
3.1. Модель формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	108
3.2. Реалізація педагогічних умов в методиці формування пріоритетних педагогічних цінностей у студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»	130
3.3. Аналіз результатів формування пріоритетних педагогічних цінностей	162
Висновки до третього розділу	176
ВИСНОВКИ	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	183
ДОДАТКИ	215

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується як період трансформаційних процесів, що зумовлений пошуком власного шляху розвитку та зміни цінностей. Україна як незалежна держава, що не так давно стала на самостійний шлях формування нових соціально-економічних, політичних, духовних орієнтирів, свої ідеї, мрії та сподівання значною мірою пов'язує з молоддю. Проблема формування цінностей студентської молоді є надзвичайно актуальною нині. Молодь виступає активною силою політичних змін і, залежно від того, які цінності вона вносить у ці зміни, яку культуру впроваджує, багато в чому буде залежати майбутнє суспільства, його культура, напрям трансформації. Суспільство зацікавлене в тому, щоб ці цінності й культура були демократичними. Їх формування – актуальне завдання, яке потребує нагального вирішення.

Нині педагогічна освіта зосереджена на виховання професіоналів, а це, в свою чергу потребує не тільки ретельної фахової підготовки молоді, але й формування кругозору, освіченості, професійного мислення, особистісного усвідомлення значення загальнолюдських та професійних цінностей.

Відтак, на нашу думку, відбувається так званий занепад педагогічних цінностей сучасної молоді. Відбувається ціннісний конфлікт поколінь. Все більше у свідомості сучасної молоді формується тип особистості, яка насамперед цінує себе і вважає, що її діяльність, успіх у житті залежать саме від неї. З одного боку, це непогано, адже орієнтація на власні сили, розум, здібності при досягненні життєвих цілей вимагає роботи над собою, наполегливого оволодіння знаннями. Утім найголовніше, щоб при виконанні цих завдань не формувалась людина-егоїст, яка зможе переступити через усе заради досягнення своєї мети.

Для вищої школи залишається актуальною проблема як професійного, так і особистісного розвитку студентів. Значущість цілісного вивчення професійно-особистісного розвитку очевидна: без особистості не може бути професіонала, а без професійного самоствердження – самовдосконаленої особистості. Аспект

особистісного розвитку, його змістовий компонент за останні роки неодноразово набував дискусійного характеру, проте без ціннісного підходу зрозуміло, що не обійтися у вирішенні проблеми ефективного професійно-особистісного розвитку студентів.

На сучасному етапі розбудови української держави педагогічна діяльність належить до найбільш значущих професій за складністю та відповідальністю. Педагог має сформувати у наймолодших поколінь ціннісні координати життєдіяльності, а в часи кардинальних економічних, політичних та соціальних змін, для яких, поряд з позитивними тенденціями, характерні ціннісний шок, втрата ціннісних орієнтирів, проблема набуває особливої ваги. Велика відповідальність покладається на вихователя дошкільного навчального закладу, адже він закладає основи ціннісної картини світу у дітей. І саме з цим пов'язана потреба такої підготовки педагога, яка забезпечувала б сформованість, усвідомлення та розвиток пріоритетних педагогічних цінностей у майбутнього вихователя.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти. З огляду на визначені пріоритети найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості [248].

У законі України «Про освіту» [130] зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного

потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Закон України «Про вищу освіту» [129] наголошує на тому, що зміст вищої освіти – обумовлений цілями та потребами суспільства, система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, яка має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

Для вищої школи залишається актуальною проблема як професійного, так і особистісного розвитку студентів. Значущість цілісного вивчення професійно-особистісного розвитку очевидна: без особистості не може бути професіонала, а без професійного самоствердження – самовдосконаленої особистості. Аспект особистісного розвитку, його змістовий компонент за останні роки неодноразово набував дискусійного характеру. Проте, зрозуміло, що без ціннісного підходу не обійтися у вирішенні проблеми ефективного професійно-особистісного розвитку студентів.

Навчальний процес у педагогічному вищому навчальному закладі спрямований на розвиток розумових здібностей студентів, розвиток духовно-особистісної сфери, збагачення їх професійними знаннями. Ціннісні орієнтації є першоосновою, яка впродовж усього життя визначає інтелект, професійне спрямування, допомагає у вирішенні всіх проблемних питань, скеровує професійну діяльність і особисту поведінку.

Необхідність формування пріоритетних цінностей студентів педагогічних вищих навчальних закладів зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної, спеціальної та педагогічної підготовки випускників, потребами в постійній професійній самоосвіті й самовихованні, потребою в підготовці майбутніх фахівців до професійного компетентного входження до ринку праці, що потребує готовності й уміння майбутніх вихователів утілювати в життя гуманістичні ідеї, становлення системи сучасних і соціально значущих цінностей у структурі особистості, здатності їх створювати й передавати. Виявлення й оцінювання ціннісних пріоритетів сучасного педагога,

аксіологізація професійної діяльності, розвиток його аксіосфери, розробка інваріантного ядра ціннісно-орієнтаційних якостей особистості майбутнього вихователя, дослідження специфіки формування педагогічних цінностей – питання, що набувають нині стратегічного характеру і є одними з найбільш важливих і актуальних завдань вищої педагогічної школи.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становить педагогічна аксіологія, до провідних понять якої належать: освітні цінності, педагогічні цінності, виховні цінності. У самому слові «цінність» закладено ідею важливості та вагомості для людини. Цінним для майбутнього вихователя може стати все те, що буде важливим у його професійному становленні та вагомим у професійному саморозвитку. Відтак питання визначення змісту педагогічних цінностей є нині особливо важливим.

Як зазначає С. Єрмакова, педагогічні цінності – це комплекс інтегративних утворень особистості, що виявляються у вибіркового ставленні до різних видів педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею досвіду, загальноприйнятих цінностей, професійних знань, умінь та навичок, що фіксуються в потребах, мотивах, установках, оцінках, ідеалах й інтересах людини [125, с. 60].

Поряд із вибором тієї чи іншої системи цінностей наявна і проблема їх ієрархічності. Пріоритетними педагогічними цінностями є такі, що мають переважне право, найважливіше значення для педагога в його професійно-педагогічній діяльності.

У сучасній науці проблема цінностей є предметом міждисциплінарного дослідження. Загальнофілософське трактування поняття «цінності» висвітлено О. Дробницьким, І. Зязюном, М. Каганом, О. Сухомлинською. Наукову базу психологічного аспекту теорії цінностей створено Б. Ананьєвим, О. Леонтєєвим, В. М'ясищевим, Д. Узнадзе та ін. Педагогічний підхід до цінностей представлений працями О. Бондаревської, Г. Ващенко, О. Вишневського, П. Ігнатенка, Б. Ліхачова, З. Равкіна, М. Нікандрова. Фундаментальні проблеми теорії професійної освіти висвітлено в працях

С. Архангельського, А. Алексюка, Р. Гуревича, М. Грищенка, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Киричука, Н. Кічук, В. Ликової, О. Пехоти, Н. Ничкало, О. Савченко, М. Ярмаченка. Питанням аксіологічної проблематики присвячено праці І. Бега, В. Василенка, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Тугарінова, В. Ядова.

Загалом проблему формування системи цінностей майбутнього педагога порушують у зв'язку з вирішенням таких питань, як: гуманізація навчально-виховного процесу вищої школи (М. Євтух, Н. Крилова, І. Смолук, Р. Скульський, Г. Шевченко); формування особистості педагога в системі вищої педагогічної освіти та фахової підготовки (О. Акімова, І. Зязюн, Н. Кузьміна, М. Машовець, О. Мороз, В. Сластьонін, В. Тамарін, Г. Тарасенко, В. Шахов, О. Шестоपालук, Є. Шиянов, В. Штифурак).

Окремим питанням формування системи цінностей майбутнього педагога присвячені праці В. Кузнецової, Л. Настенко, І. Слоневської. В. Сластьонін, Г. Чижакова досліджують проблему цінностей педагога в контексті педагогічної аксіології як міждисциплінарної галузі педагогічних знань.

Серед останніх дисертаційних досліджень щодо формування цінностей у майбутніх педагогів варто згадати такі: І. Слоневська – «Формування фундаментальних цінностей майбутнього педагога засобами зарубіжної літератури»; Ю. Пелех – «Теоретико-методичні засади ціннісно-сміслової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності»; Н. Шемигон – «Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки»; В. Бондар – «Формування культури педагогічної праці студентів у процесі позааудиторної діяльності»; Ю. Гришко – «Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки»; С. Єрмакова – «Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів»; О. Копилова – «Формування професійних цінностей студентів у процесі навчання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах» та ін.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті проголошує, що головною метою української системи освіти є формування покоління, здатного створювати й розвивати цінності громадянського суспільства [104]. Готовність людини до вибору рішення в ситуаціях стає необхідною передумовою її соціальної і професійної успішності, основи якої повинні закладатися освітою. Для цього необхідний педагог, орієнтований на базові цінності своєї професійної діяльності та здатний до такого проектування освітнього середовища, яке передбачає можливість самовизначення як для дітей, так і для самого вихователя. Сучасному дошкільному закладу необхідні вихователі зі сформованим ціннісним ставленням до педагогічної діяльності, яке розуміють як значущість педагогічної праці для конкретного вихователя і визначається його усвідомленими потребами, вираженою цікавістю до педагогічної діяльності та його мети.

У цьому дослідженні розглянуто пріоритетні педагогічні цінності як один із основних компонентів професійної культури майбутнього вихователя, що є цілісною, сутнісною, інтегральною характеристикою особистості педагога-професіонала, а також умовою й передумовою ефективної професійної діяльності, узагальненим показником професійної компетентності вихователя та метою професійного самовдосконалення.

Отже, аксіологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів передбачає формування у студентів пріоритетних педагогічних цінностей, які задають загальну спрямованість інтересам і прагненням особистості, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності й, у кінцевому підсумку, визначають рівень готовності майбутнього фахівця до реалізації професійних планів.

Незважаючи на значний інтерес педагогів до проблеми формування педагогічних цінностей у процесі професійно-педагогічної підготовки, формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів не було об'єктом спеціального наукового

пошуку. Теоретичний аналіз проблеми й ознайомлення із сучасною практикою педагогічної та дошкільної освіти дає змогу виділити низку суперечностей, розв'язання яких можливе експериментально-дослідним шляхом:

- між потребою суспільства у вихователях, у ціннісній системі яких переважають пріоритетні педагогічні цінності, і недостатнім рівнем розробленості педагогічних умов, що сприяють засвоєнню студентами цих цінностей під час професійної підготовки;

- між потребою студентів у сформованості пріоритетних педагогічних цінностей і обмеженими можливостями щодо цього в навчальному процесі вищого навчального закладу;

- між внутрішньою потребою студентів у професійному становленні через засвоєння пріоритетних педагогічних цінностей і недостатністю науково-методичного забезпечення цього процесу.

Необхідність розв'язання зазначених суперечностей, недостатня розробленість проблеми формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ДНЗ та її важливість для педагогічної практики зумовили вибір теми дослідження: **«Формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою прикладної держбюджетної теми Рівненського державного гуманітарного університету «Розробка технологій професійної підготовки педагога до роботи в інноваційних дошкільних навчальних закладах» (№0111U001028). Тема дисертації затверджена Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №8 від 30. 03. 2007 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки й психології в Україні (протокол №4 від 24. 04. 2007 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність та уточнити зміст поняття «пріоритетна педагогічна цінність», теоретично обґрунтувати специфіку і структуру цього поняття.
2. Виявити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.
3. Визначити педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійно-педагогічної підготовки.
4. Розробити та науково обґрунтувати модель і методика формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на тому, що пріоритетні педагогічні цінності є складним структурним утворенням особистості майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, формування якого відбуватиметься продуктивно, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- забезпечення позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки;
- формування в студентів педагогічної рефлексії;
- системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність;
- розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст і шляхи реалізації педагогічних цінностей.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали наукові доробки вітчизняних і зарубіжних авторів, у яких розкрито сутність і структуру

педагогічної діяльності (Н. Кузьміна, О. Савченко, В. Сластьонін та ін.); теорія діяльності й розвитку особистості (О. Асмолов, Г. Балл, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн); філософські, соціальні, психолого-педагогічні аксіологічні концепції (М. Каган, М. Шелер та ін.). Суттєве значення для роботи мали праці з гуманізації навчання і виховання у вітчизняній педагогіці (І. Бех, І. Богданова, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Сухомлинський та ін.), із природи цінностей і ціннісних орієнтацій (С. Анісімов, О. Здравомислов, О. Сухомлинська, Г. Тарасенко, В. Тугаринов та ін.); концептуальні положення про формування ціннісних орієнтацій особистості (Є. Бондаревська, С. Єрмакова, І. Ігнатенко та ін.); професійної підготовки педагога у вищих навчальних закладах (О. Акімова, Є. Барбіна, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, Г. Троцько, В. Шахов, Г. Шевченко); організації виховного процесу у вищому навчальному закладі (В. Бондар, І. Зязюн, М. Євтух, С. Максименко).

Для досягнення мети дослідження, перевірки висунутої гіпотези й розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні*: вивчення та аналіз вітчизняної й зарубіжної філософської, психолого-педагогічної літератури з аксіологічної проблематики з метою уточнення сутності понять «цінність», «пріоритетні педагогічні цінності», а також усвідомлення та теоретичного обґрунтування змісту, методологічних засад професійно-педагогічної освіти;

- *емпіричні*: педагогічний експеримент, цілеспрямоване та систематичне спостереження за навчальною діяльністю студентів, анкетування, тестування, ранжування задля визначення місця пріоритетних педагогічних цінностей у структурі особистості вихователя дошкільного навчального закладу;

- *математичні* для оброблення результатів та їх інтерпретації з метою визначення валідності й надійності та порівняння експериментальних даних з вихідними.

Експериментальною базою дослідження виступили Рівненський державний гуманітарний університет, Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут імені Тараса Шевченка, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, дошкільні навчальні заклади №№12, 44 (м. Рівне), №10 (м. Кам'янець-Подільський). Експериментальним дослідженням було охоплено 446 осіб: 98 вихователів дошкільних навчальних закладів та 348 студенти (із них 174 осіб – експериментальна група, 174 – контрольна).

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- *уперше* визначені й обґрунтовані педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів (забезпечення позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки; формування в студентів педагогічної рефлексії; системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність; розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, який розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей); визначені компоненти (когнітивний, мотиваційний, рефлексивний), критерії та показники (когнітивний: рівень розвитку інтелектуальних здібностей, фахові знання та уміння їх реалізувати в практичній діяльності; мотиваційний: наявність професійних інтересів і мотивів; усвідомлення професійних цінностей; рефлексивний: професійна спрямованість, самооцінка професійної діяльності; самоосвітня діяльність) сформованості пріоритетних педагогічних цінностей та розроблена функціональна модель реалізації педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей, що містить етапи (змістово-орієнтаційний, практично зорієнтований, творчо-рефлексивний);

- *уточнено* зміст понять «цінності», «педагогічні цінності», «пріоритетні педагогічні цінності»;

- *набули подальшого розвитку* форми і методи формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх педагогів у системі ступеневої педагогічної освіти, місце формування пріоритетних педагогічних цінностей у самореалізації особистості майбутнього педагога, індивідуального підходу до студентів у процесі формування пріоритетних педагогічних цінностей.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні авторської методики формування пріоритетних педагогічних цінностей у студентів, спецкурсу «Педагогічна аксіологія» для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» та навчально-методичного комплексу до нього, плану роботи гуртка «Аксіологічна скринька»; створений методичний посібник «Педагогічна аксіологія. Практикум»; запропоновані додаткові завдання до педагогічної та інспекторсько-методичної практики. Теоретичні положення і результати дослідження можуть використовуватися в підготовці фахівців із дошкільної освіти в практиці педагогічних вищих навчальних закладів, а також у системі післядипломної освіти педагогів дошкільного фаху.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 86 від 17.06.2014 р.), Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження № 05-16/38 від 12.06.2014 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка про впровадження № 59 від 16.06.2014 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 333 від 04.06.2014 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 1340/01 від 05.09.2014 р.), Севастопольського міського гуманітарного університету (довідка про впровадження № 70 від 24.02.2014 р.), дошкільного навчального закладу № 12 м. Рівне (довідка про впровадження № 143 від 06.06.2014 р.), дошкільного навчального закладу № 44 м. Рівне (довідка про впровадження № 2/73 від 12.06.2014 р.),

дошкільного навчального закладу № 21 м. Кам'янець-Подільський (довідка про впровадження № 43 від 18. 06. 2014 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом участі дисертанта в конференціях різних рівнів: *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Л. С. Виготський: культурно-історична концепція розвитку психіки» (Рівне, 2007); «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2008, 2010, 2011); «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2008, 2009); «Гармонизация психофизического и социального развития ребенка» (Минск, 2010); «Світ дошкілля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти» (Рівне, 2010); «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів XXI ст.» (Чернівці, 2011); «XXI век: гуманистический контекст художественного образования» (Севастополь, 2012); «Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів для дошкільної освіти» (Рівне, 2012); «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті педагогічних ідей Фрідріха Фребеля» (Херсон, 2014); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Традиції та інновації у дошкільній освіті» (Рівне, 2003); «Наука, освіта, суспільство очима молодих» (Рівне, 2007); «Сучасна вища освіта в умовах реформування: проблеми, теорія, практика» (Одеса, 2010); «Виховання дітей та учнівської молоді в соціокультурному просторі сучасних освітніх закладів» (Київ, 2011); «Модернізація освіти для сталого розвитку» (Рівне, 2011); «Дошкільна і початкова освіта: досягнення, проблеми, перспективи» (Мукачево, 2012); «Актуальні проблеми сучасної дидактики в контексті вимог інформаційного суспільства» (м. Рівне, 2013).

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковані в 21 праці автора, з яких 10 статей у фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, 8 – у матеріалах конференцій, 1 методичний посібник.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 338 найменувань, з них 17 – англійською мовою) та 11 додатків на 54 сторінках. У роботі містяться 22 рисунки на 9 сторінках, 12 таблиць на 13

сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 182 сторінках тексту, загальний обсяг дисертації – 268 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛЯ

1.1. Цінності як основна категорія педагогічної аксіології

Дослідження теорії цінностей становить велику методологічну проблему для аксіології. Учені визначають аксіологію як теорію цінностей, філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та про структуру ціннісного світу [145]. В основі існування як будь-якого суспільства, так і окремої особистості лежать національні, загальнолюдські, релігійно-духовні, гуманістичні, культурні, етичні, моральні цінності. І саме від того, чи керуватиметься це суспільство або конкретна людина такими цінностями, як добро, свобода, справедливість, солідарність, любов, демократія та ін., залежатиме як її особиста доля, так і майбутній добробут усього народу. Тому справді багатим і процвітаючим суспільством може бути лише те, яке базується на усіх вище викладених цінностях.

Поняття «аксіологія» було запропоновано французьким філософом П. Лапі (1902), яке позначало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику. Учені доводять, що методологічні позиції, засновані на вивченні цінностей, дозволяють вибудувати основи сучасної аксіологічної освіти: цінності мають велику силу та сприяють створенню нового світу культури (Г. Лотце); питання про призначення людини і сенс її життя можуть бути вирішені у світлі визначених цінностей (В. Віндельбанд); цінність є універсальною системно-сміслоутворювальною філософською категорією (Г. Реккерт); «емоційність» – центральне методологічне поняття аксіологічної системи (М. Шелер); пізнання цінностей – це акт переваг, у процесі якого встановлюються «ранги» цінностей (М. Шелер); теорія цінностей допоможе людині пізнати себе, свої найбільш значущі цілі, прагнення (Р. Перр.); цінність є цінністю, доки вона визнається і є значущою (М. Хайдеггер). Методологічно важливими є ідеї М. Вебера,

Е. Дюркгейма в межах ціннісної проблематики, які підкреслюють роль цінностей у визначенні цілей і норм поведінки людей, ідеалів як головних двигунів життєдіяльності особистості. Цінності, на думку Т. Парсона, є вищими принципами, і, виокремивши поняття «ціннісна орієнтація», учений визначає його як найважливіший компонент внутрішнього світу людини, у якому відображено світоглядні та моральні позиції особистості [151; 213].

Теорію цінностей почала розроблятися ще за часів античності. У критичні моменти розвитку людства у філософських роздумах чільне місце займала проблема цінності людського життя, точніше, ціни життя і смерті. Філософи намагалися збагнути сутність людини, її страждань, сенс життя та вирішити проблему самогубства – варте чи не варте життя того, щоб його прожити. Вищою цінністю життя стародавні філософи вважали природу, не природне середовище, а істинну природу – споконвічний закон буття. Цей світовий закон – Логос у Геракліта, Дао – у Лао-цзи, Апейрон – у Парменіда й т.ін. [151].

Для теоретиків аксіології проблема цінностей від самого початку була виключена із сфери раціонального пізнання, вона вважалася галуззю поза науковим дослідженням, особливим способом бачення світу, а цінності – феноменами особливої природи.

Слід зауважити, що в сучасній науці існують різні визначення поняття "цінності". Базовою для аксіології є проблема обґрунтування можливості існування цінностей у структурі буття в цілому і їхнього зв'язку з предметною реальністю.

Незважаючи на те, що поняття «цінності» стало предметом широких досліджень багатьох наук, до останнього часу серед дослідників немає одностайної думки щодо їх класифікації. У загальному можливе виділення чотирьох різнопредметних підходів до розгляду цього поняття: як філософської проблеми, як соціальної проблеми, як педагогічної проблеми, як психологічної проблеми. Саме тому ми зробили аналіз різних поглядів на поняття «цінності», які узагальнили в таблиці 1.1.

**Погляди філософів, соціологів, психологів, педагогів на поняття
«цінності»**

Автор	Цінності – це...
Філософи	
К. Абульханова-Славська [1]	сене життя в широкому аспекті, що відбиває процес вироблення, присвоєння й здійснення цінностей.
М. Аврелій [23]	духовна сутність, яка виражала активне відношення розуму до речей і здатність людини мислити правильно, уміти судити, що є благо, а що зло.
Аристотель [23]	мислима, а не онтологічна якість об'єктів природи, думки, відношення, як цінність чого-небудь.
С. Анісімов [22]	суть предмета, явища та їх властивостей, які потрібні (необхідні, корисні, приємні) людям певного суспільства або класу, і окремої особистості як засоби задоволення її потреб та інтересів, а також – це ідеї і спонукання як норма, мета або ідеал.
В. Віндельбанд [23]	ідеальне буття, буття норми, яке співвідноситься не з емпіричною, а з транцендентною свідомістю.
С. Возняк, В. Кононенко [191]	все те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим.
М. Каган [151]	внутрішній емоційно освоєний суб'єктом орієнтир його діяльності, і

	тому вона сприймається ним як його власна духовна інтенція.
I. Кант [294]	вимоги, які звернені до волі особистості, до цілей, які вона ставить перед собою.
В. Оссовський [294]	об'єктивні риси, які притаманні скоріше предметам та ідеям, аніж властивостям суб'єкта, що їх оцінює.
Г. Ріккерт [23]	визначають ступінь індивідуальних відмінностей, вказуючи в багатоманітності рис і властивостей різних предметів і явищ на сутність, індивідуальне, унікальне.
I. Смирнов [294]	матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини, заради якого вона діє, витрачає сили, заради якого вона живе.
В. Тугарінов [291]	явища (боки, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства чи класу в ролі дійсності, цілі, ідеалу.
В. Шубинський [294]	експліцитні чи імпліцитні концепції бажаного, які характеризують індивіда або групу та визначають вибір типів, засобів та цілей поведінки.
Соціологи	
А. Здравомислов [135]	особливі продукти духовної діяльності, у ході яких певним чином

	перетворюються та демонструються соціальні властивості речей.
А. Коршунов, В. Мантатов [256]	особлива визначеність предметів та явищ, яка відрізняє їх від природи буття, а суспільна значимість природних явищ виступає критерієм цінності.
Т. Парсонс [292]	вищі принципи.
І. Пригожин [298]	коди, які ми використовуємо, щоб утримувати соціальну систему на деякій лінії розвитку, яка вибрана історією.
Я. Щепанський [256]	предмети, які необхідні для підтримки внутрішньої згуртованості групи.
Психологи	
О. Асмолов [30]	емоційно присвоєна суб'єктом норма, що виходить за кордони нормативності межі із знаком «плюс».
І. Бех [54]	психологічне новоутворення, що відображає найбільш безпосередньо значущу для суб'єкта узагальнену сферу довкілля, через ставлення до якої він виділяє, усвідомлює і утверджує себе, своє «Я», і в результаті цього ця сфера стає простором його життєдіяльності. Вони сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів у

	особистісні принципи життєдіяльності й стають внутрішнім мотивом поведінки особистості.
Т. Бутківська [152]	властивості того чи іншого суспільного предмета, явища, які задовольняють потреби, інтереси, бажання.
М. Заброцький [298]	те, що людина особливо цінує в житті, чому надає особливий позитивний життєвий смисл.
Ю. Кулюткін [298]	те, що спрямоване в майбутнє і має значення для досягнення якої-небудь цілі або як предмет потреб людини.
М. Рокич [331]	стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки чи кінцева мета існування має потенційне значення з особистого погляду, на відміну від протилежного чи зворотного способу поведінки або кінцевої мети існування.
Педагоги	
І. Зязюн [139]	інтропсихічна, внутрішня підвалина соціального управління, що поєднує особистісну смислову сферу з груповими орієнтаціями й узгодженнями в суспільстві. Цінності є психічною основою процесу соціалізації.
Педагогічний словник [104]	загальні норми та принципи, які визначають направленість людських

	учинків.
Словник навчально-педагогічних понять і термінів [270]	синтез знань, почуттів, потягів і дій, що посідають важливе місце в загальній структурі особистості й сприяють визначенню життєвих позицій особистості.
Г. Чижакова [264]	значення речей, явищ, процесів, ідей для життєдіяльності соціальних суб'єктів.
Б. Чижевський [298]	позитивне та негативне явище природи, форм суспільної організації, історичних подій, моральних учинків, духовних витворів для людства, окремого суспільства, народу, соціальної групи чи особи на конкретному етапі історичного розвитку.
Н. Щуркова [298]	те, що важливе для життя людини, той кращий об'єкт, присутність якого впливає на змістовний хід життя.

Вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури яскраво свідчить про те, що в науці не існує однозначного визначення поняття «цінність», та багато запропонованих у науці підходів до вирішення цієї проблеми збігаються.

Отже, фундаментальною для теорії цінностей є проблема природи, способу буття цінностей, їх способу функціонування в суспільстві.

Світ цінностей – це світ практичної діяльності. Емоційне ставлення до явищ зовнішнього середовища, їх оцінка здійснюється в практичному житті [21].

У вітчизняній філософській науці накопичено відповідний досвід трактування поняття цінностей, передусім із позицій марксистсько-ленінської філософії. Найбільш відомими є праці О. Дробницького, І. Попової, В. Тугарінова.

Дослідники В. Андрущенко, В. Кремень вважають, що аксіологія як теорія цінностей повинна аналізувати природу цінностей із дослідження характеру і структури людської діяльності. Свій ціннісний світ людина будує в процесі предметно-практичної діяльності. Цінності виростили з нестатку як стану об'єктивної нестачі того, що потрібне для розвитку й існування індивіда. Потреба формувалась як усвідомлений нестаток, а потім трансформувалась в інтерес. Потреба спрямовує людину на об'єкт її задоволення, а інтерес орієнтований на умови, які забезпечують задоволення потреби. На основі потреб та інтересів особистості формуються її уявлення про цінності [291].

Критерієм цінності В. Тугарінов називає корисність, він трактує цей феномен у трьох варіантах: 1) цінність як значущість, корисність предметів та явищ; 2) цінність як ціль, ідеал; 3) цінність і як значущість, і як ідеал [291, с. 14].

Близькою до даного розуміння феномену у філософії є позиція О. Дробницького. На його думку, явище цінності виникає за умов суперечності між уже сформованими потребами; виниклою необхідністю, з одного боку, та існуючою дійсністю, яка на даний момент ще не дозволяє зразу і повністю вирішити ці проблеми, з іншого боку. Ураховуючи ці суперечності, А. Здравомислов підкреслює, що тільки духовні прагнення, ідеали, принципи, норми моралі і є сферою цінностей [116, с. 20].

У свою чергу, В. Ядов звертає увагу на виховний аспект теорії цінностей, підкреслюючи, що виховання передбачає усвідомлення вихованцем конкретних явищ як цінностей, так і нецінностей, відповідне ставлення до сукупності цінностей, і що ціннісні орієнтації відіграють провідну роль у побудові довготривалих програм з поведінки.

На думку В. Василенка, категорія цінності розкриває один із суттєвих моментів універсальної взаємозалежності явищ, зокрема момент значущості одного явища для буття іншого. О. Дробницький зазначає про необхідність приведення у відповідність цінностей суспільних, представлених правилами, імперативами, принципами, оцінками та особистих, у яких виокремлюються прагнення, цілі, установки, схильності, бажання, інтереси тощо. П. Смирнов стверджує, що цінністю вважається будь-яке матеріальне або ідеальне явище, що має значення для людини, заради якого вона діє, витрачає сили, заради якого вона живе. Дослідниця І. Диміна вважає, що цінності – це ставлення суб'єкта (людини або суспільства) до об'єктів, сфера переживань людини; джерелом виникнення цінностей є соціальний досвід [23; 116].

Класифікуючи цінності, С. Анісімов виокремлює вищі цінності (людина й людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя й цінності духовного життя та культури. До останнього належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні й інші уявлення, ідеї, норми й ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей. Дослідник розглядає духовні цінності як смислоутворювальний момент життя людини [23].

М. Каган, який дає оцінку поняттю «цінності», звертає увагу на його емоційно-рефлексивну й регуляторну функції. Роль цінностей у суспільному й культурному житті, на думку філософа, двовимірна, оскільки виявляється в суб'єктно-об'єктних та міжсуб'єктних відносинах. Цінності скеровують, орієнтують, регулюють стосунки людей. Отже, можна дійти висновків, що мають значення для розкриття поняття «цінності» у структурі професійної культури майбутнього вчителя. Поняття «цінність» розглядається неоднозначно, зокрема в аспекті значущості предмета або явища для людини (соціальної групи), у ролі вищих життєвих принципів, ідеалів і норм поведінки, на які орієнтується особистість і суспільство; цінність не може існувати як без об'єкта (предмета), що належить до зовнішнього світу, так і без суб'єкта (особистості), оскільки саме в оцінці останнього явище виступає цінним або нецінним; цінність реалізується через ставлення, у межах реального суб'єкт-

об'єктного відношення; цінність безпосередньо пов'язана з діяльністю, що дозволяє орієнтуватися особистості в ціннісному полі, цінності багато в чому визначають поведінку людини і є її регулятором [151].

Цінності, які розуміють як мету, умову, засаду розвитку освіти в цілому, взаємопов'язані між собою й утворюють фундамент педагогічної системи, вважає З. Равкін.

Б. Ліхачов виокремлює виховні цінності, які, на його думку, становлять духовну основу, базисний духовний компонент особистості, визначають сутність її внутрішнього світу [193].

Ціннісні орієнтації у трактуванні К. Абульханової-Славської пов'язані з основами стратегічного напрямку життя людини, а також у здатності людини «переживати цінність життя, задовольнятися нею», «переживати цінність життєвих проявів своєї особистості». На думку автора, саме розвинені почуття становлять сенс життя людини й виступають основою для активних духовно-інтелектуальних пошуків [1]. На думку К. Платонова, ціннісні орієнтації – це компонент структури особистості, що утворює змістовний бік її спрямованості та виражає внутрішню характеристику особистісного ставлення до дійсності. Через спрямованість особистості і ціннісні орієнтації знаходять своє реальне вираження. Ціннісні орієнтації здатні адекватно регулювати поведінку й виявлятися у всіх сферах діяльності, вони є найважливішою сполучною ланкою між особистістю, її внутрішнім світом і навколишнім середовищем. В. Зінченко переконаний, що аксіологічні орієнтири освіти повинні відповідати загальнолюдським цінностям, система освіти повинна створювати умови для їхнього досягнення, надати кожному можливість зіткнення з унікальними ціннісними опорами [294].

Аналізуючи проблему цінностей, К. Роджерс робить чотири припущення: 1) ціннісний процес як частина життя людини має органічну основу, базується на довірі людини до мудрості цілісного Я, а не певної частки; 2) ефективність цього процесу прямо пропорційна відкритості людини своєму внутрішньому досвіду; 3) чим більша відкритість людей їх внутрішньому досвіду, тим

більшою є спільність їх цінностей; 4) спільними для всіх людей є гуманістичні та конструктивні цінності [23].

Проаналізувавши наукові джерела, ми дійшли висновку про те, що однією з найпоширеніших дефініцій цінності у вітчизняній літературі залишається визначення цінності як суб'єктивної значущості певних явищ реальності, тобто їхньої вагомості з погляду людини, суспільства та їх потреб.

Отже, цінності – це поняття або переконання, упорядковані за відносною важливістю. Вони спрямовані на задоволення трьох універсальних людських потреб: екзистенціальних; потреб соціальної взаємодії; потреб розвитку соціальних груп. Отже, як стверджує Г. Малик, цінність є не чим іншим, як психолого-педагогічним утворенням, у якому в стислому вигляді присутнє безпосередньо або (найчастіше) опосередковано ставлення людини до середовища і самої себе. Це ставлення є результатом особливого суб'єктивно-соціального за своєю природою ціннісного акту, складовими якого виступають власне суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, рефлексія з приводу оцінки та її реалізації.

Незалежно від формулювань визначення цінності, дослідники єдині в одному – діяльності людини притаманні аксіологічні властивості.

Аксіологія, що є загальнішою щодо гуманістичної проблематики, може розглядатися як основа нової філософії освіти і відповідно до методології сучасної педагогіки. У центрі аксіологічного мислення знаходиться концепція взаємозалежного, взаємодіючого світу. Вона стверджує, що наш світ – це світ цілісної людини, тому важливо навчитися бачити те загальне, що не лише об'єднує людство, але і характеризує кожну окрему людину. Гуманістична ціннісна орієнтація – це «аксіологічна пружина», що стимулює розвиток усіх інших цінностей [193].

За останні десятиріччя зросла роль цінностей у сфері педагогічної теорії й практики, що визначило шлях поступового виокремлення спеціальної галузі педагогіки, предметом вивчення якої виступають цінності – педагогічна аксіологія як галузь педагогічного знання, яка досліджує освітні цінності з

позиції самоцінності людини і здійснює ціннісні підходи до освіти на основі визначення цінності самої освіти (В. Сластьонін, Г. Чижикова).

Ціннісний підхід виступає визначальним у системі виховних проблем. Ми є не лише свідками, а й учасниками кризи моральності й правосвідомості, соціальної нестабільності, політичної дезорієнтації, деморалізації молоді, небажанням навчатися. Виникла необхідність формування нових ціннісних орієнтацій, нових ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду дитини, яка буде жити й працювати у XXI ст. в Україні – незалежній європейській державі, де цільові й ціннісні орієнтації сполучатимуть інновації, творчість, нові оригінальні ідеї з народними традиціями й культурою [194].

Отже, педагогічна аксіологія, як зазначає Н. Асташова, є такою наукою про цінності освіти, у якій представлена система значень, принципів, норм, канонів, ідеалів, що регулюють взаємодію в освітній галузі з точки зору цінностей і формують ціннісний компонент у структурі особистості [33].

В основі педагогічної аксіології лежить розуміння і ствердження цінності людського життя, виховання і навчання, освіти в цілому і педагогічної діяльності. Ідею всебічного і гармонійного розвитку особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, розглядають як значиму цінність. Ця ідея є основою ціннісно-світоглядної системи гуманістичного типу. Вона визначає ціннісні орієнтації культури і допомагає особистості орієнтуватись в історії, суспільстві, діяльності. Зокрема, основою організації особистості в сучасному українському суспільстві є комплекс вартостей: громадянських; національних; загальнолюдських; комплекс вартостей сімейного життя; комплекс вартостей особистого життя [264].

Можна виокремити низку принципів, на основі яких функціонує педагогічна аксіологія. Залежно від підходів, критеріїв дослідники визначають різні, але завжди пов'язані внутрішньою логікою аксіології, принципи. Так, В. Сластьонін і Г. Чижикова виділяють такі принципи [264]:

- Принцип історичної та соціокультурної мінливості освітніх цінностей. Накопичені суспільством соціально значимі цінності передаються від

покоління до покоління. Незмінними залишаються загальнолюдські цінності. Соціальні, ідеологічні цінності визначаються та формуються відповідно до історичної епохи, рівня соціального та економічного розвитку суспільства.

- Принцип взаємозв'язку соціокультурних та освітніх цінностей. Освітня система існує в соціокультурному просторі та взаємодіє з ним.

- Принцип зіставлення суспільних та особистісних цінностей. Освіта забезпечує засвоєння загальноприйнятих норм, способів поведінки і діяльності. Засвоєння цінностей відбувається шляхом їх емоційного переживання та прийняття.

- Принцип інтеграції традиційних та інноваційних цінностей. Педагогічні інновації можна зараховувати до цінностей лише за умови, що вони гуманістичні, сприяють розвитку індивідуальності, спрямовані на розвиток позитивних взаємин.

У свою чергу, Н. Асташова використовує більш традиційний підхід до визначення основних принципів педагогічної аксіології. На її думку, до основних принципів належать: принцип гуманізму, принцип комплексності, принцип емоційної відкритості, принцип адекватності, принцип відповідності, принцип включеності [33].

Педагогічна аксіологія визначається як галузь педагогічного знання, що розглядає освітні цінності з позиції самоцінності людини і здійснює ціннісні підходи до освіти на основі визнання цінності самої освіти [264, с. 99]. Цінності освіти тісно пов'язані з професійними, які посідають одне з провідних місць у системі цінностей людини.

За визначенням Н. Ткачової, освітні цінності доцільно розглядати як сукупність гуманістичних пріоритетів суспільства, які виступають головними орієнтирами для розвитку освітньої системи в цілому; як систему провідних соціальних цінностей, що засобами педагогічного процесу можуть бути переведені на рівень персональних цінностей кожного учня. Педагогічні цінності, на думку автора, – це система освітніх засобів, соціальних норм, педагогічний інструментарій, що забезпечують ефективну трансляцію

визначених освітніх цінностей на індивідуальний рівень окремої особистості, тобто формування в неї особистісних ціннісних пріоритетів. Педагогічні цінності можна тлумачити як провідні принципи, структурні компоненти, зміст педагогічної взаємодії, організованої на ціннісних засадах [286, с. 51].

В. Сластьонін і Г. Чижакова під цінностями педагогічної діяльності розуміють ті її особливості, що дозволяють педагогу задовольняти свої матеріальні й духовні потреби і слугують орієнтиром його соціальної і професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей. До цінностей педагогічної діяльності автори зараховують групи цінностей, пов'язаних із: утвердженням у суспільстві, соціальному середовищі (суспільна значущість праці педагога, престиж професійної діяльності, визнання близьких і рідних тощо); задоволенням потреби в спілкуванні (робота з дітьми, можливості спілкування із цікавими людьми, обмін духовними цінностями); самовдосконаленням (можливість розвитку творчих здібностей, залучення до духовної культури, постійне доповнення своїх знань); самовираженням (творчий і різноманітний характер праці вчителя, відповідність педагогічної діяльності інтересам і здібностям особистості тощо); утилітарно-прагматичними запитами (можливість самоствердження, міжособистісне спілкування, професійне зростання тощо). До основних груп педагогічних цінностей учені зараховують: загальнолюдські (дитина, вчитель, творча індивідуальність), духовні (педагогічний досвід людства, педагогічні теорії і способи педагогічного мислення), практичні (способи педагогічної діяльності, педагогічні технології освітньо-виховні системи), особистісні (педагогічні здібності, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, ідеали) [264, с. 92].

Із неоднозначності тлумачення поняття «цінність» впливає й різноманіття класифікацій.

Класифікацію цінностей розглянуто в працях В. Тугаринова, В. Ядова; класифікація цінностей освіти – у працях М. Богуславського, Н. Мойсеюк, З. Равкіна, професійно-педагогічної освіти – В. Сластьоніна.

У зарубіжній психології представники гуманістичного напрямку (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, та ін.) пропонують проблеми регулятивної ролі вищих людських ціннісно-сміслових утворень. Це збігається з трактуванням зазначеної проблеми російськими психологами (Б. Ананьєв, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн) [285].

Ми підтримуємо думку В. Брожик, який вважає, що будь-яка ієрархія цінностей, будь-яка їх типологія є вираженням відповідного, історично досягнутого стану суспільства і, крім розподілу цінностей на матеріальні та духовні, виокремлює: дійсні та концептуальні; первинні, вторинні, третинні, де первинні цінності задовольняють біологічні потреби, до вторинних належать матеріальні цінності, третинні цінності – це засоби комунікації; теперішні, минулі та майбутні; фінальні й інструментальні; утилітарні, правові, релігійні, естетичні тощо. Автор достатньо повно виділив типологічні системи цінностей [294].

За традиційною класифікацією цінності поділяють на матеріальні (цінності, які існують у формі речей – одяг, продукти харчування, техніка, храм, картина) і духовні – моральні, релігійні, художні, політичні та ін. Однак такий поділ не враховує того, що в продуктах людської діяльності матеріальне і духовне взаємопроникають і чітко розмежовувати їх неможливо. Наприклад, нелегко зарахувати єгипетські піраміди чи грецькі храми до матеріальних чи духовних цінностей. Правильніше було б, напевне, говорити про цінності, які задовольняють матеріальні й духовні потреби. Однак і це розмежування не вичерпує проблеми, адже куди віднести такі цінності, як душевний комфорт, мир. Тому крім цінностей, які задовольняють матеріальні й духовні потреби, виокремлюють психічні та соціальні цінності, які задовольняють відповідні потреби. Так, переживання радості, щастя, душевного комфорту, до яких людина прагне і які цінує, не належать ні до духовної, ні до матеріальної сфер. Вони є душевними, а не духовними цінностями.

Соціальні потреби також задовольняються певними цінностями – такими, як соціальна захищеність, зайнятість, громадянське суспільство, держава,

церква, профспілка, партія тощо. Їх також не можна однозначно кваліфікувати як матеріальні чи духовні цінності. Однак на побутовому рівні цілком достатнім є поділ цінностей на матеріальні й духовні. При цьому матеріальними цінностями (їх іноді називають благами) вважають економічні, технічні та вітальні (стан здоров'я, екології) цінності, які задовольняють тілесне буття людини, а духовними – релігійні (святість), моральні (добро), естетичні (прекрасне), правові (справедливість), філософські (істина), політичні (благо суспільства) цінності, які роблять буття людини людським, гарантують її існування як духовної істоти.

Протиставлення матеріальних і духовних цінностей позбавлене сенсу, оскільки без усіх них людина не може існувати. Однак нерідко окремі люди, навіть цілі спільноти виявляють свою зорієнтованість переважно на матеріальні чи духовні цінності. Щодо цього простежується така закономірність: чим вища моральна, правова і політична свідомість людей, тим вищий у них і рівень матеріальних благ. Безперечним є факт, що бути моральним економічно вигідно, а той, хто жертвує мораллю заради нагальної вигоди, програє не лише морально, а й економічно. Крім того, матеріалісти в онтології не завжди надають перевагу матеріальним цінностям, а ідеалісти – духовним.

З огляду на роль цінностей у житті людини виокремлюють цінності-цілі і цінності-засоби. Цінностями-цілями вважають найзагальніші життєві орієнтири, які не потребують обґрунтування, а мають значення самі по собі. Їх людина сприймає на віру, вони є очевидними для неї. Такими цінностями є, наприклад, істина, добро, прекрасне, життя, кохання, щастя. Цінності-засоби втілюють у собі певну ситуативну мету, вони служать засобами досягнення інших, значиміших цілей. Наприклад, молоді люди важливим у своєму житті часто вважають одяг. Для модниць він навіть може бути самоціллю, але для більшості – засобом самоствердження, привернення до себе уваги, що також можна розглядати лише як засіб у досягненні життєвого успіху (кар'єри, кохання), а кар'єра – як засіб здобуття слави, багатства.

Цінності-цілі та цінності-засоби мають узгоджуватися між собою. Благородну мету, наприклад, не можна втілювати ницими засобами, а якщо для її утвердження потрібні саме такі засоби, то вона не є благородною.

До вищих належать і вітальні цінності, адже ставлення до природи як до засобу (інструменту), як до чогось, позбавленого самоцінності, є серйозною загрозою існуванню людини [116].

Представляє інтерес типологія термінальних цінностей Ю. Плюсніна, розроблена на основі інтеграції відомих варіантів типології цінностей М. Рокича з типологією потреб А. Маслоу. Було виокремлено п'ять груп цінностей відповідно до моделі ієрархії потреб А. Маслоу, за якими розподілилися цінності зі списку М. Рокича з додаванням таких цінностей, як «просто життя», «життя людини». Одночасно дослідник об'єднав у категорію «робота» цінності «діяльне життя» і «цікава робота», а цінність «упевненість у собі» виключив зі списку цінностей.

Отож, типологія Ю. Плюсніна включає такі групи цінностей [294]:

- цінності «органічного» ряду (цінності, пов'язані із задоволенням фізіологічних потреб): просто життя, життя в задоволення, благополуччя.
- цінності, пов'язані із задоволенням потреб у безпеці, особистій і соціальній захищеності: безпека, здоров'я, життя людини.
- цінності, пов'язані із задоволенням потреби в соціальних контактах, міжперсональних зв'язках: кохання, родина, спілкування.
- цінності, пов'язані із задоволенням потреби в самоповазі, досягненні (цінності самоповаги): робота, суспільне визнання, самостійність, рівність.
- вищі цінності, пов'язані із самоактуалізацією особистості (цінності вищого порядку): свобода, творчість, пізнання, розуміння, краса.

Класифікуючи цінності, С. Анісімов виділяє вищі цінності (людина і людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя і цінності духовного життя, культури. До останніх належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні, інші уявлення, ідеї, норми та ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей [23].

Отже, звернення до типології цінностей (ціннісних орієнтацій) свідчить про те, що у філософській, соціологічній, психологічній і педагогічній літературі існує чимало підходів до систематизації, інтерпретації та операціоналізації ціннісних феноменів. Це пов'язано насамперед із тим, що учені виходять із різних теоретичних і емпіричних основ, аргументуючи це специфікою досліджуваного явища і багатогранністю його проявів.

Досліджуючи проблему аксіології виховання, учені синтезують різні підходи до структурування видів цінностей. Класифікують цінності залежно від того, які види потреб вони задовольняють, яку роль виконують, у якій сфері застосовуються. Це дає підстави для класифікації цінностей, представлені на рис. 1.1.

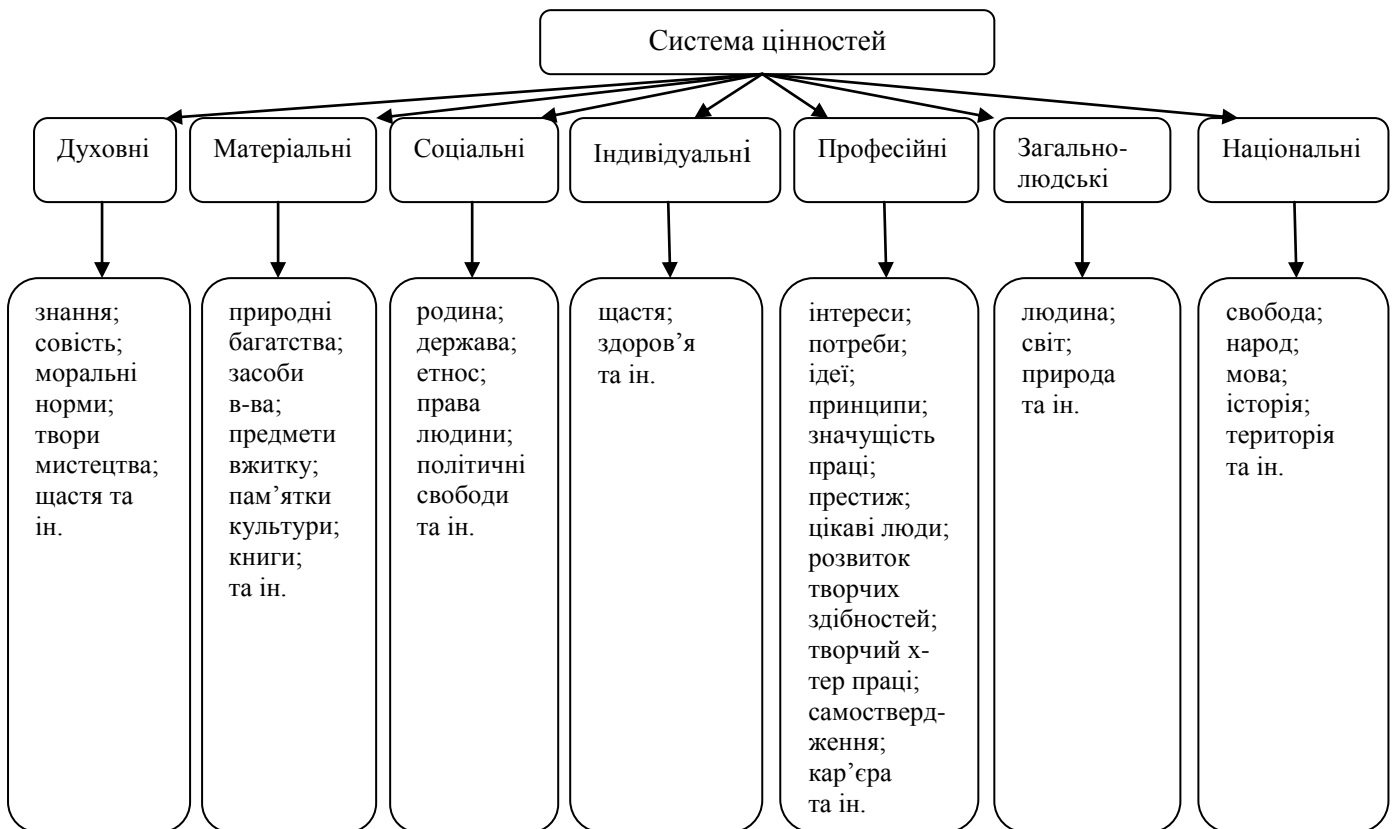

Рис. 1.1. Система цінностей

На нашу думку, також можлива розробка типології ціннісних орієнтацій за єдиною загальною, універсальною ознакою, коли як системостворювальний компонент використовується певний загальний критерій, що дозволяє упорядкувати досліджуване явище. Таким загальним критерієм може виступати

соціокультурний підхід, у рамках якого виділяють екзистенціальні, моральні, політичні, естетичні, художні й інші ціннісні орієнтації. В освітній системі вони входять у духовне ядро і здатні регулювати професійно-педагогічну діяльність педагога, надаючи їй ідейної спрямованості та співрозмірності в побудові людських взаємин і цілеспрямованому розвитку особистості.

Ми вважаємо, що найбільш прийнятною може бути типологія ціннісних орієнтацій, у якій за основу приймають особистість. І не лише тому, що особистість є сферою педагогічної професії, але й з огляду на те, що людина – це фундаментальна соціокультурна цінність. Обґрунтування ціннісної системи сучасного вихователя спирається на особистісний підхід у педагогіці, який стверджує, що особистість – ціль, суб'єкт, ядро, результат, головний критерій оптимальності педагогічного процесу. Іншими словами, особистість знаходиться в центрі педагогічної системи, а типологія ціннісних орієнтацій повинна відображати особливий стан духовних цінностей як внутрішнього потенціалу особистості в поєднанні із соціальними, культурними, професійними й особистісними цінностями.

На нашу думку, в освітньому процесі ціннісні орієнтації виступають як об'єкт діяльності вихователя і самих вихованців і саме тому розвиненість аксіосфери вихователя, повне й органічне освоєння цінностей дітьми є умовою оптимальності морального виховання як основи духовного розвитку особистості.

Система ціннісних орієнтацій особистості виступає психолого-педагогічним гарантом її стабільності й позитивної активності. Будь-яка деформація ціннісної системи, пов'язана з переглядом ідеалів, потреб, звичок, що проєктують ставлення до самого себе і на певний час пригнічує в особистості конструктивний початок. Однак останнє поширюється не на всю структуру ціннісних орієнтацій, а лише на ті позиції, що пов'язані зі сферами міжособистісних стосунків і професійних обов'язків. У сфері ж духовно-онтологічного існування особистості спостерігається зворотнє – гіперпродуктивність, яка виражається в актуалізації широкого спектра

цінностей: національних, загальнолюдських, релігійних, цивільних та інших. При цьому в ціннісному просторі особистості порушуються ієрархічні зв'язки і залежності між окремими орієнтаціями різних потреб і відносин, унаслідок чого виникає ціннісний конфлікт, що нерідко виявляється в невротичних реакціях і соціальній апатії.

Цінності виконують низку функцій. Зокрема, О. Дробницький виділяє такі функції [116]:

1. Функція конституювання сенсу життя. З'ясовуючи, що є добро, прекрасне, істина, справедливість тощо, цінності конституюють сенс людського життя, утворюють його духовну основу. Людина не завжди свідомо формує свій духовний стрижень. Як правило, він конститується під впливом притаманних певному суспільству релігійних і традиційних цінностей. Але він обов'язково притаманний людині, і чим розвиненіша вона як особистість, тим чіткіше і болючіше постають перед нею проблеми сенсу життя – діяльності, якій присвячує себе людина, якій вона служить (служіння суспільству, улюбленій справі тощо). Діяльність тоді є сенсом життя, коли людина не є додатком до неї, а відчуває себе вільною особою, яка стверджується через діяльність, розширює сферу своєї самореалізації.

2. Орієнтаційна функція цінностей. У житті людини і суспільства цінності визначають напрями, зразки діяльності. Будучи орієнтирами, вони постають у формі ідеалів – вільно прийнятих зразків поведінки, прообразів досконалих предметів, які орієнтують людину на піднесення над буденною реальністю. Будучи зразком, ідеал постає як мірило реальності. Неадекватне ставлення до ідеалу перетворює його на ідола. Якщо молода людина жертвує своєю вільною екзистенцією, своїм неповторним життям, копіюючи в поведінці, фізичній подобі улюблених кінозірку, співака, спортсмена, вона перетворює ідеал на ідола, кумира. В ідеалі людина не зникає, вона формує себе, має себе самоціллю, в ідолі вона втрачається, її метою є інший. Тому застереження «не сотвори собі кумира!» є не лише релігійною, а й антропологічно-екзистенційною заповіддю.

3. Нормативна функція цінностей. Вона тісно поєднана з орієнтаційною функцією. Як відомо, цінності не тільки формують ідеали, вони передбачають вибір людини на користь добра, прекрасного, справедливого, стають нормами діяльності людей. Норми – це правила, вимоги, закони поведінки, які виводяться із сенсу цінності. Серед них виокремлюють моральні, правові, естетичні, звичаєві, технічні, харчові та ін. Основою кожної норми є певна цінність.

Проаналізувавши різноманітні концептуальні підходи до розуміння і класифікації поняття «цінності» у категоріальному апараті філософії, соціології, педагогіки, психології, ми дійшли висновку, що на основі інтеріоризованих суб'єктом цінностей здійснюється регуляція поведінки, соціальна адаптація та базується вся діяльність людини.

Отже, цінність – феномен, який об'єктивно, за своєю природою є благом для людини, спрямованим на утвердженні її в бутті, реалізації її творчих можливостей.

1.2. Педагогічні цінності як змістовий аспект професійно-педагогічної підготовки вихователя дошкільного навчального закладу

У словнику іншомовних слів подано таке визначення поняття «аксіологія» (від грец. αξία – цінність) – наука про цінності, учення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язку між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини. Це наука про цінності освіти, у яких представлена система значень, принципів, норм, канонів, ідеалів, які регулюють взаємодію в освітній сфері і формують компонент відносин у структурі особистості [269].

Аксіологію виховання ми розуміємо як орієнтацію на цінності, що сприяють задоволенню потреб людини та відповідають особистим запитам і нормам у певній історичній та життєвій ситуації.

Аксіологія, яка надзвичайно активізувалася наприкінці ХХ століття, виступає складовим компонентом гуманітарної парадигми. Проте у

XXI столітті ціннісний смисл людського життя у всіх його функціональних виявах набрав особливого значення. Аксіологічний потенціал держави та суспільства окреслено в монографічному дослідженні В. Андрущенко та М. Михальченка [21].

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Освіта – органічна частина духовного життя суспільства. Саме в цій системі освіти створюється майбутнє, продукуються і передаються соціокультурні та особисті цінності. Таке високе призначення виховання і навчання підростаючого покоління вимагає підготовки фахівців в умовах гуманістичного освітнього простору, фундаментом якого може бути педагогічна аксіологія. Дослідники (В. Андреев, І. Бех, Є. Бондаревська, І. Ісаєв, С. Кульневич, В. Огнев'юк, Т. Поніманська, В. Сластьонін) вважають за можливе під час підготовки фахівців для освітніх установ у рамках вивчення педагогічних дисциплін спеціально виділити як методологічну основу аксіологічний підхід, який додасть процесу підготовки майбутніх педагогів ціннісну спрямованість.

Отже, теоретико-методологічні засади аксіологічної проблематики в освіті вивчаються багатьма дослідниками (І. Бех, Б. Гершунський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, А. Міщенко, В. Сластьонін, Г. Тарасенко, Н. Ткачова, Г. Чижакова, Г. Щедровицький, А. Ярошенко), у яких аксіологічний підхід розглянуто як фундамент духовної культури майбутнього педагога.

На нашу думку, серед завдань, які держава висунула перед сучасною освітою, важливе місце належить відродженню й розбудові національної системи освіти як найважливішої ланки виховання освіченої, творчої особистості, становленню її фізичного і морального здоров'я, забезпеченню пріоритетності розвитку людини.

Аксіологічний підхід утвердився у вітчизняній науці як один із домінуючих. Це пояснюється тим, що цінності в природі й реальному бутті людини виступають у ролі специфічної призми, яка переломлює різні соціально-психологічні процеси (В. Паскар). У цьому зв'язку за системою цінностей і ціннісних орієнтацій можна досить точно виявляти функціональну спрямованість і соціальну важливість будь-якого суспільного процесу як системи [8].

Аксіологічний підхід, як вважає Є. Шиянов, органічно притаманний гуманістичній педагогіці, оскільки людину розглядають у ній як найвищу цінність суспільства та самоціль суспільного розвитку. У цьому зв'язку аксіологія, яка виступає більш загальною щодо гуманістичної проблематики, може розглядатися як основа нової філософії освіти і відповідно методології сучасної педагогіки [311].

Зважаючи на те, що освіта – це фундаментальна основа й одне з джерел створення реальної уяви про справжні та уявні цінності людини в різних життєвих сферах [270], розробка ціннісного каркасу освіти, системи пріоритетних цінностей, педагогічних технологій відповідної орієнтації є необхідним і значимим кроком на шляху вдосконалення системи освіти, розробки стратегії її розвитку. У цьому процесі, на думку З. Равкіна, слід мати на увазі історичність ціннісних орієнтирів, їх здатність знаходити на новому витку цивілізованого розвитку новий зміст.

У словнику навчально-педагогічних понять і термінів зазначено, що педагогічна аксіологія – це самостійна галузь педагогічних знань, яка розглядає освітні цінності з точки зору самооцінки людини та здійснює ціннісний підхід до освіти на основі визнання цінності самої освіти. Педагогічна аксіологія досліджує цінності, які треба формувати у вихованців [270].

Завдання педагогічної аксіології – це аналіз історичного розвитку педагогічної теорії та освітньої практики з позиції теорії цінностей, проголошення ціннісних основ освіти, що відображають її аксіологічну

направленість, розробка ціннісних підходів до стратегії розвитку і змісту вітчизняної освіти.

На думку І. Ісаєва, об'єктом дослідження педагогічної аксіології є педагогічні цінності [146].

Предметом педагогічної аксіології є формування ціннісного ставлення, ціннісної свідомості, ціннісної поведінки особистості. Суть педагогічної аксіології визначається специфікою педагогічної діяльності, її соціальною роллю й особистісно-утворюючими можливостями. Аксіологічні характеристики педагогічної діяльності відображають її гуманістичний зміст. Педагогічні цінності – це особливості, що дають можливість задовольняти потреби педагога, а також, можуть стати орієнтирами його професійної педагогічної діяльності.

Область педагогічної аксіології акумулює основи педагогіки й аксіології та дозволяє унікальним чином, через ціннісні пріоритети в освіті, підкреслити центральне місце людини, її внутрішнього світу в педагогічній системі. Природно, що стан освітньої сфери, її розвиток і перспективи в першу чергу залежать від аксіосфери педагога, саме тому ми вважаємо за можливе досліджувати основи педагогічної аксіології в площині «педагог» («вихователь»). У зв'язку з цим слід підкреслити деякі аспекти актуальності педагогічної аксіології, що загострюють увагу до проблеми пріоритетних цінностей педагога.

По-перше, це місце педагогічної аксіології в освітній системі й роль ціннісних орієнтацій педагога в організації та здійсненні професійної діяльності як найважливішого компонента педагогіки цінностей. Від системи ціннісних орієнтацій педагога залежить загальна атмосфера освітнього процесу, система стосунків «педагог-дитина», «педагог-педагог», «педагог-батьки», якість навчально-виховної роботи, духовний потенціал підростаючого покоління і багато чого іншого.

По-друге, професія педагога постійно вимагає вдосконалення не лише самого вихователя, але і підвищення якості його підготовки, спрямованої на

посилення емоційної складової професії, розвиток «другодомінантності», орієнтації на іншу людину як вираження любові, доброти, милосердя. Тому далеко не випадкові звернення вчених до питань розвитку гуманістичного спілкування педагога, орієнтованого на цінність іншої людини, передачу моральних цінностей, становлення комунікативної культури.

По-третє, слід звернути увагу на гостроту проблеми, пов'язаної з розвитком професійного стилю сучасного вихователя, що базується на позитивних стереотипах і сублімує творчий потенціал педагогічної праці. При цьому ціннісні орієнтації педагога можуть виступати як постулати, необхідні для повноцінної діяльності, а розвиток умінь користуватися ними дозволить творчо вирішувати проблеми педагогічної діяльності [145].

Як свідчить аналіз наукової літератури, до основних дефініцій педагогічної аксіології науковці, насамперед, зараховують три групи понять: освітні цінності, педагогічні цінності, виховні цінності. Однак питання визначення науковцями означених вище груп викликає певні дискусії, що не дає змоги чітко розрізнити поняття між собою за змістом. Для нашого дослідження педагогічні цінності становлять найбільший інтерес серед названих груп.

На думку Ю. Гришко, педагогічні цінності є системою освітніх засобів, соціальних норм, педагогічного інструментарію, що зумовлює повноцінну передачу освітніх цінностей кожному майбутньому педагогу, тобто інтеріоризуються в їх ціннісні пріоритети. Інакше кажучи, педагогічні цінності виступають як провідні принципи та структурні компоненти педагогічного спілкування, побудованого на ціннісних принципах.

Педагогічні цінності розглянуто в працях Н. Асташової, Б. Бім-Бада, М. Богуславського, С. Вершловського, В. Вульфою, В. Зінченко, І. Ісаєва, Б. Ліхачова, М. Нікандрова, З. Равкіна, Л. Рувинського, В. Сластьоніна, Г. Чижакової, Є. Шиянова та інших.

За визначенням Н. Ткачової, педагогічні цінності – це система освітніх засобів, соціальних норм, педагогічний інструментарій, що забезпечують ефективну трансляцію визначених освітніх цінностей на індивідуальний рівень

окремої особистості, тобто формування в неї особистісних ціннісних пріоритетів. Іншими словами, педагогічні цінності можна тлумачити як провідні принципи, структурні компоненти, зміст педагогічної взаємодії, організованої на ціннісних засадах [286, с. 51].

На нашу думку, формування педагогічних цінностей залежить від соціальних, політичних і економічних відносин у суспільстві. Останні суттєво впливають на розвиток педагогіки й освітньої практики. Система цінностей становить фундамент виховання, ті найважливіші ідеї та цілі, у здійсненні яких убачають сенс свого існування людина і суспільство.

За визначенням С. Бадюл, педагогічні цінності – це сукупність суспільних і особистих смислів, які мають здатність викликати у людини емоційні переживання. Саме останні допомагають закріпленню важливих цінностей у студентів. Закріплені педагогічні цінності становлять складну і суперечну систему. Рівень цієї системи дозволяє обґрунтувати кожному студенту власні уявлення про світ педагогічної праці й свого місця в ньому. Із цих позицій формування педагогічних цінностей студентів переслідує в ролі однієї із головних своїх цілей теоретичну систематизацію і обґрунтування світобачення [41].

Педагогічні цінності становлять норми, що регламентують педагогічну діяльність, яка виступає як пізнавально-дієва система і служить сполучною ланкою між сформованим суспільним світоглядом у галузі освіти і діяльністю педагога, як зазначав В. Сластьонін [267, с. 143]. Вони, як і інші цінності, мають синтагматичний характер, тобто формуються історично і фіксуються в педагогічній науці як форма суспільної свідомості у вигляді специфічних образів і уявлень. Оволодіння педагогічними цінностями відбувається в процесі здійснення педагогічної діяльності, у ході якої реалізується їх суб'єктивація. Саме рівень суб'єктивації педагогічних цінностей служить показником особистісно-професійного розвитку педагога (В.Сластьонін).

С. Безбородих визначає педагогічну цінність як конструкт, що є суб'єктивним засобом, створеним самим педагогом, перевіреном ним на

практиці й допомагає прогнозувати та оцінювати результати педагогічної діяльності.

На думку В. Крижко, педагогічні цінності – це внутрішній емоційно освоєний регулятор діяльності педагога, який визначає його ставлення до навколишнього світу та до себе, моделює зміст і характер його професійної діяльності [177].

В. Харцієв зазначає, що система педагогічних цінностей – це складний процес гармонійного поєднання професійних знань із найкращими рисами і якостями людського характеру. Головним критерієм і наслідком такого гармонійного поєднання має бути творення добра і постійне духовне самовдосконалення.

Ми погоджуємося з думкою Н. Ткачової, яка зазначає, що засвоєння майбутніми педагогами цінностей неможливе без урахування їх індивідуальних потреб, інтересів, спрямованості, життєвого досвіду, що забезпечує реалізацію певних функцій цінностей у педагогічному процесі, основними з яких є такі:

- цінності виступають підґрунтям для формування цілей і завдань особистості;
- цінності визначають результативність і вектор цього процесу;
- цінності є своєрідною мірою процесу самореалізації [288].

Схожі функції цінностей у педагогічному процесі виокремлює Н. Асташова:

- змістотворювальна, що виявляється через актуалізацію смислів об'єктів, процесів, інтеріоризацію цінностей, критичне осмислення будь-якої інформації;
- оцінювальна, що спрямована на розвиток адекватної оцінки в молодій людини духовних явищ і навколишньої дійсності;
- нормативна, що пов'язана із зіставленням особистістю власних цінностей з усталеними ціннісними зразками;
- регулятивна, що забезпечує орієнтацію освітньої системи на національні й загальнолюдські цінності, установлює необхідну взаємодію у сфері освіти;

-контрольна, що дає змогу аналізувати рівні сформованості індивідуальних систем цінностей у конкретних студентів, розвиток цінностей у культурно-історичному плані [33].

Виходячи із визначення поняття «педагогічні цінності» та функцій педагогічних цінностей, ми можемо дати визначення поняттю «пріоритетні педагогічні цінності». Пріоритетні педагогічні цінності – це комплекс найважливіших інтегративних утворень особистості, які виявляються у вибіркового ставленні до різних видів педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею педагогічного досвіду, загальноприйнятих цінностей.

Широкий діапазон педагогічних цінностей вимагає їх класифікації та впорядкування, що дозволить представити їх статус у загальній системі педагогічного знання. Проте їх класифікація, як і проблема цінностей у цілому, до теперішнього часу в педагогіці не розроблена. Правда, є спроби визначити сукупність загальних і професійно-педагогічних цінностей. Серед останніх виокремлюють такі, як зміст педагогічної діяльності та зумовлені ним можливості саморозвитку особистості; суспільна значущість педагогічної праці і його гуманістична сутність та ін.

Система цінностей – це та ланка, яка об'єднує суспільство з особистістю, включаючи її в систему суспільних відносин; визначає заради чого відбувається та чи інша діяльність і якими засобами вона реалізується [285, с. 39].

Учені, що працюють у площині освітніх цінностей, прагнуть визначити коло найбільш значимих і впливових аксіологічних орієнтирів на учасників педагогічного процесу. В. Зінченко переконаний, що аксіологічні орієнтири освіти повинні відповідати загальнолюдським цінностям.

Досліджуючи проблему аксіології виховання, П. Ігнатенко синтезував різні підходи до структурування видів цінностей. Науковець наголошує, що цінності класифікують залежно від того, які види потреб вони задовольняють, яку роль виконують, у якій сфері будуть застосовуватись. Зокрема: за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні; за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні; за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні; за способом

вияву – ситуативні, стійкі; за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні; за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.); за належністю – особистісні, групові, колективні, суспільні, загальнонародні, загальнолюдські [149, с. 118].

С. Вершловський, досліджуючи ціннісні орієнтації російських і американських педагогів, виділив такі групи педагогічних цінностей:

- 1) цінності, що розкривають професійний статус педагога;
- 2) цінності, що показують ступінь залученості особистості в педагогічну професію;
- 3) цінності, що відображають цілі педагогічної діяльності.

Як бачимо, основою виділення педагогічних цінностей для авторів слугувала задоволеність роботою і можливість самореалізації у професійній діяльності, однак це, на наш погляд, не відображає всього різноманіття педагогічних цінностей.

Поглиблюючи розгляд професійно-педагогічних цінностей, З. Равкін виділяє також цінності самодостатнього й інструментального типів. Цілком зрозуміло, що цінності самодостатньої властивості є цінностями-цілями, які визначають стратегію, перспективи і змістовне наповнення професійної діяльності: суспільна значимість праці, різнобічність і креативність педагогічної діяльності; самоствердження в педагогічному процесі; відповідальність перед суспільством; любов до дітей і т. ін.

Інструментальні цінності – це способи досягнення цінностей-цілей, теоретичний і технологічний підходи до організації професійної освіти педагога і його діяльності. До них належать: суспільне визнання праці педагога, відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності, професійний ріст та ін. [253].

В. Сластьонін неодноразово порушує у своїх працях проблеми ціннісних орієнтацій педагога. Розглядаючи структуру особистості педагога, його професійну самосвідомість, він виділяє пріоритетне місце педагогічних

ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень освіти, особистості педагога, системний компонент професійної культури, який демонструє готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей, вірність гуманістичним ідеалам. Визначення професійно-педагогічних орієнтацій підкреслює їх головну характеристику – вибірковість ставлення педагога до професії, особистості вихованця і самого себе, що розвивається на такому значимому базисі, як широкий спектр усіх духовних якостей особистості, особливо професійно виражених [267].

В. Сластьонін виокремив такі педагогічні цінності: цінності-цілі, що визначають концепцію особистості майбутнього педагога в поєднанні Я-особистісного і Я-професійного; цінності-засоби як концепція педагогічного спілкування, техніки і технології, інноватики тощо; цінності-ставлення, що розкривають усю сукупність стосунків педагогічного процесу та формування позиції по відношенню до професійно-педагогічної діяльності; цінності-якості, представлені багатоманітністю діяльнісних, поведінкових якостей особистості; цінності-знання, що визначають особистісну й професійну компетентність майбутнього педагога. Як домінуючі визначаються цінності-цілі як логічне підґрунтя смислу професійної діяльності [264, с. 70].

Варто відзначити, що В. Сластьонін і Г. Чижакова під цінностями педагогічної діяльності розуміють ті її особливості, що дозволяють педагогу задовольняти свої матеріальні й духовні потреби і слугують орієнтиром його соціальної і професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей. До цінностей педагогічної діяльності автори зараховують групи цінностей, пов'язані з: утвердженням у суспільстві, соціальному середовищі (суспільна значущість праці педагога, престиж професійної діяльності, визнання близьких і рідних тощо); задоволенням потреби в спілкуванні (робота з дітьми, можливості спілкування із цікавими людьми, обмін духовними цінностями); самовдосконаленням (можливість розвитку творчих здібностей, залучення до духовної культури, постійне доповнення своїх знань); самовираженням (творчий і різноманітний характер

праці вчителя, відповідність педагогічної діяльності інтересам і здібностям особистості тощо); утилітарно-прагматичними запитами (можливість самоствердження, міжособистісне спілкування, професійне зростання тощо). До основних груп педагогічних цінностей учені відносять: загальнолюдські (дитина, вчитель, творча індивідуальність), духовні (педагогічний досвід людства, педагогічні теорії і способи педагогічного мислення), практичні (способи педагогічної діяльності, педагогічні технології, освітньо-виховні системи), особистісні (педагогічні здібності, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, ідеали) [264, с. 92–93].

Дослідники визначають педагогічні цінності як основу професійної культури педагога, що включають:

- загальнолюдські цінності (людина, особистість студента (дитини), педагог, творча індивідуальність тощо);
- духовні цінності (педагогічні теорії, педагогічний досвід людини, способи педагогічного мислення та ін.);
- практичні цінності (педагогічні технології, освітні системи, способи діяльності тощо);
- особистісні цінності (педагогічні здібності, індивідуальні якості, ідеали) та інші цінності [264].

В. Сластьонін виокремлює пріоритетне значення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень особистості педагога, системний компонент професійної культури, що детермінує готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей. Дослідник пов'язує цінності педагогічної діяльності з можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб педагога й класифікує цінності в такий спосіб:

- цінності, що сприяють утвердженню педагога в суспільстві;
- цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури;
- цінності, що ведуть до самовдосконалення;
- цінності самовираження;
- цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами.

Отже, аналіз педагогічних цінностей дозволяє виокремити дві площини їхнього існування: вертикальну (суспільно-педагогічні, професійно-педагогічні й індивідуально-особистісні) та горизонтальну (цінності-цілі, цінності-засоби, цінності-знання, цінності-відносини, цінності-якості). Горизонтальна площина педагогічних цінностей подана І. Ісаєвим і В. Сластьоніним такими групами:

1. Цінності, що розкривають значення й зміст цілей діяльності педагога (цінності-цілі): концепція особистості студента-професіонала в її різноманітних проявах у різних видах діяльності та концепція «Я-професійне» як джерело й результат професійного самовдосконалення.

2. Цінності, що розкривають значення способів і засобів здійснення професійно-педагогічної діяльності (цінності-засоби): концепції педагогічного спілкування, педагогічної техніки й технології, педагогічного моніторингу й інноватики тощо.

3. Цінності, що розкривають значення й зміст відносин як основного механізму функціонування цілісної педагогічної діяльності (цінність-відносини): концепція власної професійної позиції, що включає ставлення педагога до вихованців, до себе, до своєї професійної діяльності, інших учасників педагогічного процесу.

4. Цінності, що розкривають значення й зміст психолого-педагогічних знань у процесі здійснення педагогічної діяльності (цінності-знання): теоретико-методологічні знання про формування особистості й діяльності, знання провідних ідей і закономірностей педагогічного процесу.

5. Цінності, що розкривають значення й зміст якостей особистості педагога (якості-цінності): різноманіття взаємопов'язаних індивідуальних, особистісних, комунікативних, статусно-позиційних, діяльнісно-професійних і зовнішньо поведінкових якостей особистості педагога як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, що виявляються у спеціальних здібностях. Отже, система педагогічних цінностей має синкретичний характер, тобто її функціонування залежить від переплетення всіх її складових. Запропонована система

педагогічних цінностей утворює стрижень професійної культури педагога й визначає архітектуру аксіологічної тканини освітнього простору[266].

У системі педагогічних цінностей І. Ісаєв виокремлює три ієрархічно пов'язані рівні: суспільно-педагогічні цінності, що акумулюють у собі норми, ідеї, принципи та правила, які є регуляторами освітньої діяльності в межах усього суспільства. Їх носієм виступає суспільна свідомість у вигляді моралі, педагогічної етики, філософії освіти; професійно - групові цінності, що формують цілісну, стабільну сукупність ідей, концепцій, норм, які регулюють професійно-педагогічну діяльність відносно самостійних професійних груп, колективів навчальних закладів різних типів; аксіологічне «Я» індивіда, індивідуально-особистісні цінності, що є складним соціально-психологічним утворенням, яке поєднує цільову й мотиваційну спрямованість особистості [146].

Як бачимо, представлена класифікація, описуючи існування й рух педагогічних цінностей по вертикалі (від суспільства до соціальної групи й далі до особистості), досить повно відтворює їх багатомірність – рівні існування. Однак багатосторонність цінностей залишається нерозкритою. На нашу думку, класифікація, запропонована І. Ісаєвим, не відображає конкретних груп і підгруп цінностей, які у взаємозв'язку з соціально-педагогічними та професійно-груповими, є підставою для формування особистісно-педагогічних цінностей, аксіологічного «Я» педагога.

У результаті проблемного аналізу літератури було виділено два концептуальних підходи до визначення сутності феномену педагогічних цінностей: діяльнісний та особистісний. Із позиції діяльнісного підходу (І. Бех, Л. Виготський, В. Сластьонін), сутність педагогічної діяльності розглядають як підготовку майбутнього фахівця. При цьому передбачають, що педагогічна діяльність не тільки розвиває відповідні професійні здібності, уміння і навички, але й впливає на своєрідність психічних процесів, формує окремі функціональні професійні риси характеру, відповідні цінності. Методологія особистісного підходу (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн) визначила специфіку педагогічної освіти

як особливої сфери соціально-педагогічної практики суспільства, крізь призму якої відбувається реалізація індивідуальних особливостей особистості, смислових утворень, цінностей.

Дослідник Е. Шиянов, беручи за основу класифікації матеріальні, духовні та суспільні потреби педагога, які є орієнтирами його соціальної та професійної активності, запропонував такий розподіл педагогічних цінностей:

1) цінності, пов'язані із становленням особистості в соціальному й професійному середовищі: суспільна значущість праці вчителя, престижність педагогічної діяльності, визнання професії найближчим оточенням і т.ін.;

2) цінності, що задовольняють потребу вчителя в спілкуванні: спілкування з дітьми, колегами, референтними людьми; переживання дитячої любові й прихильності; обмін духовними цінностями;

3) цінності, пов'язані з розвитком творчої індивідуальності: можливості розвитку професійно-творчих здібностей; прилучення до світової культури; заняття улюбленим предметом, постійне самовдосконалення;

4) цінності, що дозволяють здійснювати самореалізацію: творчий характер праці вчителя, романтичність і захопливість педагогічної професії;

5) цінності, пов'язані із задоволенням утилітарно-прагматичних потреб: можливість отримання гарантованої державної служби, оплати праці й тривалість відпустки й т.ін. [311].

Цілі педагогічної діяльності визначаються конкретними мотивами, адекватними тим потребам, які реалізуються в ній. Цим пояснюється їх провідне місце в ієрархії потреб, до яких належать: потреба в саморозвитку, самореалізації, самовдосконаленні та розвитку інших. У свідомості педагога поняття «Особистість дитини» і «Я – професіонал» виявляються взаємозв'язаними.

Здійснюючи пошук шляхів реалізації цілей педагогічної діяльності, педагог обирає свою професійну стратегію, змістом якої є розвиток себе й інших. Отже, цінності-цілі відображають державну освітню політику і рівень розвитку самої педагогічної науки, які стають значимими чинниками

педагогічної діяльності й впливають на інструментальні цінності, що називаються цінностями-засобами. Вони формуються в результаті оволодіння теорією, методологією і педагогічними технологіями, складаючи основу професійної освіти педагога.

Гуманістичні параметри педагогічної діяльності, що виступають її «вічними» орієнтирами, дозволяють фіксувати рівень розбіжності між дійсністю й ідеалом, стимулюють до творчого подолання цих розривів, викликають прагнення до самоудосконалення й обумовлюють світоглядне самовизначення педагога [68, с. 11].

Спираючись на трикомпонентну структуру професійно-педагогічної культури особистості (Є. Бондаревська, І. Ісаєв) і розуміння педагогічних цінностей як особливості, що дозволяє педагогу задовольняти свої матеріальні й духовні потреби і слугує орієнтиром його соціальної і професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей (В. Сластьонін, Г. Чижакова), а також беручи до уваги групи педагогічних цінностей, які пов'язані з: утвердженням у суспільстві, соціальному середовищі (суспільна значущість праці педагога, престиж професійної діяльності, визнання близьких і рідних тощо); задоволенням потреби в спілкуванні (робота з дітьми, можливості спілкування із цікавими людьми, обмін духовними цінностями); самовдосконаленням (можливість розвитку творчих здібностей, залучення до духовної культури, постійне доповнення своїх знань); самовираженням (творчий і різноманітний характер праці вчителя, відповідність педагогічної діяльності інтересам і здібностям особистості тощо); утилітарно-прагматичними запитами (можливість самоствердження, міжособистісне спілкування, професійне зростання тощо) (В. Сластьонін, Г. Чижакова), визначено такі компоненти педагогічних цінностей: когнітивний, мотиваційний та рефлексивний.

Мотиваційний компонент включає в себе спрямованість особистості майбутнього вихователя, систему мотивів, потреб, цінностей та виступає

детермінантою професійної компетентності, фактором її успішного формування,

Когнітивний компонент включає в себе уявлення майбутнього вихователя про загальнолюдські і педагогічні цінності та про педагогічну діяльність, залучає студентів до пізнавальної діяльності, забезпечує здатність сприймати, зберігати в пам'яті та відтворювати в процесі практичної діяльності інформацію.

Рефлексивний компонент виявляється через здатність до осмислення майбутнім вихователем технологій основ своєї діяльності, під час якої здійснюється оцінка та переоцінка своїх здібностей, особистих досягнень; свідомий контроль результатів своєї професійної діяльності, аналіз реальних педагогічних ситуацій.

До основних груп педагогічних цінностей В. Сластьонін і Г. Чижакова зараховують: загальнолюдські (дитина, педагог, творча індивідуальність), духовні (педагогічний досвід людства, педагогічні теорії і способи педагогічного мислення), практичні (способи педагогічної діяльності, педагогічні технології, освітньо-виховні системи), особистісні (педагогічні здібності, індивідуальні характеристики педагога як суб'єкта педагогічної культури, ідеали).

Пріоритетними педагогічними цінностями є ті, що пов'язані з усвідомленням об'єктивної потреби та значущості для суспільства професії вихователя. Виокремлюючи пріоритетні педагогічні цінності майбутніх вихователів, ми спиралися на основні пріоритетні напрямки роботи дошкільних навчальних закладів, а саме:

- використання ефективних шляхів формування у дошкільників духовних цінностей;
- створення розвивального життєвого простору, найсприятливішого для гармонійного й різнобічного розвитку, системного виховання і навчання дітей в ранній та дошкільний період;

- осучаснення та гуманізація педагогічного процесу на основі особистісно-орієнтованої моделі виховання і навчання, упровадження нових форм діяльності дошкільного навчального закладу в умовах модернізації дошкільної освіти;

- упровадження передових педагогічних ідей, розробок, новітніх технологій, що сприяють ефективному розвитку пізнавальних здібностей малюків у різних видах дитячої діяльності;

- формування життєвої компетентності малюків за освітніми лініями «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина в світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини»;

- охорона життя і здоров'я дітей, оновлення та вдосконалення форм, змісту, методів фізкультурно-оздоровчої роботи і шляхів формування в дошкільників ціннісного ставлення до власного здоров'я;

- оновлення стратегії і тактики взаємодії педагогів із батьками.

Аналіз цих пріоритетних напрямків роботи дошкільних навчальних закладів дав нам можливість виокремити пріоритетні педагогічні цінності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, тобто ті педагогічні цінності, які мають переважне право у спрямуванні педагогічної діяльності вихователя, а саме: дитина, знання, гуманність, саморозвиток, творчість, комунікативність (рис 1.2.).

Однією з найголовніших пріоритетних педагогічних цінностей є дитина, така цінність у майбутнього вихователя проявляється в любові до вихованців, у повазі до них, у прагненні зробити їх центром життя.

Значення такої пріоритетної педагогічної цінності як знання полягає в тому, що вихователь для вихованців виступає в ролі джерела знань різнобічної інформації. Для цього самому вихователю необхідно бути компетентним у всіх сферах знань.

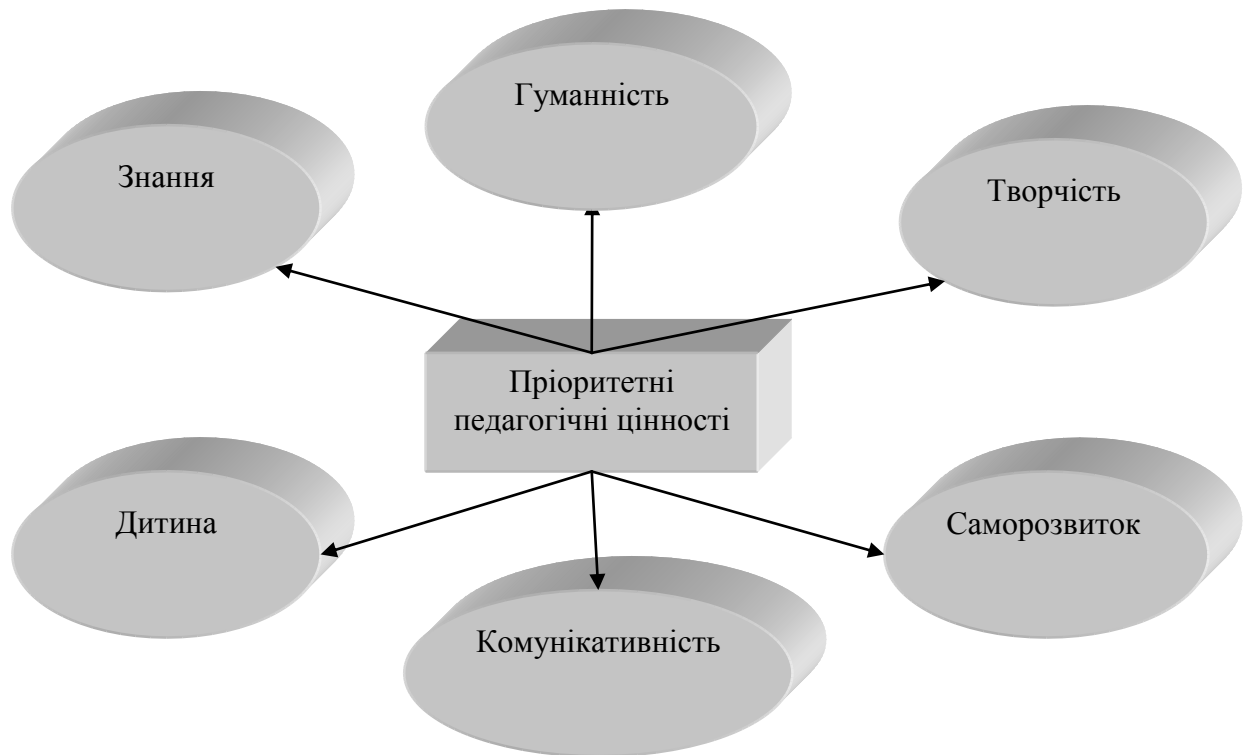

Рис. 1.2. Пріоритетні педагогічні цінності майбутніх вихователів

Комунікативність пов'язана із впливом авторитету вихователя на вихованців, вона включає в себе прояв любові до дітей, інтерес до них, що в поєднанні характеризує гуманні взаємини вихователя з дітьми.

Творчість проявляється в самореалізації творчого потенціалу вихователя, його індивідуальній неповторності та здібності до самостійного пошуку.

Саморозвиток реалізується в майбутнього вихователя у прагненні до самореалізації та саморозвитку, така цінність є цінністю особистісного зростання.

Гуманність характеризує вихователя як гармонійно врівноважену, високо моральну особистість.

Серед функцій пріоритетних педагогічних цінностей ми виокремили такі: науково-пізнавальна (навчання, виховання, освіта); світоглядна (мотиви, інтереси, установки); оцінна (оцінка).

На нашу думку, особливого значення набуває професійно-педагогічна спрямованість педагога, яку можна розглядати як емоційно-ціннісне ставлення до професії вихователя, схильність до тих видів діяльності, які втілюють

специфіку професії; як професійно значуща якість особистості вихователя або компонент педагогічних здібностей; як рефлексивне керування розвитком дошкільників, де педагогічна діяльність виконує функції метадіяльності.

Ми вважаємо, що орієнтування на гуманізацію освіти акцентує увагу на проблемі засвоєння студентами тих базових цінностей, які надалі будуть основою здійснення майбутнім педагогом педагогічної діяльності. Ось чому в зміст виховання необхідно ввести ціннісний компонент, тобто систему цінностей або життєвих смислів.

Процес присвоєння цінностей, деякою мірою залежить від рівня сформованості професійної свідомості. Професійна свідомість вихователя виконує складну регулятивну функцію: структурує навколо єдиного особистісного «ядра» все різноманіття засвоєних і виконаних способів навчальної, методичної, виховної, науково-педагогічної, суспільно-педагогічної діяльності [146].

Присвоєння цінностей визначається багатством особистості педагога, загальною і професійною культурою, педагогічною компетентністю, досвідом роботи, розвиненим педагогічним і науковим мисленням, наявністю власної педагогічної системи й у такий спосіб відображає внутрішній світ, утворюючи систему ціннісних орієнтацій.

Зміна соціальних умов життя та розвиток потреб суспільства й особистості детермінують зміну педагогічних цінностей. Так, в історії педагогіки простежуються зміни, пов'язані зі зміною схоластичних теорій навчання на пояснювально-ілюстративні й пізніше на проблемно-розвивальні. Посилення демократичних тенденцій призвело до розвитку нетрадиційних форм і методів навчання. Суб'єктивне ж сприйняття і привласнення педагогічних цінностей визначаються багатством особистості педагога, спрямованістю його професійної діяльності [189, с.125].

На сучасному етапі ми простежуємо постійне зростання інтересу, особливо у студентства, не просто отримати диплом про вищу освіту та здобути знання, які сприяють зростанню матеріального добробуту людини, а й знайти місце

моральним, матеріальним та духовним цінностям у їхньому житті. У таких умовах особливо актуальною стає проблема формування у студентів пріоритетних цінностей, які мають першопочаткове значення для формування ціннісної системи майбутніх педагогів у період їхньої професійної підготовки, яка характеризується значними внутрішніми змінами, що визначають подальшу поведінку людини.

Надзвичайно важливою властивістю особистості вихователя виступає гуманістична спрямованість. Гуманістична спрямованість – це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків [240, с. 30]. Гуманістичну спрямованість особистості вихователя становлять ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації.

Для педагога провідною є орієнтація на головну мету за гармонійної узгодженості всіх інших: гуманізації діяльності, гідного самоутвердження, доцільності засобів, урахування потреб вихованців [139, с. 6].

Система освіти, направляючи на різноманітний світ цінностей, змушена трансформувати їх, поглиблювати, ставити цілі пропонувати засоби освітньої діяльності. І найголовніше – перевести цінності в статус органічного, іманентного утворення.

Головною цінністю системи освіти, на думку В. Зінченка, є її здатність відкрити, сформувати, усталити індивідуальні цінності освіти у своїх вихованців. Так народжується безперервна лінія наближення до загальнолюдських цінностей, відбувається духовна діяльність освіти. Розглядаючи цей процес і підкреслюючи його важливий зміст, В. Зінченко затверджує найважливіший постулат аксіологічної педагогіки: зміст цінностей в освіті принципово відкритий. Це дозволяє освіті бути вільною, різноманітною, що, у свою чергу, є умовою її стійкості й стабільності [136, с. 3].

Очевидно, педагогічні цінності формуються під впливом об'єктивної дійсності через оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками. У

цілому можна сказати, що вивченням цінностей освіти, їх природою, функціями і взаємозв'язками займається галузь наукового пізнання – педагогічна аксіологія.

На нашу думку, цінності не тільки регулюють професійну діяльність, а й, будучи мотивом діяльності та спілкування, визначають і характеризують будову мотиваційної сфери майбутніх фахівців із метою виявлення домінуючих мотивів, якими є цінності-цілі й цінності-засоби, що дозволяє формувати гуманістичну спрямованість професійної діяльності.

Під сформованістю пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ми розуміємо систему інтегративних утворень особистості, яка залежно від рівня засвоєння загальноприйнятих цінностей, професійних знань, умінь і навичок керує вибором та ставленням до різних видів педагогічної діяльності. Пріоритетні педагогічні цінності майбутнього вихователя є комплексом різних видів професійних цінностей педагога, що за сприятливих умов дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

Отже, місце педагогічних цінностей у структурі особистості вихователя визначається значущістю професійної діяльності для майбутнього фахівця, а найважливішими педагогічними цінностями є ті, що пов'язані з усвідомленням об'єктивної потреби та значущості для суспільства професії вихователя. Саме тому ми вважаємо, що навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі повинен спрямовуватися на формування ціннісної сфери майбутніх педагогів.

1.3. Сутність процесу формування пріоритетних педагогічних цінностей під час професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

Державна національна програма “Освіта (Україна XXI століття)” визначає стратегічну мету розвитку системи виховання молодого покоління України: забезпечення можливостей постійного духовного й культурного

самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [112, с. 5].

На нашу думку, необхідно переглянути накопичений досвід підготовки педагога, розробити нові підходи до формування готовності студента до майбутньої професійної діяльності, ураховуючи, що він повинен бути носієм цінностей.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується зростанням пріоритету людського фактору, посиленою увагою до особистості. Тому робота вищого навчального закладу повинна бути спрямована на створення педагогічних умов, які допоможуть сформувати професійну позицію та розвивати ціннісний світ студентів [36, с. 50].

Формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів є одним із найважливіших способів вирішення цього завдання. У цьому контексті ми поділяємо думку Г. Шмелькової стосовно того, що, незважаючи на природні досягнення освіти, які забезпечує нова соціополітична система, у масовому вимірі освіта стала менш якісною, а переважна більшість випускників вищих навчальних закладів не конкурентоспроможна на європейському ринку праці [312, с. 36].

Аналогічної позиції дотримуються дослідники М. Буланова-Топоркова, Н. Кулановська, які наголошують на тому, що відповідно до нової парадигми мета освіти – сприяти становленню не тільки спеціаліста, а насамперед креативної особистості, здатної до проєктивної детермінації майбутнього, яка в повній мірі володіє професійними, соціальними та культурними компетенціями.

Удосконалення національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, здатних до ствердження цінностей людського життя, виховання та навчання, педагогічної діяльності в цілому.

Важливо зрозуміти, що в центрі будь-якої педагогічної системи завжди перебуває людина – студент, який постає не тільки об'єктом цілеспрямованого

педагогічного впливу, але й суб'єктом свого становлення як гармонійно розвиненої особистості. Застосування принципу гуманізації освіти змушує викладачів вищої школи розглядати педагогічну діяльність як процес цілеспрямованої активної взаємодії зі студентами, метою якого є становлення останніх як особистостей і професіоналів. Для цього освіта має прищеплювати майбутнім фахівцям педагогічні цінності [246, с. 232].

У контексті нашого дослідження доцільно визначити сутність процесу формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Означений процес соціальний за своєю природою; тісно пов'язаний із характером діяльності; опосередкований спілкуванням індивіда з індивідом (у різних сферах, з реалізацією різних ролей, статусних взаємин, функцій тощо); відображає смисложиттєву активність особистості. Окремі цінності людина усвідомлює і сприймає об'єктивно, але надає їх змісту різного значення відповідно до певного контексту. Зміст і цілі підготовки молодого фахівця залежать від того, які саме педагогічні цінності увійдуть до його свідомості.

Підготовка майбутніх вихователів досліджена багатьма науковцями, а саме: Т. Сологуб вивчала проблему підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності, Л. Плетеницька займалася підготовкою студентів до народознавчої роботи в дошкільному закладі, Т. Котик досліджувала питання формування професійно-мовленнєвої готовності фахівців дошкільної освіти, О. Єрмакова, Т. Книш займалися проблемою підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності у сфері валеологічного виховання дошкільників, Е. Бахіча досліджувала готовність вихователя до професійної діяльності в полікультурному середовищі, Л. Кідіна вивчала процес формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики, О. Максимова опрацьовувала особливості підготовки майбутнього вихователя до створення ситуації успіху в ігровій діяльності дошкільників, О. Богініч досліджувала основи професійної підготовки майбутніх вихователів до фізкультурно-оздоровчої діяльності і це

перелік далеко не всіх досліджень у галузі підготовки майбутнього вихователя. Однак формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів не було предметом наукових досліджень

Тому, на нашу думку, недостатньо дослідженою залишається проблема формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти. Для педагога цінності є критеріями оцінки дійсності, інших людей, а також самого себе. Педагог, який не може визначити свої пріоритетні цінності, не спроможний сформувати їх у інших людей. Уміння визначати та змінювати цінності є дуже важливим для педагога з огляду на те, що він бере участь у процесі формування цінностей майбутніх поколінь.

Отже, цінності – це сукупність суспільних і особистих смислів, які мають здатність викликати в людини емоційні переживання. Саме останні допомагають закріпленню пріоритетних педагогічних цінностей у студентів. Закріплені педагогічні цінності формують складну й суперечну систему. Рівень цієї системи дозволяє обґрунтувати кожному студенту власні уявлення про світ педагогічної праці та свого місця в ньому.

Готовність майбутнього вихователя до здійснення виховання відповідно до цінностей можна визначити як відкриту системну якість особистості педагога, що вирізняється усвідомленими цінностями, представленими гуманістичною професійною спрямованістю, стійким інтересом до активізації процесу особистісного розвитку дитини, комплексом теоретичних і прикладних знань щодо сутності й структури процесу особистісно орієнтованого виховного впливу, вмінь проектування та реалізації виховних заходів для успішного аксіологічного, інтелектуального, естетичного, фізичного розвитку вихованців.

Слід зазначити, що вибір системи цінностей є індивідуальним. Так, основоположник аксіології М. Шелер зазначав, що у кожної особистості є основна «ціннісна формула», відповідно до якої відбувається ціннісний вибір [308].

О. Сухомлинська зауважує, що відмінності в шляхах долучення до цінностей, а часто самі цінності, мають бути обов'язково визнані й прийняті як запорука єдності – інший шлях приводить до посилення конфронтаційних тенденцій. При загальноновизнаних морально-етичних ідеалах шляхи можуть бути зовсім різними, що лише збагачує загальнопедагогічний простір [277].

У період навчання студентів у педагогічному вищому навчальному закладі формуються моральні принципи майбутнього вихователя, змінюється їхня ціннісна система, яка встановлює подальшу поведінку і спрямованість особистості. Як вказує Б.Ананьєв, характерною рисою юнацького віку є підвищення інтересу до цінностей, їх усвідомлення і переживання. Через це юнацький вік є найбільш сприятливим для ефективного формування пріоритетних цінностей [16].

Передумовою професійного становлення вихователя є зростання його життєвої позиції (самовизначення на підставі життєвих цінностей) та професійної позиції (ставлення суб'єкта до загальнолюдських цінностей у процесі професійної діяльності).

Формування педагогічних цінностей спирається на взаємозумовлені зміни в емоційно-вольовій та інтелектуальній сферах особистості, які стимулюють розвиток самосвідомості, виконують регулятивну функцію.

Ми вважаємо, що у професії вихователя цінності конкретизуються. Кожен майбутній вихователь визначає, які характеристики педагогічної діяльності він вважає найбільш важливими, які можливості для самореалізації вбачає в майбутній професії. Цінності педагогічної діяльності учені пов'язують із можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб педагога і на основі цієї єдності класифікують їх у такий спосіб: цінності, що сприяють утвердженню вихователя в суспільстві; цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури; цінності, що ведуть до самовдосконалення; цінності самовираження; цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що автори виокремлюють фактори, що впливають на формування педагогічних цінностей:

компетентність, інтелектуальність, домінантність, творчість, пізнання. Фактор «компетентність» формується за рахунок цінностей, які характеризують професіоналізм вихователя, професійну майстерність; показниками фактору «інтелектуальність» є інтелектуальні знання, гнучкість у прийнятті рішень тощо; для «домінантності» характерна емоційна рівновага, здібності до ідентифікації та інші показники; «творчість» визначається схильністю до пошуку, ініціативою, самостійністю у прийнятті рішень; основу фактору «пізнання» становлять показники визначення особистісної професійної ролі, пошук сенсу життя тощо.

Педагогічні цінності майбутнього фахівця дошкільної освіти зумовлюють вибірковість поведінки не лише в мотивації суб'єкта, але й визначають його ціннісне ставлення до обраної професії. Формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів проходить у декілька етапів, які кожен студент проходить по-своєму. Суттєвим є те, що на кожному етапі в майбутніх вихователів виробляються певні уявлення про пріоритетні цінності педагога.

Етап діагностики рівнів сформованості педагогічних цінностей, пов'язаний із виявленням початкового рівня сформованості цілісної системи цінностей майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу і його педагогічних ціннісних орієнтацій. Він здійснюється в процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, починаючи з першого курсу навчання.

Завданням цього етапу є виявлення студентом особистої цілісної системи пріоритетних педагогічних цінностей, усвідомлення закономірностей їхньої ієрархії, місця та ролі педагогічних цінностей у цілісній системі студентської життєдіяльності.

Етап присвоєння педагогічних цінностей збагачує уявлення про цілі, сутність і спрямованість сучасного педагогічного процесу та цінності професії. Із позицій домінантної професійної цінності – особистості дитини – майбутній вихователь аналізує власну професійну підготовку й окреслює шляхи подальшого професійного становлення.

Етап трансформації педагогічних цінностей передбачає організацію педагогічної діяльності на практичних, семінарських заняттях і виробничій (педагогічній) практиці в дошкільному навчальному закладі з науково-теоретичних позицій, на основі зміни, переоцінки системи педагогічних цінностей і ціннісних орієнтацій.

Етап проектування педагогічних цінностей зосереджени на формуванні здатності майбутніх вихователів бачити себе в майбутній професійній діяльності, знаходити вихід із будь-якої педагогічної ситуації, включає самодіагностику педагогічних цінностей.

Слід зауважити, що процес формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутнього вихователя є складним, динамічним і багатограним, кінцевий результат якого – досконалий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, а також проміжні результати: сформованість професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності. Саме для цього у підготовку спеціалістів дошкільної освіти слід включити спецкурси та спецсемінари, на яких будуть реалізовуватись завдання гуманістичного та аксіологічного виховання.

Механізм формування педагогічних цінностей вихователя можна пояснити за допомогою властивостей та стосунків суб'єкта, завдяки яким відбувається його професійне становлення. Отож, педагогічні цінності формуються за допомогою складної трансформації інтересів, мотивів, потреб та під час практики, усвідомлення, переосмислення [126; 36, с. 50].

Одним з найефективніших шляхів психологічного становлення та особистісного розвитку є здатність до рефлексії. Вона передбачає самопізнання суб'єктом власних психічних станів та актів [126]. Професійна рефлексія вирішує проблеми самопізнання та само оцінювання в процесі педагогічної діяльності, зважаючи на це, здатність до рефлексії повинна бути необхідною умовою становлення майбутнього фахівця.

На нашу думку, формування ціннісної свідомості майбутніх вихователів може відбуватися ефективно лише тоді, коли всі відчують, що інші

ставляться до їх думок та будь-яких починань з повагою та готовністю допомогти.

С. Єрмакова зазначає, що умовами формування пріоритетних цінностей є: цілісність, безперервність і системність формування цінностей у процесі діяльності; побудова змісту і структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань та основних компонентів пріоритетних педагогічних цінностей; орієнтація педагогічного процесу на суб'єктивну позицію студента як носія загальнолюдських і культурних цінностей; формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної культури на основі максимальної інтенсифікації їх учіння; залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність; створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента; реалізація вимог провідної ролі соціокультурного контексту, гуманізації, індивідуалізації, активності, спільної діяльності студентів і викладачів, варіативності видів навчальної діяльності на заняттях із предметів педагогічного циклу; виховання в студентів потреби до постійного самовдосконалення (самоосвіти, саморозвитку, самовиховання), формування «Я – концепції» [126].

Безперечно, цінності не можна закласти автоматично у свідомість молодої особистості, вони є результатом її власної внутрішньої активності, тому правильно організований навчально-виховний процес стимулює цю активність.

Головною для педагога цінністю І. Бех називає служіння. На думку вченого, саме цінність служіння відповідає сутнісній природі педагога. Цінність служіння означає, що основним життєвим ставленням виявляється любов до дітей. Саме тому, на нашу думку, готовність до прийняття особистості дитини як найвищої цінності може проявити тільки той вихователь, у структурі ціннісних орієнтацій якого самоцінність дитини займає перше місце [56].

Отже, на нашу думку, пріоритетні педагогічні цінності майбутнього вихователя – це сформовані найважливіші норми, що регламентують

педагогічну діяльність майбутнього вихователя, які виступають як пізнавально-діюча система.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних засад проблеми дозволяє зробити такі висновки.

1. Установлено, що необхідність доопрацювання змісту наукової підготовки є характерною ознакою сьогодення в усіх сферах діяльності людини. Насамперед це стосується освіти як стратегічної основи розвитку суспільства, нації і держави, запорукою майбутнього. Педагогічні кадри повинні творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання, вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації. Особлива роль у цьому процесі відведена вищій педагогічній школі, так, як вона направлена на професійну підготовку педагогічних кадрів для роботи у загальноосвітній, професійній і вищій школі, відповідно до вимог сучасного суспільства. Саме вища школа покликана підготувати педагога, який зможе забезпечити всебічний розвиток особистості, сформувати її розумові, фізичні здібностей, а також моральні якості та систему цінностей.

2. Охарактеризовано зміст базових понять дослідження: «цінність», «педагогічна аксіологія», «педагогічні цінності».

Цінність – це норми, принципи, почуття, погляди, потяги, які посідають важливе місце в загальній структурі особистості та визначають направленість її вчинків.

Педагогічна аксіологія – це наука про цінності освіти. Ціннісні орієнтації становлять ядро педагогічної аксіології і функціонують як необхідний інструмент регулювання стану освітньої системи.

Пріоритетні педагогічні цінності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – це комплекс найважливіших інтеграційних утворень особистості, які виявляються у вибіркового ставленні до різних видів

педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею досвіду, загальноприйнятих цінностей.

Цінності в структурі особистості майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу – системоутворювальне ядро в професійній діяльності та внутрішньому світі людини. Наявність педагогічних цінностей забезпечує відповідальне ставлення до майбутньої діяльності, формує у студента модель майбутньої професійної діяльності..

3. Виділено пріоритетні педагогічні цінності: дитина, знання, гуманність, комунікабельність, творчість, саморозвиток; функції пріоритетних педагогічних цінностей: науково-пізнавальна, світоглядна, оцінна; три структурні компоненти пріоритетних педагогічних цінностей: когнітивний, мотиваційний, рефлексивний.

4. З'ясовано, що досліджуваній нами проблемі присвячено значну кількість наукових досліджень, науковцями доведено необхідність поетапного формування педагогічних цінностей у процесі фахової підготовки.

Теоретичні узагальнення, викладені в першому розділі, стали основою для розроблення особливостей формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

РОЗДІЛ 2.

ПРІОРИТЕТНІ ПЕДАГОГІЧНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНОГО ПІДХОДУ ДО ЇХ ФОРМУВАННЯ

2.1. Пріоритетні педагогічні цінності в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів у вищому навчальному закладі

Кожен талановитий, висококваліфікований, вдумливий педагог поєднує у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, власний досвід, особистісні переваги та особливості дітей, із якими він працює. Тому навіть найдосконаліша теорія не може дати вичерпної відповіді, яким бути педагогу, однак вона є основою, на яку мусить опиратися навіть найобдарованіший із них.

Сучасний етап розвитку українського суспільства актуалізував проблему виховного потенціалу освіти, висуваючи проблеми виховання і самовиховання особистості як пріоритетний напрям духовного оновлення. Забезпечення впровадження в освітній процес цінностей розвитку особистості, створення умов для її самореалізації обґрунтовано в ролі стратегічної мети освітянської діяльності у працях В. Кременя [176].

Успішне вирішення завдань національного виховання, суттєве покращення всього навчально-виховного процесу, розвиток пізнавальної, трудової активності дітей і молоді безпосередньо пов'язані з удосконаленням підготовки педагогів, їх професійно-педагогічної майстерності, ерудиції і культури.

Вихователь – це довірена особа суспільства, якій воно ввіряє найдорожче і найцінніше – дітей, свою надію, своє майбутнє. Доля дітей в руках педагога, у його золотому серці, він має бути джерелом радісного пізнавального і морального зростання своїх вихованців. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини. Педагог зобов'язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури [167].

В Концепції національного виховання зазначено, що, вихователь є другом вихованців, тому що відкриває надзвичайний світ краси, він надихає, одухотворяє їх благородними поривами [167]. А бути другом – значить переживати разом із своїми вихованцями радість боротьби за досягнення цілей, які облагороджують людину, разом долати труднощі, відчувати одухотвореність ідеєю [173].

Розвиток мережі дошкільних навчальних закладів у нашій країні вимагає все більшої кількості спеціалістів у галузі дошкільної освіти. Дошкільному навчальному закладу потрібні кваліфіковані вихователі, люди великої душі, які люблять дітей, свою професію і пишалися нею.

Ідеї видатних педагогів стосовно особистості вихователя актуальні й сьогодні. Вихователь повинен прагнути до саморозвитку та самовдосконалення, повинен знати й уміти використовувати набуті знання та навички, розробляти та впроваджувати в практику оригінальні методики навчання дітей дошкільного віку, плідно працювати з батьками тощо. Разом з тим, він має бути ерудованим, володіти сучасним світоглядом, педагогічним тактом, та умінням працювати з дітьми. Хороший педагог, зауважував В. Сухомлинський, це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, уміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі й прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й вона сама була дитиною [278].

У Концепції національного виховання вказано, що вищі навчальні заклади мають здійснювати підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів [167].

Зміст фахової підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів регулюється державним та галузевим стандартами освіти, які складають:

1. Державний стандарт – визначає напрям спеціальності, освіти й професійної підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до класифікатора галузей освіти, напрямів підготовки і спеціальностей.

2. Галузевий стандарт – формується з урахуванням державного компонента, включає освітньо-кваліфікаційну характеристику та освітньо-професійну програму.

Актуальність оновлення державного стандарту дошкільної освіти визначається соціальною затребуваністю підвищення рівня якості освіти. Дошкільні заклади потребують висококваліфікованих фахівців педагогічної справи. Бакалавр напрямку підготовки «Дошкільна освіта» повинен у житті керуватися високоморальними нормами та цінностями, передавати і розповсюджувати своє світобачення.

Державний стандарт дошкільної освіти визначається зміною освітньої орієнтації на особистісну, ціннісну; переорієнтацію з культури корисності на культуру гідності як основу формування в дитини цілісності образу світу. Ключовою фігурою дошкільної освіти має стати дитина з самоцінністю її буття [113].

Галузевий компонент Державних стандартів освіти базується на державному компоненті, включає до свого складу освітньо-кваліфікаційну характеристику, яка встановлює пріоритетне призначення й умови використання випускників, відображає мету й узагальнює зміни освіти і професійної підготовки у вигляді переліку умінь, визначає місце і роль фахівця в соціальній структурі суспільства та вимоги до його компетентності. Освітньо-кваліфікаційна характеристика визначає вимоги до загальноосвітнього рівня і галузеві кваліфікаційні вимоги до випускника навчального закладу.

Розуміючи мобільність як важливу складову професіоналізму педагога, розглядаємо місце педагогічних цінностей на етапі становлення фахівця в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Детальне вивчення й аналіз структури варіативного компоненту кваліфікаційної характеристики освітньо-

кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» засвідчує, що означений документ визначає професійне призначення фахівців денної, заочної та екстернатної форми навчання, а також системи соціально-професійних задач, сукупність і рівень сформованості вмінь і знань, вимоги до атестації.

Освітньо-професійна підготовка у вищих навчальних закладах передбачає формування майбутнього педагога як людини-гуманіста, якій притаманні духовність і творчість. Зміст вузівської підготовки має відповідати таким вимогам: пріоритет національних і загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок спеціальних курсів із національною культурою, історією, традиціями українського народу; формування у студентів потреб і здібностей до пізнавальної творчості, критеріальних основ наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей; науковий і світський характер соціально-гуманітарних дисциплін, незалежність їх викладання від політичних партій, громадських і релігійних організацій; демократизм системи викладання дисциплін, свобода вибору студентами форм занять і навчальних курсів; безперервна система вищої педагогічної освіти: довузівської, вузівської, післявузівської.

Вимоги до якостей бакалавра чи спеціаліста суттєво не відрізняються, і це правомірно, оскільки об'єктом діяльності в кожному випадку є дитина, як і предметом та результатом професійної діяльності педагога.

У кожному вищому навчальному закладі, для кожної спеціальності складається освітньо-професійна програма та освітньо-кваліфікаційна характеристика.

Державний стандарт є складовою галузевою компонента державних стандартів вищої освіти й використовується під час:

- розробки та корегування відповідних навчальних планів і програм навчальних дисциплін;
- розробки засобів діагностики рівня освітньо-професійної підготовки фахівця;

- визначення змісту навчання як бази для опанування новими спеціальностями, кваліфікаціями;
- визначення змісту навчання в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації.

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці визначені вміння, що в цілому характеризують педагогічний професійний потенціал майбутнього випускника. Вони включають менш якісні характеристики інтелектуального, комунікативного, оперативного, творчого, культурного, гуманістичного, діяльнісного компонентів.

Навчальний план вищого навчального закладу визначає структуру та зміст професійної освіти через інваріативну та варіативну складові, які встановлюють співвідношення годин та змісту між циклами навчальних предметів, гранично допустиме навчальне навантаження на студентів та семестрову кількість навчальних годин.

Зміст фахових дисциплін впливає на формування педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, допомагає студентам здобувати необхідні знання, виробляти здатність орієнтуватися в методології наук, знати їх світоглядний потенціал і варіанти виходу в практику. Професійна підготовка майбутніх вихователів спрямована на ефективну взаємодію з дітьми дошкільного віку та розвиток творчих здібностей у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу. Фахові предмети опановуються впродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі.

В аспекті досліджуваної проблеми встановлено, що фахова підготовка студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування педагогічних цінностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» – здійснюється за поданим нижче планом.

1. Нормативні навчальні дисципліни.
 - 1.1. Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни.
 - 1.2. Дисципліни природничо-наукової (фундаментальної підготовки).
 - 1.3. Дисципліни професійної і практичної підготовки.

2. Вибіркові навчальні дисципліни.

2.1. Дисципліни самостійного вибору навчального закладу.

2.2. Дисципліни вільного вибору студента.

Державна атестація.

У своєму дослідженні ми орієнтувались на дисципліни професійної і практичної підготовки («Дошкільна педагогіка», «Педагогічна творчість», «Історія педагогіки»), вибіркові навчальні дисципліни («Основи педагогічної майстерності»), дисципліни вільного вибору студента (спецкурс «Педагогічна аксіологія»).

Навчальна дисципліна «Дошкільна педагогіка» спрямована на розвиток у майбутніх спеціалістів у галузі дошкільної освіти педагогічного мислення, оволодіння надбаннями світової педагогічної думки та педагогічних традицій українського народу; формування здатності до педагогічного осмислення явищ виховання, навчання й розвитку дитини в умовах родинно-суспільного виховання; розвиток умінь педагогічного прогнозування; формування творчого підходу до педагогічної діяльності; підготовку до практичного здійснення завдань педагога в сучасних умовах дошкільної освіти.

Курс «Історія педагогіки» є базовим компонентом загальнопедагогічної освіти й професійної культури майбутнього педагога, він сприяє формуванню загальнопедагогічного світогляду та уявлення про процес розвитку теорії і практики навчання й виховання; виробленню у студентів науково-історичного підходу до аналізу педагогічних явищ.

Навчальні дисципліни «Педагогічна творчість» та «Педагогічна майстерність» мають на меті сформувати у студентів потреби самостійного професійного розвитку. Важливо, щоб майбутні вихователі усвідомили педагогічну діяльність як рефлексивне керування діяльністю дитини, уявили себе суб'єктом цієї діяльності, опанували механізми використання особистісного потенціалу для розв'язання педагогічних завдань навчання і виховання, засвоїли елементи педагогічної техніки керування собою.

Спецкурс «Педагогічна аксіологія» вводиться в навчальний процес із метою формування у студентів уявлень про цінності, а зокрема педагогічні цінності; сформувати позитивну мотивацію до майбутньої професійної діяльності; сформувати у майбутніх вихователів пріоритетні педагогічні цінності.

Навчальні курси передбачають проведення лекційних, практичних, лабораторних занять та організацію самостійної (індивідуальної) роботи студентів.

Важливе місце у професійній підготовці майбутніх вихователів займає педагогічна практика, яка визначається науковцями як: спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів (Н. Горопаха, Т. Поніманська); важливий компонент педагогічної підготовки майбутніх вихователів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями й навичками. Саме педагогічна практика сприяє закріпленню та реалізації в спеціально створених умовах набутих студентами психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, необхідних їм у майбутній професійній діяльності.

Важливим завданням навчання у виші є формування в майбутніх вихователів активної педагогічної позиції, що здатна забезпечити самостійне сприймання ними тих педагогічних інновацій, які значною мірою і становлять зміст педагогічної діяльності. Розв'язання цих завдань у системі підготовки фахівців із дошкільної освіти забезпечує педагогічна практика, яка є невід'ємною частиною всього навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців, а найголовніше, вона дає можливість залучити студентів до діяльності, яка моделює їхню майбутню професійну діяльність [105].

Проаналізувавши «Концепцію підготовки фахівця у галузі дошкільної освіти» Рівненського державного гуманітарного університету, ми виявили необхідність удосконалення професійного рівня вихователя, його гуманістичної спрямованості. У III розділі «Зміст спеціальної підготовки фахівця з дошкільного виховання за багаторівневою системою» виділено принципи

підготовки типових програм і навчальних планів, серед яких можна виділити: пріоритет загальнолюдських, духовних цінностей у підготовці майбутніх спеціалістів; формування у студентів потреби та здібності до пізнавальної творчості, критеріальних основ формування наукового світогляду, що забезпечує пріоритет людини та її цінностей над засобами діяльності та витратами на розв'язання вузькопрофесійних проблем; гуманістичний характер виховного процесу на базі формування у студентів загальнолюдських, соціально-політичних, професійно-трудова, моральних, естетичних та інших цінностей та інтересів [168].

Також у концепції виділено основні напрямки реалізації принципів формування типових програм та навчальних планів, серед яких можна виокремити: вивчення гуманістичних цінностей спадковості людської діяльності, історичного минулого та сучасного; оволодіння цінностями національної та світової культури, розвиток спеціально-педагогічних, художніх, психологічних та естетичних начал [168].

Отже, для плідного засвоєння й ухвалення майбутнім вихователем дошкільних навчальних закладів педагогічних цінностей необхідна виважена робота з їх формування в процесі професійно-педагогічної підготовки.

2.2. Критеріально-рівневий аналіз сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

Проблема формування системи цінностей є однією з найактуальніших у педагогічній теорії та практиці. Тому завданням вищої школи є усунення цих суперечностей у ціннісних орієнтаціях студентів, формування стійкого інтересу до тих цінностей їхньої майбутньої діяльності, що несуть у собі гуманістичний зміст педагогічної діяльності. Основою професійної підготовки має бути єдність особистісного і професійного розвитку, здатність створювати й транслювати цінності [197; 274].

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив виокремити три структурні компоненти пріоритетних педагогічних цінностей: когнітивний, мотиваційний, рефлексивний.

Під час розроблення критеріїв формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів ми виходили із загальноприйнятого визначення поняття «критерій» – це якості, властивості, ознаки досліджуваного об'єкта, що дають можливість судити про його стан і рівень розвитку.

Отже, обґрунтуємо критерії сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Критеріями сформованості когнітивного компоненту виступає наявність фахових знань, умінь та навичок, їх практична реалізація в ході педагогічної діяльності, розвиток інтелектуальних здібностей, що визначається пізнавальним інтересом студентів до набуття нових знань, умінь та навичок. Тобто, когнітивний компонент полягає у формуванні сукупності знань майбутніх вихователів щодо здійснення майбутньої професійної діяльності, він об'єднує сукупність знань студентів про суть і специфіку педагогічних цінностей, їх види та функції, а також комплекс умінь і навичок із застосування пріоритетних педагогічних цінностей у структурі власної професійної діяльності.

Когнітивний компонент об'єднує ті феномени, що пов'язані зі знанням про професію педагога. Система цих феноменів виявляється, по-перше, через поінформованість особистості; по-друге, через компетентність майбутнього вихователя; по-третє, через педагогічну культуру.

Значущість когнітивного компоненту для формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів зумовлена характером впливу навчальної інформації на процес становлення студента фахівцем у педагогічній сфері.

Критеріями сформованості мотиваційного компоненту є наявність професійних мотивів та інтересів, усвідомлення педагогічних цінностей, що

визначається потребою в саморозвитку та самовираженні, позитивною мотивацією до педагогічної діяльності.

Студенти із позитивною мотивацією до майбутньої професійної діяльності завжди активні, ініціативні, виявляють наполегливість у досягненні поставленої мети. Упевненість у собі як викладачеві тісно пов'язана з мотивацією "успіху", є інтегральною рисою, що ґрунтується на здібності розуміти студентів, умінні проникати в їхню психологію, урахувати вікові й індивідуальні особливості, а також усвідомленні правоти та доречності своїх дій і вчинків. А упевненість у собі як вихователі, пов'язана із самооцінкою, яка формується під впливом оцінок тих, хто оточує, і результатів власної діяльності. Адекватна самооцінка сприяє впевненості в поведінці. Занижена самооцінка породжує невпевненість у своїх силах, завищена – самовпевненість; це не сприяє успішності діяльності. Упевненість у своїх силах виявляється і в тому, що вона породжує почуття задоволеності своєю професійною діяльністю. Задоволеність діяльністю теж є інтегративним показником, що відображує ставлення студента до своєї професії.

Мотиваційний компонент виступає основою для структурування основних властивостей і якостей особистості майбутнього вихователя як професіонала; виконує регулятивну й орієнтовну функцію в процесі підготовки студента до педагогічної діяльності.

Критеріями сформованості рефлексивного компоненту є самооцінка педагогічної діяльності, самоосвітня діяльність та професійна спрямованість, що визначається рівнем рефлексивності, умінням здійснювати адекватну самооцінку.

Рефлексивний компонент відображає навички й уміння аналізу педагогічного процесу, його коректування, прогнозування розвитку; уміння передбачити можливі потреби й проблеми. Функцією рефлексивного компонента є вироблення навичок самоконтролю та самооцінки, уміння об'єктивно співвіднести рівень розвитку особистісних якостей із соціально-педагогічними нормами.

Педагогічна рефлексія – це специфічний вид рефлексії, що включає в себе і предметну, і особистісну, і міжособистісну рефлексії, а також антиципацію.

Уточнюємо критерії та показники сформованості компонентів педагогічних цінностей майбутніх вихователів у таблиці 2.1.

На підставі розроблених критеріїв та показників були визначені рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: низький, середній, високий.

Таблиця 2.1

Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів

№ з/п	Компоненти педагогічних цінностей	Критерії	Рівні	Показники
1	Когнітивний	Система фахових знань, умінь та навичок, їх практична реалізація; розвиток інтелектуальних здібностей	Низький	- відсутній аксіологічний інтерес; - поверхові знання; - не розуміння значення поняття «цінності»; - невміння виокремити педагогічні цінності; - низький рівень інтелектуальних здібностей.
			Середній	- ситуативний інтерес до цінностей; - достатня повнота та усвідомленість знань, але відповідям на питання бракує аргументації; - сумніви у виділенні компонентів педагогічних цінностей; - невисокий рівень інтелектуальних здібностей.
			Високий	- стійкий інтерес до цінностей; - сформована система аксіологічних знань; - уміння розуміти теоретичний зміст поняття «педагогічні цінності»;

				<ul style="list-style-type: none"> - уміння визначати поняття «педагогічні цінності» та його компоненти; - компетентність в усіх сферах знань; - уміння виділяти найважливіші цінності життя і професійної педагогічної діяльності; - високий рівень інтелектуальних здібностей .
2	Мотиваційний	Наявність професійних мотивів та інтересів; усвідомлення педагогічних цінностей	Низький	<ul style="list-style-type: none"> - невміння виокремити риси характеру та якості особистості, які притаманні людям-носіям педагогічних цінностей; - репродуктивний характер умінь; - низький рівень сформованості якостей; - пасивне ставлення до майбутньої професійної діяльності; - основна мотивація вибору професії вихователя – вибір або бажання батьків; - спрямовані на себе або на самоствердження; - пріоритетними є цінності особистого життя.
			Середній	<ul style="list-style-type: none"> - сумніви у виокремленні рис характеру та якостей особистості, які притаманні людям-носіям педагогічних цінностей; - сформованість умінь варіативного характеру; - достатній рівень сформованості особистісних якостей; - активно-дійове ставлення до професійної діяльності; - професійно-педагогічна спрямованість чітко не простежується; - основна мотивація вибору

				<p>професії вихователя – дитяча мрія;</p> <ul style="list-style-type: none"> - пріоритетні цінності чітко не визначені.
			Високий	<ul style="list-style-type: none"> - уміння знаходити необхідні риси характеру та якості особистості, притаманні людям-носіям педагогічних цінностей; - творчий характер умінь; - високий рівень сформованості особистісних якостей; - основна мотивація вибору професії вихователя – любов до дітей та бажання працювати з ними; - спрямованість на професійну діяльність; - позитивне ставлення до професійної діяльності; - пріоритетними є педагогічні цінності й відповідно до цього вибудовується ієрархія цінностей.
3	Рефлексивний	Самооцінка педагогічної діяльності; самоосвітня діяльність; професійна спрямованість	Низький	<ul style="list-style-type: none"> - невміння аналізувати власну професійну діяльність; - відсутнє бажання до самовдосконалення та саморозвитку; - здатність до творчої інтерпретації ідей, підходів у сфері педагогічної діяльності.
			Середній	<ul style="list-style-type: none"> - невміння аналізувати власну професійну діяльність; - вміння переймати позитивний, ефективний досвід колег, що вимагає глибокої теоретичної і практичної підготовки; - здатність визначати шляхи професійного самовдосконалення з урахуванням власного

				професійного досвіду; - уміння відходити від шаблонів і стереотипів
			Високий	- уміння аналізувати власну професійну діяльність і переймати позитивний, ефективний досвід колег; - уміння адекватно оцінювати педагогічну ситуацію; - здатність визначати шляхи професійного самовдосконалення з урахуванням власного професійного досвіду; - готовність підвищувати рівень професійної компетентності.

Запропоновані рівні вияву критеріїв та показників кожного з компонентів безпосередньо дозволяють оцінити сформованість пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Низький рівень: характеризується відсутністю аксіологічного інтересу; поверховими знаннями; слабким розумінням поняття «педагогічні цінності», невмінням виділяти окремі складові цих цінностей; відчуттям значних труднощів у практичному застосуванні категорій педагогічних цінностей у процесі професійної діяльності; дискретним рівнем мотивів професійно-педагогічної орієнтації; недостатнім уявленням себе в ролі вихователя; не усвідомленням норм, правил, вимог, ціннісних орієнтацій, які притаманні майбутньому педагогу. Студенти мають пасивне ставлення до майбутньої професійної діяльності, їх професійний ідеал несформований; можуть виникати труднощі у формуванні потреби самовдосконалення; студенти невпевнені в собі. Серед соціально-значущих цінностей майбутні спеціалісти не виділяють педагогічні; потреба в самооцінці й самоосвіті в них відсутня, виявляється спрямованість на себе; низький рівень педагогічної рефлексії.

Середній рівень: характеризується ситуативним інтересом до цінностей; достатньою повнотою та усвідомленістю знань, але відповідям на питання

може бракувати аргументації. Студенти володіють (в основному) поняттям «педагогічні цінності», уміють виділяти окремі складові цих цінностей; частково застосувати на практиці здобуті знання про педагогічні цінності. Майбутні вихователі поверхнево розуміють своє призначення для педагогічної діяльності; для них характерне активно-дійове ставлення до професійної діяльності, вони засвоюють програмовий матеріал із фахових дисциплін, але недостатньо його систематизують; студенти частково зорієнтовані на самовиховання. Самооцінка студентів адекватна або дещо занижена; для них характерний здебільшого ситуативний рівень мотивів орієнтації на педагогічні цінності; соціально-психологічні установки, професійні ідеали орієнтовані на отримання вищої освіти; зміст і сутність педагогічних цінностей характеризується домінуванням спрямованості на цінності, безпосередньо пов'язані зі змістом праці вихователя, серед яких виділяється домінантна педагогічна цінність – особистість дитини, що розвивається; самостійна діяльність носить творчо-репродуктивний характер. Студенти іноді можуть переоцінювати або недооцінювати свої можливості; мають професійно-педагогічну спрямованість; середній рівень педагогічної рефлексії.

Високий рівень: характерними є стійкі інтереси до цінностей; сформована система аксіологічних знань; володіння цілісною характеристикою поняття «педагогічні цінності», розуміння теоретичного змісту цього поняття, уміння виділяти окремі складові цих цінностей, застосувувати здобуті знання про цінності в процесі роботи з дітьми. Студентам притаманне позитивне ставлення до професійної діяльності, вони замислюються над смыслом життя, призначенням власної діяльності й майбутньої професії; реально оцінюють свої можливості, вони потребують самовдосконалення. Цей рівень характеризується домінуванням мотивів формування педагогічних ціннісних орієнтацій. Соціально-психологічні установки орієнтовані на отримання вищої педагогічної освіти, може спостерігатися сформований педагогічний ідеал; система педагогічних цінностей безпосередньо пов'язана зі змістом педагогічної діяльності, в ієрархії педагогічних цінностей завжди на першому

місці перебуває особистість дитини, що розвивається; у системі соціально-значущих цінностей група професійних має високий індекс значущості; самоосвітня діяльність носить творчий характер. Студенти знають свої слабкі й сильні сторони, мають професійно-педагогічну спрямованість; високий рівень педагогічної рефлексії.

2.3. Рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу

На сучасному етапі розвитку суспільства увага науковців та практиків зосереджена на проблемі професійного становлення та педагогічних цінностях.

У зв'язку з усіма поставленими завданнями – теоретичними та практичними – дослідження здійснювалося упродовж трьох основних етапів.

На першому етапі (2007 – 2009 р.р.) вивчалися педагогічні, психологічні, філософські праці з метою міждисциплінарного осмислення поняття «цінності» загалом та педагогічні цінності зокрема та обґрунтовувалися теоретико-методологічні засади проблеми педагогічних цінностей; було визначено мету, гіпотезу та завдання дослідження; обґрунтовано дослідницький апарат.

На другому етапі (2009 – 2013 рр.) проводився констатувальний експеримент; були визначені основні складові формування пріоритетних педагогічних цінностей; проводився формувальний експеримент як апробація педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей.

На третьому етапі (2013 – 2014 рр.) здійснювався аналіз даних контрольного експерименту в експериментальній та контрольній групах, узагальнювалися результати дослідження, розроблялися методичні рекомендації.

Програма експериментальної роботи передбачала констатувальний, формувальний та контрольний етапи. Кожне з поставлених завдань було досліджуване за допомогою комплексу методик.

Процес експериментального дослідження формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу відображений у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Програма експериментального дослідження формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

Етап дослідження	Завдання і зміст роботи	Методи
Констатувальний	Виявлення знання та ставлення досліджуваних до педагогічних цінностей, рівня їх теоретичної обізнаності з цим поняттям, виявлення загально-інтелектуального розвитку (когнітивний компонент). Визначення проблеми формування педагогічних цінностей у дошкільній практиці.	– анкетування; – тест Айзенка; – вивчення досвіду роботи вихователів дошкільних навчальних закладів.
	Діагностика сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у студентів: наявність професійних мотивів і інтересів, усвідомлення педагогічних цінностей (мотиваційний компонент).	– анкетування; – спостереження; – тест «життєвих цінностей особистості» М. Рокича; – методика С. Будассі; – ранжування.
	Визначення рівня особистісної рефлексії (рефлексивний компонент).	– «Тест-опитувальник для визначення рівня

		особистісної рефлексії» І. Стеценка.
Формувальний	Організація педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.	– розробка моделі формування пріоритетних педагогічних цінностей; – розробка змісту спецкурсу «Педагогічна аксіологія»; – апробація системи педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу.
Контрольний	Діагностика ефективності застосування педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу.	– анкетування; – спостереження; – тест „життєвих цінностей особистості” М. Рокича; – методика С. Будассі; – ранжування. „Тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії” І. Стеценка.

Відповідно до логіки дослідження нами була розроблена програма педагогічного експерименту з метою вивчення психолого-педагогічних особливостей та рівнів сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів. Для діагностики сформованості пріоритетних педагогічних цінностей була використана серія експериментальних завдань, анкетування, спостереження, тестування, ранжування, а також урахувалась теоретична обізнаність досліджуваних із відповідної проблеми. Також були використані наступні діагностичні методики: «Тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії» І. Стеценка, тест «життєвих цінностей особистості» М. Рокича, методика виявлення рівня самооцінки С. Будасі.

Констатувальний експеримент проводився серед студентів вищих навчальних закладів, а також серед вихователів дошкільних навчальних закладів. В експерименті брали участь 348 студентів (із них 174 осіб - експериментальна група, 174 – контрольна) Рівненського державного гуманітарного університету, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, а також 98 вихователів дошкільних навчальних закладів (м. Рівне, м. Кам'янець-Подільський). Отже, експериментальна вибірка склала 446 осіб.

Участь у педагогічному експерименті брали студенти 3, 4 курсів, адже саме в цьому віці виробляється стійкий світогляд, моральні принципи та формуються ціннісні орієнтації. Експеримент проходив у природних умовах, тобто не порушуючи звичної логіки ходу навчального процесу.

Констатувальний експеримент здійснювався впродовж навчального року. Така тривалість зумовлювалася необхідністю з'ясування того, якою мірою загальноприйнята система навчання і виховання забезпечує формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Розпочалося експериментальне дослідження з анкетування вихователів дошкільних навчальних закладів із метою визначення їх пріоритетних

педагогічних цінностей. Для цього ми залучили 98 вихователів дошкільних навчальних закладів № 12, 44(м. Рівне), № 21 (м. Кам'янець-Подільський). Для них ми запропонували дванадцять запитань, за допомогою яких змогли виявити наявні пріоритетні педагогічні цінності в реальних працівників дошкільної освіти [Додаток А]. У ході анкетування нас цікавило, чи знайомі вихователі з поняттям «педагогічні цінності», для чого вони їм необхідні та які з них вони вважають пріоритетними для педагогічної діяльності.

На запитання «Які Ви знаєте педагогічні цінності?» ми отримали такі відповіді: життя і здоров'я дитини, любов до дітей, милосердя, доброта, повага, терпіння, витримка, справедливість, чесність, професіоналізм, педагогічна етика, щирість, обізнаність, творчий характер, кар'єрний зріст та ін. Вихователі визначають педагогічні цінності як критерії, якими повинен керуватися педагог. Це свідчить про те, що у своїй діяльності вихователь керується певними пріоритетними педагогічними цінностями і цим підтверджується необхідність формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

В процесі анкетування ми виявили, що для 89,2 % опитаних є важливим кар'єрний ріст, тобто вони прагнуть до самовдосконалення, і лише 10,8% вихователів вважають, що кар'єрний ріст для них не є важливим моментом у їхній професійній діяльності. Тобто самовиховання, саморозвиток, самоосвіта, самовдосконалення є необхідними цінностями у професії вихователя.

Метою професійної діяльності більшість опитаних (32,2 %) вважають виховання та навчання дітей, 36,7 % вихователів до попередньої мети також додають закладення дітям позитивних якостей особистості, ще 31,1 % опитаних вбачають мету своєї професійної діяльності в отриманні вищої категорії, досягненні вершини у своєму професійному рівні.

Усі респонденти вважають, що педагог повинен бути всебічно розвинутою людиною, багато знати, постійно вдосконалюватися.

Провівши опитування вихователів, ми визначили пріоритетні педагогічні цінності вже працюючих вихователів. Перше місце для вихователя посідає така

педагогічна цінність, як дитина, любов до дітей та гуманність (у 65,3 %); 13,5 % вихователів на перше місце поставили таку цінність, як знання та комунікабельність; 11,1 % вважають основною таку цінність, як самовдосконалення; 10,1 % вихователів вважають основною цінністю творчість та креативність.

Отже, протягом опитування вихователів дошкільних навчальних закладів ми виявили, що всі виділені нами педагогічні цінності є пріоритетними для вихователів, тому саме такі цінності слід формувати в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Наступним завданням констатувального експерименту було виявити знання та ставлення майбутніх вихователів до педагогічних цінностей, рівень їх теоретичної обізнаності з цим поняттям та їх загальноінтелектуальний розвиток (когнітивний компонент). Із цією метою було розроблено зміст анкет та проведено анкетування студентів, що включало в себе дванадцять запитань [Додаток Б].

Результати анкетування продемонстрували низький рівень знань у галузі аксіології, студенти мали труднощі у виділенні педагогічних цінностей із загальної системи цінностей, але водночас для всіх учасників експерименту характерне таке смислове утворення, як «педагогічна цінність». Так, 61,4 % студентів експериментальної групи « не розуміють суті поняття «цінності» і не можуть виділити педагогічні цінності» (у контрольній групі таких студентів 60,5 %), і тільки 38,6 % студентів експериментальної групи (39,5 % контрольної групи) досліджуваних свідомо виділяли й пояснювали розуміння поняття «педагогічні цінності»; 54,1 % студентів експериментальної групи і 52,3 % студентів контрольної групи «виділяють найважливіші цінності життя і професійної педагогічної діяльності». Відповіді на інші запитання показали, що більшість студентів знайомі із поняттям «цінності», деякі респонденти можуть виділити з них педагогічні цінності, але більшість не розуміє їх змісту.

В процесі анкетування ми виявили цінності, які студенти експериментальної групи зараховують до педагогічних, а саме: любов до дітей

(дитина) виділили 26,5 %; повагу та знання – 15,3 %; доброту, чесність та справедливість – 6,6 %; взаєморозуміння, толерантність та відповідальність – 4,5 %; співчуття, терпіння, витримку, упевненість, самоаналіз – 3,4 %; співпрацю, комунікабельність, наполегливість, віру в дитячі можливості – 2,0 %; не змогли виділити педагогічні цінності 41,7 % опитаних.

Студенти контрольної групи до педагогічних цінностей відносять: діти та любов до дітей – 24,6 %: доброта, справедливість, чесність, щирість – 23,5 %; кар'єра, самореалізація, комунікативні уміння – 19,4 %; не змогли виділити педагогічні цінності 32,5 % респондентів.

Найтяжче студентам експериментальної та контрольної груп було відповісти на запитання «Яка цінність для Вас найважливіша?». 42,6 % студентів виділили для себе найважливішими загальнолюдські цінності; 29,2 % обрали духовні та моральні цінності; 21,4 % найважливішою цінністю вважають педагогічну або професійну; 6,8 % студентів не виділили найважливішу для себе цінність.

Студенти контрольної групи виділили такі найважливіші цінності: цінності особистого життя – 41,5 %; духовні та моральні цінності – 41,5 %; професійні – 11,7 %; 5,3 % студентів контрольної групи не виділили найважливішу для себе цінність.

Для визначення рівня загально-інтелектуального розвитку студентів ми використали методику Г. Айзенка на визначення коефіцієнта інтелекту [Додаток В].

За результатами тесту ми виявили, що 18,3 % студентів експериментальної групи дали правильні відповіді на 16 - 18 завдань, що дорівнює 125 - 130 балам і відповідає високому рівню інтелекту, цьому ж самому рівню відповідає 16,7 % контрольної групи. До середнього рівня ми зарахували 36,2 % експериментальної і контрольної груп, студенти, які отримали цей рівень дали правильні відповіді на 9 - 10 завдань. 45,5 % студентів експериментальної групи і 47,1 % контрольної групи отримали низький рівень інтелектуального розвитку, вони правильно вирішили менше 9 завдань.

Відповідно до критеріїв когнітивного компоненту сформованості пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів ми поділили респондентів на три групи, які відповідають трьом рівням сформованості когнітивного компоненту: низький, середній, високий (рис. 2.1.).

Отже, ми виявили, що високий рівень сформованості когнітивного компоненту педагогічних цінностей був характерний лише для 20,2 % студентів експериментальної і 20,5 % контрольної груп; середній рівень було зафіксовано у 43,2 % майбутніх вихователів експериментальної і 44,1 % – контрольної груп; відповідно низький – 36,6 % експериментальної і 35,4 % – контрольної груп. Отримані результати засвідчили, що в певній кількості студентів є деякі уявлення про педагогічні цінності, але ці знання носять загальний характер, їх зміст недостатньо точний і повний.

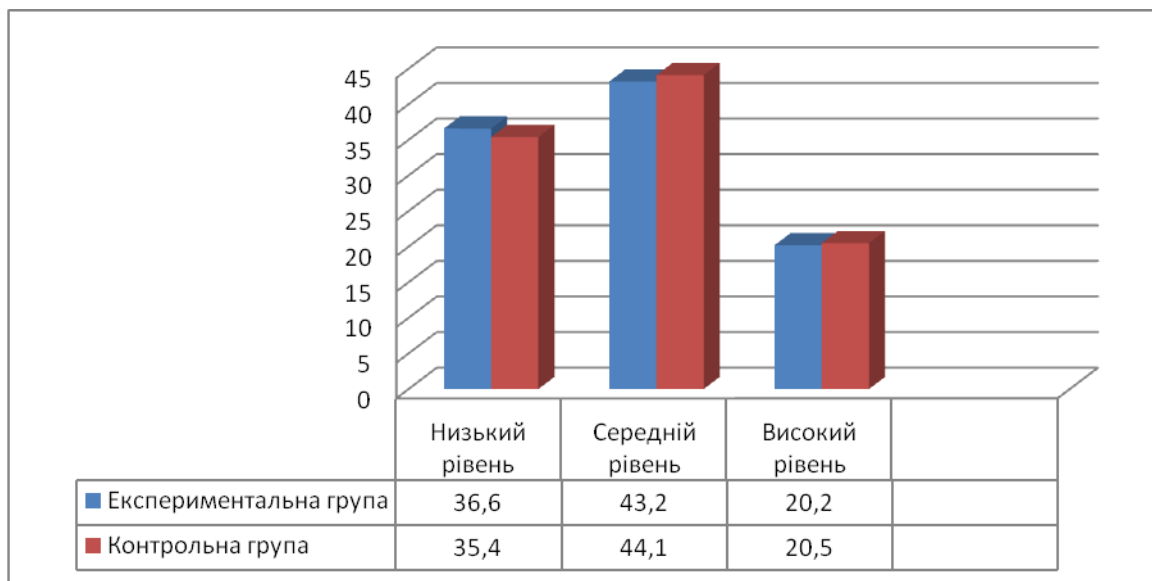

Рис.2.1. Рівні сформованості когнітивного компоненту педагогічних цінностей експериментальної і контрольної груп на констатувальному етапі

Для нашого дослідження важливо було з'ясувати вибірковість ставлення до професії вихователя (мотиваційний компонент). Із цією метою було проведено анкетування студентів. Анкета передбачала такі запитання: «Що спонукало Вас до вибору професії педагога?», «Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії?», «Чи готові Ви працювати у дошкільному навчальному закладі? Якщо ні, то чому?».

Аналізуючи відповіді студентів, ми виявили, що: 85,3 % студентів експериментальної групи під час вибору професії вихователя керувалися любов'ю до дітей та бажанням із ними працювати. Серед студентів контрольної групи до таких відповідей схильні 65,5 %; 9,4 % студентів експериментальної групи втілили свою мрію стати педагогом, у контрольній групі таких студентів 23,0 %; 5,3 % студентів експериментальної групи втілили бажання батьків, а в контрольній групі 11,5 % студентів взяли за приклад своїх матерів, які працюють вихователями.

На запитання «Що Вам подобається, а що не подобається в обраній Вами професії?» ми отримали такі відповіді: у вибраній професії вихователя 47,2 % експериментальної групи та 36,6 % контрольної групи студентів подобається все; 46,1 % експериментальної групи та 58,7 % контрольної групи респондентів приваблює робота з дітьми; 6,7 % студентів експериментальної групи віддали перевагу професії вихователя за можливість реалізації творчих задумів та престижу майбутньої професії, а 4,7 % опитаних контрольної групи не змогли дати відповідь на поставлене запитання. Виокремлюючи негативні боки професії вихователя, 49,8% експериментальної групи та 53,0 % контрольної групи студентів указали на низьку оплату праці; 20,2 % студентів експериментальної групи не задовольняє велика наповнюваність груп дітей, а 12,0 % студентам контрольної групи не подобається в професії вихователя відповідальність; 22,3 % експериментальної групи не подобається працювати з батьками вихованців, а 29,0 % контрольної групи не подобається те, що потрібно багато писати, знати, вести безліч різної документації; 7,7 % експериментальної групи та 6,0 % контрольної групи не змогли дати точної відповіді на поставлене запитання.

Відповідаючи на запитання «Чи готові Ви йти працювати у дошкільний навчальний заклад?», 75,6 % експериментальної групи та 82,0 % контрольної групи студентів відповіли, що готові; 14,6 % студентів експериментальної групи ще не визначилися зі своїм вибором; 9,8 % експериментальної групи та 18,0 % контрольної групи не готові й назвали такі причини: страх перед

відповідальністю, не бачать кар'єрного росту, не бачать захисту та забезпеченості професії державою, мають інші плани (наприклад, створення сім'ї).

Поряд із цим можемо стверджувати, що проведене нами анкетування є тільки попереднім, пілотажним підходом, який дає дуже приблизне уявлення про сформованість мотиваційного компоненту педагогічних цінностей у майбутніх вихователів, тому воно повинно бути доповнене комплексом інших методик.

Далі в нашій роботі передбачалося продовження вивчення мотиваційного компонента сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, а саме виявлення професійно-педагогічної спрямованості. Для цього ми використали метод ранжування. Студентам було запропоновано проранжувати 6 груп ціннісних орієнтацій, виокремлених Є. Павлютенковим:

- 1) спрямованість на себе;
- 2) спрямованість на групу, інших людей;
- 3) спрямованість на соціальну позицію;
- 4) спрямованість на справу;
- 5) спрямованість на професію;
- 6) спрямованість на самоствердження.

У процесі ранжування ціннісні орієнтації студентів розподілилися таким чином: I місце за значенням посідає спрямованість на себе – 19,5 % експериментальної групи й 18,9 % контрольної групи; II місце – спрямованість на справу – 17,5 % експериментальної групи й 18,5 % контрольної групи; III місце – спрямованість на самоствердження – 16,4 % експериментальної групи й 16,5 % контрольної групи; IV місце – спрямованість на професію – 15,8 % експериментальної групи й контрольної групи; V місце – спрямованість на групу інших людей – 15,7 % експериментальної групи й 15,4 % контрольної групи; VI місце – спрямованість на соціальну позицію – 15,1 % експериментальної групи й 14,9 % контрольної групи. За результатами

ранжування ми можемо констатувати, що процес професійно-педагогічної спрямованості поки що йде в напрямку самоствердження особистості студента, а спрямованість на професію залишається на четвертому місці.

Далі у нашій роботі було вивчено ціннісні орієнтації студентів. Для їх діагностики було використано методику М. Рокича, яку ми модифікували відповідно до мети запланованого експерименту. Процедура проведення методики залишилась незмінною [Додаток Д]. Вона базується на концепції, яка всі відомі цінності поділяє на два класи: термінальні (цінності-цілі) та інструментальні (цінності-засоби). До перших належить, наприклад, «продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей)», також термінальні цінності реалізуються особистістю в різних сферах життя, значущість яких для людини є неоднаковою, до других, наприклад, – «високі вимоги до життя й високі домагання». Усього до списку кожної групи належить по 18 цінностей. Процедура діагностики полягає в суб'єктивному ранжуванні досліджуваними спочатку термінальних, а потім – інструментальних цінностей. Потім на основі отриманих у такий спосіб рангів складаються ієрархії відповідних цінностей.

Аналізуючи ієрархію цінностей, ми групували цінності в такі змістові блоки: термінальні цінності (цінності особистого життя, педагогічні цінності); інструментальні цінності (моральні цінності, професійні цінності, цінності спілкування).

Під час аналізу термінальних цінностей виявилось, що для студентів домінантними є цінності особистого життя, але, разом із тим, педагогічні цінності не зайняли й останні місця, результати експериментальної групи показані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати ранжування термінальних цінностей експериментальної групи

Ранг	Назва цінності	Змістовний блок
1.	Здоров'я	Цінності особистого життя

2.	Щасливе родинне життя	Цінності особистого життя
3.	Любов	Цінності особистого життя
4.	Дитина	Педагогічні цінності
5.	Цікава робота	Педагогічні цінності
6.	Упевненість у собі	Педагогічні цінності
7.	Життєва мудрість	Педагогічні цінності
8.	Наявність хороших і вірних друзів	Цінності особистого життя
9.	Саморозвиток	Педагогічні цінності
10.	Матеріально забезпечене життя	Цінності особистого життя
11.	Креативність педагогічної діяльності	Педагогічні цінності
12.	Відповідальність перед суспільством	Педагогічні цінності
13.	Самоствердження в педагогічному процесі	Педагогічні цінності
14.	Пізнання	Педагогічні цінності
15.	Суспільна значимість праці	Педагогічні цінності
16.	Краса природи та мистецтва	Цінності особистого життя
17.	Активне діяльне життя	Цінності особистого життя
18.	Розваги	Цінності особистого життя

Проаналізувавши ціннісні орієнтації студентів експериментальної групи, було виявлено переважання таких: 1. Здоров'я (психічне та фізичне). Цю цінність поставили на перше місце 75,5 % студентів експериментальної групи, а це означає, що для більшості респондентів найважливішим є їхнє фізичне та психічне благополуччя. 2. Щасливе родинне життя – 48,7 %, тобто студенти мають на меті створити міцну сім'ю, прагнуть до сімейного благополуччя. 3. Любов. Цю цінність поставили на 3-тє місце 50,2 % респондентів, це пояснюється віковою особливістю студентської молоді, їхнім бажанням до духовної та фізичної близькості з коханою людиною. І лише на четвертому місці опинилась перша й найголовніша педагогічна цінність – дитина, після

якої одна за одною слідували всі інші педагогічні цінності. Завершили рейтинг цінності особистого життя.

Результати контрольної групи дещо відрізняються від результатів експериментальної групи. Результати подані в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати ранжування термінальних цінностей контрольної групи

Ранг	Назва цінності	Змістовний блок
1.	Любов	Цінності особистого життя
2.	Здоров'я	Цінності особистого життя
3.	Саморозвиток	Педагогічні цінності
4.	Дитина	Педагогічні цінності
5.	Цікава робота	Педагогічні цінності
6.	Упевненість у собі	Педагогічні цінності
7.	Життєва мудрість	Педагогічні цінності
8.	Наявність хороших і вірних друзів	Цінності особистого життя
9.	Щасливе родинне життя	Цінності особистого життя
10.	Матеріально забезпечене життя	Цінності особистого життя
11.	Розваги	Цінності особистого життя
12.	Активне діяльне життя	Цінності особистого життя
13.	Креативність педагогічної діяльності	Педагогічні цінності
14.	Відповідальність перед суспільством	Педагогічні цінності
15.	Самоствердження в педагогічному процесі	Педагогічні цінності
16.	Пізнання	Педагогічні цінності
17.	Суспільна значимість праці	Педагогічні цінності
18.	Краса природи та мистецтва	Цінності особистого життя

Аналізуючи результати ранжування контрольної групи, ми виявили, що в першу трійку увійшла крім двох цінностей особистого життя (любов (80,1 %),

здоров'я (75,3 %) педагогічна цінність – саморозвиток (67,8 %), а це свідчить про те, що у студентів присутня зацікавленість в одержанні об'єктивної інформації про особливості свого характеру, здібності та інші характеристики особистості, прагнення до самовдосконалення; вважають, що потенційні можливості людини майже не обмежені й що, упершу чергу, упродовж життя необхідно досягти якнайповнішої їхньої реалізації; мають серйозне ставлення до своїх обов'язків, компетентність у справах, вимогливість до себе. Але, разом із тим, у студентів контрольної групи цінності особистого життя з останніх місць дещо перейшли до вищих рангів, а педагогічні цінності, відповідно, опустилися. Можна було б стверджувати про прикрість таких позицій, але сама логіка побудови дослідження (ранжування) передбачає те, що певні групи цінностей все ж таки займуть останні позиції, хоч і можуть бути певною мірою вагомими для суб'єктів тестування.

Узагальнюючи результати ранжування термінальних цінностей за методикою М. Рокича [Додаток Д], переконуємося в тому, що отримані показники засвідчують домінування в студентів цінностей особистого життя над педагогічними цінностями [331]. Результати показані на рис. 2.2.

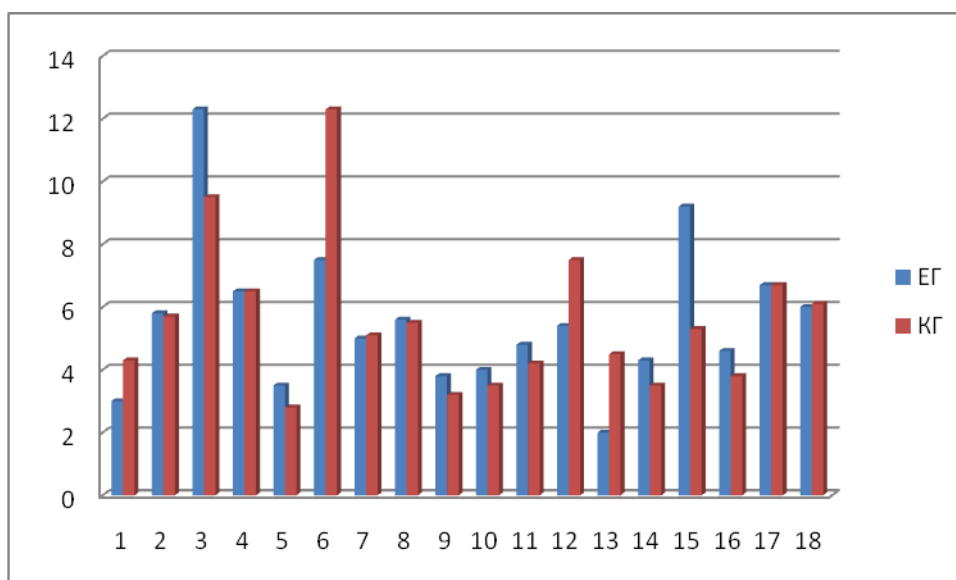

Рис.2.2. Показники значущості

термінальних цінностей (за середніми значеннями)

Примітка: 1 – «активне діяльне життя»; 2 – «життєва мудрість»; 3 –

«здоров'я»; 4 – «цікава робота»; 5 – «краса природи та мистецтва»; 6 – «любов»; 7 – «матеріально забезпечене життя»; 8 – «наявність хороших і вірних друзів»; 9 – «суспільна значимість праці»; 10 – «пізнання»; 11 – «креативність педагогічної діяльності»; 12 – «саморозвиток»; 13 – «розваги»; 14 – «самоствердження в педагогічному процесі»; 15 – «щасливе родинне життя»; 16 – «відповідальність перед суспільством»; 17 – «дитина»; 18 – «упевненість у собі».

Окремо проаналізуємо також особливості усереднених рангових позицій 18-ти інструментальних цінностей. Відповідні дані представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

**Результати ранжування інструментальних цінностей
експериментальної групи**

Ранг	Назва цінності	Змістовний блок
1.	Вихованість	Моральні цінності
2.	Життєрадісність	Цінності спілкування
3.	Відповідальність	Професійні цінності
4.	Освіченість	Професійні цінності
5.	Широта поглядів	Цінності спілкування
6.	Акуратність	Моральні цінності
7.	Самоконтроль	Професійні цінності
8.	Чесність	Моральні цінності
9.	Терпимість	Цінності спілкування
10.	Ефективність у справах	Професійні цінності
11.	Старанність	Професійні цінності
12.	Тверда воля	Моральні цінності
13.	Сміливість у відстоюванні своєї думки	Цінності спілкування
14.	Раціоналізм	Цінності спілкування
15.	Відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності	Професійні цінності

16.	Професійний ріст	Професійні цінності
17.	Суспільне визнання праці педагога	Професійні цінності
18.	Педагогічні техніки і технології	Професійні цінності

Як зазначалося раніше, інструментальні цінності були згруповані в такі змістові блоки: моральні цінності, цінності спілкування та професійні цінності. Із складеної ієрархії ціннісних орієнтацій респондентів експериментальної групи видно, що в першу трійку цінностей увійшли і професійні цінності (відповідальність 12,5 %), але це було лише третє рангове місце, на першому і другому опинилися етичні цінності (вихованість – 36,0 %) та цінності спілкування (життєрадісність – 17,5 %).

Решта професійних цінностей була розкидана поміж іншими рейтинговими місцями, але завершили рейтинг все ж таки професійні цінності, а саме: відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності, професійний ріст, суспільне визнання праці педагога, педагогічні техніки та технології.

Аналізуючи результати ранжування контрольної групи ми виявили ієрархію цінностей, яка показана в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Результати ранжування інструментальних цінностей контрольної групи

Ранг	Назва цінності	Змістовний блок
1.	Акуратність	Моральні цінності
2.	Вихованість	Моральні цінності
3.	Життєрадісність	Цінності спілкування
4.	Освіченість	Професійні цінності
5.	Широта поглядів	Цінності спілкування
6.	Чесність	Моральні цінності
7.	Тверда воля	Моральні цінності

8.	Терпимість	Цінності спілкування
9.	Самоконтроль	Професійні цінності
10.	Старанність	Професійні цінності
11.	Професійний ріст	Професійні цінності
12.	Сміливість у відстоюванні своєї думки	Цінності спілкування
13.	Ефективність у справах	Професійні цінності
14.	Відповідальність	Професійні цінності
15.	Раціоналізм	Цінності спілкування
16.	Відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності	Професійні цінності
17.	Суспільне визнання праці педагога	Професійні цінності
18.	Педагогічні техніки і технології	Професійні цінності

Із таблиці помітна строката картина різної значущості інструментальних цінностей для сучасного студентства. Найбільш високий ранг зайняли «акуратність» та «вихованість» (1 і 2), обидві цінності належать до моральних. Третій ранг посіла така цінність, як «життєрадісність» (цінність спілкування), і лише на четвертому місці з'явилась перша професійна цінність – освіченість. Решта професійних цінностей розмістилися в самому кінці.

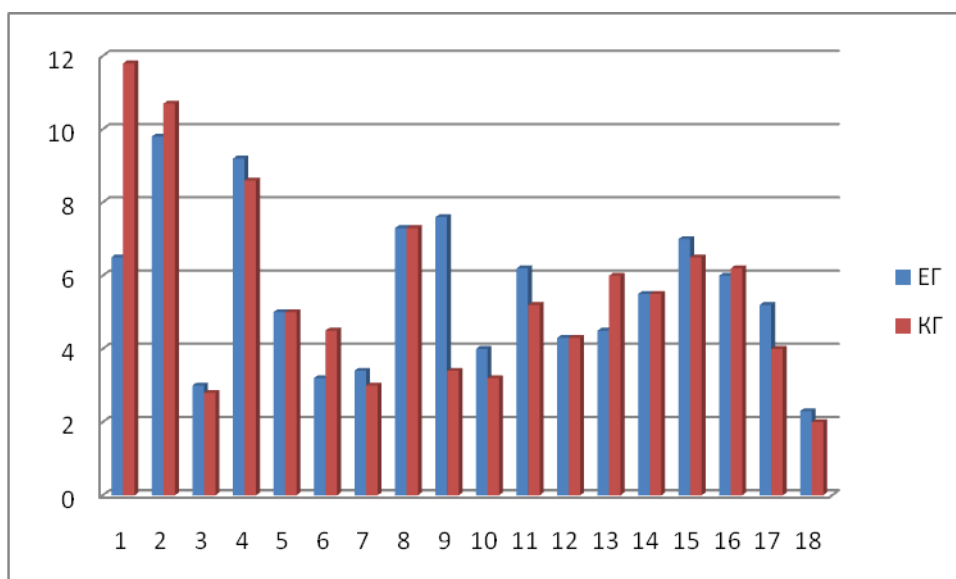

Рис.2.3. Графічне відображення рівнів значущості

інструментальних цінностей (за середніми значеннями)

Примітка. 1 – «акуратність, уміння утримувати в порядку речі, лад у справах»; 2 – «вихованість»; 3 – «суспільне визнання праці педагога»; 4 – «життєрадісність»; 5 – «старанність»; 6 – «професійний ріст»; 7 – «відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності»; 8 – «освіченість»; 9 – «відповідальність»; 10 – «раціоналізм»; 11 – «самоконтроль»; 12 – «сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів»; 13 – «тверда воля»; 14 – «терпимість»; 15 – «широта поглядів»; 16 – «чесність»; 17 – «ефективність у справах»; 18 – «педагогічні техніки і технології».

Отже, за допомогою ранжування ми визначили спрямованість особистості, яка становить основу ставлення до довкілля, взаємин із іншими людьми, ставлення до себе самої, основу світогляду та професійної діяльності. За результатами ми склали систему ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, а саме ієрархію термінальних цінностей (цінності-цілі), які були згруповані в такі змістові блоки, як педагогічні цінності та цінності особистого життя, а також ієрархію інструментальних цінностей (цінності-засоби): етичні цінності; цінності спілкування; професійні цінності.

Для підтвердження результатів ранжування нам необхідно було визначити адекватність самооцінки студентів, яка визначалася за допомогою методики С. Будассі [Додаток Е], яку через особливості з контексту нашого дослідження було дещо модифіковано, тобто окремі якості особистості були замінені на педагогічно орієнтовані якості особистості, а сама процедура проведення діагностики залишилася незмінною. Досліджуваним був запропонований список із 40 слів, що характеризують як професійно важливі ознаки вихователя, так і просто риси його особистості. Цей список був оформлений на спеціальному бланку і передбачав ранжування відповідних якостей двічі: спочатку в контексті «Я-реального», потім – «Я-ідеального» [173].

Для полегшення аналізу результатів вищерозглянуті типи самооцінки були узагальнені в три рівні: занижений, адекватний, завищений. Розподіл студентів у відсотках за зазначеними рівнями відображений у табл. 2.7:

Таблиця 2.7

Результати дослідження самооцінки студентів у %

	Занижений рівень	Адекватний рівень	Завищений рівень
Експериментальна група	15,3	46,2	38,5
Контрольна група	21,2	40,3	38,5

Як бачимо, 46,2 % студентів експериментальної і 40,3 % контрольної груп мають адекватну самооцінку. Ці студенти здатні побачити в собі як позитивні, так і негативні риси, вони практично у всіх ситуаціях адекватно реагують на критику з боку інших. Невдачі, так само як і успіх сприймаються такими студентами адекватно і це, дає їм змогу самовдосконалюватися і змінюватися. 15,3 % студентів експериментальної та 21,2 % контрольної груп мають занижену самооцінку, ці студенти невпевнені у собі, мають схильність до сумнівів, вони зважають на найдрібніші зауваження з боку навколишніх людей, що в свою чергу викликає емоційне переживання. Студентам даного рівня важко прийняти будь-яке рішення, дуже часто, вони сприймають компліменти через фільтр захисних бар'єрів і навіть негативізму. 38,5 % студентів експериментальної та контрольної груп мають завищений рівень самооцінки.

Виявивши рівень самооцінки кожного респондента, ми співвіднесли результати цієї методики із результатами методики М. Рокича і виявили, що адекватність самооцінки впливає на надійність результатів методики. Оскільки більшість опитаних має адекватну самооцінку, ми виокремили три рівні сформованості мотиваційного компоненту педагогічних цінностей майбутніх вихователів: низький, середній, високий. Результати показані на рис. 2.3.

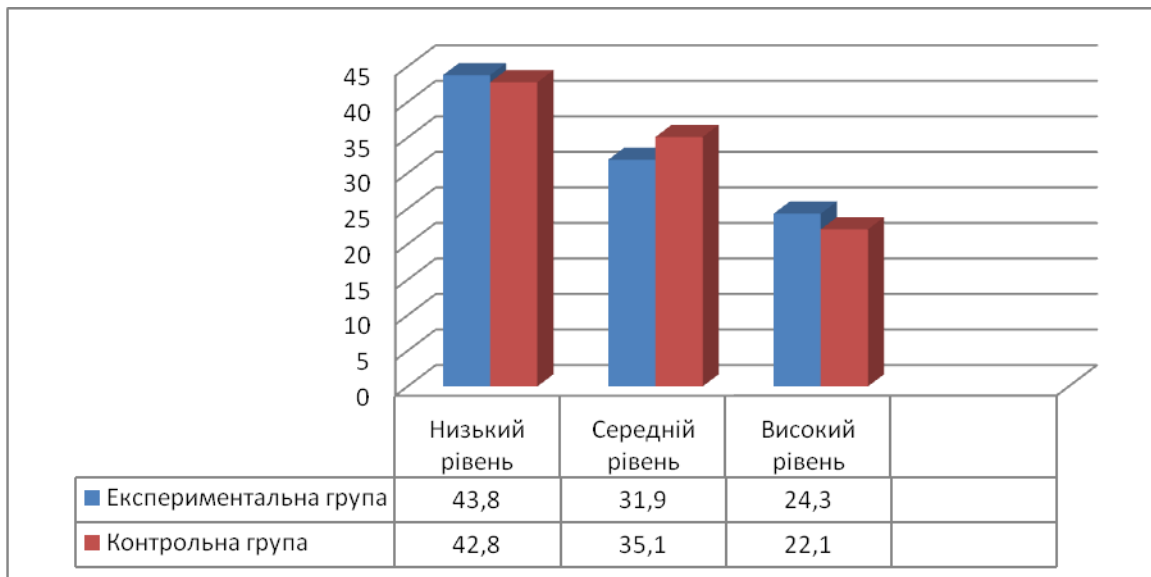

Рис.2.3. Рівні сформованості мотиваційного компоненту педагогічних цінностей експериментальної і контрольних груп на констатувальному етапі дослідження

Отже, у ході дослідження сформованості мотиваційного компоненту педагогічних цінностей ми виявили, що більшість майбутніх вихователів має низький рівень (43,8 % – експериментальна група; 42,8 % – контрольна група) сформованості мотиваційного компоненту, а це свідчить про те, що у великій кількості майбутніх вихователів переважають цінності особистого життя над педагогічними цінностями, тому вони бачать багато негативного в професії вихователя. 31,9 % студентів експериментальної і 35,1 % контрольної груп мають середній рівень сформованості мотиваційного компоненту педагогічних цінностей, ці студенти більшою мірою налаштовані на роботу з дітьми в дошкільному навчальному закладі й лише 24,3 % майбутніх вихователів експериментальної групи і 22,1 % контрольної групи показали високий рівень сформованості мотиваційного компонента педагогічних цінностей.

Третій компонент формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів – це рефлексивний компонент.

Педагогічна рефлексія – це також внутрішня робота: співвіднесення себе, можливостей свого «Я» з тим, чого вимагає навчальна діяльність, у тому числі – існуючими про неї уявленнями. Навчальна діяльність як творчий процес

неможлива без рефлексії – пошуку, самооцінки, обговорення із собою власного досвіду навчання, реального й уявлюваного [156].

Для вивчення третього (рефлексивного) компонента сформованості педагогічних цінностей нами був використаний тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії І. Стеценка [Додаток Ж]. Відповідно до інтерпретаційних даних були визначені групи респондентів із різним рівнем рефлексивності: 1 рівень – нульовий (отримали студенти, які набрали менше 319 балів); 2 рівень – низький (отримали студенти, які набрали від 320 до 369 балів); 3 рівень – середній (отримали студенти, які набрали від 370 до 399 балів); 4 рівень – високий (отримали студенти, які набрали більше 400 балів). Студентів із нульовим та низьким рівнями зараховували до низького рівня.

До нульового рівня ми віднесли 27,3 % респондентів експериментальної групи та 26,4 % контрольної групи (студенти не вміють аналізувати власну професійну діяльність, не можуть адекватно оцінювати педагогічну ситуацію, не мають бажання до професійного самовдосконалення, саморозвитку та підвищення професійної компетентності, але часто здатні до творчого характеру діяльності); до низького рівня було зараховано по 30,0 % респондентів експериментальної групи і контрольної групи (студенти не вміють аналізувати власну професійну діяльність, рідко адекватно оцінювали педагогічну ситуацію як невід’ємну частину життя в її соціальному контексті, не мають бажання до професійного самовдосконалення та саморозвитку, але часто здатні до творчої інтерпретації ідей, підходів, технологій у сфері своєї діяльності); середній рівень складає 25,9 % експериментальної групи і 27,7 % контрольної групи респондентів (студенти не вміють аналізувати власну професійну діяльність, але можуть переймати позитивний, ефективний досвід колег, що вимагає глибокої теоретичної і практичної підготовки, здатні визначати шляхи професійного самовдосконалення з урахуванням власного професійного досвіду; можуть відходити від шаблонів і стереотипів); високий рівень охоплює 16,8 % респондентів експериментальної групи і 15,9 % контрольної групи (студенти вміють аналізувати власну професійну діяльність і

переймати позитивний, ефективний досвід колег, адекватно оцінювати педагогічну ситуацію, здатні визначати шляхи професійного самовдосконалення з урахуванням власного професійного досвіду, готові підвищувати рівень професійної компетентності). Результати дослідження рефлексивного компонента показані на рис. 2.4.

Отже, протягом дослідження сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей ми виявили, що більшість майбутніх вихователів має низький рівень (57,3 %) сформованості рефлексивного компонента експериментальної групи і 56,4 % контрольної групи, а це часто пов'язано з недостатнім усвідомленням студентами труднощів у педагогічній діяльності, уявленням навчального процесу постійним, обов'язковим, сталим та незмінним явищем.

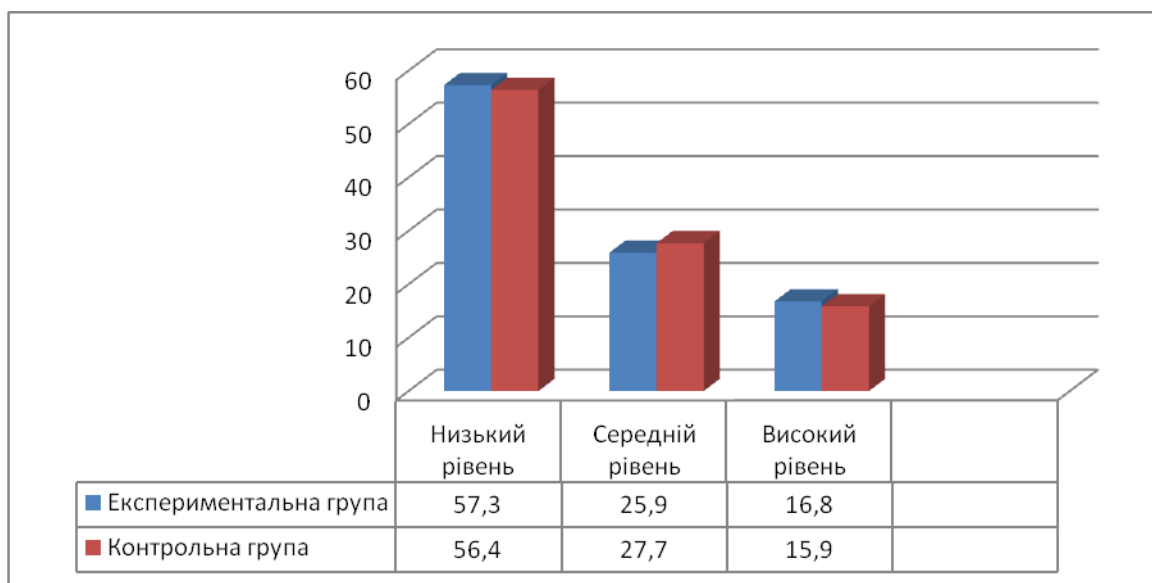

Рис.2.4. Рівні сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі

25,9 % студентів експериментальної групи і 27,7 % студентів контрольної групи мають нормальний рівень сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей і лише 16,8% майбутніх вихователів експериментальної групи і 15,9 % контрольної групи показали високий рівень сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей, а це є передумовою

самовиховання майбутнього вихователя, творчого пошуку, розвитку індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Можемо припускати, що виникнення таких негативних аспектів професійної саморефлексії спровокована не лише окремими недоліками організації освітньо-виховного процесу у вищому навчальному закладі, а й незначною престижністю соціального статусу педагога в сучасному суспільстві, нестабільністю його економічного і правового забезпечення, деструктивними тенденціями знецінювання наукових знань у свідомості студентів. Усе це негативно позначається й на загальному самопочутті майбутніх вихователів, посилюючи в них внутрішньоособистісні конфлікти та негативно забарвлюючи майбутні професійні перспективи.

Для виявлення рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ми занесли результати всіх респондентів щодо сформованості кожного компонента педагогічних цінностей у спеціальний бланк [Додаток 3].

Отже, результати констатувального етапу, їх диференціація за основними критеріями педагогічного експерименту дали можливість визначити три рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу: низький, середній, високий, показники яких висвітлені у п. 2.2.

Щоб підтвердити ідентичність контрольних і експериментальних груп на початку експерименту щодо рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, ми скористались критерієм χ^2 (критерій Пірсона):

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^n \frac{(x_i - y_i)^2}{y_i}$$

Для $P = 0,95$ та $q = 2$ (q – число ступенів вільності; $q = n - 1$, де n – кількість рівнів оцінювання – в нашому випадку $n = 3$) критичне значення $\chi^2_{кр} = 5,99$.

Виявилось, що для всіх виділених компонентів (когнітивний, мотиваційний, рефлексивний) значення χ^2 не перевищують критичне, що

свідчить про ідентичність експериментальних і контрольних класів до початку експерименту.

Розглянемо зіставлення двох вибірок (контрольні і експериментальні групи) щодо рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Емпіричне значення φ^* обчислюється за формулою:

$$\varphi^* = |\varphi_1 - \varphi_2| \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де φ_1 – кут, що відповідає більшій % долі; φ_2 – кут, що відповідає меншій % долі; n_1 – кількість осіб у вибірці 1 (контрольні групи); n_2 – кількість осіб в вибірці 2 (експериментальні групи).

За формулою $\varphi = 2\arcsin(\sqrt{q})$ визначимо величину кута φ для обох вибірок. Далі обчислюємо емпіричне значення φ^* за формулою

$$\varphi^* = |\varphi_1 - \varphi_2| \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}$$

Критичне значення φ^* для рівня статистичної значимості $\alpha=0,05$ ($\varphi_{кр}^*=1,64$).

Виявилось, що початкові значення φ^* не перевищують критичне, що підтверджує ідентичність вибірок до початку експерименту (рис. 2.9).

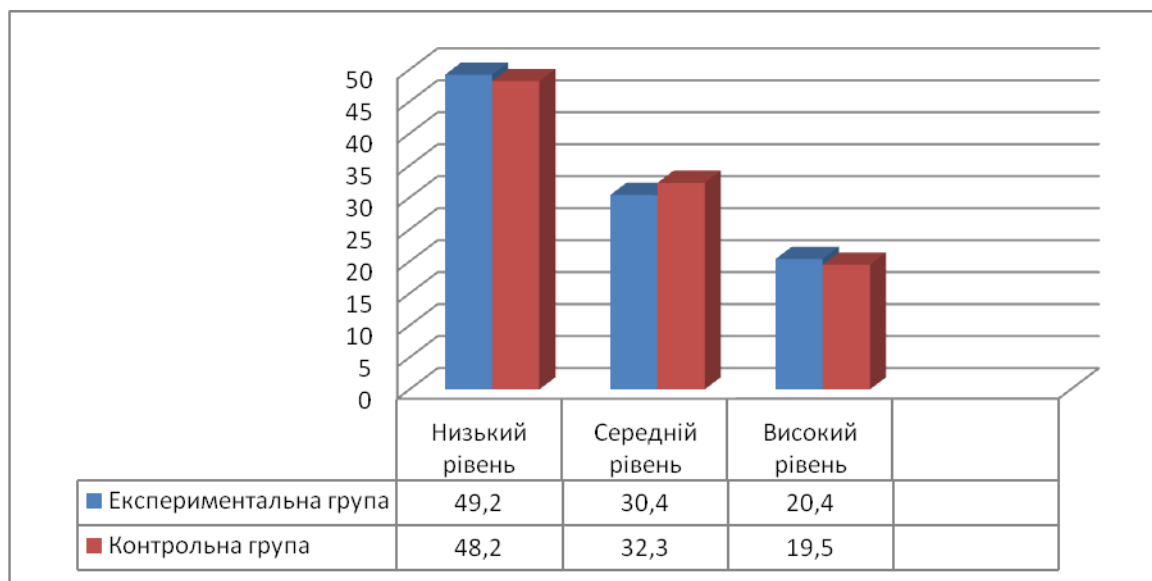

Рис.2.9. Розподіл студентів експериментальної та контрольної груп за рівнями сформованості пріоритетних педагогічних цінностей

Отже, протягом експериментального дослідження ми виявили рівні сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів експериментальної та контрольної груп і отримали такі результати: високий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей має 20,4 % студентів експериментальної групи і 19,5 % студентів контрольної групи; середній рівень притаманний 30,4 % майбутнім вихователям експериментальної групи і 32,3 % контрольної групи; низький рівень сформованості педагогічних цінностей показали 49,2 % експериментальної групи і 48,2 % контрольної групи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

У процесі оволодіння майбутньою спеціальністю більшої ваги набувають цінності, пов'язані з професійною діяльністю. Однак, для більшості студентів характерний низький рівень сформованості педагогічних цінностей, унаслідок чого студенти відчують труднощі у визначенні для себе конкретних цілей професійної діяльності. Цей факт потребує особливої уваги у вихованні майбутніх вихователів, оскільки гуманістична спрямованість суспільного розвитку, зміна ідеологічних орієнтирів, перетворення в економічному житті, запровадження ринкових механізмів вимагають формування вільної, активної і, головне, творчої особистості, яка здатна не лише правильно зорієнтуватися в нових умовах, досягти повної реалізації власних здібностей та можливостей, а й проводити цілеспрямовані перетворення оточуючої дійсності на користь усього суспільства. Виховати таку особистість може лише той педагог, який сам мислить нестереотипно і, використовуючи кращі наукові надбання, організовує свою діяльність у руслі постійного пошуку, активно застосовує творчий підхід.

Отже, результати констатувального експерименту відображають вагомі аспекти існуючого рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів, на основі чого можна стверджувати, що:

– у межах традиційної освітньо-виховної системи студенти педагогічного вищого навчального закладу мають недостатній рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей;

– якщо, в ході професійної підготовки, не надається необхідна інформація для формування пріоритетних педагогічних цінностей, то знання уміння та навички, які виникають є неповними, фрагментарними та тимчасовими;

– із метою формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів необхідно розробити спеціальну методику, а також реалізувати на практиці педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей.

Отже, ми підтвердили доцільності формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, заснованих на розвитку професійно значущих рис особистості педагога; організації навчально-виховного процесу відповідно до функцій педагогічного управління; набутті індивідуального досвіду студентів університету щодо формування пріоритетних педагогічних цінностей.

Висновки до другого розділу

1. У процесі дослідження виявлено, що сучасний стан підготовки вихователя не забезпечує рівень його готовності до виховання дітей дошкільного віку через структурну та змістову неузгодженість навчальних курсів. Необхідність інтеграції сучасних цілей і змісту підготовки педагогів із введенням нових навчальних курсів на основі сучасних освітніх парадигм зокрема, аксіологізації процесу професійної підготовки.

2. Установлено, що зміст формування педагогічних цінностей базується на основних завданнях педагогіки вищої школи. З урахуванням цього та з метою оптимізації навчального процесу у вищому навчальному закладі проаналізовано зміст державного стандарту, освітньо-кваліфікаційної характеристики та навчального плану.

З'ясовано, що формування ціннісних орієнтацій майбутнього вихователя здійснюється в умовах аксіологічно збудованого освітнього процесу, що забезпечує повноцінний, духовно зорієнтований, універсальний розвиток майбутнього вихователя, а успіх діяльності вихователя залежить від

задоволення, яке він відчуває, виконуючи свої професійні обов'язки, інтересу до професії, від організації та управління її об'єктивними та суб'єктивними елементами. Світоглядна позиція педагога, відображаючи систему стосунків із людьми під час виконання професійних обов'язків та вибираючи за основну цінність дитину, визначає його професійну спрямованість. Вона формується за допомогою комплексу педагогічних дисциплін, що є основою в системі підготовки студентів.

Виявлено, що для плідного засвоєння і ухвалення майбутнім вихователем дошкільного навчального закладу педагогічних цінностей, які охоплюють загальнолюдські та національні ціннісні пріоритети, необхідна виважена робота з їх формування у вищій школі.

3. Розроблено критерії, показники та з'ясовано рівні сформованості педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що дало змогу встановити стан сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у студентів. Відповідно до критеріїв оцінка рівня сформованості педагогічних цінностей здійснювалася за трьома рівнями. Так, високий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей має 20,4 % студентів експериментальної групи і 19,5 % студентів контрольної групи; середній рівень притаманний 30,4 % майбутніх вихователів експериментальної групи і 32,3 % контрольної групи, і низький рівень сформованості педагогічних цінностей показали 49,2 % експериментальної групи і 48,2 % контрольної групи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Проведене анкетування вихователів та студентів, аналіз навчальних планів підготовки майбутніх вихователів свідчать про те, що необхідні зміни у викладанні психолого-педагогічних дисциплін, які спрямовували б майбутнього вихователя на формування педагогічних цінностей. Для цього потрібна перебудова форм підготовки майбутніх вихователів на основі сучасних принципів дидактики вищої школи.

РОЗДІЛ 3.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

3.1. Модель формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

Реалізація мети та завдань дослідження зумовила необхідність розроблення моделі формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах вищого навчального закладу.

Під час формування моделі формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів ми виходили з того, що головне завдання дошкільної освіти – збереження та зміцнення фізичного, психічного та духовного здоров'я дитини. Сучасному вихователю мають бути притаманні такі риси: відкритість інноваціям, уміння застосовувати сучасні методи та засоби освіти дошкільника, сформованість педагогічної рефлексії та емпатії, скерованість та забезпечення кожній дитині дошкільного віку достатнього та необхідного рівня розвиненості, вихованості. Результатом підготовки до цього виду діяльності, а також фахової підготовки загалом є готовність майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності.

Отже, під моделлю процесу формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів розуміємо схематичну, описову характеристику авторської системи, що містить такі складові: мету, види, функції, компоненти, критерії, педагогічні умови, етапи та їх завдання, результат освітньої діяльності (рис. 3.1.).

Розроблена модель ґрунтується на характеристиках цінностей (видів, функцій компонентів та рівнів) та складається з мети, педагогічних умов, етапів і результату, які є складовими означеної моделі.

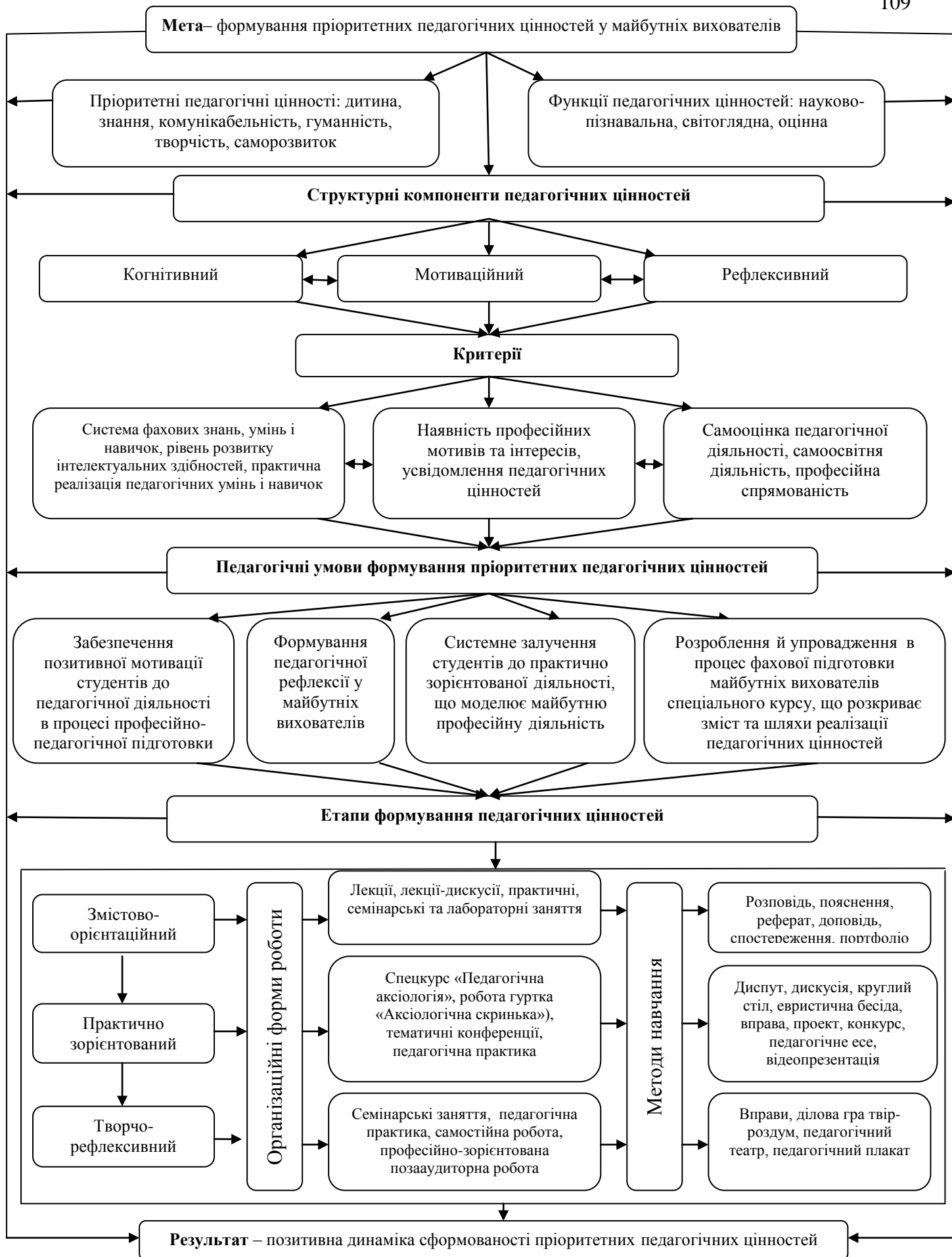

Рис.3.1. Модель формування пріоритетних педагогічних цінностей

Розробку моделі ми розпочали з визначення мети, при цьому ми керувалися результатами теоретичного аналізу, представленого в першому розділі роботи та констатувального етапу дослідження.

У моделі подано пріоритетні педагогічні цінності та їх функції. До пріоритетних педагогічних цінностей ми зарахували: дитину (така цінність у педагога виявляється в любові до вихованців, у повазі до них, у прагненні зробити їх центром життя і служіння); знання (систематичне поповнення та вдосконалення професійних знань як необхідної умови професійного зростання взагалі); комунікабельність (сутність педагогічної діяльності полягає у встановленні стійкого діалогу між педагогом та дитиною у процесі спільної діяльності на суб'єкт-суб'єктній основі. За умови дотримання такої педагогічної основи встановлюється саме міжособистісний, а не рольовий контакт. Наслідком такого контакту є встановлення стійкого діалогу, який дає можливість більшого впливу, сприйнятливості під час процесу спілкування.); гуманність (це критерій ставлення вихователя до світу, дітей, інших людей; цінність, яка відображає сутність педагогічної професії, її розвиток); саморозвиток (прагнення до самореалізації та саморозвитку є цінністю особистісного зростання); творчість (самореалізація творчого потенціалу вихователя, його індивідуальної неповторності та здібності до самостійного пошуку).

Серед функцій ми виокремили такі: науково-пізнавальна, світоглядна, оцінна. Відповідність педагогічних умінь майбутніх вихователів основним функціям педагогічних цінностей представлена в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Відповідність педагогічних умінь майбутніх вихователів основним функціям педагогічних цінностей

Функції	Педагогічні уміння
Науково-пізнавальна	Засвоювати наукові знання. Вивчати наукову та методичну літературу. Вивчати наукову картину педагогічної діяльності.

	<p>Передавати засвоєні знання вихованцям.</p> <p>Відтворювати засвоєні знання у процесі педагогічної діяльності.</p>
Світоглядна	<p>Визначати своє місце та роль у процесі педагогічної діяльності.</p> <p>Ставати свідомим учасником педагогічного процесу.</p> <p>Використовувати педагогічну цінність як фактор вибору.</p> <p>Бачити дитину як головну педагогічну цінність.</p>
Оцінна	<p>Оцінювати дійсність відповідно до поведінки, учинків та цінностей.</p> <p>Диференційовано ставитися до кожного вихованця.</p>

У моделі було виділено три структурні компоненти педагогічних цінностей: когнітивний, мотиваційний, рефлексивний.

Когнітивний компонент забезпечує студентів теоретичною базою знань, яка дає їм можливість розуміти теоретичний зміст поняття «педагогічні цінності»; уміння визначати поняття «педагогічні цінності»; бути компетентним у всіх сферах знань; виявляти любов до дітей, інтерес до них; уміння аналізувати та гнучкість у прийнятті рішень.

Дія означеного компонента спрямована на здобуття і збагачення інформації про сутність і структуру педагогічних цінностей, її закономірностей, реалізацію вмінь оперувати інформацією в різних педагогічних ситуаціях.

Цей компонент виявляється у виробленні системи загальних, спеціальних, педагогічних, психологічних, методичних знань, умінь та навичок, розвитку педагогічного мислення, що складають практичну фахову підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (оволодіння предметами циклу професійної та практичної підготовки, фаховими методиками, проходження педагогічної практики, виконання науково-дослідної діяльності).

Спираючись на дослідження А. Алексюка, О. Асмолова, В. Зінченка, ми взяли за основу когнітивного компонента поетапне засвоєння знань студентами,

а саме: сприймання змісту, визначення та усвідомлення ознак, процесів та явищ; осмислення; запам'ятовування, закріплення та активне відтворення; застосування засвоєних знань, умінь та навичок.

Мотиваційний компонент забезпечує вмотивоване ставлення до педагогічної діяльності, уміння знаходити необхідні риси характеру, притаманні людям – носіям педагогічних цінностей у реальному житті; вибірковість ставлення до професії, особистості вихованця і самого себе; уміння розкривати власний творчий потенціал; професійно-педагогічна спрямованість; емоційно-ціннісне ставлення до професії вихователя, схильність до тих видів діяльності, які втілюють специфіку професії; комунікативні вміння; наявність професійних інтересів.

Формування зазначеного компонента ми базуємо на поглядах А. Маркової, яка вважає, що мотивація діяльності особистості є основою та спрямуванням діяльності людини [201]. Учені Л. Божович, О. Леонтьєв вважають, що основним завдання викладача педагогічного закладу полягає в тому, щоб виявити та визначити систему необхідних для реалізації педагогічної діяльності мотивів, викликати їх у студентів під час спеціально організованої діяльності, забезпечити усвідомлення та закріплення сформованих мотивів у подальшій професійній діяльності[63; 187].

Отже, формування мотиваційного компоненту педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів – це не лише зростання позитивного чи негативного ставлення до професії вихователя, а поступове ускладнення системи мотивів, установлення нових взаємозв'язків між ними.

Рефлексивний компонент виявляється через уміння формувати потребу самовдосконалення та саморефлексії, уміння робити практичні кроки в цьому напрямі; уявлення про себе та оцінка цього уявлення; здатність контролювати власну діяльність; професійна спрямованість; усвідомлення правильності діяльності та її операційного складу; самоосвітня діяльність; самопізнання суб'єктом власних психічних станів та актів; самооцінка професійної діяльності.

Якість формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів визначаємо за рівнями відповідно до критеріїв сформованості педагогічних цінностей, поданих у моделі формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Наступним компонентом моделі формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є педагогічні умови.

У літературі дають різні тлумачення поняття «умова». У словнику навчально-педагогічних понять і термінів зазначено, що умова – це філософська категорія, у якій відображене універсальне ставлення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує [270]. Через наявність відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність. Отже, дотримуючись певних умов, можна досягти розв'язання поставленої проблеми. А «педагогічні умови» визначаються як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців.

У контексті нашого дослідження педагогічні умови – це цілеспрямовано організоване викладачем педагогічне середовище, система педагогічних засобів, комплекс педагогічних взаємодій.

Отже, педагогічні умови ми розглядаємо як можливості та обставини в освітньо-виховному процесі вищого навчального закладу, які сприяють ефективному досягненню поставленої мети – формуванню пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Так, на наш погляд, процес формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів суттєво поліпшується під час реалізації таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки; формування у студентів педагогічної рефлексії; системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність;

розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей.

Перша умова – формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки передбачає усвідомлення студентами чіткого визначення цілей професійно-педагогічної діяльності, тому слід зацікавити студентів новим форматом спілкування, викликати бажання бути відвертим, щирим, чесним щодо себе і колег, увімкнути їхню внутрішню активність, створити мотивацію, яка перетворить педагогічну задачу в прагнення.

Формування позитивної мотивації у студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки передбачає створення мотиваційної моделі, яка у свою чергу передбачає дотримання принципу дослідницької (творчої) позиції. Практичний досвід формування у студентів (майбутніх вихователів) позитивної мотивації до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки свідчить про необхідність навичок самостійного мислення, особливість якого полягає в тому, що під час навчання у вищому навчальному закладі студенти самостійно навчаються аналізувати ту інформацію, яку вони отримують. У такий спосіб вони навчаються критично мислити. Критичне мислення є самостійним мисленням, ніхто не може думати за нас. Самостійність є найважливішою ознакою критичного мислення. Інформація є відправним, а не кінцевим пунктом критичного мислення.

Найкраще, на нашу думку, формувати позитивну мотивацію в майбутніх вихователів під час педагогічної практики, а саме під час спостереження за роботою досвідченого вихователя, яке відбувається на початку першого тижня проходження педагогічної практики. Студенти мають можливість побачити роботу вихователя в дошкільному навчальному закладі, проаналізувати доцільність застосованих ним різноманітних методів та прийомів навчання, а також зробити висновки щодо здійснення ним професійно-педагогічної

діяльності та її результатів. Такий вид підготовки дозволяє студентам безпосередньо побачити, чим є педагогічна діяльність на практиці, у яких умовах їм доведеться працювати і з якими можливими проблемами вони можуть стикатися. Зрозумівши й усвідомивши сприйняту інформацію, студенти визначають для себе, наскільки високим знаннями, уміннями й навичками вони володіють і наскільки цікавим і привабливим вони вбачають компетентнісне рішення щодо вирішення поставлених завдань.

На нашу думку, в студентів, які ознайомились із умовами й аспектами педагогічної діяльності, проявили зацікавленість та інтерес до цієї професії, успішно формується позитивна мотивація до навчально-виховного процесу та майбутньої професійної діяльності.

Формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки відбувається в такий спосіб: у студента формується впевненість у своїй професійній придатності, а також свідоме розуміння необхідності оволодіння всіма дисциплінами, видами підготовки, передбаченими навчальним планом вищого навчального закладу; уміння спрямовувати результати самовиховання на користь фаховій роботі.

Друга педагогічна умова – формування у студентів педагогічної рефлексії – підвищує рівень інтелектуальної активності та самостійності студентів у ході опанування предметами з обраного фаху.

Педагогічна рефлексія дає можливість пізнати себе і свій потенціал у професійній діяльності. Педагогічна рефлексія – це не тільки здатність дати собі та своїм вчинкам відсторонену оцінку, але й зрозуміти, як тебе сприймають учасники педагогічної взаємодії.

Модель педагогічної рефлексії формується за допомогою запитань студента до самого себе: «Якої мети я прагну досягти?»; «Чому?»; «Якими засобами?».

Рефлексивний підхід у формуванні пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів зазвичай визначають

як процес звернення до власного досвіду, його осмислення та критичне оцінювання певної педагогічної цілі; він передбачає самоаналіз зроблених кроків, оцінку отриманих результатів і співвіднесення їх із поставленою метою для отримання кращих результатів у майбутній діяльності. В основі рефлексивного підходу лежить здатність до педагогічної рефлексії, яка включає в себе онтологічну діяльність, поєднану зі змістом предметних знань, та психологічну діяльність, яка полягає в суб'єктивному сприйманні цієї діяльності.

За весь період навчання студенти знайомляться з майбутньою професією, проходячи різні види практики на базі дошкільних навчальних закладів. Це дає їм можливість застосувати засвоєні теоретичні знання, уміння й навички на практиці, осмислювати результати своєї педагогічної діяльності й, оцінивши її результати, планувати свою подальшу професійну діяльність. У процесі проходження педагогічної практики студенти детально описують свої дії, що у свою чергу дозволяє виставити синхронічну та діахронічну оцінку власній діяльності. Цей вид педагогічної рефлексії сприяє формуванню об'єктивної картини оцінки здійснюваної педагогічної діяльності та має вагому практичну цінність, оскільки студенти мають можливість визначити співвідношення своєї діяльності з метою і змістом навчальної програми, використання особистісно-зорієнтованого підходу до навчання, а також доцільність застосованих методів, прийомів та засобів під час педагогічного процесу. Крім того, студенти можуть порівняти свої записи із записами своїх товаришів і проаналізувати ефективність своєї педагогічної діяльності з діяльністю інших шляхом обміну отриманого досвіду, знань, вражень, що мають безпосереднє відношення до практичної професійної діяльності.

Так, у процесі педагогічної практики виокремлюємо такі етапи, що включають рефлексію, яка спонукає до професійного становлення, самопізнання й самовизначення:

- самоаналіз власної особистості, діяльності й спілкування;

- у ході самопізнання прояснюється уявлення про себе, про свої сильні й слабкі боки;
- формування ідеального образу «Я» за допомогою залучення механізмів самопрогнозування;
- формування пріоритетних педагогічних цінностей;
- контроль та оцінка ефективності проведеної роботи з унесенням коректив у подальшу роботу над собою щодо свого професійного розвитку.

Третя умова – системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність; розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей. Для реалізації цієї педагогічної умови була розроблена та продумана методика роботи, яка була побудована на основі співробітництва викладача і студента і яка передбачала поєднання теоретичних знань з моделюванням умов і способів педагогічної діяльності шляхом використання вправ, ігор, тренінгу, елементів наукової, художньої та літературної творчості в процесі педагогічної практики.

Залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність, посідає важливе місце в системі умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Моделювання професійної діяльності майбутнього вихователя під час педагогічної практики в дошкільному навчальному закладі передбачає включення студентів до педагогічного процесу, залучення їх до виконання усіх обов'язків вихователя. Під час моделювання враховуємо сутність явища, яке моделюється, а також поставлену мету, яка визначає засоби та впливає на результат. Моделювання діяльності фахівця визначає необхідні випускнику компетентності, види діяльності, зміст професійної освіти, освітні технології, засоби й форми організації навчального-виховного процесу.

На початку моделювання слід визначити педагогічні функції, типові завдання діяльності фахівця та вміння, необхідні для їх виконання. Далі

необхідно провести системний аналіз виробничих функцій, що виконуються вихователем у межах його професійної діяльності, і типових завдань, які складають її зміст. На основі цього аналізу визначаємо фактичну структуру праці вихователя дошкільного навчального закладу. Після цього ми окреслюємо основні педагогічні функції в загальній структурі професійної діяльності вихователя, систематизуємо отриману інформацію та оформляємо модель професійної діяльності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Усі ці етапи закладені у основних завданнях педагогічної практики.

Послідовне моделювання умов майбутньої професійної діяльності повинно пронизувати матеріал професійно-зорієнтованих курсів із підготовки бакалаврів спеціальності «Дошкільна освіта». На семінарських і практичних заняттях необхідно впроваджувати мікродоповіді з реферуванням визначених проблем, рольові ігри, самоаналіз діяльності студентів, розробку практичних пам'яток виходу з певних професійних чи конфліктних ситуацій, брейн-ринги, прес-конференції, ділові ігри, брейнстормінги, виконання творчих завдань, розробку правил, картографію педагогічної ситуації, апробацію тестів тощо.

Четверта педагогічна умова – розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей.

Спецкурс «Педагогічна аксіологія» було розроблено для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямку підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Мета спецкурсу – формування уявлень про поняття «педагогічні цінності», їх види, структуру, особливості, зміст та значення, що дає змогу майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів зрозуміти необхідність цієї галузі знань для побудови власного «Я – вихователя» (розвиває здатність до засвоєння цінностей на особистісному рівні), усвідомити розбіжність ідеального та актуального змісту педагогічних цінностей.

Опановуючи зміст спецкурсу, студенти мають активізувати знання з курсів «Загальна педагогіка», «Дошкільна педагогіка», «Історія педагогіки»,

«Педагогічна майстерність», фахових методик дошкільної освіти й т.ін., що сприятиме в майбутньому формуванню професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в зазначеному аспекті.

В основу побудови спецкурсу покладені концептуальні ідеї, згідно з якими: система цінностей історична, у кожна конкретну епоху вона збагачується аксіологічними орієнтирами, відповідними духу часу; загальнолюдські й національні цінності перебувають у нерозривній єдності, взаємодоповнюють і збагачують один одного; у системі загальнолюдських аксіологічних пріоритетів виокреслюється особлива група цінностей – освітніх або педагогічних.

Головним завданням спецкурсу є формування у студентів пріоритетних педагогічних цінностей, які будуть необхідні для самостійної роботи в дошкільних навчальних закладах, виховання педагога нового типу – мислячого, ініціативного, всебічно обізнаного.

Зміст розробленої моделі є цілісним, оскільки містить у собі мету, результат, для досягнення якого нами визначено чотири етапи формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів у їх нерозривній єдності.

Розкриємо етапи формування пріоритетних педагогічних цінностей:

1-ий етап – змістово-орієнтаційний.

Завдання 1-го етапу: збагачення уявлень про цілі, сутність і спрямованість сучасного педагогічного процесу, цінності професії як провідної характеристики особистості педагога. На цьому етапі ми створили сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат під час педагогічної практики в групах дітей дошкільного віку та на заняттях із дошкільної педагогіки, історії педагогіки, який сприяв формуванню позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності у студентів.

На цьому етапі ми намагалися забезпечити аксіологічною освітою студентів та зробити інтеграцію психолого-педагогічних дисциплін, а також створити цілісний, безперервний і систематичний процес формування

педагогічних цінностей у процесі діяльності та побудувати зміст і структуру навчально-виховного процесу відповідно до завдань та основних компонентів пріоритетних педагогічних цінностей.

Ми доповнили зміст лекційного матеріалу навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка» такими темами: «Звернення педагогів-дошкільників до проблеми цінностей», «Цінності дошкільного дитинства», «Значення дошкільного дитинства в ціннісному зростанні особистості», «Формування духовних цінностей у дітей дошкільного віку». Лабораторне заняття з теми: «Національний дитячий садок» ми проводили в дошкільному навчальному закладі з метою наочного аналізу навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі та безпосередньої участі студентів у різних формах роботи з дошкільниками.

Під час педагогічної практики у групах дітей дошкільного віку, крім основних завдань, які передбачає даний вид практики, студенти виконували спеціально запропоноване для них індивідуальне завдання: «Виконайте портфоліо на тему: «Я – вихователь».

Лекційний зміст навчальної дисципліни «Історія педагогіки» ми доповнили такими темами: «Зародження аксіології як науки», «Теорія цінностей в історії педагогіки», «Історія розвитку педагогічних цінностей». Усі лекційні заняття ми проводили у формі лекції-дискусії. Ефективність практичних занять залежала від підготовки до них студентів, їхньої уважності й активності, творчого ставлення до виконання завдань, серед яких були теми рефератів, доповідей і портфоліо, які презентувалися під час спецсеминарів.

2-ий етап – практично зорієнтований.

Завдання 2-го етапу: орієнтування студентом своєї педагогічної діяльності на практичних заняттях на основні зміни, переоцінки системи педагогічних цінностей. На цьому етапі ми мали на меті сформувати мотиваційний та когнітивний компоненти педагогічних цінностей у студентів. Для цього ми розробили та впровадили спецкурс «Педагогічна аксіологія», студенти працювали в ході самостійної роботи та під час професійно-орієнтаційної

позааудиторної роботи, а саме, брали участь у діяльності гуртка «Аксіологічна скарбничка».

З урахуванням необхідності інтегрування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів нами розроблено програму спецкурсу «Педагогічна аксіологія» для студентів IV курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». На практичних заняттях аналізували ситуації морального вибору, проводили диспути («Чи потрібне талановитому педагогу знання педагогічної теорії?»), тематичні конференції («Любов до дитини – обов'язок вихователя») та ін. Кожне практичне заняття ми закінчували вправою, спрямованою на саморефлексію. До кожного практичного заняття студентам запропоновано ряд завдань для самостійної роботи.

Нами був проведений міні-«круглий стіл», для обговорення в якому було запропоновано такі запитання: «Хто встановлює педагогічні цінності? Чому педагогічні цінності в різних вихователів різні? Як впливають педагогічні цінності вихователя на процес професійної діяльності? Як впливають педагогічні цінності вихователя на формування ціннісних орієнтацій дитини? Що впливає на формування педагогічних цінностей?», «Чи згодні Ви з думкою В. Сухомлинського: «Учительська професія – це людинознавство»? Для чого вихователю потрібно знати закономірності розвитку дитини?». Також, ми проводили роботу засідання з проблеми особистості вихователя та конкурс «Хто влучніше опише дитину трьома словосполученнями, використовуючи при цьому іменник та прикметник».

До заліку студентам пропонуємо індивідуальне науково-дослідне завдання: підготувати проект за однією із поданих тем: «Мої пріоритетні педагогічні цінності», «Педагогічні цінності, які необхідні для професії вихователя», «Педагогічні цінності у моїй майбутній професійній діяльності».

В процесі діяльності гуртка «Аксіологічна скарбничка» ми використовували такі форми роботи:

- підготовка оглядів літератури з актуальних проблем аксіології;

- виголошення доповідей на засіданнях гуртка та їх обговорення;
- виконання завдань різного характеру («Складіть портрет ідеально вихованої дитини дошкільного віку», Опишіть образ «Я – педагога» на основі усвідомлення своєї індивідуальності);
- участь у конкурсах (конкурс-самопрезентація «Я – вихователь»);
- участь в роботі круглого столу.

У ході роботи гуртка ми проводили бесіди евристичного характеру з метою узагальнення знань і узагальнюючого висновку про те, що система цінностей знаходиться в постійному розвитку, збагачуючись новим змістом і сенсом у кожному епоху.

3-й етап – творчо-рефлексивний.

Завдання 3-го етапу: самодіагностика педагогічних цінностей та прогнозування професійного та особистісного розвитку. Метою цього етапу ми вбачали формування потреби в педагогічній рефлексії, формування рефлексивної культури майбутнього вихователя, навчити використовувати отримані знання й уміння в ході педагогічної практики, залучати студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність, творчо виконувати завдання педагогічної практики.

Формування рефлексивного компонента педагогічних цінностей здійснювалося у процесі лекційних, семінарських та практичних занять із курсу «Педагогічна майстерність», професійно-зорієнтованої поза аудиторної роботи (педагогічний театр, педагогічний плакат), ігрових вправ, педагогічної практики. Корисними й цікавими в плані формування рефлексивної культури були ділові ігри за методикою Т. Поніманської. Педагогічна практика стала важливим моментом у формуванні самооцінки професійно важливих якостей, усвідомлення себе в ролі майбутнього педагога. В ході організаційно-методичної педагогічної практики ми провели вправу «Комісійний магазин цінностей» до якої ми залучили як студентів так і вихователів дошкільних закладів.

Ефективність формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів суттєво залежить від організаційних форм навчальної роботи. Основними формами організації навчального процесу у вищій школі є такі: лекції, практичні, семінарські, лабораторні заняття, спецкурси, педагогічна практика, самостійна робота, позааудиторна робота.

Лекції – це організований у доступну форму систематизований виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмета, сутності тієї чи іншої проблеми, побудований на діалектико-матеріалістичній основі. Лекція дає студентам уявлення про науку в цілому, знайомить їх із основними теоретичними питаннями певної галузі науки та її методологією. Лекції спонукають студентів до роздумів над науковими проблемами, до пошуку відповідей на запитання, що виникли, до перевірки найцікавіших і найважливіших положень. Лекція впливає на формування у студентів певного погляду на науку, її завдання і перспективи.

У нашій роботі ми передбачаємо використання вступної лекції – це лекція, яка дає цілісне уявлення про навчальний предмет, орієнтує студента в системі роботи з курсу педагогіки. Лектор ознайомлює студентів із завданнями та призначенням курсу, його роллю й місцем у системі підготовки спеціаліста. Ефективною, на наш погляд, буде лекція-конференція, яка проводиться як науково-практичне заняття із заздалегідь поставленою проблемою і системою доповідей тривалістю 5-10 хвилин, та лекція-дискусія, яка дозволяє організувати вільний обмін думками в інтервалах між логічними розділами.

Семінарські заняття – це вид навчальних практичних занять, метою якого є синтез вивченої та опрацьованої студентами літератури, порівняння та узгодження її з матеріалом лекцій, формування в майбутніх вихователів уміння критично оцінювати різні джерела знань. Саме під час семінару найдоцільніше розглядати найбільш дискусійні проблеми. Під час семінарських занять студенти повинні навчитися самостійно мислити, відстоювати свою думку.

Практичне заняття передбачає суто реальне опрацювання тих завдань, що їх студенти мають підготувати самостійно й у позааудиторних умовах. Основна мета цієї форми навчання – набуття практичних умінь і навичок. Практичні заняття є водночас засобом підготовки студентів до педагогічної практики в дошкільному навчальному закладі.

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, за якої студент, під керівництвом викладача проводить натурні спостереження чи досліди.

У такий спосіб студент практично підтверджує певне теоретичне положення навчальної дисципліни. У нашому експерименті, лабораторні заняття будуть проводитися в умовах реального професійного середовища. Студенти будуть спостерігати за професійною діяльністю вихователя й аналізувати її.

Педагогічна практика – це один із важливих етапів в професійній підготовці фахівця в галузі дошкільної освіти. Метою педагогічної практики є формування у студентів умінь застосовувати в педагогічній діяльності набуті під час вивчення різних дисциплін теоретичні знання, розвиток у майбутніх вихователів інтересу до педагогічної і наукової діяльності. У ході нашої роботи ми плануємо використати два види педагогічної практики: педагогічна практика в групах дошкільного віку (III курс), організаційно-методична практика (IV курс).

Тематична конференція – це важлива форма навчання, яка сприяє формуванню знань, умінь і навичок, їх закріпленню та вдосконаленню, поглибленню й систематизації; це комплексна форма узагальнення результатів самостійної пізнавальної діяльності, що здійснюється завдяки спільним зусиллям педагога й студентів. Метою конференції є поглиблення, зміцнення та розширення діапазону знань; формування позитивного ставлення до самостійного набуття знань; розвиток і саморозвиток творчих здібностей; створення передумов самовиховання, самовдосконалення, самовизначення студентів.

Самостійна робота – навчальна діяльність студента, спрямована на визначення та оволодіння матеріалом навчального предмета без безпосередньої участі викладача, за його інструкцією і під його контролем [214]. Мета самостійної роботи студентів двоєдина: формування самостійності як риси особистості і засвоєння знань, умінь, навичок.

Ми використовували такі види самостійної роботи студентів:

1. Вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних джерел інформації.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних, практичних, лабораторних робіт, семінарів, виконання завдань для самостійної роботи.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення лабораторних робіт з елементами творчості; участь у ділових іграх і в розборі проблемних ситуацій; складання рефератів, доповідей.

4. Вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок в умовах виробництва: усі види практик.

Спецкурс – курс, що вивчається студентами на старших курсах у межах вузької спеціалізації і передбачає оволодіння спеціальними засобами професійної діяльності в обраній для спеціалізації галузі науки або практики. У нашому дослідженні це буде спецкурс «Педагогічна аксіологія».

Програми спецкурсів розробляються з метою ефективності фахової орієнтації в навчальному процесі вищих навчальних закладів.

Професійно-орієнтаційна позааудиторна робота студентів – це процес, в якому домінує елемент самореалізації. Цей вид роботи створює додаткові умови для реалізації творчого потенціалу та інтелектуальних здібностей, задовільняє ті потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються. Позааудиторна робота має бути орієнтована на особистість студента.

Позааудиторна робота – це не лише засіб зростання інтелектуального потенціалу, професійної культури, а й платформа формування відповідальності, оволодіння засобами самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти. В нашому дослідженні ми використали гурткову форму професійно-орієнтаційної

позааудиторної роботи. Зі студентами напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» був організований гурток «Аксіологічна скринька».

Методи та прийоми навчання у вищій школі суттєво відрізняються від методів та прийомів шкільного навчання. Вони спрямовані не лише на передавання і сприймання знань, а й на проникнення у процес розвитку науки, розкриття її методологічних основ.

Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладачів та студентів, спрямованої на досягнення поставлених вищою школою цілей [270].

В ході формувального етапу дослідження ми використовували словесні, наочні та практичні методи навчання, а саме:

Пояснення – це словесне тлумачення понять, явищ, принципів дій приладів, наочних посібників, слів, термінів тощо. Використовують переважно під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення, особливо тоді, коли викладач відчуває, що студенти чогось не зрозуміли [270]. Успіх пояснення залежить від його доказовості, логічності, чіткості мовлення, образності мови.

Розповідь – це монологічна форма викладання. Застосовують її за необхідності викласти навчальний матеріал системно, послідовно. Елементами розповіді є точний опис, оповідь, логічне обґрунтування фактів. Розповідь має забезпечувати виховну спрямованість навчання, ґрунтуватися на достовірних наукових фактах, акцентувати на головній думці, бути доступною й емоційною, містити висновки і зауваження.

Бесіда – це метод навчання, за якого викладач за допомогою запитань спонукає студентів до відтворення набутих знань, формування самостійних висновків і узагальнень на основі засвоєного матеріалу. В ході дослідження використовувалась евристична бесіда (викладач запитаннями скеровує студентів на формування нових понять, висновків, правил, використовуючи набуті ними знання, спостереження).

Навчальна дискусія. Дискусія є публічним обговоренням важливого питання і передбачає обмін думками між студентами або викладачами і студентами. Вона розвиває самостійне мислення, вміння обстоювати власні погляди, аналізувати й аргументувати твердження, критично оцінювати чужі і власні судження. Під час навчальної дискусії обговорюють наукові висновки, дані, що потребують підготовки за джерелами, які містять ширшу інформацію, ніж підручник. Дискусія спрямована не лише на засвоєння нових знань, а й на створення емоційно насиченої атмосфери, яка б сприяла глибокому проникненню в істину.

Педагогічне есе – це невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження, це самостійна робота у вигляді письмового викладу.

Твір-роздум – це висловлювання про причини якостей, ознак, подій, до структури якого входять: основне твердження, аргументи та висновок.

Круглий стіл – це метод активного навчання, одна з організаційних форм пізнавальної діяльності студентів, що дозволяє закріпити отримані раніше знання, заповнити відсутню інформацію, сформувавши вміння вирішувати проблеми, зміцнити позиції, навчити культурі ведення дискусії. Поряд з активним обміном знаннями, у студентів виробляються професійні вміння викладати думки, аргументувати свої міркування, обґрунтовувати запропоновані рішення і відстоювати свої переконання. При цьому відбувається закріплення інформації та самостійної роботи з додатковим матеріалом, а також виявлення проблем і питань для обговорення.

Самостійне спостереження – це безпосереднє самостійне сприймання явищ дійсності у процесі навчання.

Вправи. За своєю суттю вони є багаторазовим повторенням певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем і корегуванням. В ході формувального етапу експерименту були використані вправи на саморефлексію.

Ділова гра. Цей метод представляє собою в комплексі рольову гру з різними інтересами її учасників і необхідністю прийняття рішення по закінченню або в ході гри. Рольові ігри допомагають формувати в студентів такі якості, як комунікативні здібності, самостійність мислення тощо. Вони проходять в формі групового мисленнєвого пошуку, що потребує залучення в комунікацію всіх учасників гри.

Реферат – це короткий виклад у письмовому вигляді змісту наукових праць з певної теми. Написання реферату є одним з необхідних елементів підготовки студентів до науково-дослідної роботи і застосовується на всіх етапах навчання. Робота над рефератом спрямована на вироблення у студентів уміння аналізувати, зіставляти та узагальнювати різні підходи, погляди, конкретний матеріал, уміння розкривати своє ставлення до досліджуваних проблем, формувати на цій основі правильні обґрунтовані висновки.

Проект – це комплекс вправ або завдань, що передбачають організовану, тривалу значущу для студентів самостійну дослідну діяльність, яка виконується як в аудиторії, так і в поза аудиторний час. Метою методу проектів є стимулювання інтересів студентів до окремих проблем, що передбачають оволодіння ними певною сумою знань через проектну діяльність, яка включає практичне застосування самостійно набутих знань у процесі вирішення практичних завдань та проблем. Виконання навчального проекту передбачає дослідження на протязі певного періоду деякої поставленої проблеми і оформлення результатів своєї роботи у вигляді: Web-сайту, ілюстрованого зіставлення фактів, презентації тощо. Робота над проектом передбачає самостійне освоєння потрібних програм та отримання нових знань і навичок.

Презентація – це документ чи комплект документів, який призначений для представлення будь-чого, його метою є донесення до аудиторії повноцінну інформацію про об'єкт презентації у зручній формі. Презентація може являти собою поєднання тексту, комп'ютерної анамації графіків, музики, фотографій, відео, які організовані в єдине ціле.

Педагогічний театр є одним із способів самопрезентації, самовияву та самоактуалізації студентів. Під час гри у педагогічному театрі відбувається розвиток та формування навичок самоконтролю, саморегуляції, відповідальної поведінки, комунікації, позитивного образу «Я – вихователь». Сила емоційно-почуттєвого та ідейно-педагогічного впливу театральної гри робить її одним із найефективніших педагогічних методів формування пріоритетних педагогічних цінностей.

Педагогічний плакат – це лаконічне, помітне, кольорове зображення з коротким текстом, виготовляється з навчальною метою.

Портфоліо – це спосіб визначення, зберігання, накопичення та самооцінки досягнень студентів з певної проблеми. Портфоліо має на меті формування навичок самостійного спостереження, розсудливості. «Портфоліо студента» – це інструмент самооцінки власного пізнання, творчої праці студента, рефлексії його власної діяльності, тобто засіб оцінки рівня підготовки майбутнього вихователя. «Портфоліо студента» дозволяє: прослідкувати індивідуальний прогрес студента, досягнутий упродовж одержання освіти; оцінити його освітні досягнення, доповнити результати тестування та інших традиційних форм контролю.

Відповідно до розроблених компонентів, критеріїв, педагогічних умов та етапів формування педагогічних цінностей, поданих у моделі, визначаємо результат – сформованість пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Відтак, поетапне впровадження комплексної моделі формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів у навчально-виховну роботу вищого навчального закладу поступово створювало необхідний освітньо-виховний простір щодо формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Розроблена модель придатна для реалізації в умовах вищого навчального закладу, а теоретичне обґрунтування її складових показує їх відповідність потребам удосконалення професійної підготовки вихователя.

Отже, процес розвитку особистості майбутнього вихователя та його ціннісно-професійного самовизначення залежать від рівня та ступеня соціальної активності, самоактивності й продуктивності самої особистості. Активність та самоактивність завжди спонукаються цінностями.

Процес оволодіння педагогічними цінностями в навчально-виховному процесі оптимізується під час виявлення і створенні таких психолого-педагогічних умов, коли цінності набувають цілісного, значущого, системного характеру й регулюють самостійність особистості. Ефективним засобом реалізації цих умов є активне групове навчання, яке забезпечує таку систему інтерперсональних зв'язків, коли дії та судження кожного студента потрапляють під контроль викладача, співучасників із розширення ціннісних орієнтацій та внутрішнього ідеального спостерігача у вигляді самоспостереження, самоконтролю, самооцінки. Ефективними формами роботи є дискусії, аналіз і розв'язування життєвих і педагогічних ситуацій, рольові ігри, які сприяють виробленню позитивної мотивації на майбутню професійну діяльність, розширенню пізнавального інтересу до оволодіння обраною професією, зміщення акцентів із професійно-предметних цінностей на професійно-особистісні, перенесенню смислів і значень на дії і вчинки, підвищенню самоактивності, усвідомленню своїх життєвих та професійних орієнтирів, реальних засобів їх досягнення. У результаті значущі для студентів цілі й цінності інтегруються в цілісну систему професійного становлення.

3.2. Методика формування пріоритетних педагогічних цінностей у студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»

Формувальний етап експериментальної роботи був спрямований на експериментальну перевірку педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

На початку роботи ми припустили, що в разі створення певних педагогічних умов у студентів динамічно формуються пріоритетні педагогічні цінності. Такими умовами було визначено: забезпечення позитивної мотивації

студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки; формування у студентів педагогічної рефлексії; системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність; розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей.

Перелічені умови реалізувалися у процесі запровадження нами методики формування пріоритетних педагогічних цінностей.

Дослідники (В. Андреев, І. Бех, Є. Бондаревська, І. Ісаєв, С. Кульневич, В. Огнев'юк, В. Сластьонін) вважають за можливе під час підготовки фахівців для освітніх закладів у рамках вивчення педагогічних дисциплін спеціально виділити як методологічну основу аксіологічний підхід, який додасть до процесу підготовки майбутніх вихователів ціннісну спрямованість.

До аксіологічного компонента професійної культури майбутнього вихователя ми зараховуємо сукупність стійких професійних і педагогічних цінностей професійної діяльності, опановуючи які студент об'єктивує їх, робить особистісно значущими.

Отже, формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів відбувався за три етапи.

Під час змістово-орієнтаційного етапу ми створили сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат на лекційних та практичних заняттях з урахуванням емоційного самопочуття кожного студента. Знання студентів ми формували через такі навчальні курси, як «Дошкільна педагогіка», «Історія педагогіки» та педагогічну практику.

Усвідомлення студентами значущості системи педагогічних цінностей для майбутньої професійної діяльності відбувалось поступово, у міру реалізації пізнавальної, регулятивної та творчо-конструктивної функцій аксіологічної культури. У процесі організації пізнавальної діяльності студентів звертали увагу на те, що знання про педагогічні цінності набувають особистісного сенсу тільки в тому випадку, коли вони застосовуються щодо мети, потреб, інтересів,

переконань людини. Також на цьому етапі ми мали на меті сформувати позитивну мотивацію студентів до майбутньої професійної діяльності.

Експериментальне дослідження ми розпочали на III курсі у другому семестрі, коли студенти вже завершили вивчення професійно спрямованих навчальних дисциплін (дитячої психології, методик дошкільної освіти, дошкільної педагогіки) й оволоділи теорією дошкільного виховання, а також повинні проходити найдовшу педагогічну практику в групах дітей дошкільного віку.

Як відомо, ядром інтересу дошкільної педагогіки є дитина віком від народження і до 6-7 років, що відповідає виокремленій нами пріоритетній педагогічній цінності, яку ми мали на меті сформувати в майбутніх вихователів. Для цього ми доповнили зміст лекційного матеріалу навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка» такими темами: «Звернення педагогів-дошкільників до проблеми цінностей», «Цінності дошкільного дитинства», «Значення дошкільного дитинства в ціннісному зростанні особистості», «Формування духовних цінностей у дітей дошкільного віку».

Вводячи названі вище теми до змісту курсу «Дошкільна педагогіка», ми мали на меті сформувати в майбутніх вихователів початкові уявлення про цінності дошкільного дитинства та поняття «цінності» загалом, а також дати можливість студентам зрозуміти, що для вихователя дошкільного навчального закладу дитина є пріоритетною педагогічною цінністю.

На семінарських заняттях ми уточнювали, конкретизували й систематизували знання студентів, здобуті під час лекційних занять, а також розвивали педагогічне мислення та вміння вести дискусію. Лабораторне заняття з теми: «Національний дитячий садок» ми проводили в дошкільному навчальному закладі з метою наочного аналізу навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі та безпосередньої участі студентів у різних формах роботи з дошкільниками. Упродовж лабораторного заняття студенти мали можливість поспілкуватися з дітьми та вихователями й виявити їхні пріоритети. На лабораторному занятті студенти виконували таке завдання:

«Проведіть спостереження за спілкуванням педагога з дітьми. Протягом двох годин фіксуйте всі звернення педагога на адресу малюка. Як враховує педагог індивідуальні особливості дитини? Чи сприяють використані вихователем прийоми індивідуального підходу розвитку особистості?».

Педагогічна практика у групах дітей дошкільного віку – основний вид практичної підготовки фахівців зі спеціальності «Дошкільна освіта». Під час практики студенти продовжують формувати професійні уміння й навички, необхідні для самостійного вирішення педагогічних завдань в умовах реального навчально-виховного процесу, розвивати потреби систематичного професійного самовдосконалення.

Діяльність студентів під час педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах максимально наближена до реальної професійної діяльності.

Під час педагогічної практики у групах дітей дошкільного віку ми мали на меті сформувати у студентів систему педагогічних умінь, необхідних для виконання функцій вихователя дошкільного навчального закладу, та вдосконалювати вміння студентів аналізувати власну педагогічну діяльність, самостійно знаходити шляхи її покращення, визначати завдання самоосвіти, адже самоосвіта – це одна із виокремлених пріоритетних педагогічних цінностей, яку ми маємо на меті сформувати у студентів. Також упродовж усього періоду практики ми намагалися виховувати у студентів любов до педагогічної професії та стимулювати їх до поглиблення педагогічних знань.

Під час проведення роботи з дітьми студенти приділяли значну увагу налагодженню з вихованцями таких взаємин, які забезпечують емоційно-позитивну атмосферу педагогічного спілкування. Вони прагнули виявити свій інтерес, доброзичливе ставлення до дітей, любов до них.

Крім основних завдань, які передбачає даний вид практики, студенти виконували спеціально запропоноване для них індивідуальне завдання: «Виконайте портфоліо на тему: «Я – вихователь». Портфоліо – це спосіб визначення, збереження, накопичення та самооцінки досягнень студентів з

певної проблеми. На нашу думку, портфоліо дасть можливість студентам усвідомити себе в ролі вихователя [214].

Метою використання портфоліо є: формування навичок планування власної навчально-пізнавальної діяльності; вироблення вмінь рефлексивної діяльності; розвиток здатності студентів до ціннісно-сміслового самовизначення, узагальнення педагогічних знань.

Портфоліо заповнюється студентом самостійно, виконується в окремій папці, може складатися із таких розділів:

1. Портрет автора портфоліо. У цьому розділі автор портфоліо має можливість представити себе будь-яким доступним для цього способом – есе, твір, фотографії тощо.

2. Педагогічне кредо.

3. Золоті правила педагога, або педагогічні заповіді.

4. До вершини педагогічної майстерності, або моя самоосвіта.

5. Мої педагогічні цінності.

6. Моє хобі, креативні ідеї.

7. Моя фотогалерея.

8. Плани на майбутнє.

До виконання цього завдання студенти поставились надзвичайно відповідально, про це свідчать їхні портфоліо. Цікавою є перша частина, у якій студенти представляли себе. Вони робили це в різних формах, найцікавішою виявилось есе. Наприклад:

Професія вихователя – це покликання серця. Ще з дитинства мене цікавив світ дітей і їх взаємини.

Ніколи в мене не було думки змінити свою майбутню професію. Мені не треба створювати особливі умови, підганяти, наставляти, звикла вчитися сама. Саме праця над собою, цілеспрямованість, творчість, відповідальність, відданість своїй справі дають хороші результати й задоволення роботою. У пам'яті – слова В. О. Сухомлинського: «Любити можна те, чому уже віддав частину душі». Я люблю дітей, я відчуваю їх довіру до мене, надію на мої

поради та підтримку. Я задоволена їхньою цікавістю, досягненнями, адже розумію – від мене залежить, якими вони виростуть.

Педагогічна діяльність – це нелегка праця, тому обрати шлях вихователя не кожен наважиться. Головним помічником та порадиником мені слугує любов до дітей. Саме тому серйозне ставлення до професії з роками не зникає, а тільки стає мудрішим та глибшим.

Педагогічне кредо було також по-різному представлене: у вигляді цитати відомого педагога (*«У кожної дитини можуть розквітнути тисячі невідкритих талантів і здібностей, якщо їй просто створювати для цього відповідні умови і повірити в неї як в особистість»* (Ш. Амонашвілі); *«Справжнє виховання не там, де педагог з вершин спускається на землю, а там, де він піднімається до тонких Істин Дитинства»* (О. Сухомлинський)); у вигляді вірша, написаного власноруч (*До кожної дитини ключ знайти, у праці результат хороший мати, упевнено і творчо до мети іти: з любов'ю серце дітям віддавати*); у прозовій формі (*Розкажи мені – і я забуду, покажи – і я запам'ятаю, зроби зі мною – і я навчусь*).

Серед золотих правил студенти виділяли такі:

- *Підтримай і допоможи тому, хто цього потребує;*
- *Розвивай у дитині допитливість;*
- *Умій зацікавити;*
- *Переймай цікаве з досвіду інших;*
- *Люби дітей і вони віддячать тобі тим самим та ін.*

У портфолію майбутні вихователі змогли виділити і педагогічні цінності, які для них є пріоритетними. У першу чергу вони виділили таку цінність як дитина, далі професіоналізм, педагогічну майстерність, самоосвіту, творчість та ін.

На IV курсі студенти спеціальності «Дошкільна освіта» вивчають навчальну дисципліну «Історія педагогіки», лекційний зміст якої ми доповнили такими темами: «Зародження аксіології як науки», «Теорія цінностей в історії педагогіки», «Історія розвитку педагогічних цінностей». Специфіка курсу

«Історія педагогіки» передбачає безпосереднє вивчення студентами праць класиків педагогічної думки, архівних матеріалів із метою їх історико-порівняльного аналізу, формування критичного ставлення до педагогічної спадщини минулого, трансформації прогресивних ідей.

Усі лекційні заняття ми проводили у формі лекції-дискусії, у ході якої викладач організовує вільний обмін думками в інтервалах між логічними розділами, що дає можливість активізувати пізнавальну діяльність в аудиторії, та керувати колективною думкою.

Практичні заняття ми проводили через 2-3 лекції, і на них логічно продовжувалась робота, розпочата на лекціях. Ефективність практичних занять залежала від підготовки до них студентів, їхньої уважності й активності, творчого ставлення до виконання завдань, серед яких були теми рефератів, доповідей і портфоліо, які презентувалися під час спецсемініарів. Наприклад, це такі теми:

- «Виховні цінності козацької педагогіки»;
- «Виникнення та розвиток гуманістичних ідей в українській педагогіці»;
- «Розвиток ідей гуманізму у філософсько-педагогічній концепції Г. Сковороди»;
- «Вимоги до особистості вчителя та його підготовки в педагогічній концепції К. Ушинського»;
- «Значення освіти й самоосвіти в становленні особистості Лесі Українки»;
- «Загальнолюдський і національний зміст виховного ідеалу Г. Ващенка»;
- «Гуманістичні ідеї в педагогічній спадщині В. Сухомлинського»;
- «Ціннісні орієнтації освітньої практики та філософсько-педагогічної думки країн Древнього Сходу»;
- «Право дитини на повагу: педагогіка Я. Корчака і сучасний досвід допомоги дитині».

Практично зорієнтований етап. На цьому етапі формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів ми мали на меті сформувати когнітивний та мотиваційний компоненти

педагогічних цінностей у студентів. Для цього ми розробили та впровадили спецкурс «Педагогічна аксіологія», студенти працювали в ході самостійної роботи та під час професійно-орієнтаційної позааудиторної роботи, а саме, брали участь у діяльності гуртка «Аксіологічна скринька».

З урахуванням необхідності інтегрування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів нами розроблено програму спецкурсу «Педагогічна аксіологія» для студентів IV курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» [додатки К, Л]. Означений спецкурс дає змогу дотримуватися вищеназваних педагогічних умов, використовувати індивідуальний підхід до кожного студента під час виконання завдань для самостійної роботи.

Програма спецкурсу укладена в такий спосіб, щоб студенти змогли усвідомити сутність основних понять, а саме: «педагогічна аксіологія», «цінності», «система цінностей», «педагогічні цінності». Програма передбачає вивчення й закріплення навчального матеріалу на лекціях, під час практичних занять, а також у процесі виконання самостійних та індивідуальних завдань.

Суспільно-гуманітарні дисципліни закладають фундамент знань, що забезпечує духовне та культурне становлення особистості майбутнього вихователя і дозволяє орієнтуватися в навколишній дійсності, реалізувати себе в ній. Розробка та впровадження спеціального курсу знань «Педагогічна аксіологія» у процесі викладання суспільно-гуманітарних дисциплін, що інформує про педагогічні цінності й водночас базується на основних поняттях педагогічної науки, дозволяє:

- 1) надавати студентам інформацію про педагогічні цінності, що, в свою чергу дає студенту можливість побудувати власне «Я – вихователь» (розвиває здатність до засвоєння цінностей на особистісному рівні);
- 2) усвідомити суть та зміст поняття «педагогічні цінності».

Необхідність введення спецкурсу «Педагогічна аксіологія» зумовлена тим, що в період переоцінки цінностей у суспільстві, змін їх ієрархічної системи актуалізується проблема нового педагогічного мислення й такого

конструювання навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі, яке відповідало б запитам суспільства й самореалізації особистості. Центральною фігурою оновлення дошкільного навчального закладу виступає вихователь, його професіоналізм і ціннісні орієнтири. Через це з'являється потреба в поглибленні знань майбутніх вихователів не тільки в актуальних проблемах дошкільної освіти, але й аксіології як науки про цінності.

Навчально-методичне забезпечення спецкурсу включало в себе плани практичних занять, у яких вказано тему, план, завдання для самостійної роботи та загальні вказівки до їх виконання, індивідуально-дослідне завдання та список рекомендованої літератури до теми, що вивчається.

Обсяг спецкурсу складає 72 години із них: 24 аудиторні години (14 год. – лекції, 10 год. – практичні) і 48 годин відведено для самостійної роботи. У його змісті виокреслено 2 змістові модулі:

1-ий змістовий модуль – «Становлення вітчизняної аксіології як науки». Він передбачає розгляд таких тем:

1. Аксіологія – наука про цінності.
2. Цінності у структурі педагогічної аксіології.

2-ий змістовий модуль – «Педагогічні цінності як змістовий аспект цілісного педагогічного процесу у вищому навчальному закладі». Теми, які охоплює цей змістовий модуль:

1. Поняття про педагогічні цінності.
2. Гуманістичні системи виховання в досвіді сучасного дошкільного навчального закладу як найважливіший його ціннісний компонент.
3. Психолого-педагогічні особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей.

Система орієнтації студентів на педагогічні цінності включає лекції і самостійну роботу студентів, що забезпечують теоретичну підготовку; практичні, індивідуальні заняття, у ході яких здійснювалася підготовка студентів до вивчення та трансформації педагогічних цінностей та підготовка до роботи з дітьми дошкільного віку.

Вивчення теоретико-методологічних основ понятійно-категоріального апарату аксіології як науки проводилась у формі лекційного заняття, на якому увага студентів акцентувалася на порівнянні різних аксіологічних течій і напрямів, що склалися в зарубіжній і вітчизняній аксіології.

На першому лекційному занятті викладач не лише орієнтував студентів на ті питання, які вивчатимуться, але й у формі вільної бесіди знайомив майбутніх вихователів з їх аксіологічною підготовкою. Також за допомогою бесіди або коротенького анкетування викладач з'ясував для себе, що студенти розуміють під словом «цінність»? Читання спецкурсу рекомендовано на старших курсах, тому передбачалися досить змістовні відповіді, пов'язані з уже отриманими раніше теоретичними знаннями, із усвідомленням своєї життєвої позиції і подальшою професійною перспективою.

На практичних заняттях аналізували ситуації морального вибору, проводили диспути («Чи потрібне талановитому педагогу знання педагогічної теорії?»), тематичні конференції («Любов до дитини – обов'язок вихователя») та ін.

Кожне практичне заняття ми закінчували вправою, спрямованою на саморефлексію.

Розширення й поглиблення пріоритетних проблемних напрямів теорії цінностей здійснюється на практичному занятті, що надає ширші можливості для роботи з першоджерелами, спрямованої на порівняння поглядів педагогів із аксіологічної проблематики, що вивчається.

До кожного практичного заняття студентам запропоновано низку завдань для самостійної роботи. Наприклад:

1. Дайте відповідь на запитання одним реченням: Чим Ви керувалися при виборі професії педагога?
2. Складіть власну професіограму вихователя.
3. Опишіть дитину трьома словосполученнями, використовуючи при цьому іменник та прикметник.
4. Складіть ієрархію цінностей, важливих для професії вихователя.

5. Розробіть модель «Місце педагогічних цінностей у системі цінностей».

6. Напишіть педагогічний міні-твір за темою: “Мої педагогічні заповіді”.

7. Підготуйте зарисовку образу педагога.

8. Випишіть вірші, оповідання, казки, які розкривають уявлення про моральні, національні та інші цінності.

9. Складіть самохарактеристику за планом:

- мета життя;
- мета професійної діяльності;
- характеристика інтелекту;
- ціннісні пріоритети життєдіяльності;
- наявність педагогічних цінностей;
- наявність саморефлексії;
- готовність до педагогічної діяльності.

Наведемо як приклад декілька форм роботи на практичному занятті. Перше заняття присвячено визначенню сутності педагогічних цінностей і їх значення для майбутньої педагогічної діяльності.

1. Практичне заняття

Тема: Педагогічні цінності як основа професійної стратегії.

План

1. Визначення поняття «педагогічні цінність».
2. Структура та класифікація педагогічних цінностей.
3. Формування педагогічних цінностей.

На початку заняття ми мали на меті визначити суть поняття «педагогічні цінності». Для обміну думками та висловлення варіантів визначення понять студенти об'єднувалися в групи (6-7 чол.). Після цього, лідер від кожної групи проголошував отримані результати для узагальнення на рівні всієї групи. У процесі колективної рефлексії було прийнято такі визначення поняття «педагогічні цінності»: *«педагогічні цінності – це те, що є найважливішим у*

професійній діяльності вихователя», «педагогічні цінності – це всі матеріальні та духовні надбання майбутнього вихователя, які спрямовують його професійну діяльність», «педагогічні цінності – це те, що допомагає вихователю робити вибір у тій чи іншій педагогічній ситуації».

Отже, спираючись на відповіді, які були висловлені в процесі дискусії, студенти зробили висновок, що педагогічні цінності означають щось, що має вартість і виступають орієнтирами педагогічної діяльності вихователя.

На наступному етапі заняття був проведений міні-«круглий стіл», для обговорення в якому було запропоновано такі запитання: «Хто встановлює педагогічні цінності? Чому педагогічні цінності в різних вихователів різні? Як впливають педагогічні цінності вихователя на процес професійної діяльності? Як впливають педагогічні цінності вихователя на формування ціннісних орієнтацій дитини? Що впливає на формування педагогічних цінностей?».

Роздуми студентів були такого плану: *«Педагогічні цінності встановлює суспільство. На формування педагогічних цінностей впливає сім'я»; «Кожна людина сама встановлює для себе педагогічні цінності. Великий вплив на формування педагогічних цінностей надає навчальний процес»; «Педагогічні цінності вихователя, звичайно, впливають на його діяльність і для продуктивності роботи вихователя необхідно, щоб у нього були сформовані такі педагогічні цінності як: цінність дитини, цінність справедливості, гуманності та ін.».*

Обговорення завершувалося висловлюванням студентами своїх почуттів та емоцій.

Отже, під час рефлексії студенти зробили висновок, що на занятті вони були уважними, зосередженими, націленими на роботу, що дало їм можливість задуматись про власні педагогічні цінності.

2. Практичне заняття

Тема: Аксіологічний підхід у роботі педагога з дітьми

План

1. Ідеал вихователя.

2. Роль цінностей у професії вихователя.
3. Формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Завдання для самостійної роботи

1. Напишіть педагогічне есе на одну з тем: «Моє уявлення про ідеального вихователя», «Мої педагогічні заповіді», «Моя професійна позиція».
2. Опишіть дитину трьома словосполученнями, використовуючи при цьому іменник та прикметник.
3. Намалуйте ідеального вихователя.
4. Складіть схему розвитку педагогічних цінностей.

Почалося практичне заняття із короткого повторення вивчених понять: «цінності», «педагогічні цінності», «пріоритетні педагогічні цінності» та ін. Після цього ми почали роботу засідання з проблеми особистості вихователя. Для цього кожному студенту надавали три хвили на виступ за обраною ним заздалегідь темою. На жаль, практично всі студенти (98,0 %) обрали тему виступу «Моє уявлення про ідеального вихователя», тому дискусія розвивалася саме навколо образу вихователя.

Студенти висловлювали такі думки: *«Щоб стати ідеальним вихователем, на мою думку, потрібно самому «стати дитиною», щоб розуміти той світ, у якому живе вихованець»*; *«В ідеального вихователя повинен бути хороший настрій, адже від дітей нічого не приховаєш»*; *«Ідеальний вихователь – це той, який знає досконало всі методики й уміє викладати та пояснювати все, що передбачається програмою»*; *«Ідеальний вихователь – це та людина, яка віддає дитині всю свою душу та серце. Це всебічно розвинена особистість, яка знає відповіді на будь-які запитання і може знайти вихід з різних ситуацій»*; *«Ідеальний вихователь – це педагог, який любить свою професію і постійно прагне до саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації»*; *«Я вважаю, що ідеального вихователя немає, тому що не знайшли ще жодної ідеальної людини»*; *«Ідеальний вихователь має бути високопрофесійним фахівцем у справі виховання дітей»*; *«Ідеальний вихователь повинен бути всебічно розвинутим, творчим, а в певних ситуаціях бути й винахідником»*; *«Кожен*

вихователь, а особливо ідеальний, повинен бути обізнаним у всіх сферах, щоб донести кожній сучасній дитині те, чого вона не знає, зацікавити пізнавати той бік знань, який раніше не цікавив дитину»; «Ідеальний вихователь має бути ідеальним і внутрішньо, і зовнішньо»; «Ідеальний вихователь має бути людиною, яка у своїй професії обов'язково керуватиметься своїми цінностями, буде їх відстоювати. Ці цінності мають бути частиною життя вихователя»; «Ідеальних людей не буває так само, як і ідеального вихователя, ми завжди маємо ціль, до якої прагнемо, і завдяки цьому досягаємо найвищих результатів. У кожного є свій ідеал, не схожий на іншого, і тільки у наполегливій праці можна досягнути того рівня, коли ми для когось станемо ідеальним, тому справжній вихователь завжди працює над собою, самовдосконалюється, знаходить час на себе та інших»; «Найкращий вихователь – це той, хто знає свою роботу, знає, як потрібно зробити, щоб усе в нього виходило, повинен якнайбільше докладати зусиль, постійно набувати досвіду та знань, педагогічної майстерності, творчості, любити дітей».

Аналіз педагогічних есе студентів та виступів на їх основі давав можливість з'ясувати, які якості для них є необхідними в майбутній професійній діяльності. На підставі есе викладач виділив найважливіші якості ідеального вихователя і кожен студент мав можливість «приміряти» їх на себе, особливе значення приділяючи тим з них, які ще недостатньо сформовані. Така робота дала можливість усвідомити та оцінити власні можливості в професійному становленні, побачити перспективу роботи над собою. Уявлення студентів про ідеальний образ сучасного вихователя зводиться до притаманності йому певних особистісних і професійних якостей, найбільш важливими з яких студенти вважають :

- наявність фахових знань та умінь, що свідчить про належну педагогічну і методичну підготовку вихователя до роботи з дітьми дошкільного віку;
- любов до дітей, яка допомагає налагодити контакт з кожною дитиною групи;

- комунікативні здібності, які дають можливість для ефективної роботи з батьками та колегами.

Після виступів та дискусії студенти колективно намалювали один, загально схвалений образ педагога та словесно його описали: *«Перш за все вихователь повинен любити дітей так, щоб жодна дитина не була обділена любов'ю – це основна педагогічна цінність у його діяльності, мати достатній багаж знань та вміння втілювати ідеї на практиці. Вихователь повинен бути відкритим і щирим, щоб діти бачили в ньому ту людину, із якою можна поділитися своїми переживаннями й радістю, який завжди вислухає. Також він має бути комунікабельним і творчим. Вихователь зобов'язаний мати індивідуальний підхід до кожної дитини, бути добрим, чуйним, ніжним. Він повинен бути щирою людиною, талановитим організатором, володіти фантазією і мати невичерпну енергію. Вихователь повинен уміти передавати свою турботу, любов до дітей, а також повинен уміти донести до дітей знання. Вихователь прагне самовдосконалюватися, професійно зростати та шукати нові, цікаві підходи до дітей. Він не повинен зупинятися на досягнутому, а йти до вищих знань, до самореалізації. Вихователь має бути відповідальним, мати авторитет серед батьків та дітей та досконало володіти своїми знаннями. Він завжди з посмішкою спілкується з батьками, та з радістю ходить на роботу. Вихователь має бути яскравою, неповторною особистістю та привабливим зовнішньо. Вихователь намагається бути людиною, що повністю відчуває і розуміє дітей, їх почуття і думки».*

Наступним етапом заняття був конкурс «Хто влучніше опише дитину трьома словосполученнями, використовуючи при цьому іменник та прикметник». Завдання було виконане студентами заздалегідь, і на занятті вони зачитували готові описи. Для визначення найвлучнішого опису студентами було обране журі.

Наведемо для прикладу описи дітей: *«енергійне сонечко, квіточка життя, маленьке янголятко», «дитина найкраща, діти – майбутнє, дівчинка весела», «креативна дитина, здібний дошкільник, дисциплінований малюк», «прекрасний*

малюк, велике щастя, батьківська опора», «неперевершене маля, маленький «чомусик», чарівна дитина».

Конкурс надзвичайно активізував студентів і підвів до наступного завдання, яке мало на меті закріпити знання педагогічних цінностей. Для цього студенти до заняття виконали завдання: скласти схему розвитку педагогічних цінностей, що дало їм можливість на занятті скласти загальну схему розвитку педагогічних цінностей. Для виконання завдання студенти були поділені на дві групи і, відповідно, склали дві схеми. У результаті колективної роботи ми отримали дві схеми розвитку педагогічних цінностей (рис. 3.2., 3.3.).

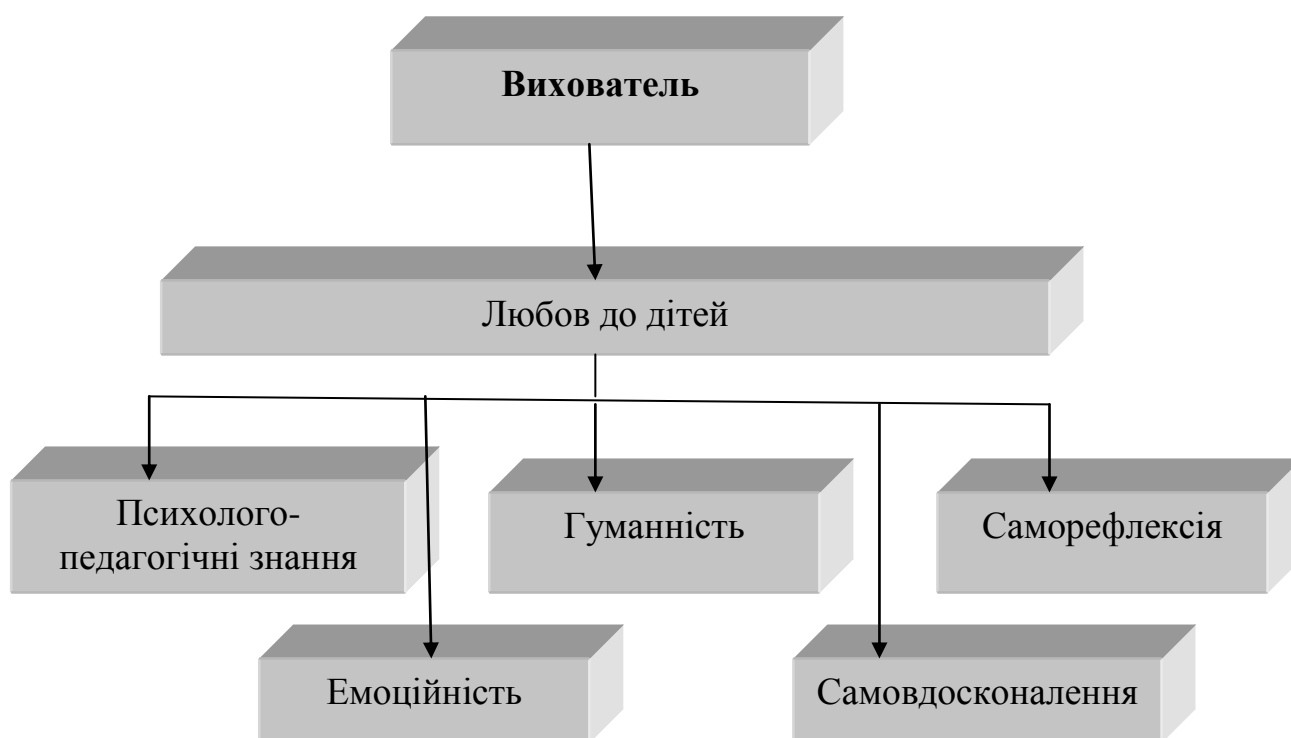

Рис. 3.2. Розвиток педагогічних цінностей (перший варіант)

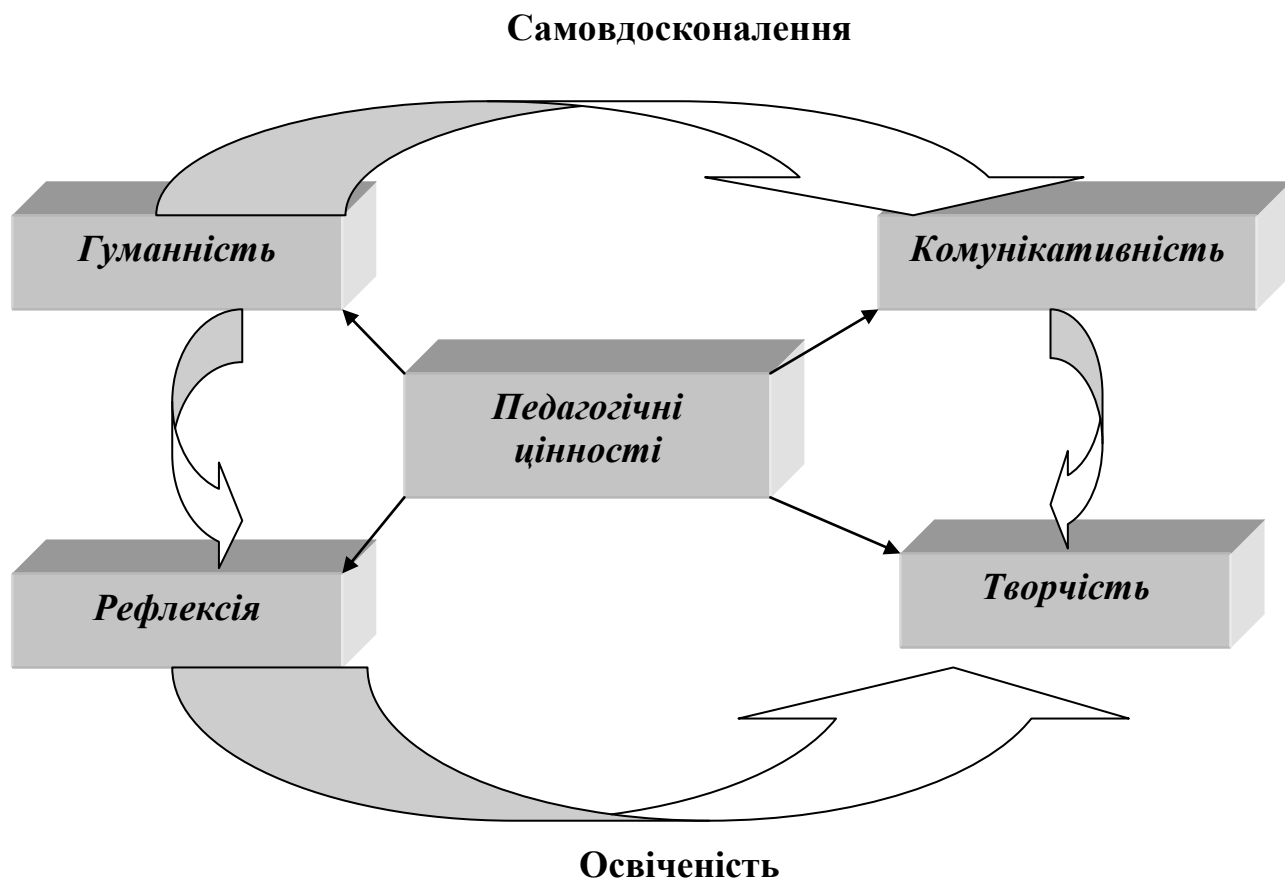

Рис. 3.3. Розвиток педагогічних цінностей (другий варіант)

Заняття закінчилося саморефлексією. Ми використали вправу «Мої педагогічні цінності». Мета цієї вправи полягає в тому, щоб сприяти виробленню у студентів більш об'єктивної самооцінки. Кожен повинен написати 10 педагогічних цінностей, притаманних їм, і 10 педагогічних цінностей, які в них відсутні, але вони вважають їх важливими, потім проранжувати їх. Слід звернути увагу на перші та останні якості.

До заліку студентам пропонуємо індивідуальне науково-дослідне завдання: підготувати проект за однією із поданих тем: «Мої пріоритетні педагогічні цінності», «Педагогічні цінності, які необхідні для професії вихователя», «Педагогічні цінності у моїй майбутній професійній діяльності». Структура і подача проекту була довільною. Це було зроблено для того, щоб студенти змогли проявити свою творчість, креативність, щоб усі проекти були різними.

У ході виконання цього завдання майбутні вихователі виявили всі свої теоретичні знання і показали творчі здібності. Під час вибору теми більшість

студентів зупинилися на темі «Педагогічні цінності, які необхідні для професії вихователя». Виділені студентами пріоритетні педагогічні цінності були різними, однак найпершою цінністю, яка повторювалась у всіх проектах, була дитина або любов до дітей. Також були виокремлені такі цінності: чесність, відповідальність, відданість дітям, повага, терплячість, гуманність, творчість, педагогічний досвід та педагогічні здібності, професійний розвиток та працьовитість і т. ін.

Проекти були представлені по-різному, однак більшість студентів віддала перевагу електронному представленню у формі відеопрезентації, але, незважаючи на це, матеріал подавався неоднаково. Наприклад, одним із варіантів представлення проекту був такий: до кожної виділеної цінності була підібрана цитата відомого педагога, філософа або письменника. Презентація мала музичний супровід та цікаві, яскраві зображення. Так, педагогічна цінність «любов до дітей» була представлена такими цитатами: *«Всі діти, як троянди, розквітають у променях любові та турботи» (Ф. Фребель)*, *«Щоб навчити дітей, їх потрібно любити» (Й. Песталоцці)*.

Ще один варіант відеопрезентації: кожна виділена педагогічна цінність була розкрита, пояснена студенткою з її точки зору й проілюстрована.

Цікавими були електронні презентації за темою «Мої пріоритетні педагогічні цінності», у яких студенти використали для ілюстрації кожної педагогічної цінності власні фотографії, зроблені під час педагогічної практики.

Спільним практично для всіх презентацій було те, що закінчувались або починалися вони педагогічним кредом або девізом, який студенти підібрали особисто для себе. Наприклад, *«Серце віддаю дітям»*, *«Чуйність, сердечна турбота про дитину – це плоть і кров педагогічного покликання»*, *«Хороший вихователь пояснює, краций вихователь демонструє, творчий – надихає»* та ін.

Іншим варіантом демонстрації проекту були виготовлені наочні схеми і їх словесна презентація. Ці схеми студенти називали ключем у майбутнє, шляхом педагогічного зростання, натхненням для тих, хто вирішив пов'язати своє життя з вихованням дітей. І, за твердженням студентів, якщо всі виділені ними

педагогічні цінності будуть поступово формуватися, удосконалюватися та поповнюватись у своєму змісті, розширювати межі, тоді з гордістю можна сказати: «Я – вихователь».

Також були проекти представлені у формі портфоліо на папері, тобто фіксування, накопичення, оцінка й самооцінка особистих досягнень.

На завершення курсу «Педагогічна аксіологія» ми провели зі студентами підсумкову співбесіду і запропонували студентам відповісти на запитання: «Що дало їм вивчення спецкурсу «Педагогічна аксіологія»?». Студенти відзначили, що курс сприяв поліпшенню якості їх педагогічної підготовки; зміцнив світоглядну позицію, допоміг в орієнтації в навколишньому світі об'єктивних цінностей суспільства, у собі самому, у своїх можливостях, орієнтації в подіях минулого і сьогодення, у побудові образу майбутнього і своєї майбутньої професійної діяльності.

Важливе значення у становленні педагога-професіонала має позааудиторна робота студентів, яка сприяє професійно-особистісному становленню майбутнього фахівця. Так, позааудиторна робота студентів регламентується законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положенням про організацію навчального процесу в вищих навчальних закладах України, затвердженим наказом Міністерства освіти України № 161 від 2 червня 1993 року, наказами та розпорядженнями керівників вищих навчальних закладів.

Аксіологічна підготовка майбутнього вихователя у вищому навчальному закладі є достатньо обмеженою. Студенти не знайомляться з категоріальним апаратом аксіології як науки, не вивчають різних її течій і напрямів, не завжди правильно орієнтуються в системі дійсних і помилкових цінностей, виявляються невідповідними до роботи з дошкільниками щодо залучення їх до вічних аксіологічних пріоритетів загальнолюдського й національного характеру.

Метою професійно-орієнтаційної позааудиторної роботи студентів є: розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;

формування у студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань; закріплення, збагачення і поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; формування світогляду студентів і їх світоглядної культури; формування інтересів студентів до різних галузей науки; виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; формування комунікативної культури студентів; сформування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу та педагогічної діяльності. Серед принципів позааудиторної роботи пріоритетними є: добровільна участь у ній студентів; суспільна спрямованість; ініціатива і самодіяльність студентів; розвиток винахідливості, студентської технічної та художньої творчості; взаємодія різних форм і видів діяльності.

В процесі нашої роботи була використана така форма професійно-орієнтаційної позааудиторної роботи як гурток, який ми назвали «Аксіологічна скринька». Така форма роботи дала нам можливість гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної й комунікативної культури майбутнього вихователя, надати фахові знання, уміння та навички та можливість їх практичної реалізації в ході педагогічної діяльності, створювала додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольнялися та забезпечити позитивну мотивацію до педагогічної діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки.

Під залученням студентів до педагогічних цінностей у процесі роботи гуртка «Аксіологічна скринька» ми розуміємо цілеспрямовану організацію такої діяльності студентів, яка сприяє становленню особистості майбутнього вихователя на основі набуття певного рівня знань, умінь і навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності. Ефективність цього процесу залежить від суб'єктивних і об'єктивних чинників. До числа суб'єктивних чинників слід зарахувати прагнення студентів до розширення наявних знань і вдосконалення умінь у виховній роботі з дітьми, що вимагає уваги з боку педагога вищого навчального закладу, який корегує цей напрям діяльності студентів. До

об'єктивних чинників належать – можливості навчально-виховного процесу вищого навчального закладу в роботі із залучення студентів до педагогічних цінностей (зміст дисциплін гуманітарного і психолого-педагогічного циклу, відсутність необхідної літератури, завантаженість студентів тощо).

В процесі діяльності гуртка «Аксіологічна скринька» ми використовували такі форми роботи:

- підготовка оглядів літератури з актуальних проблем аксіології;
- виголошення доповідей на засіданнях гуртка та їх обговорення;
- виконання завдань різного характеру («Складіть портрет ідеально вихованої дитини дошкільного віку», Опишіть образ «Я – педагога» на основі усвідомлення своєї індивідуальності);
- участь у конкурсах (конкурс-самопрезентація «Я – вихователь»);
- участь в роботі круглого столу.

Із метою засвоєння таких понять, як «гуманізм», «альтруїзм», «культурність» студенти були ознайомлені з творчою спадщиною Г. Ващенко, зокрема його працею «Виховний ідеал», де представлені різні концепції виховання та визначені завдання гармонійного виховання української молоді. Цікавою була також розмова про «Кодекс цінностей, розроблений О. Вишневським [88].

На одному із занять гуртка студенти отримали наступне завдання: поділитися на дві групи, одна працювала над визначенням позитивного значення поняття «педагогічні цінності», а інша – над пошуком можливих негативних рис цього поняття.

Визначення позитивних рис поняття здійснювали за допомогою таких запитань: «Чим педагогічні цінності важливі для діяльності вихователя?», «Які позитивні моменти дає вихователю володіння цією якістю» та ін. Негативні риси поняття «педагогічні цінності» розглядали за допомогою питань «Чи є недоліки у цієї якості? Які?», «Чи завжди ця якість допомагає професійній діяльності вихователя?» та ін.

Протягом обговорення студенти визначили такі позитивні риси поняття «педагогічні цінності»: *служують орієнтиром педагогічної діяльності педагога, допомагають у вирішенні різних педагогічних ситуацій, дають змогу бути гідною, духовною, справедливою людиною*. Негативні риси: *педагогічні цінності можуть бути як позитивними, так і негативними, кожна людина вибирає для себе ті педагогічні цінності, які вона вважає правильними, але вони не завжди можуть бути позитивними*.

Одне із занять гуртка «Аксіологічна скринька» проходило у формі круглого столу. До заняття студенти мали виконати завдання для самостійної роботи:

1. Напишіть виступ на одну із запропонованих тем: «Чому я обрала професію вихователя? Що вплинуло на цей вибір?»; «Як я готую себе до роботи в дошкільному навчальному закладі?»; «Що я можу дати дітям вже сьогодні?»; «Що хотілося б отримати в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі?».

2. Дайте відповідь на запитання одним реченням: Чим Ви керувалися під час вибору професії вихователя?

3. Складіть схему цінностей, важливих для професії вихователя.

Особливу увагу в процесі вивчення педагогічних цінностей слід приділити цінностям педагогічної діяльності. Для того, щоб викладач міг отримати уявлення про те, які аксіологічні орієнтири майбутньої професії студенти вважають найбільш пріоритетними, кожен студент готує виступ з таких питань: «Чому я обрала професію вихователя? Що вплинуло на цей вибір?»; «Як я готую себе до роботи в дошкільному навчальному закладі?»; «Що я можу дати дітям вже сьогодні?»; «Що хотілося б отримати в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі?». Кожен студент мав можливість висловити власні думки з певного питання.

Виступи з указаних питань дають можливість проаналізувати не лише ціннісні підстави, що вплинули на вибір професії вихователя дошкільного навчального закладу, але й уявлення студентів про те, що вони вважають

необхідним у майбутній педагогічній діяльності, як співвідносять свої особисті якості з професійними.

Найбільш типовими є виступи, у яких студенти відмічають, що обрали професію вихователя тому, що відчують покликання або на цей вибір вплинув образ їхнього вихователя, на якого хотілося бути схожим.

Більшість студентів мали бажання розповісти про те, чому вони обрали професію вихователя: *«Перш за все, мене привабило те, що педагогічна діяльність дає змогу творчо підходити до розв'язання завдань та вирішення проблем, адже скульптор може творчо виконувати свій шедевр місяць, рік, а може й усе життя, а педагог повинен виконати свій шедевр за певний проміжок часу і виконати це по-різному, оскільки діти є особливі й неперевершені»*; *«Моя мама працює помічником вихователя, і я часто була в дошкільному закладі де діти завжди зустрічали мене з радістю, хотіли зі мною гратися, щоб я розповіла їм казочку, і я завжди робила це із задоволенням. Коли постала проблема вибору професії, я без жодних вагань вибрала професію вихователя»*; *«Я дуже люблю дітей, тому я обрала цю професію. Крім цього, мені подобається та атмосфера, яка панує в дошкільному закладі, цей затишок. Також надзвичайно цікаво спостерігати за дітьми, які вони є різні, як вони вміють дивувати дорослих»*; *«Обираючи професію вихователя, я передусім звернула увагу на цінності цієї професії це: оточення, умови, перспективи. Ця професія дозволяє здійснювати самореалізацію, носить творчий характер»*; *«На мій вибір професії вплинула любов до дітей, дитяча відвертість, щирість. Тому саме в професії вихователя я бачу себе»*.

На запитання *«Як я готую себе до роботи в дошкільному навчальному закладі?»* ми отримали такі відповіді: *«У цей період я намагаюсь якнайбільше здобути знань, необхідних для втілення в практику роботи дошкільного навчального закладу, намагаюсь удосконалювати себе на моральному, духовному, культурному рівні»*; *«Уже п'ять років я здобуваю знання в університеті, вивчаю психологію дитини. Велике значення має практика, яку я проходила й під час навчання на якій закріплювала здобуті знання. Також я*

постійно намагаюся самовдосконалюватися, розвивати та формувати в собі необхідні якості та цінності».

Запитання «Що я можу дати дітям уже сьогодні?» викликало в студентів труднощі, вони розгубилися і не змогли дати чітких відповідей. А от відповідаючи на запитання «Що хотілося б отримати в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі?», вони були однозначними: *«Хотілося б здобути найвищу підготовку та рівень знань, але до нього треба йти не з опущеною головою, а з відкритим серцем і здоровим глуздом»; «На мою думку, все, що я хотіла б отримати в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі, я вже отримала за чотири роки старанного навчання. Це основні знання з дошкільної педагогіки та дитячої психології, різних методик навчання дітей. Звісно, зупинятися на цьому не варто, і після закінчення навчання треба розвиватися, удосконалюватися»; «Під час свого навчання хотілося б отримати знання, уміння та навички для того, щоб їх використовувати в подальшій діяльності. Хотілося б перейняти педагогічний досвід викладачів, які знають свою справу».*

Отже, студенти вважають, що нині вони недостатньо підготовлені до роботи в дошкільному закладі, тому в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі хотілося б отримати необхідні знання з психолого-педагогічних дисциплін, вивчити не лише методику навчання дошкільника, але й, що важливо, методику виховної роботи.

Акцентування уваги на вихованні дітей говорить про те, що майбутні вихователі розуміють необхідність роботи в плані становлення духовного світу дитини та його ціннісних орієнтацій.

Наступним етапом нашого заняття було дати можливість студентам усвідомити, що саме спонукало їх вибрати професію вихователя і зробити висновок про те, чи правильно вони зробили свій вибір. Для цього ми провели гру «Прихований текст». У ході гри студенти писали на одному аркуші паперу відповідь на запитання «Чим Ви керувалися під час вибору професії педагога?» одним реченням, після чого вони загортали написаний текст і передавали по

колу наступному члену групи так, щоб він не бачив, що написав попередній учасник. Практично всі відповіді студентів були такого плану: «Я керувалася тим, що люблю, розумію дітей і весь час я проводила б тільки з ними»; «Люблю дітей, не уявляю свого життя без них»; «Любов до дітей та бажання працювати з ними»; «Я керувалася тим, що хочу більше часу проводити з дітьми та навчати їх». Але були й такі відповіді: «Я керувалася підказкою рідних та близьких»; «Це було рішення моєї мами, але після першої практики в дошкільному навчальному закладі мені сподобалася ця професія».

Після цього всі відповіді зачитувалися, обговорювалася їх значимість, що спонукало студентів до роздумів над правильністю вибору.

На завершення заняття ми спробували всі разом скласти загальну схему педагогічних цінностей, важливих для професії вихователя. Під час виконання цього завдання студенти були надзвичайно активні, зацікавлені, кожен намагався довести значимість запропонованої ним педагогічної цінності (рис. 3.4.).

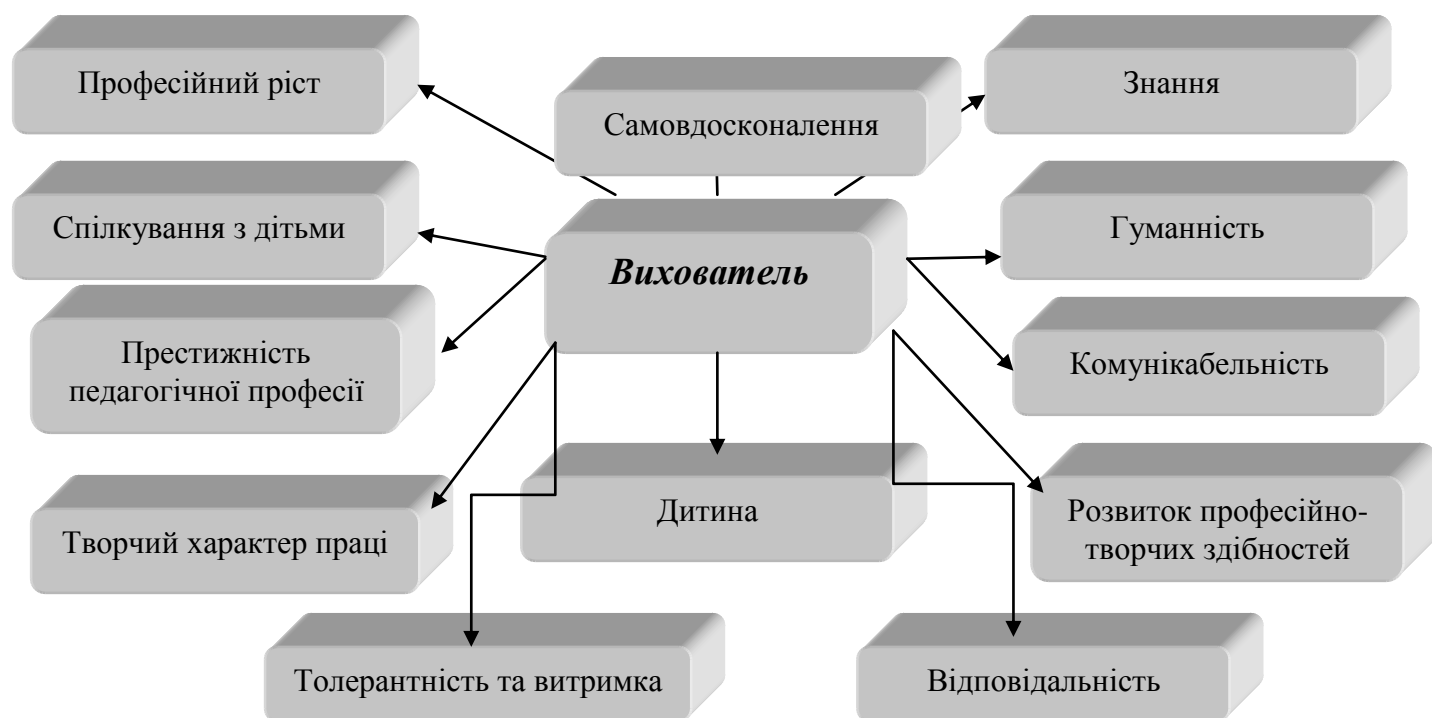

Рис. 3.4. Педагогічні цінності, які важливі для професії вихователя

Протягом роботи гуртка ми проводили бесіди евристичного характеру з метою узагальнення знань і узагальнюючого висновку про те, що система цінностей знаходиться в постійному розвитку, збагачуючись новим змістом і сенсом у кожен епоху. Заняття будувалися у формі діалогу культур, коли студенти порівнюють погляди представників зарубіжної педагогіки на проблеми духовних, загальнолюдських цінностей, наповнюючи їх змістом і сенсом, що відповідає духу епохи, що характеризується встановленням схожості, відмінності й того загального, що об'єднує їх у трактуванні аксіологічної проблематики.

Отже, спеціально організована робота зі студентами педагогічних вищих навчальних закладів щодо залучення їх до педагогічних цінностей не лише істотно підвищує їх теоретичний рівень, але й готує до відповідної роботи з дошкільниками.

Творчо-рефлексивний етап. Метою цього етапу було:

- формування потреби в педагогічній рефлексії;
- формування рефлексивної культури майбутнього вихователя;
- отримання теоретичних знань у галузі практичної діяльності в дошкільному навчальному закладі з вивчення духовного світу дошкільників, залучення їх до загальнолюдських аксіологічних пріоритетів;
- використання отриманих знань і умінь у ході педагогічної практики, аналіз своєї діяльності й постановка нових завдань;
- залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність.

Доведено, що розвиток рефлексивної позиції студента забезпечує суб'єктивацію сприйняття педагогічних цінностей через аналіз та оцінку їх особистістю.

На IV курсі майбутні вихователі вивчають дисципліну за вибором студента «Педагогічна майстерність». Мета курсу – удосконалення професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу на основі синтезу психолого-педагогічних знань і умінь та здатності творчо

застосовувати їх у майбутній професійній діяльності. Одним із завдань цього курсу є: розвиток педагогічної рефлексії та виховання прагнення до професійного самовдосконалення.

Серед тем лекційного змісту навчального курсу виокремлюємо такі: «Єдність внутрішньої і зовнішньої культури педагога», «Педагогічне спілкування», «Самовиховання у формуванні педагогічної майстерності». Під час викладу цих тем ми зосередили увагу студентів на техніці мовлення; на способах і прийомах психічної саморегуляції поведінки майбутнього вихователя; на визначенні суті поняття «педагогічна рефлексія»; на особливостях педагогічного спілкування та самовиховання, адже комунікабельність та саморозвиток є пріоритетними педагогічними цінностями майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Семінарські заняття за темами: «Педагогічна майстерність вихователя» та «Розвиток педагогічної техніки вихователя» передбачали такі завдання для самостійної роботи студентів:

1. Написати твір-роздум «Я і моя майбутня професія», «Мій ідеал педагога».
2. Скласти власну професіограму вихователя.
3. Підготуватися до участі у вправах: «Розкажи про себе» (передбачає, що студенти повинні поспілкуватися віч-на-віч зі своїм партнером; потім вони представляють один одного); «Хто я?» (на вказане запитання студент відповідає десятьма словами або словосполученнями, які записуються на спеціальному папері. Усі учасники вправи мають можливість рухатися й ознайомлюватися з визначеннями інших учасників).

Семінарські заняття передбачали усвідомлення студентами чіткого визначення цілей професійно-педагогічної діяльності. У ході занять ми намагалися викликати у студентів бажання бути відвертими, щирими, чесними щодо себе і колег, увімкнути їхню внутрішню активність. Для активізації мислення ми використовували творчі дискусії. Творчі дискусії давали можливість студентам аргументувати свою професійну позицію, а також

підводили студентів до глибокого аналізу власних поглядів, переконань, зіставлення їх із думками однокурсників.

На практичному занятті «Шляхи професійного самовиховання педагога дошкільного навчального закладу» відбувалося практичне втілення засвоєних знань, закріплення набутої рефлексивної позиції, перші спроби дати конкретні відповіді на запитання: «Що я роблю?»; «Як я це зроблю?»; «Як зробити, щоб не нашкодити?»; «Як буде, якщо я...?». Студент, який намагається в такий спосіб мислити або рефлексувати, завжди усвідомлює мету професійної діяльності.

Практичне заняття передбачало виконання студентами завдань для самостійної роботи:

1. Скласти самохарактеристику за планом: мета життя; характеристика інтелекту; життєвий досвід; позитивні й негативні риси; готовність до педагогічної діяльності [173].

2. Скласти програму самовиховання за схемою: Потреба в самовихованні → самопізнання → планування роботи над собою → реалізація програми → контроль.

В процесі професійно-зорієнтованої позааудиторної роботи ми проводили педагогічний театр. Студенти виконували ролі відомих педагогів намагаючись відтворити їхні педагогічні погляди та продемонструвати їх педагогічні цінності. Найцікавішою постаттю виявився образ Я.Корчака.

Корисними й цікавими в плані формування рефлексивної культури були ділові ігри за методикою Т. Поніманської [210]: на всіх етапах їх підготовки, проведення, оцінки діяльності передбачалося завдання рефлексивного змісту, безпосередня участь у цих іграх вимагала від студентів проявів самопрограмування, самоконтролю та самооцінки.

Випускники напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» проходять організаційно-методичну практику в дошкільних навчальних закладах.

Педагогічна практика – це форма професійного навчання у вищому навчальному закладі, вона базується на професійних знаннях, орієнтується на

певний теоретичний фундамент, забезпечуючи практичне пізнання закономірностей і принципів педагогічної діяльності, засвоєння способів її організації. Саме під час педагогічної практики студенти впевнюються в правильності свого професійного вибору, переконуються в наявності в них педагогічних здібностей, схильності до роботи з дошкільнятами. Співпраця з досвідченими вихователями-наставниками під час педагогічної практики закладає основи педагогічної майстерності, любові до майбутньої професії [105].

Організаційно-методична практика забезпечує єдність теоретичної і практичної підготовки майбутніх спеціалістів. У студентів виробляються певні професійні вміння і навички, упевненість у своїх діях, виникає інтерес до педагогічної діяльності.

На організаційно-методичну практику було відведено 162 години / 4,5 кредити ECTS.

Одними із основних завдань практики були: поглиблення інтересу та любові до педагогічної професії, зацікавленості майбутньою діяльністю; визначення й виявлення наявних властивих особистості професійно важливих якостей та цінностей.

Педагогічна практика стала сприяла формуванню самооцінки, а також професійно важливих якостей, студенти змогли усвідомлення себе в ролі майбутнього вихователя. Це розуміння дало поштовх до самовдосконалення, розвитку здібностей, удосконалення вмінь, формування педагогічних цінностей, необхідних для майбутньої педагогічної діяльності.

Слід відзначити, що у період педагогічної практики певна кількість студентів зазнала зниження рівня самооцінки, самоаналізу, самоконтролю. Усе це відбулося під дією таких факторів: зміни обстановки, невідповідності ідеалізованих уявлень про себе як «майстерного» вихователя та реальністю, характеру взаємин між практикантами та досвідченими вихователями, постійного відчуття контролю з боку методистів вищого навчального закладу,

завідувача дошкільного навчального закладу, відсутністю досвіду, конфлікту особистісних потреб та рольової поведінки.

Під час планування педагогічної практики студентів ми орієнтувались та враховували теоретичні та методичні знання майбутніх фахівців дошкільної освіти, навчальні та особисті можливості кожного студента, його педагогічні здібності, а також прогнозували труднощі, які могли виникати під час педагогічної практики в дошкільному навчальному закладі, та способи допомоги студентам у їх подоланні.

Також ми врахували те, що завдання з виховання саморефлексії повинні входити до змісту педагогічної практики. Вони розв'язувалися поряд із навчальними та методичними питаннями.

На звітній конференції студенти повинні були продемонструвати педагогічний плакат на тему «Мої пріоритетні педагогічні цінності» [Додаток М].

Отже, організована за звичайними стандартами організаційно-методична практика не створювала належних умов для професійної практичної підготовки майбутнього педагога в галузі фахових умінь та навичок, особливо тих, що впливають на формування їх педмайстерності (прогнозування способів особистісного розвитку та виховання дошкільників, створення педагогічних ситуацій, уміння їх вирішувати, удосконалення вмій впливати на дітей, контактувати, співпрацювати з ними, а також особистісного вдосконалення, одним із компонентів якого є саморефлексія, уміння та бажання здійснювати самооцінку власних дій, рис, свого професійного зростання та вдосконалення, тобто здійснювати саморефлексію власного досвіду, виправляти прогалини).

В процесі професійно-зорієнтованої поза аудиторної роботи студенти брали участь у роботі педагогічного театру і виготовляли педагогічні плакати на основі головного постулату виховної системи Я. Корчака «Дитинство – абсолютна цінність» [Додаток Н].

Нами були впроваджені в навчально-виховний процес пропозиції Т. Поніманської і Н.Горопахи. Вони розглядали педагогічну практику не як

додаток до навчального процесу, хоч і дуже важливий, а як один із важливих етапів професійної підготовки фахівця в галузі дошкільної освіти [105].

Заслуговує на увагу механізм ціннісно-сміслового самовизначення майбутнього педагога. Робота здійснювалася завдяки створенню проектів та проведенню методичних семінарів, у процесі яких обговорювалися різні погляди на виховання дитини та була можливість зіставляти власні цінності з цінностями одногрупників, аналізуючи профпридатність [173].

Для визначення динаміки рівня сформованості саморефлексії у студентів під час оцінювання результатів педагогічної практики враховувався аналіз продуктів діяльності студентів (щоденник педагогічної практики, матеріали педагогічної ради або іншого методичного заходу зі зразками наочних посібників, тексти лекцій або консультацій для батьків, звіт), який показав позитивні результати попередньо проведеної роботи.

В ході організаційно-методичної педагогічної практики ми провели вправу «Комісійний магазин цінностей» до якої ми залучили як студентів так і вихователів дошкільних закладів. Мета вправи: формування навичок самоаналізу, саморозуміння і самокритики; виявлення особистісних пріоритетних педагогічних цінностей. Пропонуємо пограти в комісійний магазин. Товари, які приймає продавець, – це педагогічні цінності. Учасники записують на картку свої пріоритетні педагогічні цінності. Потім пропонуємо аукціон, на якому кожен із учасників може позбутися від неважливої для нього цінності або її частини і придбати щось необхідне. Наприклад, комусь не вистачає для професійного зростання красномовства, і він може запропонувати за нього певну частину врівноваженості. Після закінчення завдання підводимо підсумки та обговорюємо враження. На вправу відводиться 10-20 хвилин.

У ході експерименту ми довели позитивну роль педагогічної практики у формуванні ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, завдяки чому, для студента предметом роздумів стають особистісні та професійні якості й методи педагогічної діяльності перевірені в процесі власної взаємодії з дітьми.

Тому, враховуючи результати саморефлексії, педагогічна практика повинна будуватися в такий спосіб, щоб у студента формувалися потреби знайти свій педагогічний стиль, діяти неординарно, прогнозувати наслідки педагогічних учинків, керуватися в роботі педагогічними цінностями.

Отже, під час формувального етапу педагогічного дослідження для реалізації першої педагогічної умови – забезпечення позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки – ми доповнили навчальні курси «Дошкільна педагогіка», «Історія педагогіки» відповідними темами та цікавими завданнями для самостійної роботи, а також до завдань педагогічної практики в групах дітей дошкільного віку додали завдання, які допомогли у формуванні позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності. Також ми впроваджували цікаві форми роботи на практичних заняттях зі спецкурсу «Педагогічна аксіологія» та для занять гуртка «Аксіологічна скринька», які сприяли формуванню позитивної мотивації студентів до педагогічної діяльності.

Для реалізації другої педагогічної умови – формування у студентів педагогічної рефлексії – ми під час практичних занять з курсу «Педагогічна майстерність» та педагогічної практики проводили зі студентами вправи, ділові ігри, педагогічні ситуації, бесіди для формування рефлексивної культури майбутнього вихователя.

Під час включення студентів до процесу виконання завдань педагогічної практики, а також розробленням і впровадженням в навчальний процес студентів IV курсу напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» спеціального курсу знань «Педагогічна аксіологія» ми реалізували третю педагогічну умову: системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність; розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей.

Отже, ми розкрили сутність та напрями формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

3.3. Аналіз результатів формування пріоритетних педагогічних цінностей

Основна мета контрольного етапу дослідження полягала у виявленні ефективності педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Оцінка ефективності запропонованих нами педагогічних умов та моделі цілеспрямованого формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів здійснювалася шляхом порівняльного аналізу рівнів сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у студентів експериментальної та контрольної групи. Повторна діагностика рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей здійснювалася за допомогою вже перелічених раніше методик, а також природного спостереження за майбутніми вихователями. Це дозволило порівняти дані, одержані на констатувальному, та контрольному етапах та зробити відповідні висновки щодо якісних змін рівнів сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Якісний і кількісний аналіз одержаних результатів щодо рівнів сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів проводився на основі порівняння експериментальних і контрольних груп.

Першим кроком контрольного експерименту був аналіз сформованості когнітивного компоненту педагогічних цінностей у експериментальній та контрольній групах.

Результати анкетування засвідчили, що знання студентів експериментальної групи про педагогічні цінності значно розширилися. Відповіді студентів експериментальної групи на запитання анкети були більш змістовними, логічними, чіткими. Вони не відчували труднощів у визначенні

педагогічних цінностей. Лише 2,3 % студентів експериментальної групи не змогли дати повних і конкретних відповідей.

В уявленнях та знаннях студентів контрольних груп відбулися позитивні зрушення, ознак незначне. Їхні знання характеризувалися неточністю, неконкретністю. Респонденти, як і раніше, відчують труднощі у виділенні пріоритетних педагогічних цінностей.

Відповідаючи на запитання анкети, студенти експериментальної групи продемонстрували чітке знання змісту поняття «педагогічні цінності», уміння аналізувати свою відповідь та судження, у той час як студенти контрольної групи так і не змогли чітко визначити поняття «педагогічні цінності».

Під час констатувального експерименту ми визначали рівень загально-інтелектуального розвитку студентів експериментальної та контрольної груп за допомогою методики Г. Айзенка на визначення коефіцієнта інтелекту. На етапі контрольного експерименту ми повторно виконали цю методику й побачили, що студенти експериментальної групи значно підвищили свій рівень компетентності в усіх сферах знань, натомість студенти контрольної групи лише дещо його підвищили. Результати показані в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

**Результати методики Г. Айзенка
на визначення коефіцієнта інтелекту (у відсотковому відношенні)**

Рівні	До експерименту		Після експерименту	
	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група
Високий рівень	18,3	16,7	35,3	17,8
Середній рівень	36,2	36,2	43,8	38,3
Низький рівень	45,5	47,1	20,9	43,9

Як бачимо, у результаті проведеної роботи уявлення студентів експериментальної групи про педагогічні цінності значно збагатилися, стали більш повними, чіткими й конкретними, також у них значно підвищився рівень

загальної обізнаності, це свідчить про те, що студенти групи вже виділили для себе таку пріоритетну педагогічну цінність, як знання (освідченість).

Отже, керуючись критеріями, які ми визначили на констатувальному етапі експерименту, можемо порівняти результативність проведеної роботи щодо формування когнітивного компонента педагогічних цінностей, які відображені на рис. 3.5., 3.6., 3.7.

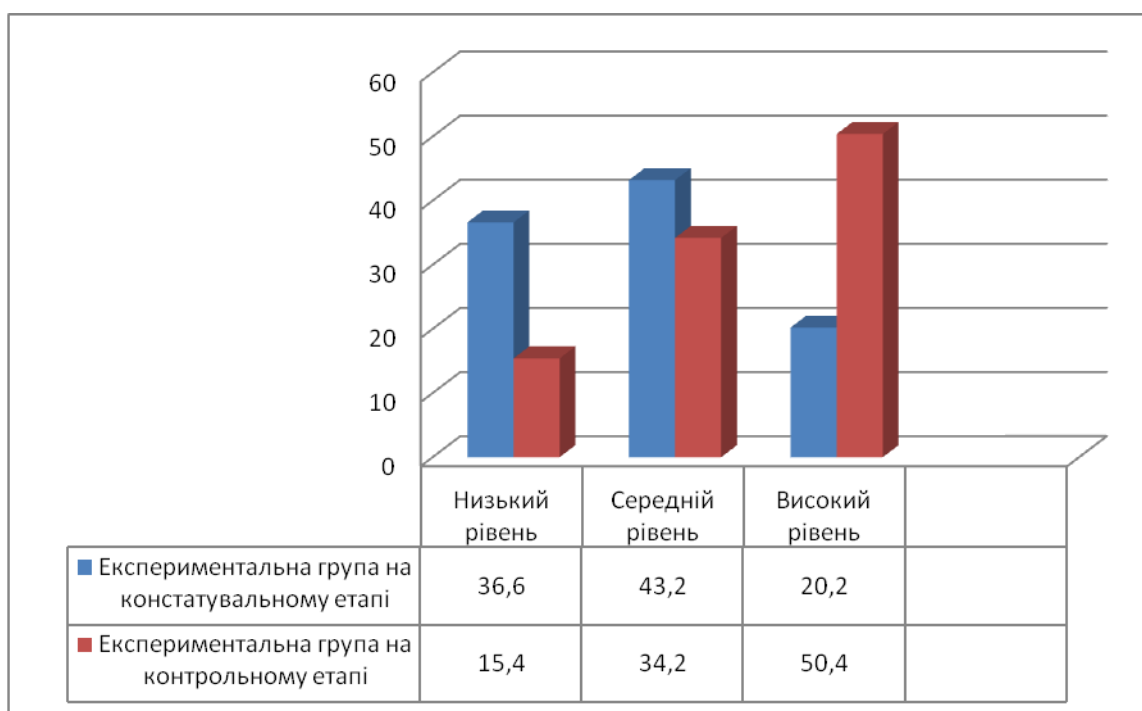

Рис. 3.5. Порівняння рівня сформованості когнітивного компонента педагогічних цінностей в експериментальній групі на констатувальному та контрольному експериментах

Із рисунків видно, що рівень сформованості когнітивного компоненту педагогічних цінностей студентів підвищився. Студенти стали більш терплячими, щирими, гуманними. Відповіді на заняттях стали більш розширеними, вагомими. Примножилась кількість студентів, які позитивно почали ставитися до навчання.

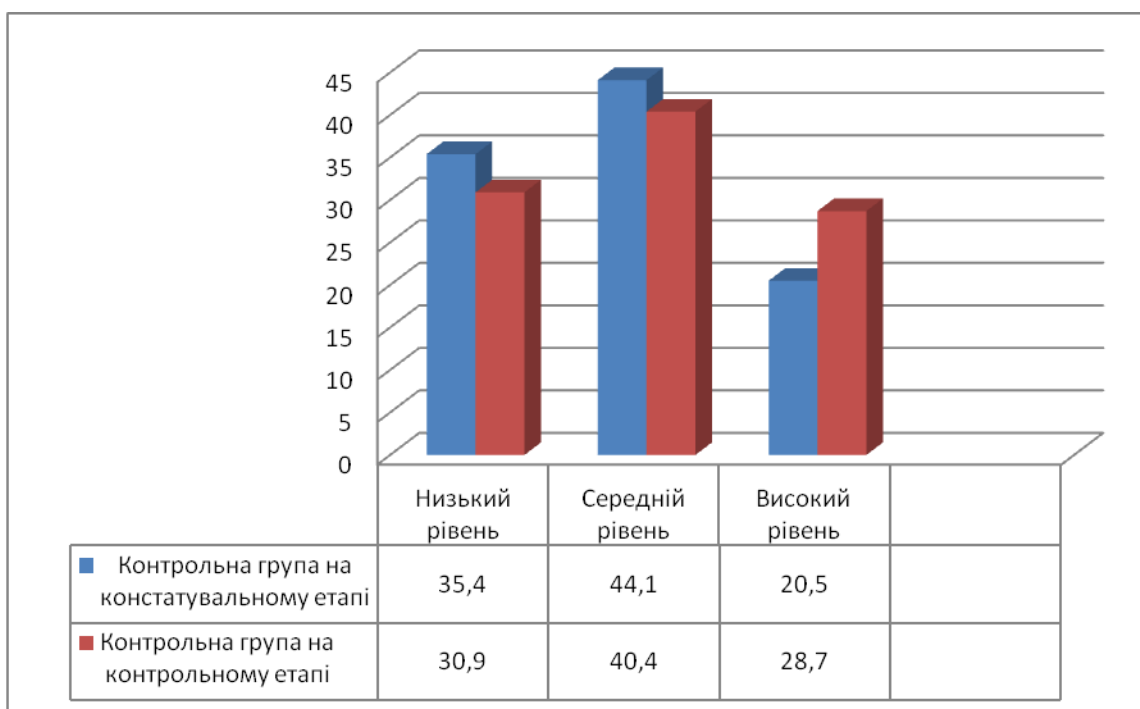

Рис. 3.6. Порівняння рівня сформованості когнітивного компонента педагогічних цінностей у контрольній групі на констатувальному та контрольному експериментах

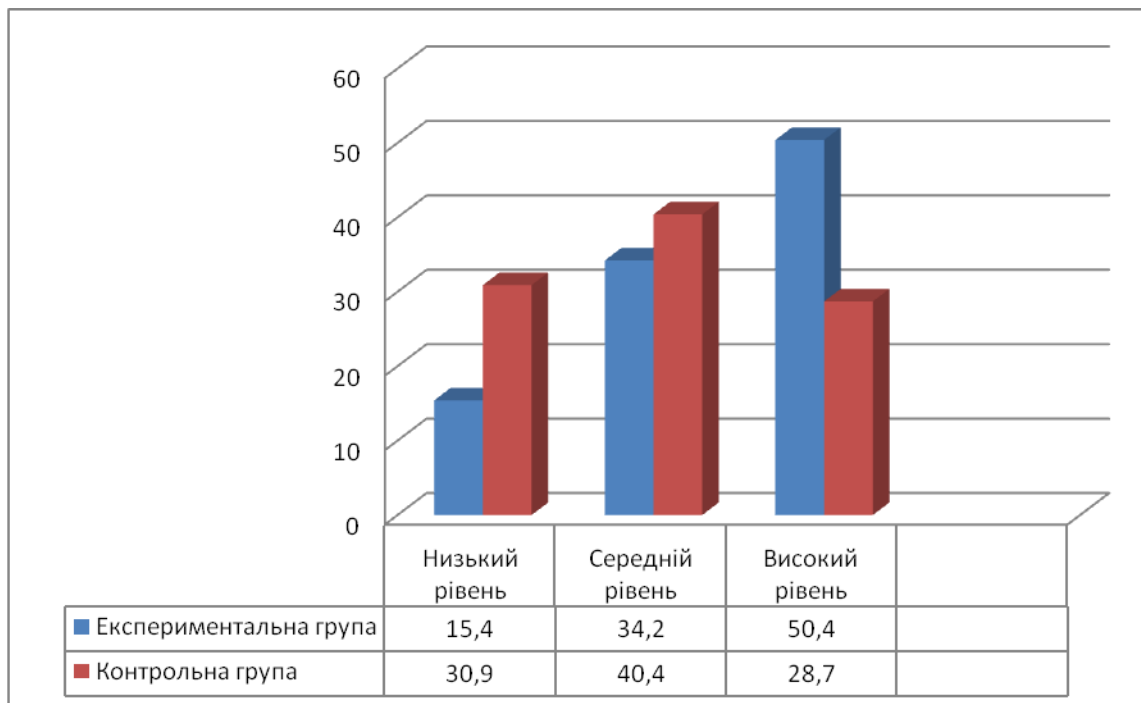

Рис. 3.7. Рівень сформованості когнітивного компонента педагогічних цінностей (контрольний експеримент)

Після формувального етапу експерименту в студентів експериментальної групи значно підвищився високий (50,4 %) і середній (34,2 %) рівні сформованості когнітивного компонента педагогічних цінностей і набагато зменшилась кількість студентів із низьким рівнем (15,4 %), у той час як студенти контрольної групи показали схожий результат із констатувальним етапом експерименту.

На наступному етапі контрольного експерименту ми виявляли сформованість мотиваційного компонента педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Анкетування проводилося з урахуванням тих самих умов та запитань, що й у констатувальному експерименті. Ми відзначили зміни, що відбувались у висловах та твердженнях студентів.

Підсумовуючи результати анкетування, ми виявили, що всі опитані експериментальної групи змогли чітко дати відповіді на всі поставлені запитання та виявили готовність працювати вихователем, у той час коли студенти контрольної групи (5,8 %) на запитання «Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії?» так і не змогли дати відповіді. Також 15,3 % студентів цієї групи так і не виявили готовність працювати вихователем.

Наступним етапом у нашій роботі було ранжування ціннісних орієнтацій за Є. Павлютенковим. У процесі ранжування студентів експериментальної групи розподіл цінностей дещо змінився, а саме: спрямованість на себе перемістилася на III місце, а спрямованість на самоствердження на I місце. II місце посіла спрямованість на професію, а на констатувальному етапі йшлося про IV місце. Це свідчить про те, що процес професійно-педагогічної спрямованості в майбутніх вихователів стає більш плідним, активним та розвивається в потрібному напрямку.

Результати ранжування студентів контрольної групи залишились практично такими самими, як і на констатувальному етапі експерименту, лише

змінилися місцями спрямованість на справу та спрямованість на соціальну позицію.

Для визначення сформованості мотиваційного компоненту ми також використали методику М. Рокича (модифіковану), яка дозволила нам визначити, які зміни відбулися в ціннісних орієнтаціях студентів експериментальної та контрольної груп.

Для початку ми аналізували термінальні цінності: у студентів експериментальної групи ми виявили, що до трійки найважливіших цінностей потрапила цінність «дитина» (II місце), яка на констатувальному етапі дослідження посідала четверте місце. Це свідчить про те, що майбутні вихователі стали свідомо розуміти покликання професії.

Аналізуючи результати ранжування контрольної групи, ми виявили, що цінність «дитина» також дещо підвищила свій рейтинг, але решта педагогічних цінностей так само залишились у кінці рейтингової таблиці.

Інструментальні цінності майбутніх вихователів експериментальної групи кардинально змінилися, трійку найважливіших цінностей посідають професійні: відповідальність, освіченість та професійний ріст. Це свідчить про те, що студенти повністю налаштовані на виконання обов'язків вихователя у майбутній професійній діяльності.

Оскільки на констатувальному етапі експерименту в студентів контрольної групи професійні цінності посідали останні рейтингові місця, то на контрольному етапі експерименту ми спостерігали незначне підвищення професійних цінностей за рангом.

Для підтвердження результатів ранжування ми знову ж таки визначали адекватність самооцінки студентів.

У ході контрольного етапу експерименту ми виявили значне зростання самооцінки в експериментальних групах, порівняно з контрольними і це дає можливість стверджувати, що у студентів підвищився рівень самоконтролю, вони стали діяти цілеспрямовано й планомірно. А одночасне зростання усередненої кількості категорій професійного змісту дає змогу стверджувати, що вищезазначені

особистісні зміни стосуються і професійних цінностей студентів, які підпали під формувальний експеримент.

Адекватності самооцінки в експериментальних групах досягли 53,8 % студентів, що на 40,3 % більше, ніж у контрольних. Завищена самооцінка наявна у 36,7 % представників експериментальних груп, що на 18,2 % менше, ніж у контрольних. Низький рівень самооцінки в експериментальних групах зберігся у 9,5 % студентів, що на 21,5 % менше, ніж у контрольних групах.

Отже, під час контрольного експерименту ми виявили зміни, які відбулися у сформованості мотиваційного компонента в експериментальній та контрольній групах, результати показані на рисунках.

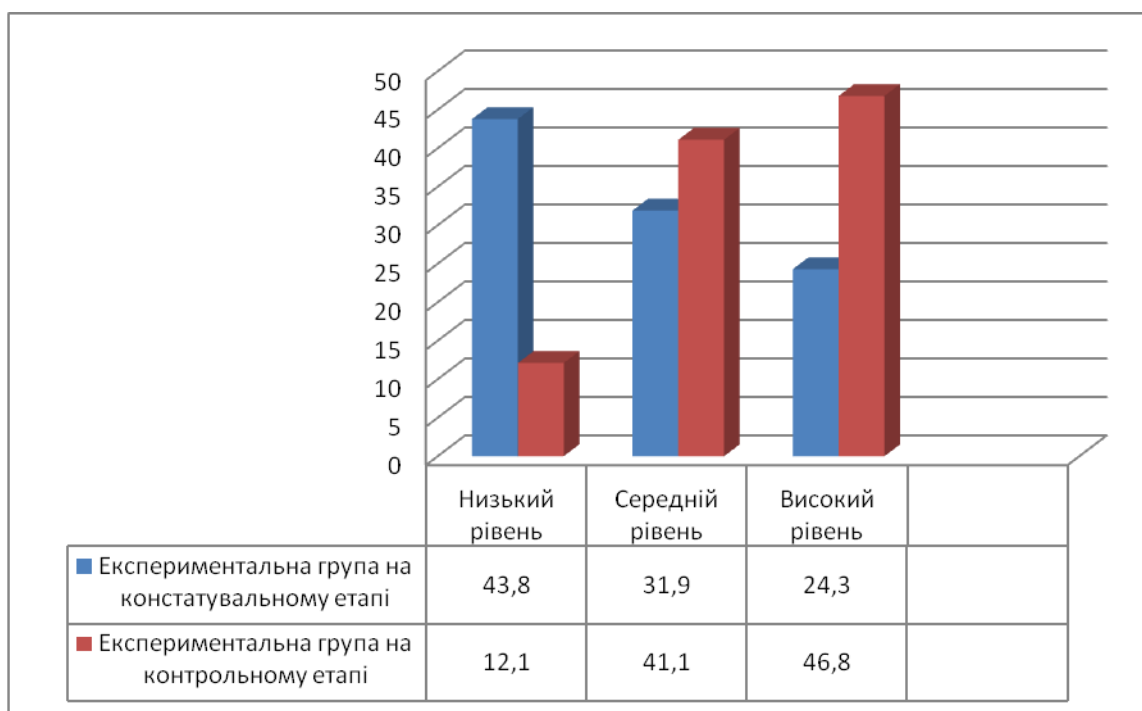

Рис. 3.8. Порівняння рівня сформованості мотиваційного компонента педагогічних цінностей у експериментальній групі на констатувальному та контрольному експериментах

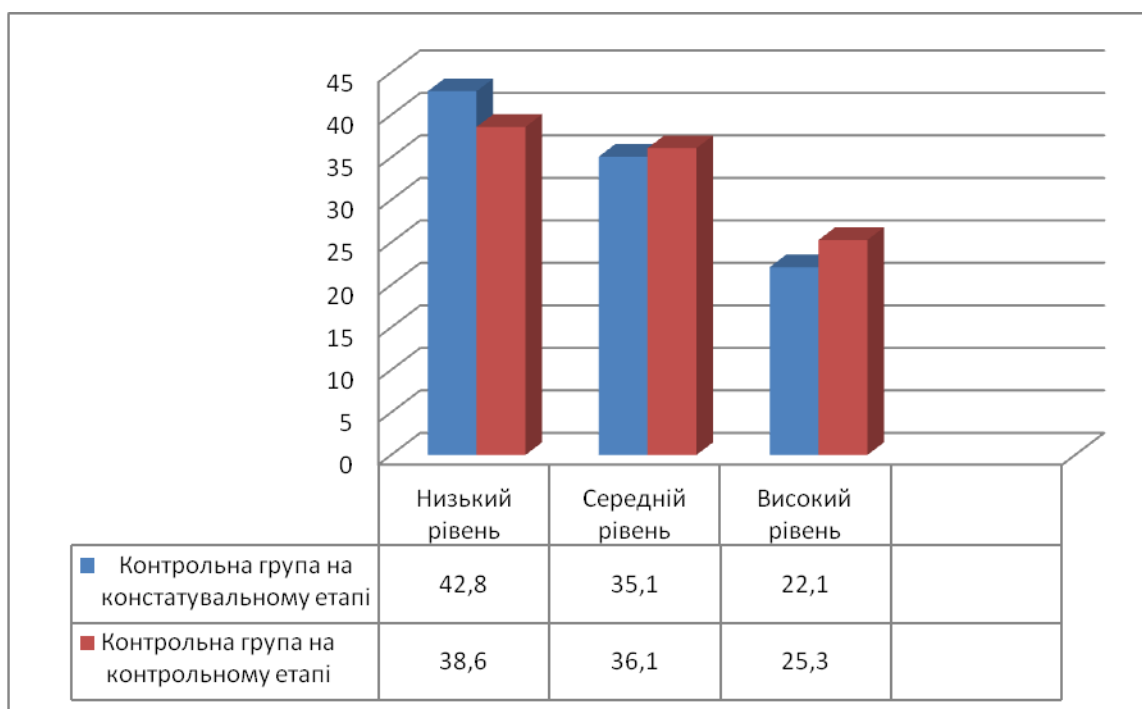

Рис. 3.9. Порівняння рівня сформованості мотиваційного компонента педагогічних цінностей у контрольній групі на констатувальному та контрольному експериментах

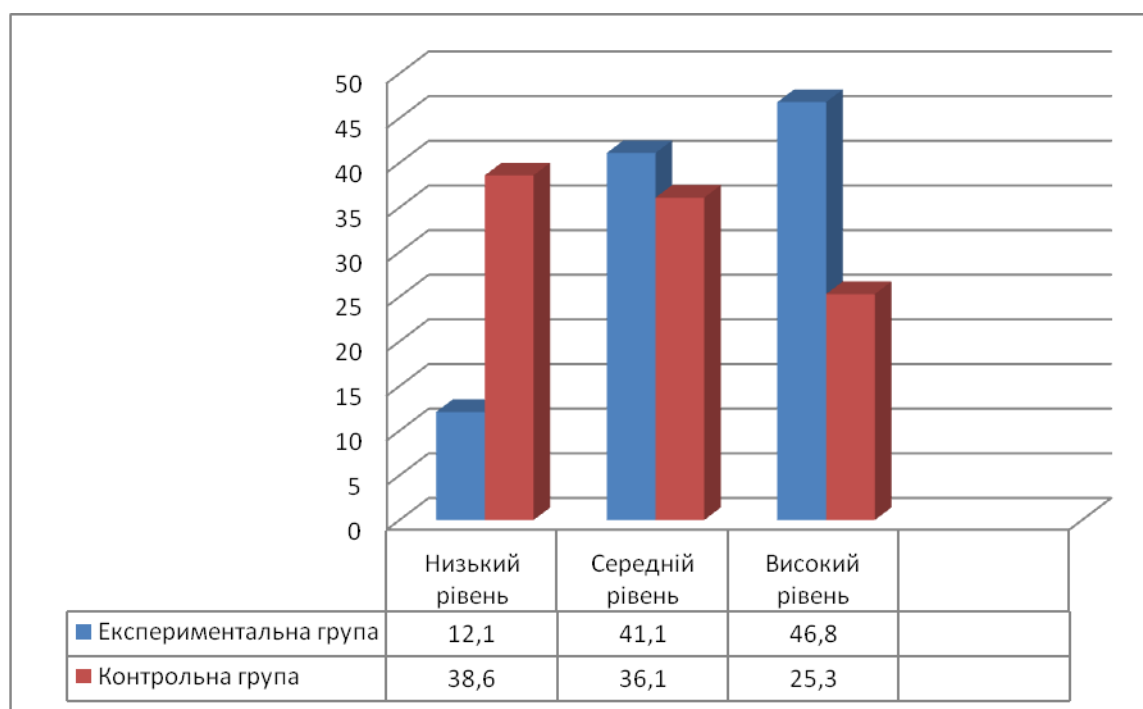

Рис. 3.10. Рівень сформованості мотиваційного компонента педагогічних цінностей (контрольний експеримент)

Отже, у проєсі дослідження сформованості мотиваційного компонента педагогічних цінностей ми виявили, що у студентів експериментальної групи високий рівень сформованості мотиваційного компонента набагато підвищився (46,8 %) порівняно з контрольною групою студентів (25,3 %), це свідчить про те, що в майбутніх вихователів експериментальної групи педагогічні цінності почали переважати над цінностями особистого життя, їхня професійна мотивація стала більш чіткою, вони точно знають, що готові йти працювати в дошкільний навчальний заклад. У студентів контрольної групи мотиваційний компонент теж не залишився на тому самому рівні, за період навчання він дещо підвищився.

Середній рівень сформованості мотиваційного компоненту педагогічних цінностей у студентів експериментальної групи значно зріс (41,1 %) порівняно з констатувальним експериментом (31,9 %), а в студентів контрольної групи він практично залишився на місці. Це пояснюється тим, що деякі студенти ще невпевнені у своїх силах.

Що стосується низького рівня сформованості мотиваційного компоненту педагогічних цінностей, то в експериментальній групі він знизився, таких студентів залишилось лише 12,1 %, що на 31,7 % менше, ніж на констатувальному етапі експерименту. У майбутніх вихователів контрольної групи низький рівень сформованості мотиваційного компонента знизився лише на 4,2 %.

Наступним етапом контрольного експерименту було порівняння сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей у майбутніх вихователів експериментальної та контрольної груп. Для цього так само, як і на констатувальному етапі дослідження, ми використали тест-опитувальник для визначення рівня особистісної рефлексії І. Стеценка.

Під час контрольного експерименту ми виявили, що в експериментальній групі багато студентів показали високий рівень (55,2 %) розвитку таких важливих рефлексивних якостей, як самооцінка, самоконтроль, здатність до саморозвитку. Що стосується результатів з формування самостійності, то вони

є не такими переконливими як попередні оскільки значна частина студентів (30,4 %) так і залишилася тільки на середньому рівні розвитку. Значно зменшилася кількість студентів експериментальної групи, які мають низький (10,0 %) та нульовий (4,4 %) рівні розвитку.

У студентів контрольної групи високий рівень рефлексії збільшився лише на 2,6 %, а середній та низький рівні отримала така сама кількість студентів, як і на констатувальному етапі експерименту. Відповідно, на 2,6 % зменшилася кількість студентів із нульовим рівнем розвитку рефлексії.

На етапі контрольного експерименту ми виявили зміни, які відбулися у сформованості рефлексивного компонента в експериментальній та контрольній групах, результати показані на рисунках 3.11., 3.12., 3.13.

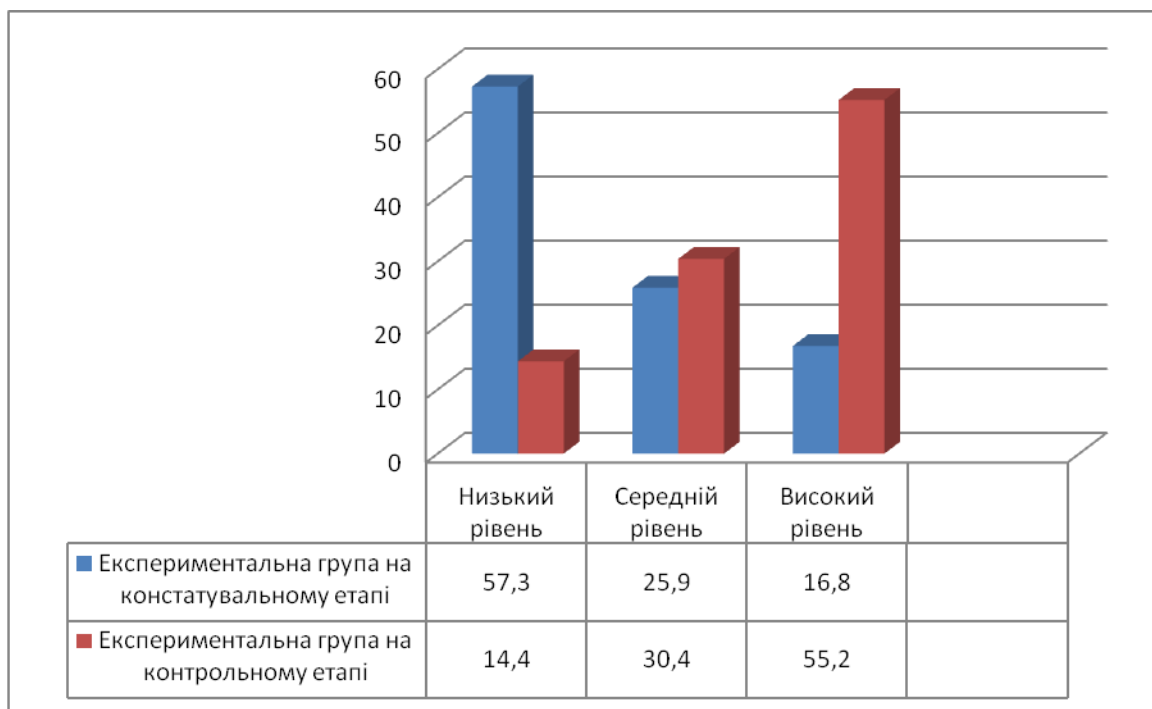

Рис. 3.11. Порівняння рівня сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей у експериментальній групі на констатувальному та контрольному експериментах

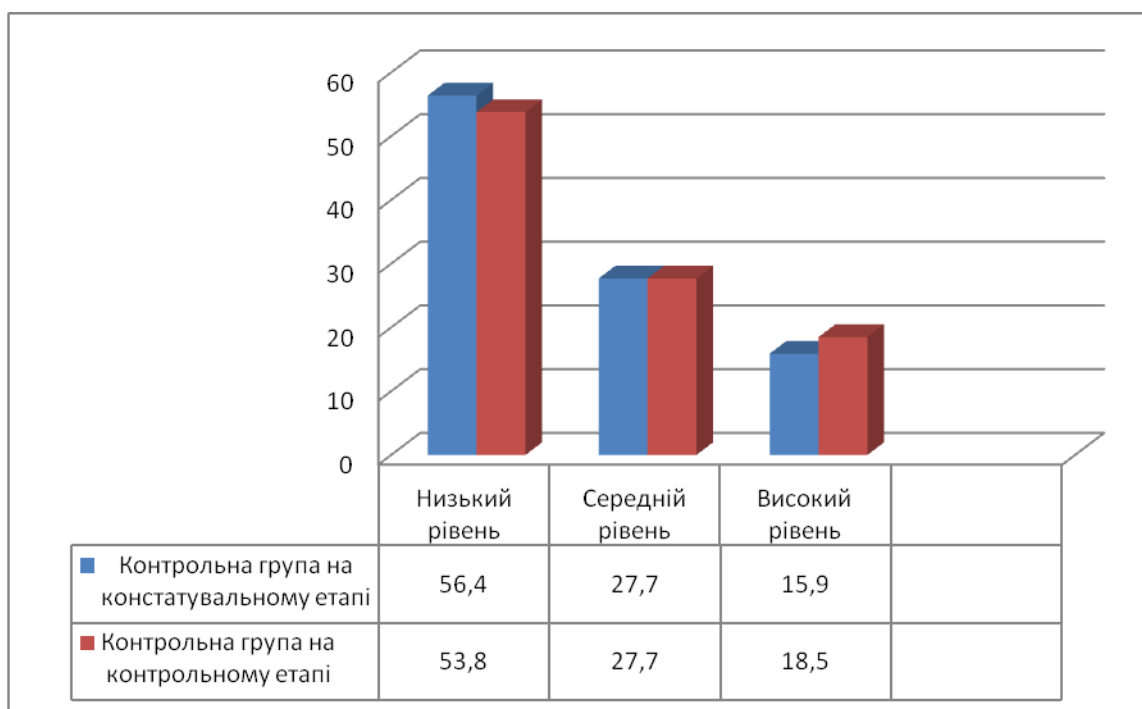

Рис. 3.12. Порівняння рівня сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей у контрольній групі на констатувальному та контрольному експериментах

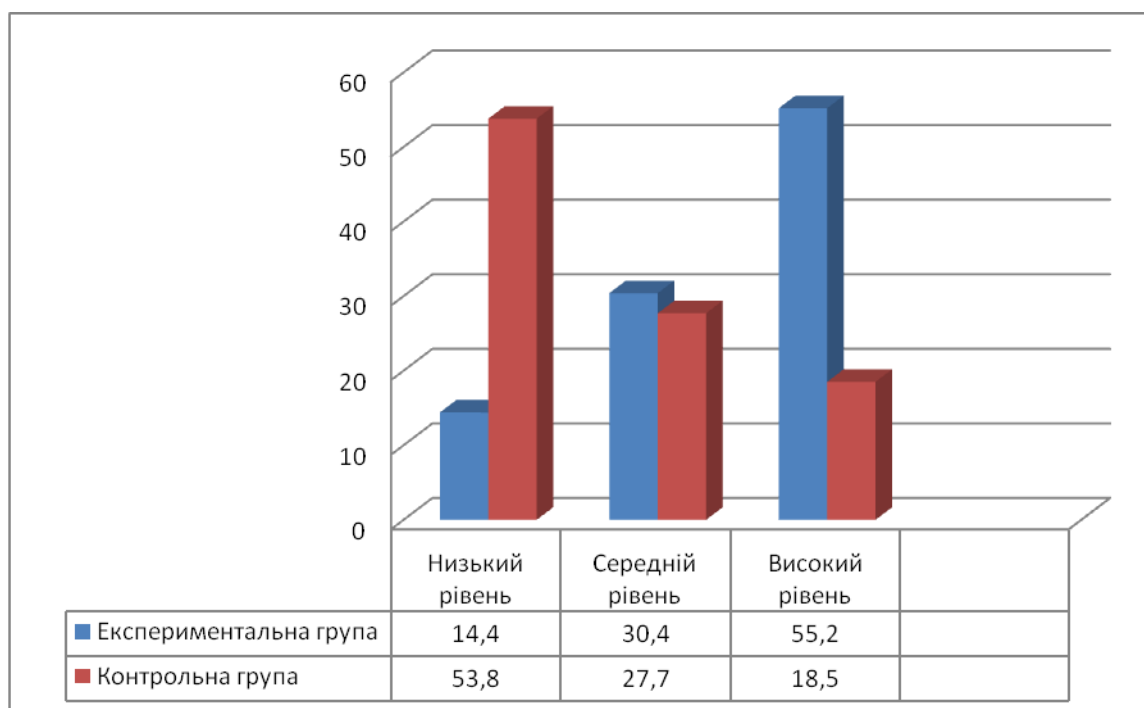

Рис. 3.13. Рівень сформованості рефлексивного компонента педагогічних цінностей (контрольний експеримент)

Отже, аналізуючи рефлексивний компонент педагогічних цінностей на контрольному етапі експерименту, ми виявили, що більшість майбутніх вихователів експериментальної групи навчилися аналізувати власну професійну діяльність та адекватно оцінювати педагогічну ситуацію, вони постійно прагнуть до професійного самовдосконалення, готові підвищувати рівень професійної компетентності. У контрольній групі практично не відбулося ніяких змін.

З'ясування ефективності розробленої нами методики формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів включало в себе порівняння результатів діагностики до та після формувального експерименту одразу за кількома компонентами.

Для аналізу результатів контрольного експерименту був використаний критерій χ^2 (критерій Пірсона). Виявилось, що для всіх виділених компонентів (когнітивний, мотиваційний, рефлексивний) значення χ^2 перевищують критичне, що свідчить про статистично значущу відмінність експериментальних і контрольних класів по завершенні експерименту та підтверджує ефективність авторської методики формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

При зіставленні двох вибірок (контрольні і експериментальні групи) щодо рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів виявилось, що кінцеві значення φ^* перевищують критичне (табл. 3.3), що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов для формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Таблиця 3.3

Результати контрольного експерименту

Компоне- нти	Когнітивний	Мотиваційний	Рефлексивний

Рівні	Експери- ментальна група	Контрольна група	Експери- ментальна група	Контрольна група	Експери- ментальна група	Контрольна група
Високий рівень	50,4	28,7	46,8	25,3	55,2	18,5
Середній рівень	34,2	40,4	41,1	36,1	30,4	27,7
Низький рівень	15,4	30,9	12,1	38,6	14,4	53,8

Таблиця 3.4

Розподіл студентів за рівнями сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, контрольна й експериментальна групи на констатувальному та контрольному етапах експерименту, %

Рівні	Контрольна група			Експериментальна група		
	На констатувальному етапі	На контрольному етапі	Динаміка	На констатувальному етапі	На контрольному етапі	Динаміка
Низький	48,8	41,1	-7,1	49,2	14,0	-35,2
Середній	32,3	34,7	+2,4	30,4	35,2	+4,8
Високий	19,5	24,2	+4,7	20,4	50,5	+30,4

Під час другого зрізу в експериментальній групі низький рівень сформованості педагогічних цінностей становив 14,0 %, у контрольній групі – 41,1 %; середній рівень в експериментальній групі становив 35,2 %, а в контрольній – 34,7 %; високий рівень в експериментальній групі дорівнював 50,8 %, у контрольній – 24,2 %, в експериментальній групі різниця між першим і другим вимірами в низькому рівні становила 35,2 %, у середньому – 4,8 %, у високому – 30,4 %. У контрольній групі різниця між першим і другим вимірами в низькому рівні дорівнювала 7,1 %, у середньому рівні – 2,4 %, у високому – 4,7 %. Порівняльні дані показників рівнів

сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів наочно відображені на рис. 3.14.

Одержані дані свідчать про ефективність застосування методики формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

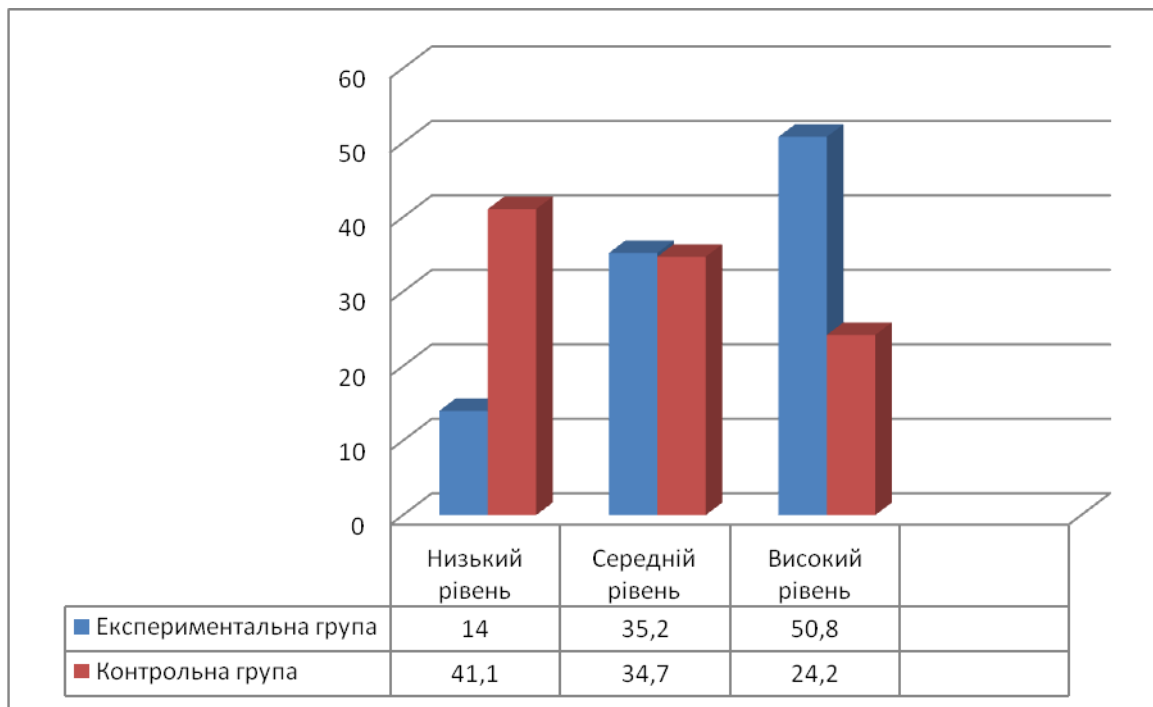

Рис. 3.14. Рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей (контрольний експеримент)

Отже, зміни в експериментальній групі переконливо доводить ефективність запропонованої нами моделі формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів.

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що педагогічні цінності, будучи засвоєними й визнаними, виявленими в суб'єктно-особистій діяльності, сприяють становленню професіоналізму й педагогічної майстерності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Під час експериментального дослідження доведено ефективність упровадження педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів. Аналіз результатів проведеної роботи свідчить про позитивні зміни, що відбулися в експериментальній групі порівняно з контрольною.

Отже, майбутні вихователі, що брали участь у формувальному експерименті, відзначили, що більш глибоко зрозуміли необхідність проектування, конструювання та здійснення педагогічного процесу з орієнтацією на педагогічні цінності, у них підвищився інтерес до власного аксіологічного «Я». Наведені результати свідчать про ефективність розробленої програми та підтверджують гіпотезу дослідження.

Висновки до третього розділу

1. У процесі дослідження обґрунтовано та розроблено модель формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, до якої входить сукупність взаємопов'язаних складових: мета, види та функції педагогічних цінностей, структурні компоненти та критерії педагогічних цінностей, педагогічні умови та етапи формування пріоритетних педагогічних цінностей форми та методи навчання, а також результат.

Установлено, що цінності не тільки регулюють професійну діяльність, а й, ставши мотивом діяльності й спілкування, визначають і характеризують будову мотиваційної сфери майбутніх фахівців із метою виявлення домінуючих мотивів, якими є цінності-цілі й цінності-засоби, що дозволяє формувати гуманістичну спрямованість професійної діяльності.

2. З'ясовано, що розширення уявлень майбутнього вихователя про специфіку майбутньої професійної діяльності може бути реалізоване в процесі вивчення спецкурсу «Педагогічна аксіологія».

Введення спецкурсу та його результати дають можливість стверджувати, що спеціальна увага до педагогічних цінностей спеціаліста є основою для

формування особистісно-орієнтованого вихователя. Моделювання вибіркового «образу вихователя» під час занять дає можливість отримати уявлення про ідеального вихователя, до рівня якого слід прагнути.

3. Проаналізовано поняття «саморефлексія» – це здійснювальний студентами аналіз, самоаналіз, оцінка, самооцінка, контроль, самоконтроль рівня своєї готовності до педагогічної діяльності та готовність до його самовдосконалення.

З'ясовано, що у системі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів здатність до саморефлексії є умовою їх професійного самовдосконалення. Саме за допомогою рефлексії майбутній вихователь може відображати своє ставлення до майбутньої професійної діяльності.

4. Розроблено методику перевірки ефективності педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах констатувального й формувального етапів експерименту.

5. Експериментальною перевіркою доведено ефективність запропонованих педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Під час другого виміру в експериментальній групі низький рівень сформованості педагогічних цінностей становив 14,0 %, у контрольній групі – 41,1 %; середній рівень в експериментальній групі становив 35,2 %, а в контрольній – 34,7 %; високий рівень в експериментальній групі дорівнював 50,8 %, у контрольній – 24,2 %, в експериментальній групі різниця між першим і другим вимірами в низькому рівні становила 35,2%, у середньому – 4,8%, у високому – 30,4%. У контрольній групі різниця між першим і другим вимірами в низькому рівні дорівнювала 7,1 %, у середньому рівні – 2,4 %, у високому – 4,7 %.

Більшість майбутніх вихователів експериментальної групи навчилися аналізувати власну професійну діяльність й адекватно оцінювати педагогічну ситуацію, вони постійно прагнуть до професійного самовдосконалення, готові

підвищувати рівень професійної компетентності. У контрольній групі практично не відбулося ніяких змін.

6. Під час експериментального дослідження доведено ефективність упровадження педагогічних умов формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів. Аналіз результатів проведеної роботи свідчить про позитивні зміни в обох групах, однак в експериментальній групі вони більш значні порівняно з контрольною.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Одержані результати проведеного дослідження дали підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури з'ясовано сутність і уточнено зміст поняття «пріоритетна педагогічна цінність», теоретично обґрунтована специфіка й структура цього поняття. В умовах перехідного суспільства, плюралізму ідей і поглядів, докорінних змін в індивідуальній та колективній свідомості людей важливою є проблема вивчення ціннісних орієнтацій молоді. Водночас саме молодому поколінню належить у майбутньому впроваджувати в реальному житті закладені пріоритети розвитку кожної окремої особистості, суспільства, нації, людства в цілому. Тому проблему ціннісної сфери особистості більшість дослідників розглядає в нерозривному зв'язку з принципами побудови національної системи виховання та освіти. Пріоритетні педагогічні цінності розуміємо як систему утворень особистості, вибіркоче ставлення до педагогічної діяльності на основі засвоєних загальнолюдських цінностей і професійних знань, умінь, навичок та їх особистісного прийняття. Здійснення компонентно-структурного аналізу означеного феномену дозволило виокремити пріоритетні педагогічні цінності вихователя дошкільного навчального закладу, а саме: дитина, знання, комунікабельність, гуманність, творчість, саморозвиток. Структуру педагогічних цінностей відображає взаємодія когнітивного, мотиваційного та рефлексивного компонентів, які репрезентують потребу в збагаченні власного досвіду знаннями про педагогічні цінності, виявленні інтересу до їх засвоєння, передбачають здатність застосовувати сформовані пріоритетні педагогічні цінності в професійній діяльності.

2. На основі структурних компонентів (когнітивного, мотиваційного, рефлексивного) виявлено критерії та показники (когнітивний компонент: рівень розвитку інтелектуальних здібностей, фахові знання та уміння їх реалізувати у практичній діяльності; мотиваційний: наявність професійних інтересів і мотивів, усвідомлення професійних цінностей; рефлексивний: професійна

спрямованість, самооцінка професійної діяльності, самоосвітня діяльність), рівні (високий, середній, низький) сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Результати дослідження показали, що для більшості студентів характерний низький рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, унаслідок чого студенти відчують труднощі у визначенні для себе конкретних цілей професійної діяльності.

3. Для успішного формування пріоритетних педагогічних цінностей у процесі професійно-педагогічної підготовки визначено педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності (передбачає усвідомлення студентами чіткого визначення цілей професійно-педагогічної діяльності); формування у студентів педагогічної рефлексії (підвищує рівень інтелектуальної активності та самостійності студентів у ході опанування предметами з обраного фаху); системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність; розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст та шляхи реалізації педагогічних цінностей (передбачає включення студентів до педагогічного процесу та розробка спецкурсу «Педагогічна аксіологія»).

4. З огляду на сучасний стан сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ДНЗ розроблена модель формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, яка існує в межах цілісної професійної підготовки і містить: *мету* – формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів; *пріоритетні педагогічні цінності*: дитина, знання, комунікабельність, гуманність, творчість, саморозвиток; *функції педагогічних цінностей*: науково-пізнавальна, світоглядна, оцінна; *структурні компоненти педагогічних цінностей*: когнітивний, мотиваційний, рефлексивний; *критерії* (система фахових знань, умінь і навичок, загально інтелектуальний розвиток,

практична реалізація педагогічних умінь і навичок; наявність професійних мотивів та інтересів, усвідомлення педагогічних цінностей; самооцінка педагогічної діяльності, самоосвітня діяльність, професійна спрямованість); *педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей* (забезпечення позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності; формування в студентів педагогічної рефлексії; системне залучення студентів до практично зорієнтованої діяльності, що моделює майбутню професійну діяльність; розроблення й упровадження в процес фахової підготовки майбутніх вихователів спеціального курсу, що розкриває зміст і шляхи реалізації педагогічних цінностей); *етапи формування педагогічних цінностей*, до яких запропоновані *організаційні форми роботи, методи та прийоми навчання*: змістово-орієнтаційний (збагачення уявлень про цілі, сутність і спрямованість сучасного педагогічного процесу, цінності професії як провідної характеристики особистості педагога, формування позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності); організаційні форми роботи: лекції, лекції-дискусії, практичні, семінарські та лабораторні заняття; методи та прийоми навчання: розповідь, пояснення, реферат, доповідь, спостереження, портфоліо; практично зорієнтований (орієнтування студентом своєї педагогічної діяльності на практичних заняттях на основні зміни, переоцінки системи педагогічних цінностей); організаційні форми роботи: спецкурс «Педагогічна аксіологія», робота гуртка «Аксіологічна скринька»), тематичні конференції, педагогічна практика; методи та прийоми навчання: диспут, дискусія, круглий стіл, евристична бесіда, проект, конкурс, педагогічне есе, відеопрезентація; творчо рефлексивний (самодіагностика педагогічних цінностей і прогнозування професійного та особистісного розвитку); організаційні форми роботи: семінарські заняття, педагогічна практика, самостійна робота, професійно-зорієнтована позааудиторна робота; методи та прийоми навчання: вправи, ділова гра, твір-роздум, педагогічний театр, педагогічний плакат; *результат* – позитивна динаміка сформованості пріоритетних педагогічних цінностей.

У процесі педагогічного експерименту перевірено ефективність запропонованої авторської методики формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів ДНЗ. За результатами експериментального дослідження доведено, що реалізація педагогічних умов забезпечила позитивну динаміку сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Згідно критерію Пірсона (критерію істотності розходження), в експериментальній групі статистично виявлено значущий показник зростання рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів в порівнянні з контрольною групою. Так, кількість студентів, які досягли високого рівня сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, зросла в експериментальній групі на 30,4 %; середнього – на 4,8 %. На низькому рівні їх кількість зменшилася на 35,2 %. Натомість у контрольній групі якісні й кількісні зміни в рівнях досліджуваної сформованості були менш відчутними: кількість студентів із високим рівнем підвищилася на 4,7 %, із середнім – на 2,4 %, із низьким – зменшилася на 7,1 %. Отже, позитивні зміни в експериментальних групах відбулися інтенсивніше.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання форм і методів формування педагогічних цінностей у майбутніх вихователів у системі ступеневої педагогічної освіти; місця формування пріоритетних педагогічних цінностей у самореалізації особистості майбутнього педагога; індивідуального підходу до студентів у процесі формування пріоритетних педагогічних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1999. – 299с.
2. Аврамчук Л. А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів / Л. А. Аврамчук // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 122 – 126.
3. Адаскин Б. И. Воспитание интереса к профессии / Б. И. Адаскин // Сов. педагогика. – 1965. – № 8. – С. 96 – 104.
4. Адлер А. О нервическом характере / А. О. Адлер. – СПб.–М.: АСТ, 1997. – 386 с.
5. Айер А. Д. Язык, истина и логика / А. Д. Айер // Аналитическая философия : избранные тексты / сост., вступ. ст. и коммент. А. Ф. Грязнова. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – М., 1993. – С. 50 – 56.
6. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти : монографія / О. В. Акімова. – Вінниця : [Балюк І. Б.], 2007. – 351 с.
7. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 327с.
8. Аксиологические приоритеты в сфере образования и воспитания: (История и современность) / [науч. ред. З. И. Равкин]. – М. : ИТОП РАО, 1997. – 370 с.
9. Александрова О. Ф. Модель формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя / О. Ф. Александрова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №2 (13). – С. 139 – 145.
10. Алексеев В. Е. Активизация работы по развитию технического творчества учащихся / В. Е. Алексеев. – М.: Высшая школа, 1989. – 71 с.
11. Алексеев Н. Г. Способность к рефлексии как существенный момент интеллектуальной культуры специалиста / Н. Г. Алексеев. – Новосибирск : НГУ, 1994. – 240 с.

12. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 554 с.
13. Альтшулер Д. С. Поиск новых идей: от озарения к технологии: (теория и практика решения изобретательских задач) / Д. С. Альтшулер, А. В. Зусман, В. И. Филатов. – Кишинеу: Карта Молдовеняске, 1989. – 381 с.
14. Аминов Н. А. Диагностика педагогических способностей : метод. пособ. / Н. А. Аминов ; под. ред. М. Н. Гинзбурга. – М. : Ин-т практической психологии ; Воронеж: НПО «МОДЕК», 1997. – 80 с.
15. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М. : Наука, 1977. – 380с.
16. Ананьев Б. Г. Познавательные потребности и интересы / Б. Г. Ананьев // Ученые зап. Ленингр. ун-та. Сер. филос. науки. – Л., 1959. – Вып. 16: Психология. – С. 41 – 60.
17. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. – 338с.
18. Андрусич Н. Вихователю – шукати, творити, діяти / Н. Андрусич // Дошкільне виховання. – 1989. – №9. – С. 9 – 10.
19. Андрущенко В. П. Етнонаціональний фактор освіти / В. П. Андрущенко // Етнокультурні аспекти українського державотворення: історія і сучасність. – Мелітополь, 2001. – С. 2 – 8.
20. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12 – 14.
21. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368с.
22. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М. : Мысль, 1988. – 137 с.
23. Анисимов С. Ф. Теория ценностей в отечественной философии XX века / С. Ф. Анисимов // Вестник Моск. ун.-та. – 1994. – Сер. 7. – №4. – С. 40.

24. Анисимов С. Ф. Ценности реальные и мнимые / С. Ф. Анисимов. – М.: Мысль, 1970. – 181с.
25. Аннонков В. П. Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах промислово-економічного коледжу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05; 12.00.01 / В. П. Аннонков. – К., 1996. – 24с.
26. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект / І. П. Аносов. – К.: Твімінтер, 2003. – 391 с.
27. Артемова Л. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю / Л. Артемова // Дошкільне виховання. – 2002. – №2. – С. 7 – 9.
28. Архангельский Л. М. Моральные ценности: сущность и реализация / Л. М. Архангельский // Современная цивилизация и моральные ценности. – М., 1982 – С.4.
29. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы: [учеб.-метод. пособ.] / С. И. Архангельский. – М.: Высшая школа, 1980. – 368 с.
30. Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа: [учеб. для вузов со спец. «Психология»] / А. Г. Асмолов. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
31. Аспект самообразования личности школьника : метод.рек. в помощь классным руководителям, учителям и студ. пед. вузов. – Запорожье, 1991. – 46с.
32. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии / Н. А. Асташова // Педагогика. – 2002. – №8. – С. 8–13.
33. Асташова Н. А. Учитель: проблема выбора и формирование ценностей / Н. А. Асташова. – М.: Московский псих.-соц. ин-т Воронеж: Изд-во НПО «МОДЕК», 2000. – 272с.
34. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: [курс лекций] / Г. В. Атаманчук. – М.: Юрид. лит., 1997. – 400с.

35. Афанасьев В. Г. Эффективность социального управления: системно–деятельностный подход / В. Г. Афанасьев, А. Д. Урсул // Информация и управление. Философско-методологические аспекты. – М. : Наука, 1985. – С. 7.
36. Ахияров К. Ш. Формирование ценностных ориентаций будущих учителей / К. Ш. Ахияров, А. Ф. Амиров // Педагогіка. – 2002. – №3. – С. 50 – 54.
37. Ахметзянова Л. М. Теоретичні основи і методика розвитку педагогічного покликання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. М. Ахметзянова. – К., 1996. – 48 с.
38. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М.: Знание, 1987. – 78 с.
39. Бабанський Ю.К. Оптимізація педагогічного процесу / Ю. К. Бабанський, М. М. Поташник. – К.: Радянська школа, 1984. – 287 с.
40. Бабанський Ю. К. Оптимізація педагогічного процесу : (у питаннях і відповідях) / Ю. К. Бабанський, М. М. Поташник. – К.: Радянська школа, 1982. – 200 с.
41. Бадюл С. Професійно-педагогічні цінності як психолого–педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів / С. Бадюл // Рідна школа. – 2002. – №6. – С.14 – 15.
42. Баев Б. Ф. Психологія навчання / Б. Ф. Баев. – К.: Радянська школа, 1972. – 136 с.
43. Бакуменко В. Методологічна база державно–управлінських рішень / В. Бакуменко// Вісник УАДУ. – 2000. – №1.– С. 5 – 19.
44. Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г. О. Балл // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3. – С. 18 – 26.
45. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г. О. Балл // Практична психологія та соціальна робота – 2001. – №1. – С.3.
46. Барбіна Є. С. Педагогічна майстерність як чинник інтеграції професійної підготовки майбутнього вчителя / Є. С. Барбіна // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1. – С. 133 – 140.

47. Батищев Г. С. Истина и ценности / Г. С. Батищев // Познание в социальном контексте. – М.: РАН, 1994. – С. 61 – 78.
48. Бахтин М. К. Философия поступка / М. К. Бахтин // Философия и социология науки и техники. – М., 1985. – С. 117.
49. Беляева Л. О некоторых проблемах вузовской подготовки специалиста по дошкольному воспитанию / Л. Беляева, Л. Литвин // Дошкольное воспитание. – 1990. – №7. – С. 2 – 5.
50. Бердяев Н. А. О назначении человека / Н. А. Бердяев. – М. : Республика, 1993. – 318 с.
51. Бережна Г. Виховання майбутнього вчителя – носія національних цінностей і загальнолюдських надбань / Г. Бережна // Все для вчителя. – 2003. – № 26 (верес.). – С. 37 – 43.
52. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1990. – 192 с.
53. Бех І. Д. Виховання особистості : навч. метод. посіб. У 2 кн. Кн. 1. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 278 с.
54. Бех І. Д. Виховання особистості : навч. метод. посіб. У 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 342 с.
55. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 124– 128.
56. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12. – С. 34.
57. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб./ І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248 с.
58. Бех І. Д. Психологія цінностей і виховний процес / І. Д. Бех // Педагогічна газета. – 1996. – № 9. – С. 2.

59. Блінова О. Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування / О. Є. Блінова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1–2. – С. 97 – 103.
60. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2-х т. Т. 1 / П. П. Блонский ; [сост. и авт.. вступ. ст. М. Г. Данильченко , А. А. Никольская ; под ред. А. В. Петровского]. – М. : Педагогика, 1979. – 304 с.
61. Богданова І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної діяльності вчителя: [монографія] / І. М. Богданова. – О. : Маяк, 1998. – 282 с.
62. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.М. Богданова. – О.: «ТЕС», 1999. – 146 с.
63. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: [избр. психологические труды] / Л. И. Божович Л. И. – М. – Воронеж :[Б. и.], 1995. – 348с.
64. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації / А. М. Бойко. – К.: ІЗМН, 1996. – 230 с.
65. Большой энциклопедический словарь. – М., 1998. – 1252 с.
66. Бондар В. В. Формування культури педагогічної праці студентів у процесі позааудиторної діяльності: автореф. канд. канд. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. В. Бондар. – К., 2001. – 21 с.
67. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
68. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11 – 17.
69. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 2007. – № 7. – С. 44–53.

70. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144 – 150 .
71. Бубер М. Я и Ты / М. Бубер – М.: Высшая школа, 1993. – 174 с.
72. Булгакова Н. Б. Педагогіка вищої школи: [конспект лекцій] / Н. Б. Булгакова – К.: НАУ, 2003. – 40 с.
73. Василенко В. А. Ценность и ценностное отношение / В. А. Василенко // Проблема ценности в философии. – М. – Л.: Наука, 1966. – С. 41 – 49.
74. Васьковская С. В. Психологические условия формирования профессионального самопознания будущего учителя: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна і вікова психологія» / С. В. Васьковская. – К., 1987. – 17 с.
75. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М., 1990. – 380 с.
76. Вебер М. Исследование по методологии науки / Вебер М. – М.: ИНИОН, 1980. – 202 с.
77. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер . — К. : Основи, 1994. – 261 с.
78. Ведель Ж. Административное право Франции: [пер. с фр.] / Ж. Ведель. – М.: Прогресс, 1973. – 512 с.
79. Ведерникова Л. В. Формирование ценностных установок на творческую самореализацию / Л. В. Ведерникова // Педагогіка. – 2003. – № 8. – С. 47 – 53.
80. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студенської молоді / В. В. Вербець. – Рівне: РДГУ, 2005. – 383 с.
81. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 204 с.
82. Вергасов В. Н. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе / В. Н. Вергасов. – К.: Вища школа, 1985. – 174 с.
83. Вижевська Ю. О. Формування професійно-пізнавального інтересу майбутніх учителів до педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття

наук.ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ю. О. Вижевська. – К., 2006. – 21 с.

84. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Вилюнас. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.

85. Виндельбанд В. История новой философии в связи с общей культурой и отдельными науками / В. Виндельбанд – СПб., 1905. – 379 с.

86. Виндельбанд В. История философии / В. Виндельбанд. – М.: Директ-медиа, 2010. – 1302 с.

87. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Острог, 1998. – 444 с.

88. Вишневський О. Сучасне українське виховання. [педагогічні нариси] / О. Вишневський. – Л. : Львів. обл. наук.-метод. ін.-т освіти; Львів. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.

89. Вишневський О. І. Теоретичні основи педагогіки: [курс лекцій] / О. І. Вишневський. – Дрогобич: Відродження, 2001. – С. 83

90. Вікова та педагогічна психологія : [навч. посіб.] / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.]. – К.: Просвіта, 2004. – 413 с.

91. Власть: очерки современной политической философии Запада / [ред. В. В. Мшвениерадзе, И. И. Кравченко]. – М.: Наука, 1989. – 325 с.

92. Вовк Л. П. Генезис пріоритетних тенденцій освіти дорослих: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Л. П. Вовк. – К., 1996. – 46 с.

93. Войтович Р. Філософсько-методологічні засади системи державного управління / Р. Войтович // Вісник УАДУ. – 1999. – № 3. – С. 294 – 306.

94. Волинець К. Формуємо педагога нового питу / К. Волинець // Дошкільне виховання. – 2002. – №5. – С. 11.

95. Волков И. П. О личном авторитете руководителя / И. П. Волков // Социальная психология личности. – Л.: Знание, 1974. – С. 77 – 87.

96. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості / І. С. Волощук. – К. : Педагогічна думка, 1998. – 160 с.
97. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский; ред.: В. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 479 с.
98. Выготский Л. С. Собрание сочинений в 6 т. Т. 3 / Л. С. Выготский ; ред. А. В. Запорожец. – М. : Педагогика, 1983. – 369 с.
99. Галузинський В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: [навч. посіб. для викладачів та аспірантів вузів] / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух; ІСДО; Київський лінгвістичний ун-т. – К.: ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.
100. Гданська О. П. Формування гуманістичних орієнтацій у студентів вузів культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / О. П. Гданська. – К., 1998. – 24с.
101. Герасимчук Ю. О. Педагогічний аналіз проблеми розвитку інтересу до професійної діяльності / Ю. О. Герасимчук // Педагогіка і психологія. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Острог, 2004. – С. 64 – 70.
102. Гершунський Б. С. Педагогічна прогностика : методологія, теорія, практика / Б С. Гершунський. – К.: Вища шк., 1986. – 200 с.
103. Глезерман Г. Е. Интерес как социологическая категория / Г. Е. Глезерман // Вопросы философии. – 1986. – № 10. – С. 15 – 26.
104. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
105. Горопаха Н. М. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. напряму підготовки «Дошкільна освіта»] / Н. М. Горопаха, Т. І. Поніманська. 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 232 с.
106. Гришко Ю. А. Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Ю. А. Гришко. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.

107. Гуревич Р. С. Використання інформаційних технологій навчання як педагогічна проблема/ Р. С. Гуревич // Наукові записки. Сер.: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2001. – Вип. 5. – С. 27.

108. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр; за ред. член-кор. НАПН України Р. С. Гуревича, 2012. – 506 с.

109. Гуревич Р. С. Удосконалення підготовки вчителя у світлі вимог постіндустріального суспільства: проблеми і перспективи / Р. С. Гуревич, А. М. Коломієць // Управління соціальними системами. – Х., 2001. – № 4. – С. 20–26.

110. Демидова В. Г. Формування в майбутніх педагогів прогностичного компонента професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. Г. Демидова. – Одеса, 2001. – 20 с.

111. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті / Л. О. Демінська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання. – Х. : ХОВНОКУ-ХДАДМ. – 2011. – №11. – С. 41–44.

112. Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)». – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

113. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. Л. Петренко та ін.; АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти; Технологічний ун-т Поділля. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.

114. Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности / Б. И. Додонов // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 126–130.

115. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя / Л. В. Долинська, Н. П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2008. – 122 с.

116. Дробницький А. Г. Некоторые аспекты проблемы ценностей. Проблема ценностей в философии / А. Г. Дробницький. – М.: Наука, 1989. – С. 20.

117. Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності педагога: [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДПІ, 1994. – 187 с.

118. Дубич К. В. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища ВНЗ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 / К. В. Дубич. – Луганськ, 2007. – 20 с.

119. Дьяур Г. Теоретичні підходи до обґрунтування цінностей сучасного українського виховання / Г. Дьяур // Рідна школа. – 2006. – №7. – С. 22 – 25.

120. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко. – Минск, 1976. – 175 с.

121. Елканов С. Б. Профессиональное самовоспитание учителя / С. Б. Елканов. – М.: Просвещение, 1986. – 143 с.

122. Етичні норми і цінності: проблеми обґрунтування / Аболіна Т. Г., Єрмоленко А. М., Киселева О. О., Малахов В. А. ; Ін-т філос. НАН України ім. Г. Сковороди – К. : [б.в.], 1997. – 144 с.

123. Євтух М. Б. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні / М. Б. Євтух , В. М. Галузинський. – К.: ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.

124. Єдність національного і загальнолюдського у формуванні морально-духовних цінностей: [зб. наук. пр.] / Б. К. Остафійчук та ін.; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2002. – 176 с.

125. Єрмакова С. С. Домінантні характеристики професійно-педагогічних цінностей / С. С. Єрмакова // Формування національних загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді. – К., 2002. – С. 59 – 62.

126. Єрмакова С. С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / С. С. Єрмакова. – О., 2003. – 24 с.

127. Жовтоніжко І. М. Роль оцінювально-цілісних знань студентів вищих навчальних закладів як складової системи їх індивідуальних цінностей / І. М. Жовтоніжко // Ціннісні парадигми освіти. – Х.: Основа, 2005. – С. 122 – 128.
128. Загальна, вікова і педагогічна психологія : практикум / Д. Ф. Ніколенко, О. В. Скрипченко, Л. М. Проколієнко та ін. – К., 1980. – 208 с.
129. Закон України про вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>. – Назва з екрану.
130. Закон України «Про освіту». – К. : Генеза, 1996. – 36 с.
131. Западная философия: итоги тысячелетия : [монографія] / авт. : К. Ясперс, В. Брюнинг, Н. Гартман, А. Шмидт, Дж. Папини, М. Де Унамунно) ; [сост. В. М. Жамиашвили; ред. А. В. Перцева]. – Екатеринбург: Деловая книга, 1997. – 656 с.
132. Запорожец А. В. Избранные психологические труды : В 2-х т. Т. 1 / А. В. Запорожец – М.: Педагогика, 1986. – 316 с.
133. Запорожец А. В. Избранные психологические труды: В 2-х т. Т. 2 / А. В. Запорожец – М.: Педагогика, 1986. – 296 с.
134. Захарченко М. В. Рефлексия в педагогике [Электронный ресурс] / М. В. Захарченко // Слово: православный образовательный портал. – Режим доступа: http://www.portal-slovo.ru/pedagogy/37918.php?ELEMENT_ID=37918. – оглавление с экрана.
135. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М.: Политиздат, 1986. – 221 с.
136. Зинченко В. П. О целях и ценностях образования / В. П. Зинченко // Педагогика. – 1997. – № 5. – С. 3 – 16.
137. Золотарева Н. Молодым специалистам внимание и заботу / Н. Золотарева // Дошкольное воспитание. – 1985. – №1. – С. 32 – 34.
138. Зязюн І. Високе покликання, висока відповідальність / І. Зязюн // Дошкільне виховання. – 1980. – №2. – С. 12 – 13.
139. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості / І. Зязюн // Вища освіта України. – 2005. – №3. – С. 5 – 12.

140. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: [навч. посіб. для вчителів, асп., студ. серед. та вищ. навч. закладів] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач; АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1997. – 302 с.
141. Зязюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І. А. Зязюн // Світло. – 1996. – № 1. – С. 4 – 9.
142. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: [наук.-метод. посіб.] / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
143. Зязюн І. А. Психодіагностика педагогічної майстерності вчителя / І. А. Зязюн // Вісник Житомирського державного педагогічного університету, 2003. – № 12. – С. 52 – 55.
144. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія / І. А. Зязюн. – К.; Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
145. Ивин А. А. Аксиология / А. А. Ивин. – М.: Высшая школа, 2006. – 390с.
146. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебн.пособ. / И. Ф. Исаев. – М. : Издательский центр “Академия”, 2004. – 208 с.
147. Іванець Н. І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07 / Н. І. Іванець. – К., 2001. – 19с.
148. Іванілов О. Ціннісні орієнтації сучасної молоді та проблеми їх реалізації в сучасному суспільстві / О. Іванілов // Современное студенчество Украины: опыт, проблемы, перспективы. – Запорожье, 2002. – С. 136 – 139.
149. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблеми / П. Р. Ігнатенко // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 118 – 123.
150. Іздебська В. Ціннісні орієнтації особистості в контексті духовного світу студентства / В. Іздебська // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 17 – 19.
151. Каган М. С. Философская теория ценностей / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК“Петрополис”, 1997. – 205 с.

152. Казмірик С. М. Динаміка ідеї цінності в загальній та педагогічній аксіології / С. М. Казмірик // Наукові праці. – Т. 86, вип. 73. – С. 86 – 90.
153. Капацина А. Виховання самосвідомості особистості студента як умова її розвитку і самореалізації / А. Капацина // Рідна школа – 2004. – № 11. – С. 26 – 27.
154. Каптерев П. Ф. Педагогический процесс / П. Ф. Каптерев // Каптерев П. Ф. Избр. пед. соч. / П. Ф. Каптерев. – М.: Педагогика, 1982. – С. 163 – 213.
155. Карцев И. Д. Ищи свою профессию / И. Д. Карцев. – М.: Молодая гвардия, 1973. – 96 с.
156. Каткова Т. І. Соціально-професійна адаптація студентів вищих навчальних закладів економічного профілю / Каткова Т. І. – Запоріжжя: Прем'єр, 2004. – 136 с.
157. Качалов В. Рефлексия [Электронный ресурс] / В. Качалов // Психологический словарь. Мир психологии: информационный портал. – Режим доступа: <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word=820>. – оглавление с экрана.
158. Кашкарьова Л. Р. Ставлення сучасної української молоді до «вічних» соціальних цінностей [Електронний ресурс] / Л. Р. Кашкарьова. – Режим доступа: <http://vuzlib.com/content/view/141/84/>. – заголовок з екрану.
159. Кишакевич Ю. Л. Ієрархія цінностей у вихованні студентської молоді / Ю. Л. Кишакевич // Новітні технології : наук.-метод. зб. – 2001. – Вип. 31. – С.81 – 86.
160. Климов Е. А. Как выбирать профессию / Е. А. Климов. – М.: Образование, 1984. – 159 с.
161. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов.– Ростов-н/Д, 1996. – 520 с.
162. Козлова С. О некоторых проблемах подготовки специалиста / С. О. Козлова // Дошкольное воспитание. – 1989. – № 10. – С. 5 – 7.
163. Коломієць А. М. Інформаційна культура як системоутворюючий чинник професійної культури вчителя / А. М. Коломієць // Сучасні

інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: зб. наук. пр. – К.–Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2006. – Вип. 9. – С. 402 – 409.

164. Комарова Т. Воспитатель детского сада... Каким он должен быть? / Т. Комарова // Дошкольное воспитание. – 1990. – №3. – С. 5 – 7.

165. Комплексный подход к формированию личности будущего педагога : сб. науч. тр. / ред. кол.: Л. А. Сухинская и др. – Днепропетровск, 1980. – 179 с.

166. Кондратова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л. В. Кондратова. – К. : Вища школа, 1987. – 52 с.

167. Концепція національного виховання : схвалена Всеукр. пед. радою працівників освіти, 30 черв. 1994 р. // Рідна школа – 1995. – № 6. – С. 18 – 25.

168. Концепція підготовки фахівця у галузі дошкільної освіти. – Рівне, 2000. – 25 с.

169. Копилова О. М. Особливості формування професійних цінностей студентів педагогічного університету в процесі вивчення курсу «Загальна педагогіка» / О. М. Копилова // Вісник ЛНУ імені Т. Шевченка. – Луганськ, 2011. – №10. – С.74–78.

170. Копилова О. М. Формування професійних цінностей студентів у процесі навчання педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О. М. Копилова. – Кривий Ріг, 2011. – 22 с.

171. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; [упоряд. В. А. Андрієвська; ред. Л. М. Проколієнко]. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.

172. Котик І. О. Роль рефлексії у формуванні готовності до вибору професії / І. О. Котик // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 3. – С. 67 – 71.

173. Кравець Л. М. Виховання потреби у самоаналізі професійної діяльності в майбутніх педагогів / Л. М. Кравець // Вісник

Прикарпатського університету: зб. наук. пр. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. 12. – С. 15 – 22.

174. Крамаренко А. М. Професійно-педагогічні цінності майбутніх учителів початкової школи у контексті Болонського процесу [Електронний ресурс] / А. М. Крамаренко. – Режим доступу : http://www.bdpu.org/scientific_published/conf_2008/articles/Section_1/Kramarenko.doc/view. – заголовок з екрану.

175. Крегжде С. П. Психология формирования профессиональных интересов / С. П. Крегжде. – Вильнюс: Мокелас, 1981. – 196 с.

176. Кремень В. Г. Аксіологічний зміст спрямованості національної освіти в Україні / В. Г. Кремень // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи: Третя Міжнар. наук. конф. 13-14 трав. 2011 р. : зб. матеріалів. – Х. : Міськдрук, 2011. – С. 8 – 14.

177. Крижко В. В. Психология в практике менеджера образования / В. В. Крижко, Е. М. Павлютенков. – СПб.: КАРО, 2001. – 304 с.

178. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1970. – 114 с.

179. Кузьмина Н. В. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Н. В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1967. – 183 с.

180. Кухарев Н. В. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества: (Опыт, критерии измерения, прогнозирование). В 3 ч. Ч. 1: Диагностика педагогического мастерства / Н. В. Кухарев, В. С. Решетько; Национальный институт образования Республики Беларусь; Белорусское отделение Международной академии акмеологических наук. – Минск : Адукацыя і выхаванне, 1996. – 103 с.

181. Кухарев Н. В. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества: (Опыт, критерии измерения, прогнозирование). В 3 ч. Ч. 2: Диагностика педагогического творчества. / Н. В. Кухарев, В. С. Решетько; Национальный институт образования Республики Беларусь;

Беларуское отделение Международной академии акмеологических наук. – Минск : Адукацыя і выхаванне, 1996. – 95 с.

182. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. А. Кушнір. – К., 2003. – 39 с.

183. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверялг. – Таллин: Валгус, 1980. – 334 с.

184. Легка В. Вчатся молоді / В. Легка // Дошкільне виховання. – 1979. – №12. – С. 20.

185. Лекторский В. А. Самообразование и рефлексия в научном познании / В. А. Лекторский // Общественные науки. – 1980. – № 2. – С. 123 – 137.

186. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – 2-е изд./ А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 279 с.

187. Леонтьев А. Н. Потребности и мотивы деятельности / А. Н. Леонтьев // Психология : учеб. для пед. ин-тов. – М., 1962. – С. 368 – 370.

188. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.

189. Линенко А. Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності / А. Ф. Линенко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 125 – 132.

190. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук.: спец. 13.00.04 / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 47 с.

191. Литвиненко Н.С. Формування ідеального педагога як мета підготовки вчителя / Н. С. Литвиненко, І. М. Литвиненко // Наукові записки психолого-педагогічного факультету: зб. наук. пр. Полтавського держ. пед. ін.-ту ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 1998. – С. 131 – 133.

192. Лихачев Б. Т. Воспитательные аспекты обучения / Б. Т. Лихачев. – М.: Просвещение, 1982. – 191 с.

193. Лихачев Б. Т. Философия образования / Б. Т. Лихачев. – М. : Прометей, 1995. – 282 с.
194. Лігоцький А. О. Методологічні аспекти проектування сучасних освітніх систем / А. О. Лігоцький. – К.: Преса України, 1995. – 107 с.
195. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти / В. С. Лутай. – К. : Центр «Магістр», 1996. – 256с.
196. Майборода В. Вирішальний фактор / В. Майборода // Дошкільне виховання. – 1985. – №8. – С. 2 – 3.
197. Максименко С. Д. Професійне становлення молодого вчителя: навч. посіб. для студ. пед. вузів / С. Д. Максименко, Т. Д. Щербан. – Ужгород: Закарпаття, 1998. – 105 с.
198. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати: (наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко , О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3. – С. 68 – 72.
199. Малай Н.О. Моральні цінності сучасного студентства. Современное студенчество Украины: опыт, проблемы, перспективы / Н. О. Малай. – Запорожье, 2002. – С. 89 – 91.
200. Маноха І. П. Професійний потенціал особистості: досвід контологічного дослідження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук.: спец. 13.00.01 / І. П. Маноха. – К., 1993. – 22 с.
201. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1997. – 308 с.
202. Марусинець М. М. Прикладні аспекти дослідження професійної ідентифікації особистості / М. М. Марусинець // Соціальна психологія. – 2002. – № 3 (11). – С. 90 – 98.
203. Машовець М. А. Сучасні підходи до організації педагогічної практики майбутніх дошкільних педагогів / М. А. Машовець // Збірник наукових праць./ укладач І.Г.Улюкаєва. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. – С. 177 – 182.

204. Михайлишин Г. Й. Цінності освіти як засіб досягнення мети суспільного поступу / Г. Й. Михайлишин // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : зб. наук. пр. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. – Вип. 47. – С.195 – 202.

205. Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів : теорія, практика, програми / [упоряд. Н. І. Косарева; ред. А. Й. Капської]. – К., 1998. – 192 с.

206. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів. – 3- вид., доп. / Н. Є. Мойсеюк. – К. : [б. в.], 2001. – 608 с.

207. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи : навч. посіб. для молодих викладачів, асп. і майбутніх магістрів / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т вищої освіти АПН України. – К.: НПУ, 2003. – 267 с.

208. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: Навч. посібник / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 166 с.

209. Мудрик А. В. Учитель : мастерство и вдохновение / А. В. Мудрик. – М. : Просвещение, 1998 – 159 с.

210. Навчальний процес у вищій педагогічній школі : навч. посіб. / О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Н. І. Філіпенко та ін.; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т вищої освіти АПН України ; за ред. О. Г. Мороза. – К. : НПУ, 2001. – 338 с.

211. Національна доктрина розвитку освіти // Закон і бізнес. – 2002. – № 12. – С. 3 – 9.

212. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень та ін. ; [ред. В. Г. Кременя]. – К.: Наукова думка, 2003. – 853 с.

213. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: Онтологія людини / В. Г. Нестеренко. – К. : Абрис, 1995. – 336 с.

214. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х томах / Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко – К.: Видавництво «Аконіт», 1998. – Т. IV. – 941 с.
215. Одинцова Л. О новых подходах к работе с педагогическими кадрами в дошкольных учреждениях / Л. Одинцова // Дошкольное воспитание. – 1989. – №1. – С. 53 – 59.
216. Орлов А. Б. Склонность и профессия / А. Б. Орлов. – М.: Знание, 1981. – 96 с.
217. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителя як предмет педагогічних досліджень / В. Ф. Орлов // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1. – С. 42 – 50.
218. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський та ін.; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2011. – 348 с.
219. Островская Л. Начать с себя / Л. Островская // Дошкольное воспитание. – 1989. – №3. – С. 15 – 19.
220. Островская Л. Професия воспитателя обязывает... / Л. Островская // Дошкольное воспитание. – 1980. – №8. – С. 5 – 8.
221. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості / А. Павліченко // Психологія і суспільство. – 2005. – №4. – С. 98 – 120.
222. Падалка О. І. Аксіологічні особливості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти / О. І. Падалка // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр.: наук. зап. РДГУ. – Рівне, 2011. – Вип. 2 (45). – С. 54 – 57.
223. Падалка О. І. Виховання пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів / О. І. Падалка // Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. – К. : КиМУ, 2007. – Вип. 10. – С. 201 – 210.
224. Падалка О. І. Виявлення сформованості пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки /

О. І. Падалка // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. РДГУ. – Рівне : РДГУ, 2014. – Вип. 9 (52). – С. 130 – 133.

225. Падалка О. І. Виявлення та вивчення пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки / О. І. Падалка // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Чернівці, 2011. – Вип. 571. – С. 128 – 135.

226. Падалка О. І. Выявление эффективности педагогических условий формирования приоритетных педагогических ценностей у будущих воспитателей / О. І. Падалка // Наука и мир : междунар. науч. журн. – № 3 (3). – Волгоград, 2013. – С. 204 – 206.

227. Падалка О. І. Гуманістичні педагогічні цінності майбутніх вихователів як основа професійної діяльності / О. І. Падалка // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Вип. 15, кн. 2. – Кам'янець-Подільський: Вид. ПП Зволейко Д. Г., 2011. – С. 378 – 384.

228. Падалка О. І. Педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / О. І. Падалка // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 16., кн. 2. – С. 39 – 45.

229. Падалка О. І. Педагогічні цінності у системі вузівської підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / О. І. Падалка // Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн. – Спецвипуск. – Рівне, 2011. – С. 104 – 105.

230. Падалка О. І. Пріоритетні педагогічні цінності у професійній підготовці майбутніх вихователів / О. І. Падалка // Імідж сучасного педагога. – № 6–7. – Полтава, 2010. – С. 20 – 22.

231. Падалка О. І. Розвиток професійних мотивів у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі формування пріоритетних педагогічних цінностей / О. І. Падалка // Оновлення змісту, форм

та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. РДГУ. – Рівне : РДГУ, 2012. – Вип. 4 (47). – С. 149 – 153.

232. Падалка О. І. Структура та особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів / О. І. Падалка // Наука і освіта : наук.-практ. журн. Південного наук. центру АПН України. – 2010. – № 7'2010/LXXXXIV (верес.). – О., 2010. – С. 195 – 198.

233. Панасенко Е. Самостійна робота студентів у вищому педагогічному навчальному закладі / Е. Панасенко // Рідна школа. – 2007. – №5. – С. 22 – 24.

234. Педагогика / [ред. П. И. Пидкасистого]. – М.: Педагогика, 1995. – 219 с.

235. Педагогика высшей школы: ценностные ориентиры обновления содержания образования; Всероссийская научно-практическая конференция. – М.: Уникум-Центр, 2001. – 103с.

236. Педагогика : учеб. пособ. / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 512 с.

237. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: [зб. наук. пр.] / І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало; АНП України Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 2003. – 679 с.

238. Педагогічна майстерність: підручник / Л. В. Крамущенко, І. А. Зязюн, І. Ф. Кривонос та ін.; ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.

239. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: [монографія] / ред. С. О. Сисоєвої] – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

240. Пелех Ю. В. Ціннісно-смісловий концепт професійної підготовки майбутнього педагога / Ю. В. Пелех ; за ред. М. Б. Євтуха. – Рівне : Тетис, 2009. – 400 с.

241. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будака, А. М. Старева та ін.; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : АСК, 2003. – 240 с.

242. Подласый И. П. Педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / И. П. Подласый – М.: Просвещение, 1996. – 432 с.
243. Помиткін Е. О. Проблема розвитку та діагностики духовних ціннісних орієнтацій у старшокласників / Е. О. Помиткін // Практична психологія та соціальна робота. – 1998 – №10. – С. 10 – 16.
244. Пониманская Т. И. Формирование творчества студентов в педагогических играх / Т. И. Пониманская // Методы формирования у студентов педвузов интереса к профессии. – М., 1992. – С. 62 – 66.
245. Поніманська Т. І. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини / Т. І. Поніманська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. РДГУ. – Вип. 21. – 2002. – С. 3 – 7.
246. Поніманська Т. І. Мотиваційно-ціннісна готовність педагога до гуманістичного виховання дітей / Т. І. Поніманська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. – Ялта : КГУ, 2003. – Вип. 5. – С. 232 – 236.
247. Программа рефлексивного развития педагогического мастерства / Т. В. Фролова, Т. Ю. Колошина, Г. Ф. Похмелкина, С. Ю. Степанов // Рефлексивные процессы и творчества : сб. науч. тр. / под ред. А. Н. Леонтьева. – Новосибирск, 1990. – С. 48 – 60.
248. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Текст] : Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – N 50. – С. 18 ; Урядовий кур'єр. – 2013. – № 155(29 серп.). – С. 9.
249. Професійна підготовка студентів педагогічних інститутів до виховної діяльності: [зб. наук. ст.] / М. М. Барахтян, О. В. Безпалько, А. І. Годлевська та ін. ; ред. А. Й. Капської; Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1996. – 96 с.

250. Професіоналізм педагога : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 60-річчю Кримського держ. гуманіт. ін.-ту, 21-23 верес. 2004р., Ялта, Крим, Україна / О. В. Глузман та ін. – Ялта, 2004. – 240 с.
251. Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / [ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур]. – М.: Смысл, 1997. – 336 с.
252. Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти : наук.-метод. зб. / [АПН України ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти; ред. І. А. Зязюна]. – К.: ІСДО, 1994. – 384 с.
253. Равкин З. И. Конструктивно-генетическое исследование ценностей образования – одно из направлений развития современной отечественной педагогической теории / З. И. Равкин // Образование: идеалы и ценности (историко-теоретический аспект). – М. : ИТОиП РАО, 1995. – С. 4–12.
254. Радул Д. В. Діагностика особистості майбутнього вчителя / Радул Д. В. – К.: Вища школа, 1995. – 150 с.
255. Раженко О. П. Система цінностей і життєвий стиль студентської молоді / О. П. Раженко // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №12. – С. 54 – 58.
256. Розов Н. С. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения Конструктивной аксиологии / Н. С. Розов – Новосибирск: Изд-во Новосибирского ун-та, 1998. – 292 с.
257. Романюк Л. В. Ціннісні орієнтації студентів: сутність, структура і психологічні механізми розвитку / Л. В. Романюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 188с.
258. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. В 2 т. Т. 1/ С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – 485с.
259. Савченко Л. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Л. Савченко // Рідна школа. – 2005. – №8. – С.39 – 41.
260. Савченко О. Цінності шкільної освіти / О. Савченко // Педагогічна газета – 2007. – Серп. (№ 8). – С. 2–3. – (До серпн. нарад).

261. Садова Т. Аксіологічний підхід у системі педагогічної методології / Т. Садова // Дошкільна освіта. – 2010. – № 1(27). – С.63 – 69.
262. Серeda Л. С. Формування в студентів училища загальнолюдських цінностей / Л. С. Серeda // Проблеми освіти. – 2001. – Вип. 25. – С. 207 – 212.
263. Сидоренко О. Л. Освітній простір вищого навчального закладу як визначальний чинник формування фахівця нового типу / О. Л. Сидоренко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 98 – 100.
264. Слaстенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию / В. А. Слaстенин, Г. И. Чижакова. – М.: Академия, 2003. – 192с.
265. Слaстенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слaстенин, Л. С. Подымова. – М.: ИЧП «Изд-во Магистр», 1997. – 224 с.
266. Слaстенин В. А. Педагогика: учеб.пособ. для студ. высш. пед.учеб. заведений / В. А. Слaстенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – 4-е изд. – М.: Академия, 2002. – 576 с.
267. Слaстенин В. А. Формирование у студентов методологической культуры современного стиля научно-педагогического мышления / В. А. Слaстенин, В. Э. Тамарин // Формирование личности учителя : межвуз. сб. науч. тр. – Казань: КГУ, 1989. – С. 143.
268. Слободчиков В. И. Психологические условия введения студентов в профессию педагога / В. И. Слободчиков, Н. А. Исаева // Вопросы психологии. – 1996. – № 4. – С. 72 – 80.
269. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт]. – К.: Довіра, 2000. – 1017 с. – (Бібліотека державного службовця).
270. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: [метод. посіб.] / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; уклад. Л. П. Вовк]. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 83 с.
271. Сметанський М. І. Ціннісні орієнтації сучасних концепцій виховання / М. І. Сметанський // Педагогічні науки: збірник наук.праць. – Херсон: ХДУ, 2009. – С.40-46.

272. Сміхова В. Покликання – вихователь / В. Сміхова // Дошкільне виховання . – 1988. – №5. – С. 1.
273. Собкин В. С. Жизненные ценности и отношение к образованию: кросскультурный аналіз / В. С. Собкин, П. С. Писарский. – М.: Центр социологии РАО, 1994. – 151 с.
274. Соловйова Ю. О. Формування аксіологічної культури майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Ю. О. Соловйова. – Х., 2006. – 21с.
275. Соколова Л. Виховання любові до професії педагога / Соколова Л. // Дошкільне виховання. – 1975. – №6. – С. 4 – 7.
276. Степанов С. Ю. Проблема формирования типов рефлексии в решении творческих задач / С. Ю. Степанов, И. Н. Семёнов // Вопросы психологии. – 1982. – № 1. – С. 99 – 104.
277. Сухомлинська О. В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 7 – 12.
278. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – 670 с.
279. Тамарин В. Э. Изучение ценностных ориентаций студентов в сфере знаний / В. Э. Тамарин // Советская педагогика. – 1976. – № 1. – С. 85 – 94.
280. Тарасенко Г. С. Аксіологічний підхід до створення еколого-виховних ситуацій у процесі фахової підготовки вчителя / Г. С. Тарасенко, Б. І. Нестерович // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія : збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2005. – Вип. 8. – С. 12-26.
281. Тарасенко Г. С. Дослідницька складова професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / Г. С. Тарасенко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць : наук. записки Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 5 (48). – 2012. – С.67-72.

282. Тарасенко Г. С. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації пріоритетних цінностей у вихованні дошкільників засобами природи / Г. С. Тарасенко // Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – 2012. – Вип. 12. – С. 28-32.

283. Тарасенко Г. С. Способи збагачення аксіологічного потенціалу вчителя в системі його екологічної підготовки / Г. С. Тарасенко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1999. – № 1. – С. 84-88.

284. Тепла О. М. Формування гуманістичних цінностей у студентів аграрних вищих навчальних закладів у поза аудиторній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / О. М. Тепла. – К., 2008. – 23с.

285. Тепла О. Ціннісний компонент у системі вищої освіти / О. Тепла // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 2005. – Вип. 40. – С. 39 – 45.

286. Ткачова Н. О. Аксіологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : [монографія] / Н. О. Ткачова. – Луганськ : ЛНПУ ім. Т. Г. Шевченка. – Х. : Видавництво «Каравела», 2006. – 300 с.

287. Ткачова Н. О. Оновлення освітніх цінностей у вітчизняній педагогіці після здобуття Україною державної незалежності / Н. О. Ткачова // Управління освітою. – 2005. – Лют. (№6). – С. 15 – 19.

288. Ткачова Н. О. Роль та зміст освітніх цінностей в умовах трансформації українського суспільства / Н. О. Ткачова // Ціннісні парадигми освіти. – Х. : Основа, 2004. – С. 39 – 55.

289. Токар Н. Ф. Динаміка мотивації в процесі професійної підготовки / Н. Ф. Токар // Педагогіка і психологія. – 1997. – №4. – С. 151 – 154.

290. Троцько Г. В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі / Г. В. Троцько Г. В. – Х. : Основа, 1995. – 241 с.

291. Тугаринов В. П. Марксистская философия и проблема ценности / В. П. Тугаринов // Проблема ценности в философии. – М. – Л.: Наука, 1966. – С. 14 – 24.
292. Тугаринов В. П. О ценностях жизни и культуры / В. П. Тугаринов. – Л.: ЛГУ, 1960. – 156 с.
293. Фатхуллин М. Ф. Воспитание специалиста / М. Ф. Фатхуллин. – Казань: Изд-во Казан.ун-та, 1990. – 150 с.
294. Філософія : [навч.-метод. посіб.] / Л. В. Афанасьєва, В. В. Букреев, Л. С. Воробйова та ін. – К.: Акцент, 2003. – 200 с.
295. Фіцула М. Педагогіка вищої школи. [Навчальний посібник] / М. Фіцула. – К.: «Академія», 2005. – 216 с.
296. Формування національних, загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 1-12 груд. 2002р. / ред.: А. А. Мазаракі; АПН України, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, Київ. міська держ. адмін. – К. : Київ. нац. торговельно-економічний ун-т, 2002. – 391с.
297. Франкл Б. Человек в поисках смысла / Б. Франкл ; пер. с англ. и нем.; вступ. ст. Д. А. Леонтьева – М., 1990. – 367 с. – (Б-ка зарубеж. психологии).
298. Харчева А. Г. Проблема ценности в философии / А. Г. Харчева. – М.–Л.:Наука, 1966. – 256с.
299. Хруцкий К. С. Аксиологический подход в современной валеологии: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филос.наук: спец. 09.00.013 / К. С. Хруцкий. – Новгород, 2000. – 32 с.
300. Цінності освіти і виховання / [ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – 224 с.
301. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб.пособ. для вузов / Д. В. Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

302. Чобітько М. Самовдосконалення студентів – майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М. Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – №1. – С. 57-69.
303. Чумичева Р. М. Некоторые формы работы по формированию личности будущего воспитателя / Р. М. Чумичева // Интенсификация учебного процесса. – Ростов н /Д. : РГПИ, 1989. – С. 12 – 15.
304. Чухина Л. А. Феноменологическая аксиология М. Шелера / Л. А. Чухина // Проблема ценности в философии. – М. – Л. :Наука, 1966. – С. 224.
305. Шахов В. І. Особистісно-діяльнісний підхід як методологія сучасної педагогічної освіти / В. І. Шахов // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2008. – Вип. 23. – С. 11-16.
306. Шевченко Г. П. Духовність і цінність життя / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2004. – Вип. 5. – С. 3 – 15.
307. Шевченко П. И. Подготовка студентов к профессиональному педагогическому творчеству / П. И. Шевченко, Б. Д. Красовский, И. С. Дмитрик. – К.: Наукова думка, 1992. – 148 с.
308. Шелер М. Избранные произведения / М. Шелер. – М.: Изд-во «Гнозис», 1994. – 490с.
309. Шемигон Н. Ю. Формуванні ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Н. Ю. Шемигон. – Х., 2008. – 21с.
310. Шестопалюк О. В. Громадянське виховання майбутніх учителів : теоретичні і методичні аспекти : монографія / О. В. Шестопалюк. – Вінниця : Консоль, 2008. – 260 с.
311. Шиянов Е. Н. Идея гуманизации образования в контексте отечественных теорий личности / Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова. – Ростов-н/Д. : АО «Цветная печать», 1995. – 310 с.

312. Шмелькова Г. М. Болонський процес – структурна модернізація вищої освіти України / Г. М. Шмелькова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – К. – Запоріжжя, 2006. – Вип. 36. – С. 30 – 37.
313. Шрейдер Ю. А. Ценности, которые мы выбираем: смысл и предпосылки ценностного выбора / Ю. А. Шрейдер. – М. : Эдиториал, 1990. – 208 с.
314. Штифурак В. Є. Соціально-педагогічні основи виховної роботи зі студентською молоддю / В. Є. Штифурак: [монографія] / Інститут вищої освіти АПН України. — Вінниця : Діло; СПД Данилюк В.Г., 2007. – 568с.
315. Юрченко В. Н. Личность будущего учителя и его профессиональное самоопределение / В. Н. Юрченко // Психология учителя. – М., 1989. – С. 131 – 134.
316. Явоненко О. Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу / О. Ф. Явоненко, В. Ф. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 167 – 172.
317. Ядешко В. Подготовка сдентов по предметам эстетического цикла / В. Ядешко // Дошкольное воспитание. – 1981. – №1. – С.61 – 63.
318. Яковлева Н. М. Подготовка студентов к творческой воспитательной деятельности / Яковлева Н. М. – Челябинск: ЧГПИ, 1991. – 128 с.
319. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 204 с.
320. Яремчук С. В. Професійно-психологічна спрямованість особистості майбутнього вчителя / С. В. Яремчук // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 1. – С. 89 – 96.
321. Ярошенко А. О. Ціннісний дискурс освіти : [монографія] / А. О. Ярошенко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 156 с.
322. Becker H. Through values to social interpretation / H. Becker. – Durham, 1950. – 253р.

323. Buchler Ch. Le devefeppesent das Interesse de l'enfant / Ch.Buchler // *Peur l'erenouvelle.* – 1938. – № 142. – S. 312 – 314.
324. Fabre A. *Pedagogie scientinque et education* / Par A. Fabre. – Parise: Libr. Colin, 1978. – 159 p.
325. Kegan R. *Evolving self* / R. Kegan. – Harvard University Press, 1993. – 318 p.
326. Laird J. *Theideaofvalue* / J. Laird – Camb., 1929. – 312 p.
327. Lederle-Schenk U. *Die Entwicklung der interessen bei mannlichen berufstatigen Jugendlichen und Schulem: Inaugular-dissertation* / U. Lederle-Schenk. – Koln: Spezialdruch. furDise, Hausen, 1972. – 281 p.
328. *Les sciences humaines et ie problème des valeurs.* – La Haye, 1972. – 160 p.
329. Perry R. B. *General Theory of Value* / R. B. Perry . – New York, 1986. – 232 p.
330. Rescher N. *Introduction to value theory* / N. Rescher . – Englewood Cliffs: Prentice-hall, 1982. – 191 p.
331. Rokeach M. *The Nature of Human Values* / M. Rokeach. – New York: Free Press, 1973. – 438 p.
332. Sauer E. *Axiologie, Gött* / E. Sauer. – Z., 1973. – 305 p.
333. Schwartz S. H. *Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries* / S. H. Schwartz // *Advances in experimental social psychology.* – 1992. – V. 25. – P. 1 – 65.
334. Schwartz S. H. *Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems* / S. H. Schwartz // *The Psychology of Values: The Ontario Symposium.* / Eds. C. Seligman, J. M. Olson, M. P. Zanna. Hillsdale. – NJ: Erlbaum, 1996. – Vol. 8. – P. 1–24.
335. Schwartz S. H., Bilsky W. *Toward a theory of the universal structure and content of values: Extentions and cross-cultural replications* / S.H Schwartz., W Bilsky // *Journ. of Personality and Social Psychology.* – 1990. – V. 58. – P. 878 – 891.

336. Schwartz S. H. Towards a psychological structure of human values / S. H. Schwartz, W. Bilsky // *Journ. of Personality and Social Psychology*. – 1987. – V. 53. – P. 550–562.

337. Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement / S. H. Schwartz, G. Melech, A. Lehmann, Burgess S., M. Harris, V. Owens. // *Journal of Cross Cultural Psychology*. – 2001. – №32. – P. 519 – 542.

338. Super D. E. The structure of work values in relation to status, achievements, interests and adjustment / D. E. Super // *J. Appl.* – 1962. – P. 18 – 20.

ДОДАТКИ

АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ

П.І.П. _____

Місто та номер дошкільногонавчальногозакладу _____ група _____

1. Що Ви розумієте під словом «цінності»? _____

 2. Що є найбільш цінним у Вашому житті та професійній діяльності?

 3. Виділіть педагогічну цінність, яку Ви можете поставити на перше місце у Вашій професійній діяльності. _____
 4. Які Ви знаєте педагогічні цінності? Як Ви їх розумієте? _____

 5. Чи важливі педагогічні цінності для Вашої професії? Якщо так, то чим?

 6. Чи виникала у Вас думка щодо неправильного вибору професії? Якщо так, то чому? _____
 7. Чи є у Вас чіткі орієнтири, якими ви керуєтесь у своїй діяльності? Які?

 8. Яка мета Вашої професійної діяльності? _____
 9. Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії?

 10. Чи акцентуєте Ви увагу дітей на цінності під час занять? _____

 11. Якими знаннями, на Вашу думку, повинен володіти педагог для успішної роботи з дітьми? _____

 12. Чи є у Вас ідеал, якщо так, то який він? _____

-

АНКЕТА ДЛЯ СТУДЕНТІВ

П.І.П. _____ Назва вузу _____

Курс _____ група _____

1. Чим приваблює Вас вища освіта?

2. Що Ви розумієте під словом «цінності»?

3. Чи вважаєте Ви, що існують вічні цінності? Якщо «так» то які?

4. Що є найбільш цінним у Вашому житті та професійній діяльності?

5. Які Ви знаєте педагогічні цінності? Як Ви їх розумієте?

6. Яка цінність для Вас найважливіша?

7. Чи бачите Ви себе в майбутньому вихователем?

8. Як повинен виглядати вихователь?

9. Що спонукало Вас до вибору професії педагога?

10. Чи необхідно, на Вашу думку, любити всіх дітей?

11. Що Вам подобається, а що не подобається у вибраній Вами професії?

12. Чи готові Ви йти працювати у ДНЗ? Якщо ні, то чому?

Додаток В**Тест Айзенка**

Для оценки уровня общего интеллектуального развития взрослых рекомендуется использовать 4-й и 5-й субтесты теста Айзенка.

Назначение теста

Методика предназначена для оценки интеллектуальных способностей, определения, в какой мере испытуемый обладает нестандартным мышлением. Для исследования людей от 18 до 50 лет, имеющих образование не ниже среднего.

Инструкция к тесту

На выполнение теста дается ровно 30 мин. Не задерживайтесь слишком долго над одним заданием. Быть может, вы находитесь на ложном пути и лучше перейти к следующей задаче. Но и не сдавайтесь слишком легко; большинство заданий поддается решению, если вы - проявите немного настойчивости. Продолжать размышлять над заданием или отказаться от попыток и перейти к следующему - подскажет здравый смысл. Помните при этом, что к концу серии задания становятся в общем труднее. Всякий человек в силах решить часть предлагаемых заданий, но никто не в состоянии справиться со всеми заданиями за полчаса.

Ответ на задание состоит из одного числа, буквы или слова. Иногда нужно произвести выбор из нескольких возможностей, иногда вы сами должны придумать ответ. Ответ напишите в указанном месте. Если вы не в состоянии решить, задачу - не следует писать ответ наугад. Если же у вас есть идея, но вы не уверены в ней, то ответ все-таки проставьте.

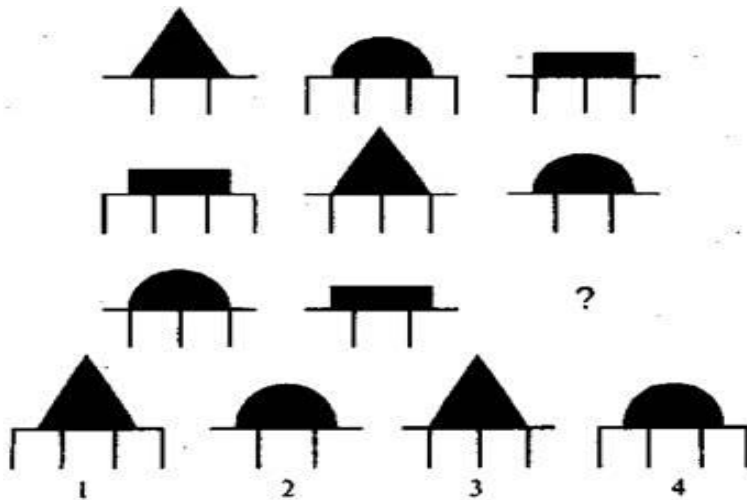
Тест не содержит «каверзных» заданий, но всегда приходится рассмотреть несколько путей решения. Прежде чем приступить к решению, удостоверьтесь, что вы правильно поняли, что от вас требуется. Вы напрасно потеряете время, если возьметесь за решение, не уяснив, в чем состоит задача.

Примечания: Точки обозначают количество букв в пропущенном слове. Например, (...) означает, что пропущенное слово состоит из четырех букв.

Для решения некоторых заданий требуется использовать последовательность букв русского алфавита без буквы «е»

Четвертый субтест

1. Выберите нужную фигуру из четырех пронумерованных.

2. Вставьте слово, которое служило бы окончанием первого слова и началом второго:

ВАМ (...) АМИДА

3. Исключите лишнее слово:

НОЗИБ

ФЕЛЕТОН

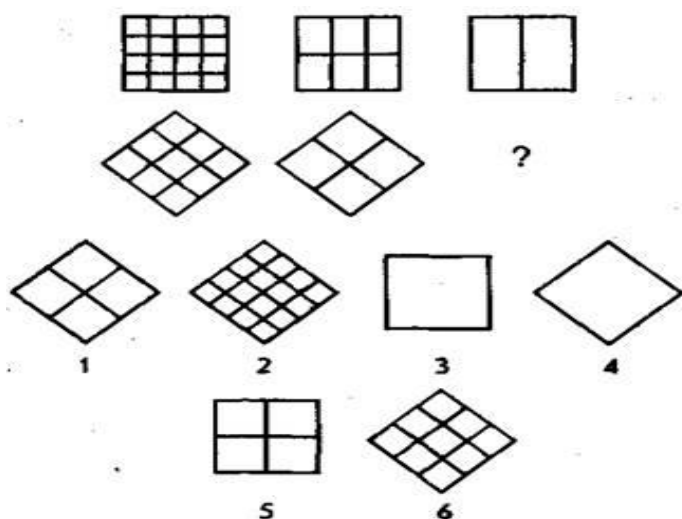
АБРЕЗ

ГРИТ

4. Вставьте пропущенное слово:

СОРГО (ГОРА) САФРА ВОБЛА (...) ПЬЕСА

5. Выберите нужную фигуру из шести пронумерованных:

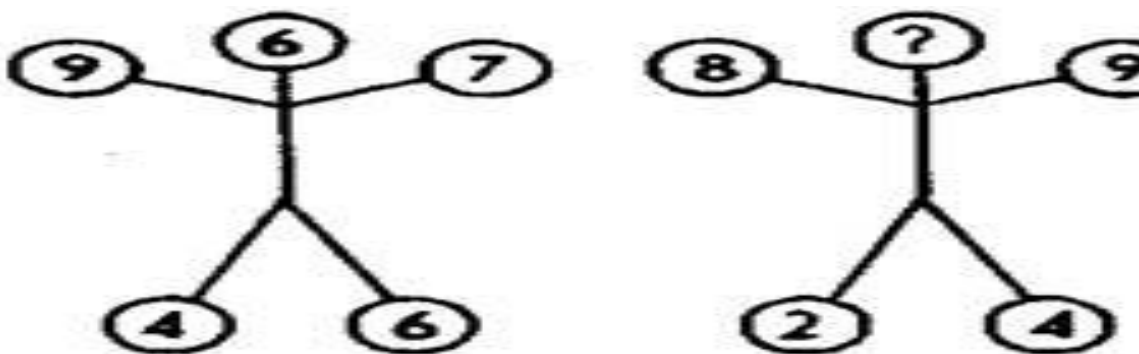

6. Вставьте пропущенное число: $112 (190) " 17 268 (\quad) 107$

7. Вставьте пропущенные числа:

5	10	10	17	?
8	7	13	14	?

8. Вставьте пропущенное число:

9. Вставьте пропущенное число

6 9 ? 24 36

10. Исключите лишнее слово:

ЗГЛА

ААМГУБ

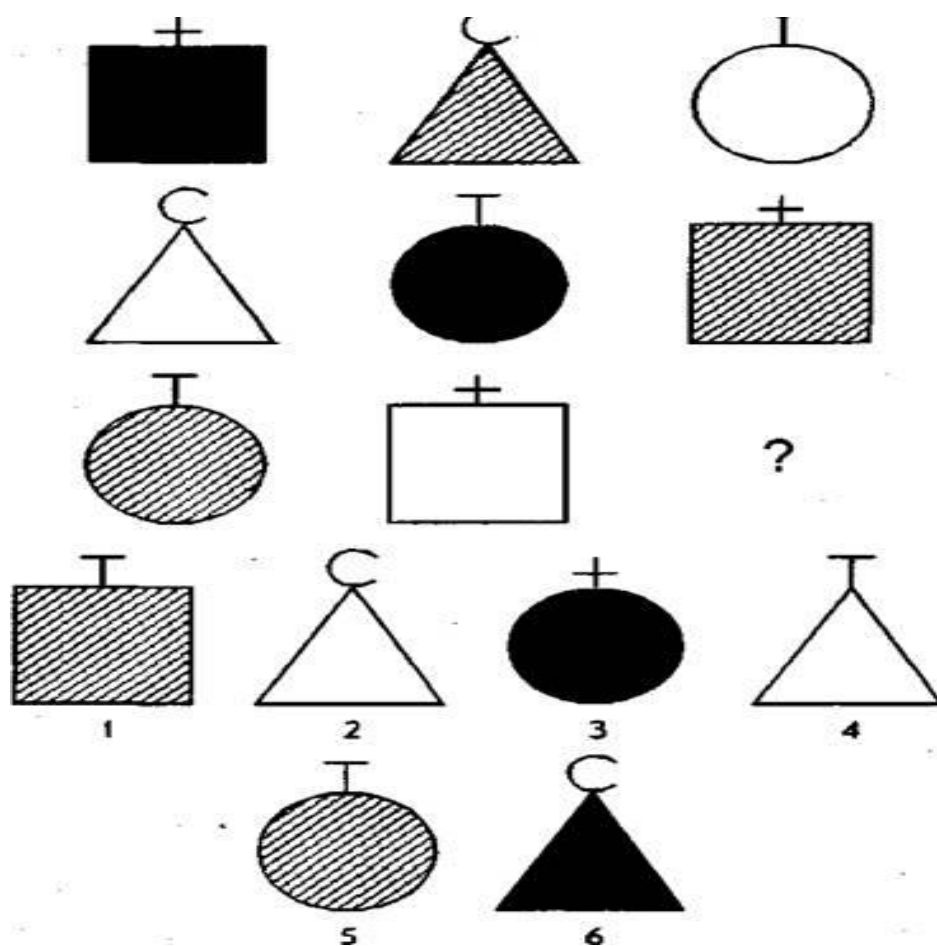
НАМГЕРПЕТ

АППРУИС

11. Вставьте недостающие буквы:

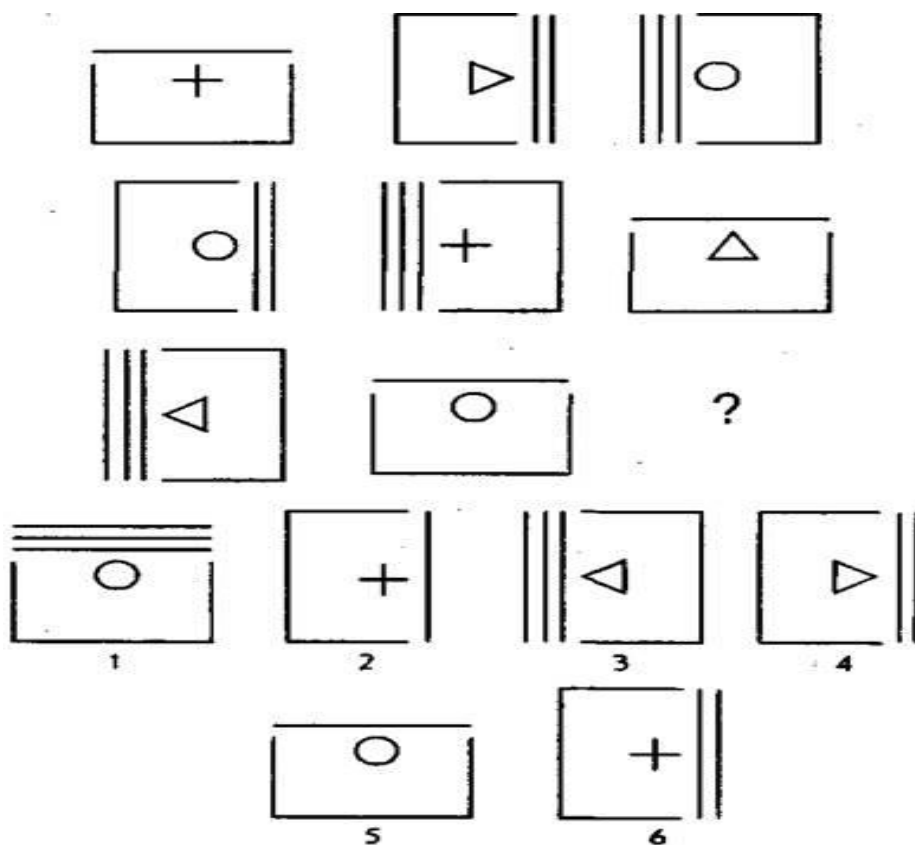
12. Выберите нужную фигуру из шести пронумерованных:

13. Вставьте пропущенную букву:

Т П Л Ж ?

14. Выберите нужную фигуру из шести пронумерованных:

15. Вставьте пропущенное число:

16 (96) 12 10 () 15

16. Вставьте слово, которое служило бы окончанием первого слова и началом второго:
 КОНТР (...) ИВ

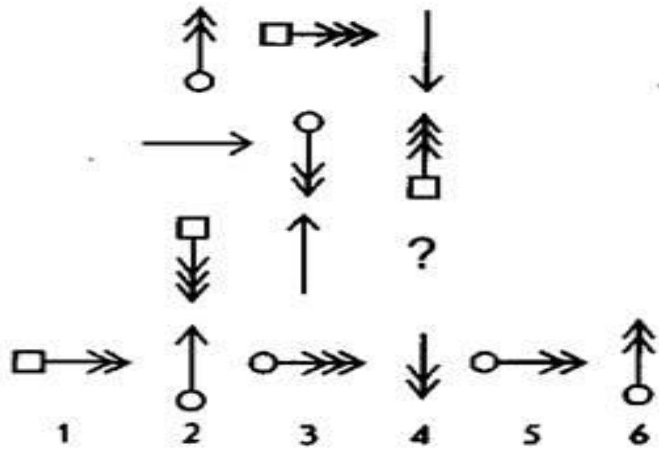
17. Вставьте пропущенное число:

4 12

1. 6 3

2. 2?

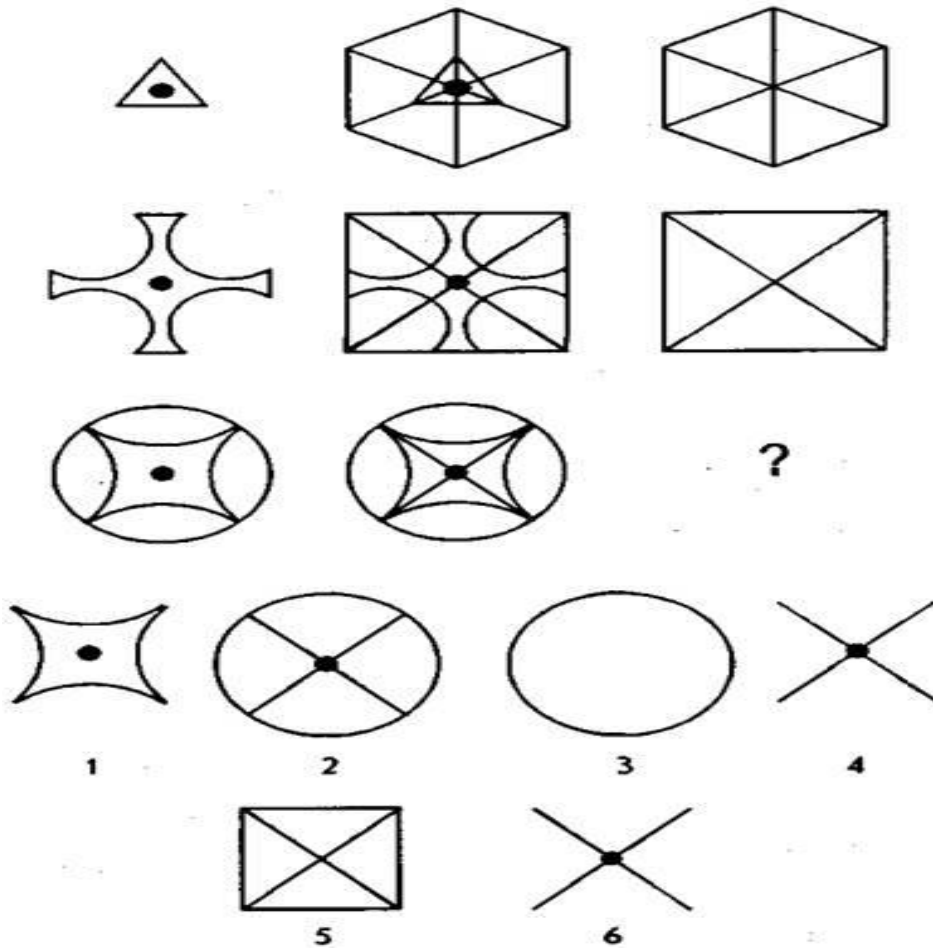
18. Выберите нужную фигуру из шести пронумерованных:

19 Вставьте недостающее

число: 2 5 26 ?

20. Выберите нужную фигуру из шести пронумерованных:

27. Исключите лишнее слово:

РОНТ

СУЛТ

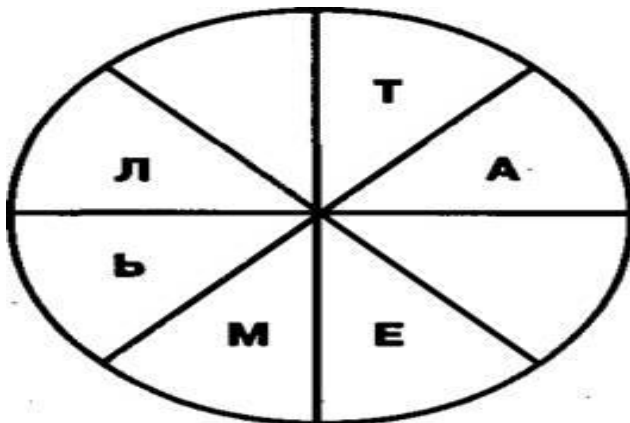
ЛОРКЕС

КОУРС

28. Вставьте пропущенное слово:

РОСТ (ОРЕЛ) ЛЕСС НЕБО (...) ТОГА

29. Вставьте пропущенные буквы:

30. Вставьте пропущенное число:

65 35 17 ?

Ответы на четвертый субтест теста Айзенка

1. Фигуры имеют две, три или четыре ножки; вершина может быть прямоугольной, круглой или заостренной.
2. ПИР
3. ТЕЛЕФОН. Все остальные слова обозначают животных: бизон, зебра и тигр.

4. ЛОСЬ. Первая буква пропущенного слова — это предпоследняя буква предшествующего слова; вторая буква пропущенного слова — это вторая буква предшествующего слова; третья буква пропущенного слова — это четвертая буква последующего слова; четвертая буква пропущенного слова — это вторая буква последующего слова.

5. Количество перегородок в квадратах убывает слева направо.

6. Удвоенная разность чисел, стоящих вне скобок, дает число, заключенное в скобки.

7. Имеется два ряда чисел, расположенных поочередно в числителе и в знаменателе и возрастающих соответственно на 2,3,4,5. Первый ряд: 5,7,10,14,19. Второй ряд: 8,10,13,17,22.

8. Сумма чисел на «ногах» вычитается из суммы чисел на «руках», в результате чего получается число, начертанное на «голове».

9. Последовательно к первому числу прибавляются 3,6,9,12.

10. ГЛАЗ. Все остальные слова обозначают разные материалы для письма: пергамент, папирус, бумага.

11. А и Н. Слово ПРАЗДНИК читается против часовой стрелки.

12. Имеется три типа главных фигур, три способа штриховки и три различных значка на вершине фигуры.

13. Б. Буквы следуют в обратном алфавитном порядке через 2, 3,4, 5 букв.

14. Коробка может быть открыта кверху, вправо и влево; внутри коробок может находиться крест, треугольник или кружок; над входом может быть одна линия, две или три линии.

15. Произведение чисел, стоящих справа и слева, необходимо разделить на 2.

16. АКТ.

17. Сумма чисел в каждой колонке равна 9.

18. Стрела может быть направлена вниз, вверх или вправо; острие может иметь один, два или три наконечника; тупой конец стрелы также

может быть трех разных типов.

19. Каждое число нужно возвести в квадрат и прибавить 1, чтобы получить следующее число.

20. Третья фигура состоит из элементов второй фигуры минус элементы первой фигуры.

21. ГОЛ.

22. Вычесть из числа, стоящего слева, число, расположенное справа, и разность удвоить.

23. ЛОСК. Первая буква пропущенного слова – это вторая буква предшествующего слова; вторая буква пропущенного слова – это последняя буква предшествующего слова; третья буква пропущенного слова – это первая буква последующего слова; четвертая буква пропущенного слова – это четвертая буква последующего слова.

24. Животные различаются формой тела, количеством ног и формой стопы.

25. ЛАЙКА.

26. X. Буквы по горизонтальным рядам слева направо следуют по алфавиту через 2 и через 3 буквы.

27. СУРОК. Все остальные слова: трон, кресло и стул – означают предметы мебели, на которых сидят.

28. ЕНОТ.

29. Ти Е. Снизу против часовой стрелки читается слово «Метатель».

30. Второе число получено из первого путем вычитания из него 6×5 ; третье число получено из второго путем вычитания из него 6×3 ; искомое, четвертое число получено из третьего путем вычитания из него 6×1 . Последний множитель вычитаемого числа постепенно уменьшается на две единицы.

Оценка результатов тестирования производится по нормам, которые при помощи пунктирных прямых указаны на графиках рис. 69.

Если испытуемый по четвертому субтесту за отведенные 30 мин решил 9 задач то показатель уровня его общего интеллектуального развития равен 100, что является нормой. Во всех остальных случаях искомый показатель определяется следующим образом. Сначала определяется показатель по четвертому субтесту. Для этого на графике, представленном на рис. 69, по горизонтальной линии откладывается количество правильно решенных за отведенное время задач. Затем из полученной точки до пересечения с линией графика восстанавливается перпендикуляр, который затем из точки пересечения опускается на вертикальную ось графика. Точка пересечения опущенного перпендикуляра с вертикальной осью графика указывает на частный показатель уровня интеллектуального развития испытуемого по четвертому субтесту. В заключение берут полусумму показателей и она, округленная до целого числа, и является итоговым показателем уровня общего интеллектуального развития данного испытуемого. Именно этот показатель записывается в соответствующую графу Индивидуальной карты психологического самоконтроля взрослого человека.

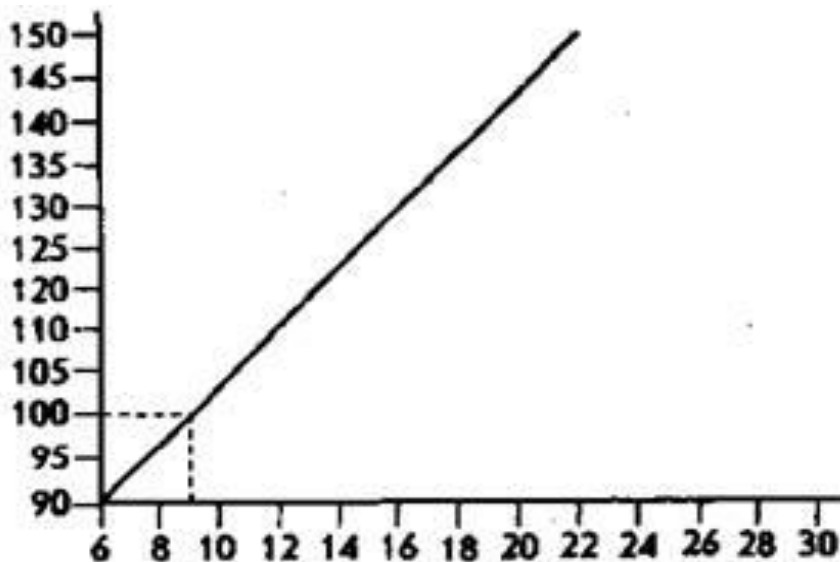

Рис. 69. График и нормативные данные для оценки результатов

Додаток Д**Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокича)**

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і становить основу її відносин з навколишнім світом, з іншими людьми, ставлення до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєдіяльності, основу життєвої концепції і «філософії життя».

Найбільш поширеною в даний час є методика вивчення ціннісних орієнтації М. Рокича, заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. Остання обставина заставляє багатьох авторів сумніватися в надійності методики, оскільки її результат сильно залежить від адекватності самооцінки досліджуваного. Тому дані, отримані за допомогою тесту Рокича, бажано підкріплювати даними інших методик.

М. Рокич розрізняє два класи цінностей:

Термінальні – переконання в тому, що кінцева мета індивідуального існування коштує того, щоб до неї прагнути;

Інструментальні – переконання в тому, що будь-який спосіб дій або риса особистості є головною в будь-якій ситуації.

Цей поділ відповідає традиційному поділу на цінності-цілі і цінності-засоби.

Респонденту пред'явлено два списки цінностей (по 18 в кожному), або на аркушах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках досліджуваний привласнює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значимості. Остання форма подачі матеріалу дає надійніші результати. Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Інструкція: «Зараз Вам буде пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання – розкласти їх по порядку значимості для Вас за принципами, якими Ви керуєтеся у житті. Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш важлива, розмістіть її на перше місце. Потім виберіть іншу за значимістю цінність і помістіть її слідом за

першою. Потім виконайте те ж зі всіма цінностями, що залишилися. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Виконайте це не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відображати Вашу дійсну позицію».

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їх групування досліджуваним в змістовні блоки на різних основах. Так виділяються педагогічні цінності і цінності особистісного життя. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні цінності, цінності спілкування, професійні цінності. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити несформованість у респондента системи цінностей або навіть нещирість відповідей.

Бланк досліджуваного _____

Список А (термінальні цінності):

– активне життя (емоційно-насихичне життя);
– життєва мудрість (зрілі судження і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
– здоров'я (фізичне та психічне);
– цікава робота;
– краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
– любов (духовна та фізична близькість з коханою людиною);
– матеріальне забезпечення життя (відсутність матеріальних труднощів);
– наявність хороших та вірних друзів;
– суспільна значимість праці;
– пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток);
– креативність педагогічної діяльності;
– розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
– розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
– самоствердження в педагогічному процесі;
– щасливе родинне життя;
– відповідальність перед суспільством;
– дитина;
– упевненість в собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

– акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок в справах;
– вихованість (хороші манери);
– суспільне визнання праці педагога;
– життєрадісність (почуття гумору);
– старанність (дисциплінованість);
– професійний ріст;
– відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності;
– освідченість (широта знань, висока загальна культура);
– відповідальність (почуття обов'язку, уміння тримати своє слово);
– раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
– самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
– сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів;
– тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами);
– терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їх помилки);
– широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звички);
– чесність (правдивість, щирість);
– ефективність в справах (працьовитість, продуктивність в роботі);
– педагогічні техніки і технології.

Методика самооцінки особистості
(за В. Будасі з модифікованим змістом)

Стимульний матеріал: слова, що означають окремі якості особистості.

ІНСТРУКЦІЯ

1 етап: «Виберіть із запропонованого списку слів 20 якостей, які на Ваш погляд повинні бути властиві ідеальній людині. Проставте поряд з вибраними якостями позначки (у 2 колонці)».

2 етап: «Із вибраних 20 слів виберіть найбільш неприємне для Вас. Поставте напроти цього слова (у колонці «ідеал») цифру 1. Далі з тих, що залишилися 19 слів так само виберіть найбільш неприємну якість і поставте напроти цього слова цифру 2. І так далі».

3 етап: «Із цих же 20 слів виберіть якість, найменше характерну для Вас. І поставте напроти цієї якості в колонці «Реальне Я» цифру 1. Далі з тих, 19 слів, що залишилися також виберіть найменш характерну для Вас якість і поставте напроти цього слова цифру 2. І так далі».

ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ МЕТОДИКИ

1. Знайти значення d , d^2 , $S d^2$

де d – різниця номерів рангів. Внести до таблиці:

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
d																				
d^2																				

$S d^2 =$

2. За формулою Роджерса підрахувати коефіцієнт кореляції рангів:

$$r = 1 - (6 S d^2 / (n^3 - n)),$$

де d – різниця номерів рангів, n – число рис, які розглядаються (20)

Нормативи:

Коли r прагне до $+1$, то це вказує на завищену самооцінку; Коли r прагне до -1 , то це вказує на занижену самооцінку;

При $-0,5 < r < +0,5$ – самооцінка нормальна

Бланк МСЛ

Ідеальне Я	Якості	Реальне Я
	Педагогічні здібності	
	Витримка	
	Самоаналіз	
	Самоконтроль	
	Гідність	
	Пунктуальність	
	Доброта	
	Щедрість	
	Впевненість	
	Чесність	
	Комунікабельність	
	Наполегливість	
	Тактовність	
	Емоційність	
	Співчуття	
	Інтелект	
	Організаторські здібності	
	Творчість	
	Відповідальність	
	Працьовитість	

	Дитина	
	Толерантність	
	Педагогічна спостережливість	
	Любов до дітей	
	Вимогливість	
	Професійна компетентність	
	Доброзичливість	
	Почуття гумору	
	Раціональність	
	Авторитетність	
	Терпіння	
	Наполегливість	
	Мовленнєва культура	
	Науковий кругозір	
	Взаєморозуміння	
	Співпраця	
	Чуйність	
	Справедливість	
	Стриманість	
	Вплив на інших	

Тест-опитувальник
для визначення рівня особистісної рефлексії
(І.А. Стеценко)

Інструкція: Вам пропонується ряд тверджень, кожне з яких передбачає запитання, що відноситься до Вас, про те, відповідає або не відповідає особливостям Вашої поведінки, окремих вчинків, ставленню до себе, оточуючих людей, поглядів на життя. а) якщо дане твердження повністю відповідає дійсності; б) відповідає частково; в) не відповідає; г) не відповідає. Відповіді необхідно дати на всі питання. Успішність дослідження багато в чому залежить від того, наскільки уважно виконується завдання. У жодному випадку не слід прагнути своїми відповідями справити на когось краще враження, оскільки відповідь не оцінюється як хороша чи погана. Ви не повинні довго роздумувати. Намагайтеся щонайшвидше вирішити, яка з чотирьох відповідей здається Вам ближчою до істини. Вас не повинно бентежити, якщо деякі з питань здадуться дуже особистими. Крім того, Ви повинні знати, що дослідження проводиться анонімно.

ТЕКСТ ОПИТУВАЛЬНИКА:

1. Я легко засвоюю все нове і приймаю все нове і незвичне, якщо воно цінне.
2. Я в змозі володіти собою в скрутні хвилини.
3. Коли потрібно, я вмю пристосувати свою поведінку до поведінки тих, що оточують мене.
4. Я завжди виконую свої обіцянки, не зважаючи на те, чи зручно мені це чи ні.
5. Я веду себе спокійно, коли чекаю важливого для себе рішення (наприклад, результату іспиту).
6. Я в змозі змінити вже прийняте рішення, враховуючи думку інших.
7. Я можу утриматися від недоречних зауважень.
8. Я вмю володіти собою у важких життєвих ситуаціях.

9. У дитинстві я виконував все, що мені доручали.
10. Я легко змінюю свою думку під впливом переконливих аргументів.
11. Мене нітрохи не кривдить, якщо роблять зауваження щодо моєї роботи.
12. Мені здається, що в моєму житті я багато що робив неправильно.
13. Те, що пройшло, мене мало хвилює.
14. Іноді здається, що взагалі ні на що не придатний.
15. Мені приносить задоволення, як кажуть, ткнути інших в їх помилки.
16. Мене мало хвилює, що хтось погано до мене відноситься.
17. Я хвилююся і переживаю навіть при думці про можливу невдачу.
18. Я вважаю за краще примусити будь-яку людину зробити те, що мені потрібно, ніж просити про це.
19. Іноді, не подумавши, я скажу таке про що краще б промовчати.
20. Я не соромлюся у висловлюваннях, коли мене виведуть із себе.
21. Прагну поводитися так, що ті, що оточують побоювалися б викликати моє незадоволення.
22. Іноді я ставав причиною поганого настрою кого-небудь з тих, що оточують.
23. На жаль, я часто дуже похапцем оцінюю інших людей.
24. Я часто переживаю незадоволеність собою.
25. Я прагну вивчати себе.
26. Я залишаю час для розвитку, як би не був зайнятий роботою і домашніми справами.
27. Перешкоди, що виникають, стимулюють мою активність.
28. Я аналізую свої відчуття і досвід.
29. Я багато читаю.
30. Я широко дискутую з питань, що цікавлять мене.
31. Я вірю в свої можливості.
32. Я усвідомлюю той вплив, який здійснюють на мене навколишні люди.
33. Я отримую задоволення від засвоєння нового.
34. Думаю, що більшість моїх знайомих відносяться до мене з симпатією.

35. Коли я намагаюся себе оцінити, я перш за все бачу свої недоліки.
36. Моє «Я» завжди мені цікаве.
37. Я сам хотів би багато в чому себе переробити.
38. Випадковому знайомому я швидше за все буду здаватися людиною приємною.
39. У мене достатньо здібностей і енергії втілити в життя задумане.
40. На жаль, якщо я сказав щось, це не означає, що саме так і діятиму.
41. Своє ставлення до себе можна назвати дружнім.
42. Бути поблажливим до власних недоліків досить природно.
43. Можна сказати, що я ціную себе досить високо.
44. Без сторонньої допомоги я мало що можу зробити.
45. Мені дуже заважає недолік енергії, волі і цілеспрямованості.
46. Думаю, що інші в цілому оцінюють мене досить високо.
47. Сам у себе я досить часто викликаю почуття роздратування.
48. Я повністю можу сказати, що поважаю сам себе.
49. В цілому мене влаштовує те, яким я є.
50. Думаю, що міг би порозумітися з будь-якою розумною людиною.
51. Мої позитивні якості повністю переважають мої недоліки.
52. Чи вважають інші, що Ви людина образлива, ранима, вразлива, в спілкуванні (у відповідь на критику, зауваження)
53. У Вас довго зберігається в душі від різного роду переживань, що виникають в спілкуванні (досада, радості, печалі).
54. Я довго і важко переживаю критику в свою адресу.
55. Буває я відкладаю на завтра те, що слід зробити сьогодні.
56. У мене відсутня схильність до сумнівів, я завжди упевнений(а) в правоті своїх думок.
57. У будь-якій ситуації я прагну наполягти на своєму рішенні.
58. Я здатний частіше говорити «ні», ніж «так», відмовляти, чим допомагати.
59. Я схильний звинувачувати в невдачах себе, а не інших людей.

60. Вам властиве в людях бачити скоріше позитивне, ніж негативне.

Таблиця виведення сумарного балу:

Номер питання:	Варіант відповіді:			
	А	Б	В	Г
1	10	7	3	0
2	10	8	3	0
3	10	7	3	0
4	5	6	8	5
5	2	4	8	10
6	5	8	3	0
7	10	7	4	0
8	5	10	7	1
9	2	4	7	4
10	3	7	4	0
11	2	4	7	3
12	3	7	10	3
13	3	5	10	7
30	3	5	10	3
15	0	3	7	10
16	3	5	10	4
17	2	4	10	7
18	0	2	5	10
19	0	2	5	10
20	0	2	5	10
21	2	4	7	10
22	10	7	4	2
23	2	4	7	10
24	3	5	7	10
25	7	10	0	0
26	10	7	4	2
27	10	7	4	2
28	10	7	4	2
29	10	5	3	0

Інтерпретація отриманих результатів:

1 рівень особистісної рефлексії (нульової) – піддослідний знаходиться на цьому рівні, якщо набрав менше 319 балів. Якщо він набрав 320-369 балів, то такий результат відповідає 2 рівню або низькому рівню особистісної рефлексії. 3 рівень (нормальний) – 370-399 балів. Якщо піддослідний набрав більше, ніж 400 балів, то він знаходиться на високому, четвертому, рівні розвитку особистісної рефлексії.

МІНІСТЕРСТВО І НАУКИ УКРАЇНИ

Рівненський державний гуманітарний університет

ПЕДАГОГІЧНА АКСІОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

**дисципліни вільного вибору студента
підготовки бакалавра
напряму 6.010101 «Дошкільна освіта»**

(Шифр за ОПІ – ПП44)

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Рівненським державним гуманітарним університетом

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Падалка О.І. – викладач кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної).

Обговорено та рекомендовано до видання Президією Науково-методичної комісії з напрямку підготовки

(шифр і назва напрямку)

“ _____ ” _____ 2010 року, протокол №__

ВСТУП

Програма вивчення дисципліни за вибором студента «Педагогічна аксіологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є цінності.

Міждисциплінарні зв'язки: дошкільна педагогіка, педагогічна майстарність, історія педагогіки, педагогічна етика, загальна педагогіка.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Становлення вітчизняної аксіології як науки.
2. Педагогічні цінності як змістовний аспект цілісного педагогічного процесу в ВНЗ.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогічна аксіологія» є формування у студентів уявлень про цінності, педагогічні цінності; формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Педагогічна аксіологія” є: вивчити методологічні основи аксіології, її категоріального апарату; осмислити системи загальнолюдських, національних та ін. і специфічно педагогічних цінностей в їх генезисі, у взаємозв'язку з розвитком суспільно-історичної практики; сформуванню позитивну мотивацію студентів до навчально-виховного процесу та педагогічної діяльності; формування потреби в педагогічній рефлексії; залучати студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати : сутність основних понять, а саме: «цінності», «педагогічні цінності», «система цінностей», «ієрархія цінностей»; особливості розвитку аксіології як науки; види, функції та структуру цінностей та педагогічних цінностей зокрема.

вміти : засвоювати наукові знання; передавати засвоєні знання вихованцям; відтворювати засвоєні знання у процесі педагогічної діяльності; визначати своє місце та роль у процесі педагогічної діяльності; ставати свідомим учасником педагогічного процесу; використовувати педагогічну цінність як фактор вибору; бачити дитину, як головну педагогічну цінність; оцінювати дійсність відповідно до поведінки, вчинків та цінностей; диференційовано ставитися до кожного вихованця; володіти педагогічною рефлексією.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години/ 2 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Становлення вітчизняної аксіології як науки

Тема 1: Аксіологія – наука про цінності

Поняття “аксіологія” було запропоновано французьким філософом П. Лапі (1902), яке позначало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику. Аксіологія – це теорія цінностей, філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та про структуру ціннісного світу.

Цінності – це певні загальні норми та принципи, які визначають направленість людських вчинків. Свій ціннісний світ людина вибудовує в процесі предметно-практичної діяльності. А будь-який акт діяльності, будь це якийсь вчинок, включає в себе свідомий задум дії, план реалізації, мету, а також життєвий смисл цієї діяльності, загалом те, задля чого здійснюється вся дія. Саме момент діяльності і характеризує категорія цінності. Генетично цінності в процесі суспільної практики акумулювали в собі потребу, інтереси, емоційні переживання суб'єкта.

Теорія цінностей почала розроблятися ще за часів античності. Вищою цінністю життя стародавні філософи вважали природу, не природне середовище, а істинну природу – споконвічний закон буття. З розвитком суспільства і його структуруванням, поглибленням духовності людини, ускладнювалось і ціннісне світосприйняття, охоплюючи все нові потреби. Сократ перший проголосив, що добродійність є знанням.

Для теоретиків аксіології проблема цінностей від самого початку була виключена із сфери раціонального пізнання, вона вважалась галуззю поза наукового дослідження, особливим способом бачення світу, а цінності – феноменами особливої природи.

Фундаментальною для теорії цінностей є проблема природи, способу буття цінностей, їх способу функціонування в суспільстві. Згідно з поглядами видатного неокантіанця В.Віндельбанда, цінності – це ідеальне буття, буття норми, яке співвідноситься не з емпіричною, а з трансцендентальною свідомістю. Представник філософської антропології М.Шелер вважав, що цінності можна досягнути лише через переживання.

Світ цінностей – це світ практичної діяльності.

В.Тугарінов у своєму дослідженні говорить, що цінності несуть ті явища (сторони, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства чи класу в якості дійсності, цілі, ідеалу. В.Ядов звертає увагу на виховний аспект теорії цінностей, підкреслюючи, що виховання передбачає усвідомлення вихованцем конкретних явищ як цінностей так і нецінностей, відповідне ставлення до сукупності цінностей, і що ціннісні орієнтації відіграють провідну роль у побудові довготривалих програм з поведінки. Класифікуючи цінності, С. Анісімов виокремлює вищі цінності (людина й людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя й цінності духовного життя та культури. До останнього належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні й інші уявлення, ідеї, норми й ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей.

Дослідник розглядає духовні цінності як смислоутворювальний момент життя людини.

Тема 2: Цінності у структурі педагогічної аксіології

За традиційною класифікацією цінності поділяють на матеріальні (цінності, які існують у формі речей — одяг, продукти харчування, техніка, храм, картина) і духовні — моральні, релігійні, художні, політичні та ін. Однак такий поділ не враховує того, що в продуктах людської діяльності матеріальне і духовне взаємопроникають і чітко розмежовувати їх неможливо.

У суспільстві існує певна ієрархія цінностей, тобто серед усіх цінностей виокремлюють провідні і залежні від них. Ця ієрархія мінлива і залежить від історичної епохи або типу культури.

З огляду на роль цінностей у житті людини виокремлюють цінності-цілі і цінності-засоби. Цінностями-цілями вважають найзагальніші життєві орієнтири, які не потребують обґрунтування, а мають значення самі по собі. Їх людина сприймає на віру, вони є очевидними для неї. Такими цінностями є, наприклад, істина, добро, прекрасне, життя, кохання, щастя. Цінності-засоби втілюють у собі певну ситуативну мету, вони служать засобами досягнення інших, значиміших цілей.

С.Ф. Анісімов виділяє вищі цінності (людина і людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя і цінності духовного життя, культури. До останніх належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні, інші уявлення, ідеї, норми та ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей.

Система ціннісних орієнтацій особистості виступає психолого-педагогічним гарантом її стабільності і позитивної активності. Цінність як аксіологічна категорія має багаторівневу структуру.

Цінності виконують такі функції: функція конституювання сенсу життя, орієнтаційна функція цінностей, нормативна функція цінностей.

Змістовий модуль 2. Педагогічні цінності як змістовий аспект цілісного педагогічного процесу в ВНЗ

Тема 3: Поняття про педагогічні цінності

Освіта – органічна частина духовного життя суспільства. В основі педагогічної аксіології лежить розуміння і ствердження цінності людського життя, виховання і навчання, освіти в цілому і педагогічної діяльності. Значимою цінністю є ідея всебічно і гармонійно розвинутої особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, яке здатне реально забезпечити кожній людині умови для максимальної реалізації закладених у ній можливостей.

З.І. Равкін і В.Г. Пряникова запропонували типологію основних національних цінностей освіти, яка включила весь спектр аксіологічно важливих орієнтирів: національні цінності культури, вивчення яких передбачено навчальними програмами загальноосвітніх і професійних навчальних закладів; пам'ятки вітчизняної педагогічної культури і народної творчості; народні традиції в галузі виховання, навчання дітей і юнацтва, що складають золотий фонд педагогіки; провідні концепції, ідеї, теорії класиків

вітчизняної педагогіки, що впливають на розвиток педагогічної думки; дидактичні і методичні розробки, навчальні книги, технології, широко одичні розробки, навчальні книги, технології, широко відомі як у вітчизняній, так і у світовій практиці; інноваційний педагогічний досвід, авторські моделі, творчі знахідки освітніх установ, що стимулюють розвиток освіти; правові акти і програмні документи, що визначили прогресивні реформи в освіті; особистість учителя, її творчий потенціал, професійно-ціннісні якості.

В. Сластьонін (1997) виокремлює пріоритетне значення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень особистості вихователя, системний компонент професійної культури, що детермінує готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей. І. Ісаєв виокремлює такі рівні існування педагогічних цінностей: суспільно-педагогічні, професійно-групові й індивідуально-особистісні.

Педагогічні цінності є нормами, що регламентують педагогічну діяльність і виступають як пізнавально-діюча система, яка служить опосередкованою і сполучною ланкою між громадським світоглядом, що склався, в області освіти і діяльністю педагога. Вони, як і інші цінності, мають синтагматичний характер, тобто формуються історично і фіксуються в педагогічній науці як форма суспільної свідомості у вигляді специфічних образів і уявлень. Оволодіння педагогічними цінностями здійснюється в процесі педагогічної діяльності, в ході якої відбувається їх суб'єктивізація.

На думку В.А. Сластьоніна, гуманістичні цінності складають фундамент професійно-педагогічної культури. Педагогічні цінності у психолого-педагогічній літературі визначаються як норми, що регламентують професійно-педагогічну діяльність (І.Ф. Ісаєв); як стійкі орієнтири, за якими вчитель співвідносить свою педагогічну діяльність й життя (В.М. Гриньова). Професійні ціннісні орієнтації вчителя визначаються як професійні психологічні позиції (А.К. Маркова); як спосіб диференціації вчителем об'єктів професійної діяльності за їх значущістю (А.А. Орлов).

Цінності, що визначають ставлення до професії, можна поділити на: цінності професії, які виникають на основі різних видів винагороди професійної діяльності з боку суспільства; цінності, які утворюються на базі різних особливостей тієї або іншої професії; вищі цінності, які використовують у суспільстві для регуляції ставлення до професії.

Тема 4: Гуманістичні системи виховання в досвіді сучасного ДНЗ як найважливіший його ціннісний компонент

Особливе місце у ієрархії цінностей людини займають гуманістичні цінності: доброта, милосердя, патріотизм, працелюбність, щирість, вірність та ін. Ці цінності необхідні для того, щоб дитина навчалася жити в суспільстві за законами гуманізму, тобто узгоджувала власні потреби і прагнення із потребами і прагненнями оточуючих людей, ставилась до людини як до найбільшої цінності на Землі. За допомогою гуманістичних цінностей забезпечується оволодіння нормами і правилами взаємодії із суспільством (оточуючими людьми), що є змістом культури.

Аксіологічний підхід органічно властивий гуманістичній педагогіці, оскільки людина розглядається в ній як вища цінність суспільства і самоціль громадського розвитку.

Гуманістично орієнтована філософія освіти - це стратегічна програма якісного оновлення освітнього процесу на усіх його сходах.

Гуманістична спрямованість освіти міняє звичні уявлення про її мету як формування «систематизованих знань, умінь і навичок». Гуманність (лат. *humanus* – людський) – увага до людей, прагнення добрих стосунків з ними, готовність надавати допомогу, виявляти співчуття і співпереживання.

Тема 5 : Психолого-педагогічні особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей

Вдосконалення національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до педагогічної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ, здатних до ствердження цінностей людського життя, виховання й навчання, педагогічної діяльності в цілому.

Для педагога цінності є критеріями оцінки дійсності, інших людей, а також самого себе.

Цінності педагогічної діяльності – це ті особливості педагогічної діяльності, які дозволяють педагогу задовольняти власні матеріальні, духовні та суспільні потреби і які виступають орієнтиром його соціальної й професійної активності, спрямованої на досягнення гуманістичної мети.

Групи цінностей педагогічної діяльності: цінності, пов'язані із самоствердженням у людському суспільстві (значущість праці, престиж); задоволення потреби в спілкуванні (діти, цікаві люди); цінності, пов'язані із самовдосконаленням (розвиток творчих здібностей, повернення себе до духовної культури); цінності, пов'язані із самореалізацією (творчий характер праці, приваблива й романтична педагогічна діяльність тощо); цінності, пов'язані із утилітарно-прагматичними запитами (самоствердження, кар'єра, професійне зростання, подовжена відпустка).

Ціннісні орієнтації – це найважливіші елементи особистості, які відмежовують значуще, суттєве для певної людини від незначного, несуттєвого. Ціннісні орієнтації забезпечують стійкість особистості, стиль її поведінки та діяльності, виражений у спрямованості потреб та інтересів. Ціннісні орієнтації пов'язані з необхідністю вирішення протиріч та конфліктів у мотиваційній сфері особистості, що виражається в боротьбі між обов'язком та бажанням, мотивами моральними та утилітарними. Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості особистості, показник її соціальності. Сукупність ціннісних орієнтацій обумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей.

Важливою властивістю особистості вихователя виступає гуманістична спрямованість. Гуманістична спрямованість – це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і справою найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків.

Фундаментальною проблемою виховних цінностей розроблялася Б.Т. Ліхачовим, який проаналізував сутність і основний зміст категорії "цінність", виявив джерела і запропонував оригінальну класифікацію цінностей виховної системи. З погляду Б.Т. Ліхачова, виховні цінності – це духовні і матеріальні феномени, що позитивно впливають на людину в силу позитивних об'єктивних суспільних умов, обставин, стосунків.

А.Є. Кондратенков вважає, що головними особистісними характеристиками педагога, які є ціннісними орієнтирами його професійної діяльності, виступають "щедрість душі, любов і постійний інтерес до дітей, готовність віддавати усі свої сили їх розвитку". Світ цінностей досить часто пов'язується із стилем поведінки педагога.

Формування професійно-педагогічних цінностей спирається на взаємозумовлені зміни в емоційно-вольовій та інтелектуальній сферах особистості, які стимулюють розвиток самосвідомості, виконують регулятивну функцію.

Процес формування професійно-педагогічних цінностей можна зобразити як структуру, яка складається з двох логічно взаємозв'язаних компонентів: людина в світі цінностей займає відповідну позицію; у здійсненні своїх цілей вона керується ціннісною орієнтацією, яка визначає ціннісне ставлення особистості.

Повний цикл формування ціннісних орієнтацій може включати наступні етапи: пред'явлення цінностей вихованцеві; усвідомлення ціннісних орієнтацій особистістю; прийняття ціннісної орієнтації; реалізація ціннісних орієнтацій у діяльності та поведінці; закріплення ціннісної орієнтації в спрямованості особистості і переведення її в статус якості особистості, тобто у своєрідний потенційний стан; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації в якостях особистості вчителя.

Умовами формування пріоритетних цінностей є: цілісність, безперервність і системність формування цінностей в процесі діяльності; побудова змісту і структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань та основних компонентів пріоритетних педагогічних цінностей; орієнтація педагогічного процесу на суб'єктивну позицію студента як носія загальнолюдських і культурних цінностей; формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної культури на основі максимальної інтенсифікації їх учіння; залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність; створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента; реалізація вимог провідної ролі соціокультурного контексту, гуманізації, індивідуалізації, активності, спільної діяльності студентів і викладачів, варіативності видів навчальної діяльності на заняттях з предметів педагогічного циклу; виховання в студентів потреби до постійного самовдосконалення (самоосвіти, саморозвитку, самовиховання), формування «Я – концепції».

Процес формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутнього вихователя є складним, динамічним і багатограним, кінцевий результат

якого – досконалий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, а також проміжні результати: сформованість професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності.

3. Рекомендована література

1. Аболіна Т. Г. Етичні норми і цінності: проблеми обґрунтування / Т. Г. Аболіна, А. М. Єрмоленко, О. О. Киселева, В. А. Малахов. – К., 1997.
2. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Абульханова-Славская К.А. – М.: Мысль, 1999. – 299 с.
3. Аксиологические приоритеты в сфере образования и воспитания: (История и современность) / [науч. ред. З. И. Равкин]. – М.: ИТОП РАО, 1997. – 370 с.
4. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человека / Б.Г. Ананьев – М., 1977. – 380с.
5. Андрусич Н. Вихователю – шукати, творити, діяти / Н. Андрусич // Дошкільне виховання. – 1989. – №9. – С. 9 – 10.
6. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М.І. Михальченко – К.: Генеза, 1996. – 368с.
7. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С.Ф. Анисимов. – М., 1988.
8. Анисимов С.Ф. Теория ценностей в отечественной философии XX века / С.Ф. Анисимов // Весник Моск. ун.-та. – 1994. – серия 7. – №4. – С. 40.
9. Анисимов С.Ф. Ценности реальные и мнимые / С.Ф. Анисимов – М.: Мысль, 1970. – 181 с.
10. Артемова Л. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю / Л. Артемова // Дошкільне виховання. – 2002. – №2. – С. 7 – 9.
11. Архангельский Л. М. Моральные ценности: сущность и реализация / Л.М. Архангельский // Современная цивилизация и моральные ценности. – М., 1982 – С. 4.
12. Ахияров К. Ш. Формирование ценностных ориентаций будущих учителей / К. Ш. Ахияров, А.Ф. Амиров // Педагогіка. – 2002. – №3. – С. 50 – 54.
13. Бадюл С. Професійно-педагогічні цінності як психолого–педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів / С. Бадюл // Рідна школа. – 2002. – №6. – С. 14 – 15.
14. Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г.О. Балл // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3. – С. 18 – 26.
15. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г.О. Балл // Практична психологія та соціальна робота – 2001. – №1. – С. 3.
16. Батищев Г.С. Истина и ценности / Г.С. Батищев // Познание в социальном контексте. – М.: РАН, 1994. – С.61 – 78.
17. Бахтин М. К. Философия поступка / М.К.Бахтин // Философия и социология науки и техники. – М., 1985. – С. 117.

18. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12. – С. 34.
19. Бех І. Д. Психологія цінностей і виховний процес / І. Д. Бех // Педагогічна газета. – 1996. – № 9. – С. 2
20. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144 – 150 .
21. Василенко В. А. Ценность и ценностное отношение / В. А. Василенко // Проблема ценности в философии. – М. – Л.: Наука, 1966. – С. 41 – 49.
22. Ведерникова Л. В. Формирование ценностных установок на творческую самореализацию / Л. В. Ведерникова // Педагогика. – 2003. – №8. – С. 47 – 53.
23. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студенської молоді / В. В. Вербець– Рівне: РДГУ, 2005. – 383 с.
24. Волинець К. Формуємо педагога нового питу / К.Волинець // Дошкільне виховання. – 2002. – №5. – С. 11.
25. Єрмакова С. С. Домінантні характеристики професійно-педагогічних цінностей / С. С. Єрмакова // Формування національних загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді. – К., 2002. – С.59 – 62.
26. Зинченко В. П. О целях и ценностях образования / В. П. Зинченко // Педагогика. – 1997. – № 5. – С. 3 – 16.
27. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості / І. Зязюн // Вища освіта України. – №3. – 2005. – С. 5 – 12.
28. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: [наук.-метод. посіб.] / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
29. Ивин А.А. Аксиология / А.А. Ивин. – М.: Высшая школа, 2006. – 390 с.
30. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблеми / П. Р. Ігнатенко // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С.118 – 123.
31. Каган М. С. Философская теория ценностей / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.
32. Казмірик С. М. Динаміка ідеї цінності в загальній та педагогічній аксіології / С. М. Казмірик // Наукові праці. – Т. 86. – В. 73. – С. 86 – 90
33. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти / В.С. Лутай. – К.:Центр «Магістр», 1996. – 256с.
34. Мойсею Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсею. – К., 2001.
35. Поніманська Т. І. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини / Т. І. Поніманська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – №21. – 2002. – С. 3 – 7.

36. Розов Н. С. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения Конструктивной аксиологии / Н. С. Розов. – Новосибирск: Изд-во Новосибирского университета. – 1998. – 292 с.
37. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию / В.А. Слостенин, Г.И. Чижикова. – М.: Академія, 2003. – 192 с.
38. Смерхова В. Покликання – вихователь / В. Смерхова // Дошкільне виховання . – 1988. – №5. – С. 1.
39. Сухомлинська О. В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 7 – 12.
40. Тепла О. Ціннісний компонент у системі вищої освіти / О. Тепла // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – 2005. – Вип. 40. – С. 39 – 45.
41. Філософія: [навч.-метод. посібник / Л.В. Афанасьєва, В.В. Букреєв, Л.С. Воробйова, Л.Ф. Глинська, Т.С. Троїцька]. – К.: Акцент, 2003. – 200 с.
42. Харчева А. Г. Проблема ценности в философии / А. Г. Харчева– Москва-Ленинград: Издательство «Наука», 1966. – 256с.
43. Цінності освіти і виховання / [ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – 224 с.
44. Чухина Л. А. Феноменологическая аксиология М. Шелера, в сборнике: Проблема ценности в философии / Л. А. Чухина. – М. – Л., 1966
45. Шевченко Г. П. Духовність і цінність життя / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2004. – Вип. 5. – С. 3 – 15.
46. Шрейдер Ю. А. Ценности, которые мы выбираем: мифы и предпосылки ценностного выбора / Шрейдер Ю. А. – М., 1990.
47. Ярошенко А.О. Ціннісний дискурс освіти / А.О. Ярошенко. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 156с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання – тестові завдання; завдання для самостійної роботи; індивідуальні науково-дослідні завдання.

Додаток Л

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри педагогіки і
психології (дошкільної та
корекційної)

_____ проф. Т.І.Поніманська
“ _____ ” _____ 2010 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**ПП44 ПЕДАГОГІЧНА АКСІОЛОГІЯ**

Напрямок підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта»
(шифр і назва напряму підготовки)
факультет педагогічний
(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма з курсу «Педагогічна аксіологія» для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта».

Розробник:

Падалка О.І. – викладач кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)

Протокол від. “02” вересня 2010 року № ____

Завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)

_____ (Поніманська Т.І.)
(підпис)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –2	Галузь знань 0101 «Педагогічна освіта» Напрямок підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта»	За вільним вибором студента	
Модулів – 2	<p>Спеціальність (професійне спрямування):</p> <p>6.010105 «Корекційна освіта (логопедія)»,</p> <p>6.030103 «Практична психологія»,</p> <p>6.01.0102 «Початкова освіта»</p>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		4-й	4-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання Підготувати проект на одну із поданих тем: «Мої пріоритетні педагогічні цінності», «Педагогічні цінності необхідні для професії вихователя», «Педагогічні цінності у моїй професійній діяльності».		Семестр	
Загальна кількість годин - 72	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	9-й	9-й
		Лекції	
		14 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	4 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		48 год.	62 год.
	Індивідуальні завдання: 6 год.		
	Вид контролю: залік		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33/67

для заочної форми навчання – 14/86

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування у студентів уявлень про цінності, педагогічні цінності; формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу.

Завдання: вивчити методологічні основи аксіології, її категоріального апарату; осмислити системи загальнолюдських, національних та ін. і специфічно педагогічних цінностей в їх генезисі, у взаємозв'язку з розвитком суспільно-історичної практики; сформуванню позитивну мотивацію студентів до навчально-виховного процесу та педагогічної діяльності; формування потреби в педагогічній рефлексії; залучати студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: сутність основних понять, а саме: «цінності», «педагогічні цінності», «система цінностей», «ієрархія цінностей»; особливості розвитку аксіології як науки; види, функції та структуру цінностей та педагогічних цінностей зокрема.

вміти: засвоювати наукові знання; передавати засвоєні знання вихованцям; відтворювати засвоєні знання у процесі педагогічної діяльності; визначати своє місце та роль у процесі педагогічної діяльності; ставати свідомим учасником педагогічного процесу; використовувати педагогічну цінність як фактор вибору; бачити дитину, як головну педагогічну цінність; оцінювати дійсність відповідно до поведінки, вчинків та цінностей; диференційовано ставитися до кожного вихованця; володіти педагогічною рефлексією.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Становлення вітчизняної аксіології як науки

Тема 1: Аксіологія – наука про цінності

Поняття “аксіологія” було запропоновано французьким філософом П. Лапі (1902), яке позначало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику. **Аксіологія** – це теорія цінностей, філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та про структуру ціннісного світу.

Цінності – це певні загальні норми та принципи, які визначають направленість людських вчинків. Свій ціннісний світ людина вибудовує в процесі предметно-практичної діяльності. А будь-який акт діяльності, будь це якийсь вчинок, включає в себе свідомий задум дії, план реалізації, мету, а також життєвий смисл цієї діяльності, загалом те, задля чого здійснюється вся дія. Саме момент діяльності і характеризує категорія цінності. Генетично цінності в процесі суспільної практики акумулювали в собі потребу, інтереси, емоційні переживання суб'єкта.

Теорія цінностей почала розроблятися ще за часів античності. Вищою цінністю життя стародавні філософи вважали природу, не природне середовище, а істинну природу – споконвічний закон буття. З розвитком суспільства і його структуруванням, поглибленням духовності людини, ускладнювалось і ціннісне світосприйняття, охоплюючи все нові потреби. Сократ перший проголосив, що добродійність є знанням.

Для теоретиків аксіології проблема цінностей від самого початку була виключена із сфери раціонального пізнання, вона вважалась галуззю поза наукового дослідження, особливим способом бачення світу, а цінності – феноменами особливої природи.

Фундаментальною для теорії цінностей є проблема природи, способу буття цінностей, їх способу функціонування в суспільстві. Згідно з поглядами видатного неокантіанця В.Віндельбанда, цінності – це ідеальне буття, буття норми, яке співвідноситься не з емпіричною, а з трансцендентальною свідомістю. Представник філософської антропології М.Шелер вважав, що цінності можна досягнути лише через переживання.

Світ цінностей – це світ практичної діяльності.

В.Тугарінов у своєму дослідженні говорить, що цінності несуть ті явища (сторони, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства чи класу в якості дійсності, цілі, ідеалу. В.Ядов звертає увагу на виховний аспект теорії цінностей, підкреслюючи, що виховання передбачає усвідомлення

вихованцем конкретних явищ як цінностей так і нецінностей, відповідне ставлення до сукупності цінностей, і що ціннісні орієнтації відіграють провідну роль у побудові довготривалих програм з поведінки. Класифікуючи цінності, С. Анісімов виокремлює вищі цінності (людина й людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя й цінності духовного життя та культури. До останнього належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні й інші уявлення, ідеї, норми й ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей. Дослідник розглядає духовні цінності як смислоутворювальний момент життя людини.

Тема 2: Цінності у структурі педагогічної аксіології

За традиційною класифікацією цінності поділяють на матеріальні (цінності, які існують у формі речей — одяг, продукти харчування, техніка, храм, картина) і духовні — моральні, релігійні, художні, політичні та ін. Однак такий поділ не враховує того, що в продуктах людської діяльності матеріальне і духовне взаємопроникають і чітко розмежовувати їх неможливо.

У суспільстві існує певна ієрархія цінностей, тобто серед усіх цінностей виокремлюють провідні і залежні від них. Ця ієрархія мінлива і залежить від історичної епохи або типу культури.

З огляду на роль цінностей у житті людини виокремлюють цінності-цілі і цінності-засоби. Цінностями-цільми вважають найзагальніші життєві орієнтири, які не потребують обґрунтування, а мають значення самі по собі. Їх людина сприймає на віру, вони є очевидними для неї. Такими цінностями є, наприклад, істина, добро, прекрасне, життя, кохання, щастя. Цінності-засоби втілюють у собі певну ситуативну мету, вони служать засобами досягнення інших, значиміших цілей.

С.Ф. Анісімов виділяє вищі цінності (людина і людство), цінності матеріального життя, цінності соціального життя і цінності духовного життя, культури. До останніх належать наукові знання, філософські, моральні, естетичні, інші уявлення, ідеї, норми та ідеали, покликані задовольняти духовні потреби людей.

Система ціннісних орієнтацій особистості виступає психолого-педагогічним гарантом її стабільності і позитивної активності. Цінність як аксіологічна категорія має багаторівневу структуру.

Цінності виконують такі функції: функція конституювання сенсу життя, орієнтаційна функція цінностей, нормативна функція цінностей.

Змістовий модуль 2. Педагогічні цінності як змістовний аспект цілісного педагогічного процесу в ВНЗ

Тема 3: Поняття про педагогічні цінності

Освіта – органічна частина духовного життя суспільства. В основі педагогічної аксіології лежить розуміння і ствердження цінності людського життя, виховання і навчання, освіти в цілому і педагогічної діяльності. Значимою цінністю є ідея всебічно і гармонійно розвинутої особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, яке здатне реально забезпечити кожній людині умови для максимальної реалізації закладених у ній можливостей.

З.І. Равкін і В.Г. Пряникова запропонували типологію основних національних цінностей освіти, яка включила весь спектр аксіологічно важливих орієнтирів: національні цінності культури, вивчення яких передбачено навчальними програмами загальноосвітніх і професійних навчальних закладів; пам'ятки вітчизняної педагогічної культури і народної творчості; народні традиції в галузі виховання, навчання дітей і юнацтва, що складають золотий фонд педагогіки; провідні концепції, ідеї, теорії класиків вітчизняної педагогіки, що впливають на розвиток педагогічної думки; дидактичні і методичні розробки, навчальні книги, технології, широко одичні розробки, навчальні книги, технології, широко відомі як у вітчизняній, так і у світовій практиці; інноваційний педагогічний досвід, авторські моделі, творчі знахідки освітніх установ, що стимулюють розвиток освіти; правові акти і програмні документи, що визначили прогресивні реформи в освіті; особистість учителя, її творчий потенціал, професійно-ціннісні якості.

В. Сластьонін (1997) виокремлює пріоритетне значення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх як стрижень особистості вихователя, системний компонент професійної культури, що детермінує готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей. І. Ісаєв виокремлює такі рівні існування педагогічних цінностей: суспільно-педагогічні, професійно-групові й індивідуально-особистісні.

Педагогічні цінності є нормами, що регламентують педагогічну діяльність і виступають як пізнавально-діюча система, яка служить опосередкованою і сполучною ланкою між громадським світоглядом, що склався, в області освіти і діяльністю педагога. Вони, як і інші цінності, мають синтагматичний характер, тобто формуються історично і фіксуються в педагогічній науці як форма суспільної свідомості у вигляді специфічних образів і уявлень. Оволодіння педагогічними цінностями здійснюється в процесі педагогічної діяльності, в ході якої відбувається їх суб'єктивізація.

На думку В.А. Сластьоніна, гуманістичні цінності складають фундамент професійно-педагогічної культури. Педагогічні цінності у психолого-педагогічній літературі визначаються як норми, що регламентують професійно-педагогічну діяльність (І.Ф. Ісаєв); як стійкі орієнтири, за якими вчитель співвідносить свою педагогічну діяльність й життя (В.М. Гриньова). Професійні ціннісні орієнтації вчителя визначаються як професійні психологічні позиції (А.К. Маркова); як спосіб диференціації вчителем об'єктів професійної діяльності за їх значущістю (А.А. Орлов).

Цінності, що визначають ставлення до професії, можна поділити на: цінності професії, які виникають на основі різних видів винагороди професійної діяльності з боку суспільства; цінності, які утворюються на базі різних особливостей тієї або іншої професії; вищі цінності, які використовують у суспільстві для регуляції ставлення до професії.

Тема 4: Гуманістичні системи виховання в досвіді сучасного ДНЗ як найважливіший його ціннісний компонент

Особливе місце у ієрархії цінностей людини займають гуманістичні цінності: доброта, милосердя, патріотизм, працелюбність, щирість, вірність та ін. Ці цінності необхідні для того, щоб дитина навчалася жити в суспільстві за законами гуманізму, тобто узгоджувала власні потреби і прагнення із потребами і прагненнями оточуючих людей, ставилась до людини як до найбільшої цінності на Землі. За допомогою гуманістичних цінностей забезпечується оволодіння нормами і правилами взаємодії із суспільством (оточуючими людьми), що є змістом культури.

Аксіологічний підхід органічно властивий гуманістичній педагогіці, оскільки людина розглядається в ній як вища цінність суспільства і самоціль громадського розвитку.

Гуманістично орієнтована філософія освіти - це стратегічна програма якісного оновлення освітнього процесу на усіх його східцях.

Гуманістична спрямованість освіти міняє звичні уявлення про її мету як формування «систематизованих знань, умінь і навичок». Гуманність (лат. *humanus* — людський) — увага до людей, прагнення добрих стосунків з ними, готовність надавати допомогу, виявляти співчуття і співпереживання.

Тема 5: Психолого-педагогічні особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей

Вдосконалення національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до педагогічної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ, здатних до ствердження цінностей людського життя, виховання й навчання, педагогічної діяльності в цілому.

Для педагога цінності є критеріями оцінки дійсності, інших людей, а також самого себе.

Цінності педагогічної діяльності – це ті особливості педагогічної діяльності, які дозволяють педагогу задовольняти власні матеріальні, духовні та суспільні потреби і які виступають орієнтиром його соціальної й професійної активності, спрямованої на досягнення гуманістичної мети.

Групи цінностей педагогічної діяльності: цінності, пов'язані із самоствердженням у людському суспільстві (значущість праці, престиж); задоволення потреби в спілкуванні (діти, цікаві люди); цінності, пов'язані із самовдосконаленням (розвиток творчих здібностей,

привернення себе до духовної культури); цінності, пов'язані із самореалізацією (творчий характер праці, приваблива й романтична педагогічна діяльність тощо); цінності, пов'язані із утилітарно-прагматичними запитами (самоствердження, кар'єра, професійне зростання, подовжена відпустка).

Ціннісні орієнтації – це найважливіші елементи особистості, які відмежовують значуще, суттєве для певної людини від незначного, несуттєвого. Ціннісні орієнтації забезпечують стійкість особистості, стиль її поведінки та діяльності, виражений у спрямованості потреб та інтересів. Ціннісні орієнтації пов'язані з необхідністю вирішення протиріч та конфліктів у мотиваційній сфері особистості, що виражається в боротьбі між обов'язком та бажанням, мотивами моральними та утилітарними. Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості особистості, показник її соціальності. Сукупність ціннісних орієнтацій обумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей.

Важливою властивістю особистості вихователя виступає гуманістична спрямованість. Гуманістична спрямованість – це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків.

Фундаментально проблема виховних цінностей розроблялася Б.Т. Лихачовим, який проаналізував сутність і основний зміст категорії "цінність", виявив джерела і запропонував оригінальну класифікацію цінностей виховної системи. З погляду Б.Т. Лихачова, виховні цінності – це духовні і матеріальні феномени, що позитивно впливають на людину в силу позитивних об'єктивних суспільних умов, обставин, стосунків.

А.Є. Кондратенков вважає, що головними особистісними характеристиками педагога, які є ціннісними орієнтирами його професійної діяльності, виступають "щедрість душі, любов і постійний інтерес до дітей, готовність віддавати усі свої сили їх розвитку". Світ цінностей досить часто пов'язується із стилем поведінки педагога.

Формування професійно-педагогічних цінностей спирається на взаємозумовлені зміни в емоційно-вольовій та інтелектуальній сферах особистості, які стимулюють розвиток самосвідомості, виконують регулятивну функцію.

Процес формування професійно-педагогічних цінностей можна зобразити як структуру, яка складається з двох логічно взаємозв'язаних компонентів: людина в світі цінностей займає відповідну позицію; у здійсненні своїх цілей вона керується ціннісною орієнтацією, яка визначає ціннісне ставлення особистості.

Повний цикл формування ціннісних орієнтацій може включати наступні етапи: пред'явлення цінностей вихованцеві; усвідомлення ціннісних орієнтацій особистістю; прийняття ціннісної орієнтації; реалізація ціннісних орієнтацій у діяльності та поведінці; закріплення ціннісної орієнтації в спрямованості особистості і переведення її в статус якості особистості, тобто у своєрідний потенційний стан; актуалізація потенційної ціннісної орієнтації в якостях особистості вчителя.

Умовами формування пріоритетних цінностей є: цілісність, безперервність і системність формування цінностей в процесі діяльності; побудова змісту і структури навчально-виховного процесу відповідно до завдань та основних компонентів пріоритетних педагогічних цінностей; орієнтація педагогічного процесу на суб'єктивну позицію студента як носія загальнолюдських і культурних цінностей; формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, педагогічної діяльності, педагогічної культури на основі максимальної інтенсифікації їх учіння; залучення студентів до діяльності, яка моделює майбутню професійну діяльність; створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях, а також урахування емоційного самопочуття кожного студента; реалізація вимог провідної ролі соціокультурного контексту, гуманізації, індивідуалізації, активності, спільної діяльності студентів і викладачів, варіативності видів навчальної діяльності на заняттях з предметів педагогічного циклу; виховання в студентів потреби до постійного самовдосконалення (самоосвіти, саморозвитку, самовиховання), формування «Я – концепції».

Процес формування пріоритетних педагогічних цінностей майбутнього вихователя є складним, динамічним і багатограним, кінцевий результат якого – досконалий рівень сформованості пріоритетних педагогічних цінностей, а також проміжні результати: сформованість професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. Становлення вітчизняної аксіології як науки													
Тема 1: Аксіологія – наука про цінності		2	2			8							
Тема 2: Цінності у структурі педагогічної аксіології		2	2			10							
Разом за змістовим модулем 1		4	4			18							
Змістовий модуль 2. Педагогічні цінності як змістовний аспект цілісного педагогічного процесу в ВНЗ													
Тема 3: Поняття про педагогічні цінності		4	2			10							
Тема 4: Гуманістичні системи виховання в досвіді сучасного ДНЗ як найважливіший його ціннісний компонент		2				8							
Тема 5: Психолого-педагогічні особливості формування пріоритетних педагогічних цінностей		4	4			12							
Разом за змістовим модулем 2		10	6			30							
Усього годин		14	10			48							

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Класифікація цінностей в аксіології	2
2	Специфічні педагогічні цінності освіти	2
3	Педагогічні творчість і новаторство як цінності педагогічної діяльності	2
4	Аксіологічний підхід у роботі педагога з дітьми	2
5	Круглий стіл «Глобалізоване суспільство: цінності й антицінності. У чому полягають для мене особисто переваги і недоліки у професії вихователя?»	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема: Класифікація цінностей в аксіології 10. Дайте відповідь на запитання одним реченням: Чим Ви керувалися при виборі професії педагога? 11. Опишіть дитину трьома словосполученнями, використовуючи при цьому іменник та прикметник. 12. Складіть схему цінностей важливих для професії вихователя. 13. Складіть схему розвитку педагогічних цінностей.	2 2 4 4
2	Тема: Специфічні педагогічні цінності освіти 1. Напишіть виступ на тему: - Чому я обрав(а) професію вихователя? Що вплинуло на цей вибір? - Як я готую себе до роботи в ДНЗ? - Що я можу дати дітям вже сьогодні? - Що хотілося б отримати в процесі професійної підготовки у ВНЗ? 2. Розробіть модель : Місце педагогічних цінностей в системі цінностей. 3. Зробіть символічне зображення ієрархії педагогічних цінностей.	6 6 4
3	Тема: Педагогічні творчість і новаторство як цінності педагогічної діяльності 1. Напишіть педагогічний міні-твір на тему: «Моє уявлення про ідеального вихователя», «Мої педагогічні заповіді», «Моя професійна позиція» 2. Реферативне повідомлення «Ціннісні аспекти виховного ідеалу К.Д.Ушинського і П.Ф.Каптерєва» (порівняльний аналіз) 3. Розставте в порядку значимості місця від 1 до 14 навпроти кожної цінності відповідно до значимості цих цінностей для Вас.	6 4 2
4	Тема: Аксіологічний підхід у роботі педагога з дітьми	

	1. Напишіть реферат на тему: «Пріоритетні педагогічні цінності у системі професійної підготовки майбутніх вихователів».	4
	2. Зробіть ранжування ціннісних орієнтацій студентів: 1) спрямованість на себе; 2) спрямованість на групу, інших людей; 3) спрямованість на соціальну позицію; 4) спрямованість на справу; 5) спрямованість на професію; 6) спрямованість на самоствердження.	2
	3. Випишіть вірші, оповідання, казки, які розкривають уявлення про моральні цінності	2
Разом		48

7. Індивідуальні завдання

Підготувати проект на одну із поданих тем: «Мої пріоритетні педагогічні цінності», «Педагогічні цінності необхідні для професії вихователя», «Педагогічні цінності у моїй професійній діяльності».

Видами презентації можуть бути: демонстрація відео, реклама, ілюстроване зіставлення фактів.

8. Методи навчання

Лекція, круглий стіл, реферати, самостійне опрацювання літератури, робота з періодичними виданнями, практична діяльність.

9. Методи контролю

Усне опитування, самостійна робота, тестування.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Змістовий модуль №1		Змістовий модуль № 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	ІНДЗ	100
12	12	12	12	12	12	12	16	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій;
2. Нормативно-правові документи;
3. Тестові завдання;
4. Навчальні посібники;
5. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни.

12. Рекомендована література

1. Аболіна Т. Г. Етичні норми і цінності: проблеми обґрунтування / Т. Г. Аболіна, А. М. Єрмоленко, О. О. Киселева, В. А. Малахов. – К., 1997.
2. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Абульханова-Славская К.А. – М.: Мысль, 1999. – 299 с.
3. Аксиологические приоритеты в сфере образования и воспитания: (История и современность) / [науч. ред. З. И. Равкин]. – М.: ИТОП РАО, 1997. – 370 с.
4. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человека / Б.Г. Ананьев – М., 1977. – 380с.
5. Андрусич Н. Вихователю – шукати, творити, діяти / Н. Андрусич // Дошкільне виховання. – 1989. – №9. – С. 9 – 10.
6. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М.І. Михальченко – К.: Генеза, 1996. – 368с.
7. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С.Ф. Анисимов. – М., 1988.
8. Анисимов С.Ф. Теория ценностей в отечественной философии XX века / С.Ф. Анисимов // Весник Моск. ун.-та. – 1994. – серия 7. – №4. – С. 40.
9. Анисимов С.Ф. Ценности реальные и мнимые / С.Ф. Анисимов – М.: Мысль, 1970. – 181 с.
10. Артемова Л. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю / Л. Артемова // Дошкільне виховання. – 2002. – №2. – С. 7 – 9.
11. Архангельский Л. М. Моральные ценности: сущность и реализация / Л.М. Архангельский // Современная цивилизация и моральные ценности. – М., 1982 – С. 4.
12. Ахияров К. Ш. Формирование ценностных ориентаций будущих учителей / К. Ш. Ахияров, А.Ф. Амиров // Педагогіка. – 2002. – №3. – С. 50 – 54.
13. Бадюл С. Професійно-педагогічні цінності як психолого-педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів / С. Бадюл // Рідна школа. – 2002. – №6. – С. 14 – 15.
14. Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г.О. Балл // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3. – С. 18 – 26.
15. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г.О. Балл // Практична психологія та соціальна робота – 2001. – №1. – С. 3.
16. Батищев Г.С. Истина и ценности / Г.С. Батищев // Познание в социальном контексте. – М.: РАН, 1994. – С.61 – 78.
17. Бахтин М. К. Философия поступка / М.К.Бахтин // Философия и социология науки и техники. – М., 1985. – С. 117.
18. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12. – С. 34.
19. Бех І. Д. Психологія цінностей і виховний процес / І. Д. Бех // Педагогічна газета. – 1996. – № 9. – С. 2
20. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 144 – 150 .
21. Василенко В. А. Ценность и ценностное отношение / В. А. Василенко // Проблема ценности в философии. – М. – Л.: Наука, 1966. – С. 41 – 49.

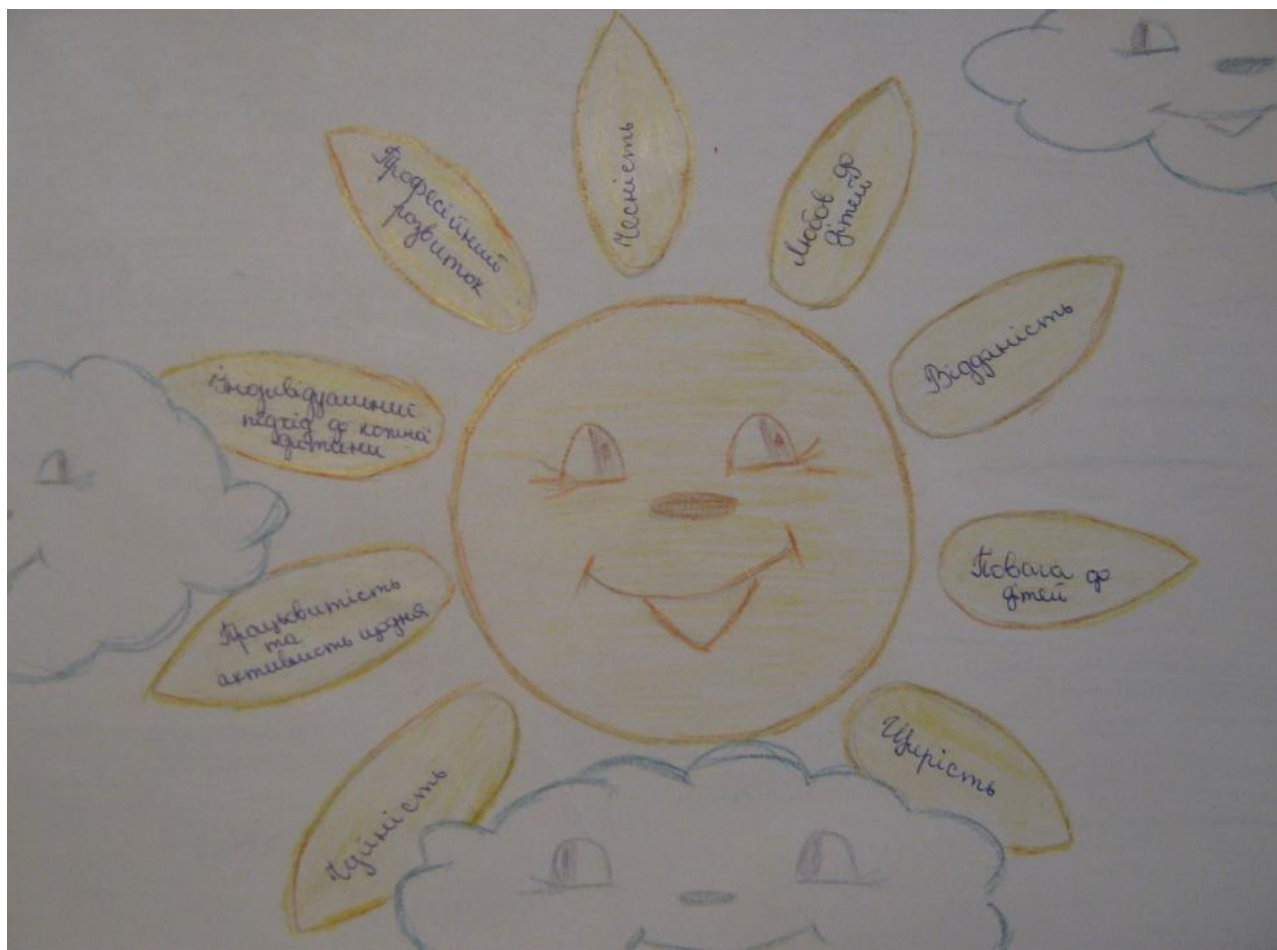
22. Ведерникова Л. В. Формирование ценных установок на творческую самореализацию / Л. В. Ведерникова // Педагогика. – 2003. – №8. – С. 47 – 53.
23. Вербець В. В. Педагогічна діагностика формування духовно-творчого потенціалу студенської молоді / В. В. Вербець– Рівне: РДГУ, 2005. – 383 с.
24. Волинець К. Формуємо педагога нового питу / К. Волинець // Дошкільне виховання. – 2002. – №5. – С. 11.
25. Єрмакова С. С. Домінантні характеристики професійно-педагогічних цінностей / С. С. Єрмакова // Формування національних загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді. – К., 2002. – С.59 – 62.
26. Зинченко В. П. О целях и ценностях образования / В. П. Зинченко // Педагогика. – 1997. – № 5. – С. 3 – 16.
27. Зязюн І. Естетична регуляція ціннісної свідомості / І. Зязюн // Вища освіта України. – №3. – 2005. – С. 5 – 12.
28. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: [наук.-метод. посіб.] / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
29. Ивин А.А. Аксиология / А.А. Ивин. – М.: Высшая школа, 2006. – 390 с.
30. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблеми / П. Р. Ігнатенко // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С.118 – 123.
31. Каган М. С. Философская теория ценностей / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 205 с.
32. Казмірик С. М. Динаміка ідеї цінності в загальній та педагогічній аксиології / С. М. Казмірик // Наукові праці. – Т. 86. – В. 73. – С. 86 – 90
33. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти / В.С. Лутай. – К.: Центр «Магістр», 1996. – 256с.
34. Мойсею Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсею. – К., 2001.
35. Поніманська Т. І. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини / Т. І. Поніманська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – №21. – 2002. – С. 3 – 7.
36. Розов Н. С. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения Конструктивной аксиологии / Н. С. Розов. – Новосибирск: Изд-во Новосибирского университета. – 1998. – 292 с.
37. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию / В.А. Слостенин, Г.И. Чижикова. – М.: Академия, 2003. – 192 с.
38. Смєхова В. Покликаня – вихователь / В. Смєхова // Дошкільне виховання . – 1988. – №5. – С. 1.
39. Сухомлинська О. В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / О. В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 7 – 12.
40. Тепла О. Ціннісний компонент у системі вищої освіти / О. Тепла // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – 2005. – Вип. 40. – С. 39 – 45.
41. Філософія: [навч.-метод. посібник / Л.В. Афанасьєва, В.В. Букреев, Л.С. Воробйова, Л.Ф. Глинська, Т.С. Троїцька]. – К.: Акцент, 2003. – 200 с.
42. Харчева А. Г. Проблема ценности в философии / А. Г. Харчева– Москва-Ленинград: Издательство «Наука», 1966. – 256с.
43. Цінності освіти і виховання / [ред. О. В. Сухомлинської]. – К., 1997. – 224 с.
44. Чухина Л. А. Феноменологическая аксиология М. Шелера, в сборнике: Проблема ценности в философии / Л. А. Чухина. – М. – Л., 1966
45. Шевченко Г. П. Духовність і цінність життя / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць. – Луганськ: Вид-во СНУ, 2004. – Вип. 5. – С. 3 – 15.
46. Шрейдер Ю. А. Ценности, которые мы выбираем: мифы и предпосылки ценностного выбора / Шрейдер Ю. А. – М., 1990.
47. Ярошенко А.О. Ціннісний дискурс освіти / А.О. Ярошенко. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 156с.

13. Інформаційні ресурси

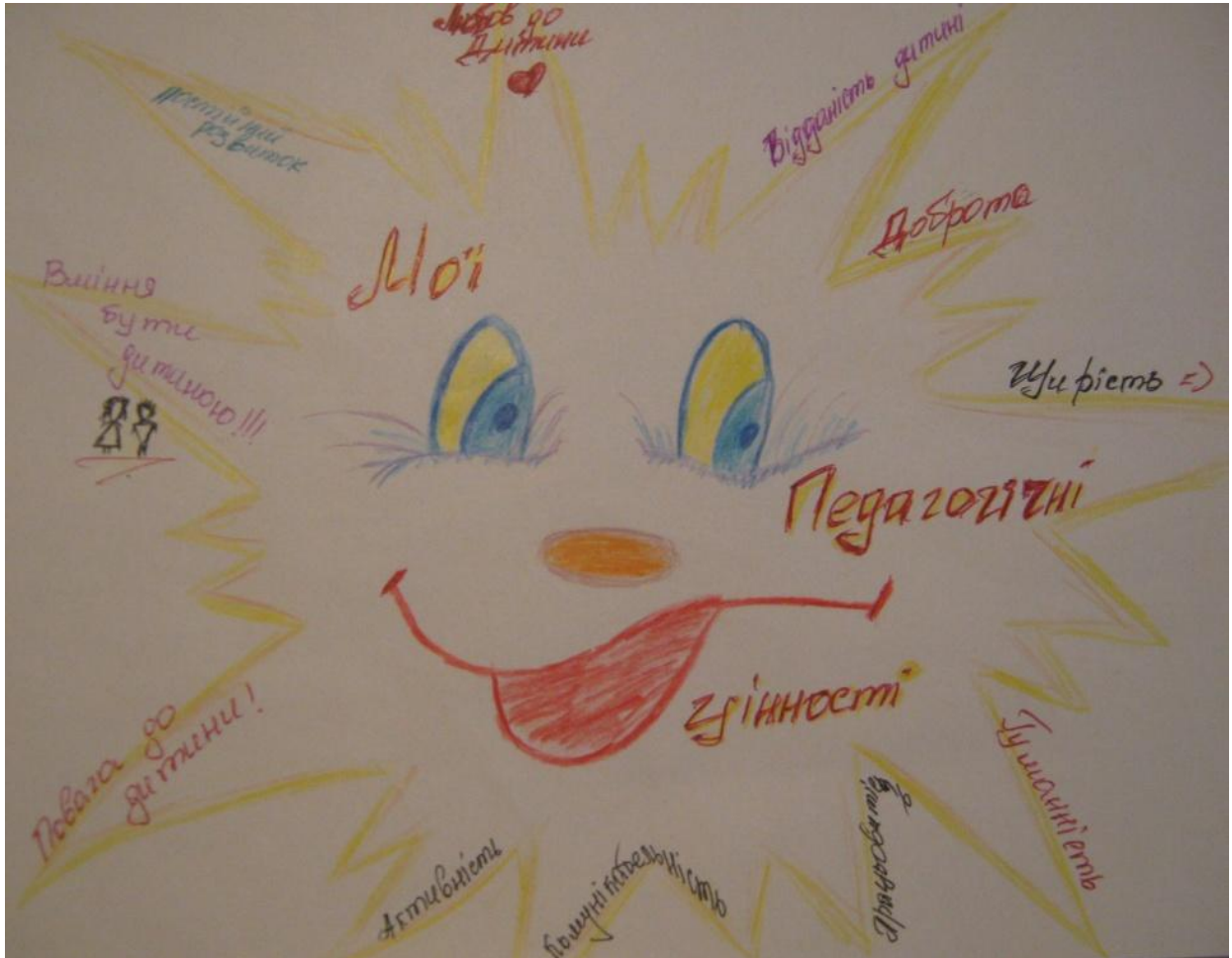
1. www.students.net.ua – український освітній портал для студентства
2. www.znz.edu-ua.net – освітній портал нормативно-правового і програмно-методичного забезпечення в загальноосвітніх навчальних закладах України
3. www.udl.org.ua – українська система дистанційного навчання
4. www.education.gov.ua - сайт Міністерства освіти і науки
5. www.nbuv.go.ua – сайт бібліотеки ім.В.Вернадського

Додаток М

Педагогічні плакати на тему: «Мої педагогічні цінності»

Педагогічні плакати на тему: «Дитинство – це абсолютна цінність»

